

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Ö Y K Ü

iki aylık öykü dergisi yıl: 10 sayı: 61 şubat-mart 2014

dosya:

Çağdaş Kazakistan Öyküsü-2

• aykut ertuğrul • ayşe bağcivan • baturjan momışulı • berdibek sokpabayev • berik şahanov
• bülent kurtoğlu • cemal şakar • cumabay şaştayulı • cüsipbek aymavıtoğlu • demet soysal • emine batar
• ertan örgeç • güljahan orda • handan acar yıldız • hasan aycın • hasibe çerko • ıbray altınсарın
• ishak yetiş • kamil yıldız • mehmet kahraman • merve k. kurt • mihriban i. karatepe • mirjakıp dulatov
• müzeyyen çelik • nagihan şahin • nağaşibek kapalbekulı • necati mert • necip tosun • nilüfer altunkaya
• numan altuğ öksüz • nurettin durman • ömer küçükmehmetoğlu • rozatay • saken seýfullin
• selvigül kandoğmuş şahin • turısbek savketayev • yavuz ahmet koç • yunus develi • zeynep hicret

61

Ö Y K Ü

İki Aylık Öykü Dergisi

YIL: 10 SAYI: 61 ŞUBAT-MART 2014

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. Şti. Adına
Sahibi: Ö. Faruk Ergezen

Yazı İşleri Müdürü: İbrahim Çelik

Yayın Yönetmeni: Hüseyin Su

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

Yazışma: P.K. 79 Yenışehir/Ankara

Tel: (312) 419 69 13 Fax: (312) 419 69 14

İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta web: www.sarakusta.com

Baskı: Öncü Basımevi Tel: 384 31 20
K. Karabekir Cad. Ali Kabakçı İş Hanı No:85/2
İskitler/ ANKARA

2014 Yılı Abone Bedeli:

Yıllık: 50 TL.

Kurumlar İçin: 150 TL.

Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. Şti.

Gelen yazılar yayınlansa da yayınlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.01.2014

HECEÖYKÜ'DE BU SAYI

ÖYKÜ GÜNDEMİ

İshak Yetiş	<i>Öyküye Nobel</i>	3
Mihriban İnan Karatepe	<i>'Süvârisiz Siyah Bir At'</i>	4
Mehmet Kahraman	<i>Güneş Yaralarımızı Yakıyor; ya Edebiyat?</i>	7
Emine Batar	<i>Kayıtlı Saatler-III</i>	8
Yavuz Ahmet Koç	<i>Türk Romanında Erkek</i>	10

ÖYKÜLER

Necati Mert	<i>Kütüphane</i>	13
Cemal Şakar	<i>Göl</i>	16
Mihriban İnan Karatepe	<i>İlhamî Perisi</i>	19
Yunus Develi	<i>Karınca Vadisi</i>	22
Kamil Yıldız	<i>Ziyaret!Evet, Efendim</i>	29
Aykut Ertuğrul	<i>Gölge... O Girdap O Fırtına!</i>	33
Hasibe Çerko	<i>Bir Karanlık Kuş İçti</i>	38
Handan Acar Yıldız	<i>Hi(Yer)Arşı</i>	43
Zeynep Hicret	<i>Bekçinin Düdüğü</i>	45
Merve Koçak Kurt	<i>Kâğıt Kesiği</i>	51
Nilüfer Altunkaya	<i>Avlu</i>	55
Nagihan Şahin	<i>Dokuzdolambaç</i>	61
Nurettin Durman	<i>Nimet Abla</i>	66
Hasan Aycın	<i>Çizgi</i>	69

DOSYA

ÇAĞDAŞ KAZAKİSTAN ÖYKÜSÜ-2

Güljahan Orda	<i>Bağımsızlık Yıllarındaki Kazak Öyküsünün Edebî Ufku</i>	71
Ömer Küçükmehtemoğlu	<i>Berik Şahanov' un Öyküleri ve Sanatı Hakkında Bir Edebî Tenkit</i>	78
Rozatay	<i>Franz Kafka Edebiyat Ödülü' nün Sahibi</i>	
	<i>Kazak Yazar Tölen Abdik...</i>	83
Bavurjan Momışılı	<i>Zavalhı Albay</i>	88
Ibray Altınsarin	<i>Altın Çekirdek</i>	89
Berdibek Sokpakhbayev	<i>Yol</i>	90
Cüsipbek Aymavıto	<i>Birbirini Yem Yapma</i>	92
Saken Seyfullin	<i>İki Buluşma</i>	93
Mirjakıp Dulatov	<i>Kürk Hayırlı Olsun</i>	96
Berik Şahanov	<i>Maksut Ağabeyim</i>	98
Turısbek Savketayev	<i>Kemik</i>	107
Cumabay Şaştayılı	<i>Arazi Taksimcisi</i>	122
Nağışbek Kapalbekulı	<i>İskelet</i>	128

ÖYKÜLER

Emine Batar	<i>Geberik</i>	142
Mehmet Kahraman	<i>Deli Bülbül</i>	148
Ayşe Bağcivan	<i>Teyzem</i>	154
Müzeyyen Çelik	<i>Hiyaluronik Dönüşüm</i>	157
Numan Altuğ Öksüz	<i>Bulut</i>	160
Bülent Kurtuluş	<i>Naime Erkovan'la Söyleşi...</i>	165
Selvigül Kandoğmuş Şahin	<i>Hasibe Çerko ile Yazma Serüveni ve Öykü Kitapları Üzerine Söyleşi</i>	168

Necip Tosun	<i>Doğu' nun Şiirsel Hikâyesi: Mesnevi</i>	175
Ertan Örgen	<i>Cemal Şakar' ın Mürekkep' indeki Kara Gerçeklik</i>	181

KİTAPLIK

Demet Soysal	<i>Tarumar</i>	189
Handan Acar Yıldız	<i>Kıyafet ve Kılık Kılavuzu</i>	191

İSHAK YETİŞ

ÖYKÜYE NOBEL

2013 yılı Nobel Edebiyat ödülü Kanadalı öykü yazarı Alice Munro'ya verildi. “Çağdaş kısa öykünün ustası” diye nitelenen yazara ödül; ‘gündelik hayatın içinden yakaladığı büyüleyici ayrıntıları ustaca öyküleştirmesi’ dolayısıyla verilmiştir. 2013’ten geriye doğru bakıldığında, Nobel Edebiyat ödülü, ilk kez öykücü olmakla tanınan bir yazara verilmiştir. Zaten ödülün gerekçesinde de; “hayatın ayrıntılarının ustaca öyküleştirilmesi”ne vurgu yapılmıştır.

Daha önceki yıllarda öykü de yazan çok sayıda romancıya bu ödül verilmişti. Ancak o ödüller yazarların tüm yapıtları göz önünde tutularak verilmekle birlikte o yazarların romanları öykülerinden daha önde durmakta, romancılıkları, öykü yazarlıklarından daha fazla önemsenmektedir. Bu anlamda Nobel Edebiyat ödüllerine tarihsel süreç içinde bakarak bir değerlendirme yapmak yararlı olabilir. Ödüllerin verilmeye başlandığı 1900’lü yılların başında, 1907’de sekizinci Edebiyat ödülünün sahibi Rudyard Kipling olmuştur. Kipling’e ödül; “ güçlü gözlem, özgün betimleme yeteneği ve olağanüstü anlatı yeteneği” dolayısıyla verilmiştir. Kipling şiir yanında, roman ve hikâye de yazmıştır.

Nobel Edebiyat ödülünü 1909’da alan Selma Lagerlöf; “canlı hayal gücü” vurgusuyla ödüle değer görülmüş, hem roman hem de öykü yazmıştır. Ertesi yıl ödülün Paul Heyse’e “anlatımındaki yetkin sanatkârlık” nedeniyle verildiği açıklanmıştır. Heyse de hem roman hem de öykü yazardır.

1934 yılı ödülü İtalyan tiyatro yazarı Luigi Pirandello’ya; “drama ve betimleme sanatındaki cesur ve becerikli yazımı” için verilmiştir. Pirandello roman ve kısa öykü de yazmıştır.

1946’da ödülü Hermann Hesse almıştır. “Üslûbundaki yüksek kalite” ödülü almasında etkili olmuştur. Hesse romanlarındaki ruhçuluk ve Doğu bilgeliği ile dikkatleri üzerinde toplamıştır. O öykü ve şiir de yazmıştır.



ÖYKÜ GÜNDEMİ



Ödül 1949'da William Faulkner'a verilmiştir. Faulkner romanlarıyla ünlenmiş, ancak öyküleri de dikkate değer bulunmaktadır. "Modern Amerikan romanına sanatsal, etkili ve eşsiz katkıları olmuştur."

1954 yılında Nobel Edebiyat ödülüne Ernest Hemingway; "anlatı sanatındaki ustalığıyla" değer görülmüştür. Gazeteciliği, renkli kişiliği ve romancılığıyla ünlenen yazar, öyküleriyle de ustalığını kanıtlamış, anlatım tekniğiyle hem dönemindeki hem de daha sonraki yazarları etkilemiştir.

Albert Camus; "vicdanın sesi olduğu" için 1957 yılı Nobel ödülünü almıştır. O, arka arkaya gelen iki dünya savaşında insanî değerler bakımından sınanmış Avrupa insanının ve Batı düşüncesinin gelip tıkanacağı yeri 'saçma' nitelemesiyle adlandırmıştır. İnsanlığa söyleyecek fazla bir sözümüz kalmadı, demektedir sanki. Camus'nün öyküleri de böyle okunabilir.

'Drina Köprüsü'nün yazarı İvo Andrić 1961'de; "güçlü destansı dili" dolayısıyla Nobel ödülüne değer görülmüştür. Yazarın, içinde öykülerinin de yer aldığı birçok kitabı Türkçeye çevrilmiştir.

1970 yılında Nobel Edebiyat ödülünü; "etkisi büyük çalışmaları" için alan Soljenitsin, uzun süre romancılığından çok siyasal tutumu ve komünizme karşı yazdıkları ve söyledikleriyle gündemde yer aldı. Romanlarının ve öykü kitaplarının çoğu Türkçeye çevrildi.

1972'de ödülü Alman Heinrich Böll almıştır. Ödül verilirken; "Alman edebiyatının yenilenmesine yaptığı katkı" dikkate alınmıştır. Böll romancı olmakla birlikte öykü de yazmıştır. Birçok kitabı Türkçeye çevrilmiştir. Öykülerinden seçmelerin yer aldığı "Savaş Bitince" kitabının Türkçe çevirisi, daha Nobel almadan önce, 1966 yılında, İstanbul'da yayınlanmıştır.

Elias Canetti, 1981 yılında; "sanatsal gücü ve düşüncelerinin zenginliği" dolayısıyla Nobel Edebiyat ödülünü almıştır. Canetti'nin roman, oyun ve toplumbilim çalışmaları yanında öyküleri de bulunmaktadır.

Ertesi yıl Nobel'i Gabriel Garcia Marquez almıştır. O, "hayal gücünün zengin dünyasında oluşmuş, fantastik ve gerçekçi yazının bir arada bulunduğu romanları ve kısa öyküleri için" bu ödüle layık görülmüştür.

1988 yılında ilk kez bir İslâm ülkesinden, Mısır'dan bir yazar, Necip Mahfuz Nobel Edebiyat ödülünü almıştır. Mahfuz; "dünya çapında kabul görecektir tarzda bir Arap tahkiye sanatını kuran, açık gerçekçi gözlemle, muğlak olanı duyumsatarak ayrıntıyı ince ince işleyen çalışmalarıyla" ödüle layık görülmüştür. O romanlarında ve öykülerinde sokaktaki Mısırlıyı, çok sevdiği Kahire'yi anlatır.

Nobel Edebiyat ödülü alan yazarlardan öykü yazarları böylece ilk ödül alandan bugüne doğru arka arkaya sıraladığımız zaman 2013 yılında bu ödülü alan Kanadalı öykücü Alice Munro farklı bir yerde durmaktadır. Kuşkusuz Necip Mahfuz gibi, Marquez gibi öykü de yazan romancılara, ödül verilmesinin gerekçeleri arasında öykü yazarlıklarına da değinen ifadeler yer almaktadır. Ancak Munro ile ilk kez bir öykü yazarı "öykü yazımındaki ustalığı" gerekçe gösterilerek Nobel Edebiyat ödülü almıştır. Elbette Nobel ödülü almayan Borges gibi usta öykü yazarları da vardır. Umarız Munro'nun aldığı ödül öykü yazarlarına ve öykü kitaplarına ilgiyi arttırır.

MİHRİBAN İNAN KARATEPE

'SÜVÂRİSİZ SİYAH BİR AT'

Başlığımız, Akif Hasan Kaya'nın '*Islak Kibritler*' adını verdiği ilk öykü kitabında yer alan '*Siyah At*' başlıklı öyküsünden...

Yazarın siyaha tutkunluğu kitap boyunca gözden kaçmıyor. Adı sadece '*Siyah*' olan başka bir öyküsü daha var.

Siyahlı imgeler '*Kurt*' öyküsünde de karışımıza çıkıyor: "*Siyah kurt*" diyecekti, '*senin siyah kurdun yok mu? Ona sor, söyler gerçeği.*' (s.77)

Ve '*Kurşunkalem*' öyküsünde; "*Kayadan siyah bir gül çıkıyor! gülün dikenini uzuyor, uzu-*

yor! çelikleşiyor! rüzgâr, gülün yapraklarını sallayamıyor...! Tarraka başlıyor..." (s.123)

Bazen benzer imgeler etrafında döner dururuz... Bu iyi bir şey mi bilmiyorum. İlk kitaplar için kötü bir şey olmasa gerektir herhalde. İlk tecrübelerde -yazarın yaşına başına bakmaksızın- bir tarzın ortaya konduğunu değil bir tarzın arandığını düşünürüz genelde. Ve yazarın anlatmakta ısrar ettiği temalar, altını çizdiği biçimler, bu içerik ve biçimin oturtulduğu kurgular, vücut bulduğu dil v.s. kendinden emin bir duruş arz ediyorsa böylesi kitapların ilk kitap acemiliğine teğet geçtiklerini bile düşünebiliriz. *Islak kibritle* de onlardan biri...

'*Siyah At*' öyküsünü merceğe alarak bir bakalım o hâlde; 1K 5N kuralı öykü türünde de işimize yarar mı?

Bir avcımız var; -hobi olarak bu işi yaptığını avcılık, nişan alma, ateş etme üzerine verdiği detaylardaki iştahat anılıyor- köyünün tepelerinden birinde, meşe ağaçlarının olduğu bir ormanda, av sonrası yorgunluğunu atmış evine dönerken rahatsız edici bir kokunun peşine düşüyor ve çalıların arasında bir at ölüsüyle karşılaşır; siyah bir at. Olan-biten sadece bu. Öykü kişinin tümüyle edilgen olduğu bu olgu karşısında nasıl bir 'etkinlik' kazandığını, yazarın bu kaba gerçekliği nasıl kurmaca gerçeklik katına yükselttiğinin cevabı ise öykünün kendisinde.

Köy yerinde, ormanlık bir arazide bir hayvan ölüsüyle karşılaşmak olası bir durumdur. Yazarın bu sıradan durumu, üzerinde düşünülmesi gereken bir durum kama çıkarmak istemesi sıradanlıktaki hikmeti arama, karakterine -dolayısıyla okuruna- aratma çabası olarak düşünülebilir. Karakter önce atın niçin öldürülmüş olabileceğini düşünür. Onun ağır arabaları çekmekten yorulmuş artık işe yaramadığı, hasta ve yaşlı olduğu için şakağından vurularak öldürülmüş bir sütçü beygiri olduğunu varsayar. Onun hayatı üzerine başka ihtimaller geliştirir, handiyse kendini atın yerine koyar ve bir süvari atı olarak daha iyi bir hayat ve asil bir ölüm hâyâl eder onun için. Her iki durumda da geriye kalan aynıdır:

"Geriye kalan; bir attan geriye ne kalırdı ki... Öksüz bir gem, yamuk bir mih, birkaç eski nal..." (s.62)

Hüzünün hakim olduğu bu satırlarda Mehmet Akif Ersoy hicviden eser yoktur. Fakat bilinçaltımız alttan alta;

"*Bir insan öldü mü ondan kalacak eseri, Bir eşek göçtü mü ondan da nihayet se-meri*" dizelerini hatırlamadan edemez.

Sonra avcı karakterinin gözü, köyün girişindeki 'virane ev'e takılır; 'bacasına tünemiş bir baykuş'tan başka bir hayat belirtisi taşımamaktadır. Halk arasında baykuş konan evlerden bir ölü çıkacağına dair oluşmuş eski bir kanaati hatırlarız. Uğursuzluk satır aralarında ufak ufak gezinir. Hayvan ölümünden sonra metne giren bu detay bilinçaltımızda eşyanın ölümü olarak da yankı bulur, mezarlık ziyaretiyle fanilik vurgusu daha da somutlaşır. Karakterin yolu mezarlığın yanından geçiyordur ve karakterimiz dedesinin mezarına yaklaşır, mezarlığın üstü tabiatın ölümüne yeni ve yine bir vurguyla; 'gazel olmuş' sonbahar yapraklarıyla doludur.

Yeri gelmişken A. Hasan Kaya öykülerinin dili itibariyle eskiye bağlı bir metin olmadığını ancak sonbahar yerine 'hazan'; kurumuş yapraklar yerine 'gazel olmuş nevrizlar' tercihinde olduğu gibi, dil tutumunda tümüyle yenilikçi olmaya çalışmadığını da söylemek gerekir.

Buraya kadar her şey olağan, neden-sonuç ilişkisine bağlı bir olay örgüsü kıvamında ilerlemişken birden zaman bükülür. Hem öykü kişinin hem okur olarak bizlerin rüya mı, hayal mi olduğunu ilk bakışta/okuyuşta kestiremediğimiz bir durum gerçekleşir.

"*Kulağına dört nala koşan bir atın nal sesleri çalındı. Uzak ve derin! Uzakta, toprak yolun tozu savruluyordu. Nal sesleri, toz bulutu ile birlikte yaklaşıyordu.*" (s.63)

Öykümüz nasıl başlamıştı? Karakterimiz, 'gözlerini ovuşturarak' bir ağaca yaslanarak yaptığı şekerlemeden uyanıyordu. Sonra kısa bir mezarlık ziyareti ardından dinlenme ihtiyacıyla onu tekrar sırtını bir ağaca yaslamış

vaziyette bulduk. İlkinde 'meşe ağacı'na yaslanmışken, ikincisinde 'badem ağacı'nı tercih etmişti. Mahalli renkleri yeri geldikçe yansıtan bir öykücü olarak A. Hasan Kaya, bu öyküsünde bile isteye 'renk vermemeye' özen göstermişe benziyor. '*Gaz Lambası*' öyküsünde Sivas Garı'ndan, Bakırcılar Çarşısı'ndan gerektiği kadar bahsetmişken, '*Siyah At*' öyküsünde köyün adı bile metinde geçmediği gibi ait olduğu coğrafyanın belirleyici özellikleri de işlenmiyor. Her türlü iklimde rahatça yetiştirebilen meşe ve badem ağaçları coğrafyayı belirlemekten ziyade, ağaç olarak özellikleri itibarıyla bilinçaltımıza yatırım yapıyorlar. Av sırasında yaslanılan meşe, dayanıklı bir ağaç olarak 'dayanılan her şey'i temsil ederken, mezarlık çıkışı badem ağacı vurgusu çiçekli-yemişli bitki olması itibarıyla sanki 'yeniden doğuş'u simgeliyor. Belgesel tadında uzun uzadıya dış mekân betimlemeleri yerine ayıklayıcı bir mantıkla metne giriyor eşyaya dair bütün detaylar. Yani 'tüfek' patlamayacaksa okura gösterilmiyor. Şakağından vurulmuş bir at gösterilmişse eğer film başa sarıyor, hem de nasıl; "*Şakağına doğru derin bir karanlığın uzanması...Teiğin düşmesi...Yayın gevşemesi...Boşta kalan pimin ileri atılması...Kapsülü ezerek ateşlemesi...Barutun yanması...Tapa ile sıkıştırılan havanın, barutun yanması ile büyük bir basınç oluşturmaması...*"(s.61)

Ölü attan geriye '*öksüz bir mih*' kalmışken, öykü karakteri tam da mezarlık çıkışı badem ağacına sırtını verdiğinde hayatının muhasebesi olacak bir yanılsamanın içine düşüyor. Öykünün konusu aslında atın ölümü değil, hatta ölüm de değil bizatihi hayat olan bir öykü. Ve hayat an'lerde birikiyor.

Kendini böylesi anlarda keşfeden karakterler de asla hasta ruhlu, dengesiz, saplantılı, karanlık duyguları ya da korkunç eylemleri olan sıradışı kişiler değil aramızdan birileridir. Bir demiryolu işçisi, bir gazeteci, bir esnaf, bir asker, bir öğretmen, köylü ya da şehirli, genç ya da yaşlı, çocuk... Farklı kesimlerden farklı insan hikayeleri.

Hatta diyebiliriz ki A. Hasan Kaya öyküsü, geçmiş ve gelecekte salınıp duran yek-pare bir zaman içinde, kişinin kendini keşfettiği ve dolayısıyla içinde bulunduğu durumu tanımladığı anların bulunup çıkartıldığı, yorumlandığı, bilinç sıçraması temelli bir öyküdür.

Fısıltı öyküsünde, öykü kişinin; "*Dalgın dalgın bakarken, oltanın ucunda kendisini çırpırırken görüyor...*"(s.35) olması gibi o anlar öykülerin nabzının attığı yerlerdir.

Bilincin parladığı 'o an' bizi her şeyi yenden düşünmek zorunda bırakır. Anlatılan 'anlatılmış' olmaz her defasında, okur olarak 'sil baştan' yaparız. Eldeki verileri tekrar değerlendirmek, okura bilinç düzeyinde 'interaktif' bir okuma imkânı sunar. Yapbozun parçalarını birleştirip bir resim ortaya çıkardığımız halde, bakış açımızı değiştirmezsek gerçekte resmi göremeyeceğimizi de anlarız. Bakışı ortaya çıkarmaktır asıl önemli olan. Bakmasını bilmektir... Bu bağlamda '*Bir Kış Masalı*' öyküsünde aranan Yusuf imgesi, öykü kişisi dedenin torununa yönelttiği bir soru olmaktan çıkar, okura sorulmuş bir soruya dönüşür; "*Şimdi söyle bakalım; Yusuf nerdeymiş?*" (s.58)

Bu bağlamda A. Hasan Kaya, meselesi olan bir öykücüdür. 'Dert ağlatır, aşk söyler' hesabı sadece bir oyun, bir dil egzersizi olsun diye kurmaz öykülerini. Kurmacanın kuru hatrı değil 'Hakk'ın hatrı âli' dir, ona göre. '*Pansiyon*' öyküsünün giriş cümleleri öykünün öykü içinde ne olduğunun dillendirildiği cümleler olarak okunmalıdır:

"*Her şey bir hikaye miydi, bir kurgu muydu*" diye sordu.

"*Hayır. Yani evet! Hem öyle, hem de değil.*" (s.125)

Neden başlıkta '*Süvarisiz*' vurgusu yaptığımızı şimdi söyleyelim o halde: Her öykünün bir anlatıcısı olmakla birlikte bir okur olarak metinle yüz yüze hissediyorsunuz kendinizi. Sanki aracısız duygulara dokunuyorsunuz. Zamanın hızını ancak dondurulmuş zamanlarda anlayabileceğinizi; durup düşünebileceğinizi, düşünce duracağımızı, düş'le düşüneceğinizi,

düşlere düşeceğinizi... ve yazmak kadar okumanın da 'durup düşünmek' olageldiğini...

Ve imgelerin yelesinden kopan bir rüzgâr, sizi de sarıyor sanki...

MEHMET KAHRAMAN

GÜNEŞ YARALARIMIZI YAKIYOR; YA EDEBİYAT?

Edebiyat yaralarımızı sarabilir mi?

Aykut Ertuğrul'un *Mümkün Öykülerin En İyisi* adlı kitabındaki 'Güneş Yaralarımızı Yakıyor' öyküsünü okuduğumda aklıma gelen ilk soru bu oldu. Çünkü okuduğumuz öyküler yaralarımıza değdiğinde kanatıyordu. Gerek toplumsal gerekse kişisel travmalar yeniden hatırlandığında, aradan ne kadar süre geçmiş olursa olsun ilk günün tazeliğini koruyor; içimizde bir buruklukla telafisi mümkün olmayan yarattığı his, kartopunun çığa dönüşmesi gibi ölünceye dek içimizde yuvarlanıp duruyordu. Öyleyse tekrar soralım; edebiyatın yaralar üzerindeki etkisi nedir?

Edebiyat toplumdan ayrı düşünülemez. Yazar ve okur onun bir parçasıdır. Bireyi veya toplumu etkileyen olaylar doğal olarak edebi eserlerin de konusu olur; onun acısı, sevinci, hüznü, başarısı, kayıpları... Yazar bu açıdan çağının tanığıdır, gördüğünü, duyduğunu kendi süzgecinden geçirerek yansıtır. Okursa kendisine sunulan metinde birikimlerinin de yardımıyla kendi anlamını bulur veya oluşturur. Her ilişkide karşılıklı bir etkileşim olduğundan hareketle, yazar ve okur arasında böyle bir etkinin olması kaçınılmazdır. Bir bakıma edebiyat, okur ve yazar arasındaki bu gizli ilişkiden doğar.

Bu ilişkiye ne yüklediğimiz önemli; yoksa okuduğumuz metinler birer boş zaman aktivitesi olmaktan öte geçmezdi. Oysa bir romanın, bir şiirin, bir öykünün bize söyleyebileceği çok şey var. Bu bazen bir cümledir, bazen bütüne yayılmış ve bizi derinden yakalayan bir duygu. Edebiyatın insana dönük en

önemli yönü bu bence; sanatsal zevkin yanında, anlam oluşturmak ve oluşturduğu anlamı tekrarlayarak tedavülde kalmasını sağlamak. "Sanat, bir tabloyu seyrettiğinizde ya da bir kitabı okuduğunuzda ruhumuzda olup biten bir olaydır." der Ortega, *Sanatın İnsansızlaştırılması*'nda. Ruhumuzda olan şey nedir? Mesela, 'Güneş Yaralarımızı Yakıyor' öyküsünü okuduğumuzda ne hissettik? Bir patlama olmuş, her taraf kan ve barut kokuyor. Kaybedilmiş zamanlar. Ölenler. Geri gelmeyecek olan hayat... Yazar, ülkemizin yıllardır yaşadığı terör sorununu ve onun tükettiği hayatları "son an hatırlayışıyla" öyküleştirilmiş. "Yalanmış. Ruhunu Azrail'e teslim etmeden görüp göreceğin tek bir ânımış meğer. O tek ânı yaşamak için doğmuşuz. Tek bir an..." cümlesiyle o hayatı ana odaklanıyoruz. Bu an hepimizde başka başka tezahürleriyle karşımıza çıkar; fakat herkesin kendi özel 'an'ı vardır yaşamında köklü değişiklik yaratacak. O anın üzerinden yıllar geçmiş, yaralar sarılmıştır. Öyleyse niye hatırlar insan o günü, saati, dakikayı? Her hatırlayışta neden aynı sızıyı yaşar? Neden önünü alamadığı pişmanlık, hayıflanma, üzüntü katlanarak sürer gider içinde?

Gerçekler tek boyutlu ve tek zamanlı değildir. Aynı olayı kaç kişi görmüşse o kadar gerçek ve o kadar da ayrı bir zaman vardır. Yoksa aradan yıllar geçtiği halde niye kederlenir insan? Bunun cevabı ruhumuzdadır. O bir iç yarasıdır. Telafisi mümkün olmayan şeydir. Hangimizin yok öyle anları? Okuduğumuz öyküler bizi içimizden yakalayıp sürüklemiyor mu? İdeolojik çatışmalar, devletin dayattığı yaşam anlayışı, terörün kararttığı hayatlar, toplumsal baskı sonucu kendi varoluşunu yaşamayanlar... hemen hepimizin içindeki bir yarasına denk geliyor ve değen yeri kanıyor.

Öykücüler odaklandıkları noktaların yeniden hatırlanmasını sağlıyorlar bir bakıma. Belki bir yüzleşme, belki bir iç dökme; sonuç ne olursa olsun yazılan her öykü tarihe bırakılan bir not hükmünde. Yıllar sonra bir okur bugünün öykülerini okuyacak. Neler hissedecek? Nasıl anlam yükleyecek okuduklarına? Buradan hareketle öyküye bir misyon yükley-

diğimiz anlaşılmasın. Öykü elbette kendi bütünlüğü içinde ve kendi kurallarıyla öykü olur; yazar bunu bilerek kurar öyküsünü; ya okur? “Yazar bir şey yazar, okursa her şeyi okur.” demişti Alberto Manguel bir söyleşisinde. O nedenle okurun zihninde ve ruhunda mutlaka bir şeyler kalacak; bir söz, bir his, bir anlam... Yaşamadığı halde o yaranın ateşiyle sarsılacak. Bu, insan olmakla alakalı bir durum ve insan yaşananlara duyarsız kalmaz.

Güneş nasıl ki dış yaralara temas ettiğinde yakıyorsa, hatırlayış da iç yaraya değdiğinde yakmaya başlar. Yazarın dediği gibi o ‘tek bir an’ mıdır, yoksa o anı bütünleyen başka etmenler de var mıdır, bilemem ama insanın insana kırdırıldığı, hayatı çekilmez kılan, eziyet haline getirilen, içte bir ukde olarak kalan, insanca yaşanmadan biten bir ömür söz konusudur ortada. Sadece terör olayları değil, karşısındakine tahammül edemeyen bütün anlayışlar için bu böyledir. O bir ‘an’ hayatın bütününe etki etmektedir.

EMİNE BATAR

KAYITLI SAATLER-III

1981

Bir çocuk yalnız olduğunu düşünmez. Bulutlara bakar: Yeleleri rüzgârda savrulan aslanlar görür. Ağaçların dostluğuna güvenir, onlara bağlanır. Yere çizilen bir çizgi oyununda sınırlanan alan içinde zıplar durur. Bir topun dostluğuna tereddüslüz inanır. Çocuk –doğası gereği- saf düşünmeye mecburdur. Beyaz kâğıt üzerinde siyah çizgiler bırakarak ilerleyen kurşun kalemin aslında sessizce konuştuğunu bilir: Ancak konuşan bir varlık iz bırakmak ister.

İşte bu yüzden bir çocuk asla yalnız değildir.

Ellerindeki çizgileri bile bir oyun aracı olarak görüyorsa, dünya onu yalnız bırakmak için ne yapabilir?

Çeşme başında oturan nine kırışmış yüzündeki ağır bükünlük ifadesiyle suyun içinde dolaşan çocuğun ince bacaklarına bakıyor. Su, çocuğun ayaklarında taze bir serinlik bıraktıkça yaşlı kadın kendi çocukluğunu hatırlıyor. Aynı sularda dolaşmış kendi ayaklarını... Gittikçe eskiyen ömrüne kulak verdiği için canı sıkılıyor birden. Yaşlandığını unutmak için kalkıyor ve toprak yolda adımlarını seyredererek yürüyor. Ne yazık ki kurtulamıyor kendinden. İhtiyarlığı kadınla eş zamanlı yola düşüyor: Hemen yanında, hatta içindeki gizli bir odacıkta.

“Hapsettiklerin özgür olur bir gün.” Sesler yükseliyor ve kadının kulaklarına baskı yapıyor.

“O zaman hapsolan sen olursun!” Kadın adımlarını sıklaştırıyor.

Komşu kadınlardan birini görüyor, lüzumsuz birkaç soru soruyor. Onun sorduğu sorulara cevap veriyor. Sonra yeniden ayaklarına bakıyor.

Gitmek zorunda.

Çocuk hâlâ suyun içinde, yaşlı kadına bakıyor.

Kadın, çocuğun bakışlarının sırtına saplanmış ağırlığını hissedip dönüyor.

Bunları düşünmüyordum, yaşıyordum. Tam o sırada şiir bana göründü ve gülümsedi.

O zamanlar ellerimi, ayaklarımı ve kalbimi her sabah uyandığımda yerli yerinde buluşum tuhaf geliyordu. Oysa asıl tuhaf olan onları birden bire bulamamak değil midir? Başka tuhaf şeyler de vardı: Bedenin parçalarının önce büyüyüp gelişmesi ve sonra yaşlanıp buruşması gibi. On bir yaşında bir çocuktum ve yalnızlığın “bir günü” nasıl da uzattığını anlamaya başlamıştım. Sözcüklerin birbirine yakın veya uzak olusundaki sır’ı çözmeye çalışıyordum. *Şiir okuyordum. Büyülü bir güce erişiyordum onları okurken. Birden bire büyüyordum. Büyük adamlar gibi bakıyordum gökyüzüne, suya, anneme... Şiir kadar kısa konuşmayı ve uzun uzun susmayı öğreniyordum.*

* * *

Dişlerinin arasından savrulan her sözcük dokunduğu havayı paramparça ediyor:

Çocukken bile kötülüğün sarhoş eden fısıltısı, kalbi ele geçirebilir: Çocukluğun sağladığı saf hava dağılıverir. İyilik o yaşta küser insana. Çocuk, etrafını saran koruyucu tabakayı parçalayacak gücü olduğunu öğrenir. Bu güç, kötülüğün gücüdür ve çocuğun kalbini bulmuştur. Güçlü olduğu durumları çocuğa öğretir ve ona gücün bitmek bilmeyen iştahını sunar. Çocuk en zayıftan başlar; başarılı olur. Yenmenin kör eden zevkini duyumsar.

Zayıflığın verdiği ezici yalnızlıkla baş edemeyeceğini düşünenler güçlü olanın oyunlarına yenilirler ve birkaç saatlik saadet için yanlış olana boyun eğler. Bazen çocuklar bile yapar bunu. Masumiyet direnir: Derinlerde kımlıdayan dalgalar, yüzeydeki çer çöpü kıyıya sürüklemek ve ondan kurtulmak için çabalar.

Oyun adaletsiz başladı.

Çocuklardan biri ağaca yaslanmış, onları seyrediyordu. Kabul etmedi güçlü olanın adil olmayan teklifini. Güçlü olan ona baktı:

“Büyüyünce kafa tutacak herkese. Kasabanın büyüklerine bile” diye mırıldandı.

“Kafa tutsun da kafasını koparsınlar. Ben de mahallenin diğer çocuklarıyla istediğim gibi oynayayım. Top da, ip de benim nasıl olsa. Ne istersem yapar bu zavallılar. Ha ha hah!”

Bunları düşünmüyordum, yaşıyordum. Tam o sırada şiir bana göründü ve gülümsedi.

Bahçenin en sessiz köşesine gittim. Ağaçlar, konuşmasam da anlıyorlar. Tepedeki kayalar beni çağırıyorlar. Kayaların üstünde kına var. Tükürüp yumuşatmak gerekiyor. Sonra bir taşla şöyle bir karıştırmak. Sonra da avucumun ortasına sürmek kalıyor.

Hepsini yaptım. Kayaların bana hazırladığı çocukça bir oyun bu. Ne zaman güçlü olanın adil olmayan teklifini kabul etmesem beni kına yakmaya çağırırlar. Kayaların üst tarafında arabalar geçiyor. Nereye gidiyor bu arabalar? Haritalarda ismini duyduğum şehirlerle... Şehirlerin ötesindeki ülkelere: Ankara, İstanbul, İzmir, Almanya, Amerika...

Dünya bu kasaba kadar değil muhakkak. Radyo tiyatrolarında ve kitaplarda anlatılanlar nerede yaşanır? Ufkun bittiği yerde başlıyor olmalı başkalarının dünyası.

Uzaktan çocuk sesleri geliyor. Kazanılmış bir oyunun biriktirilmiş sevincini gökyüzüne salıyorlar.

Başka bir ses çocukların sesini bastırıyor: “Nerdesin!”

Cennet annenin sesi bu.

“Kayalıklardayım!”

“Eve gel! Yemek hazır.”

Cennet anne ellerinin nasırlı olduğunu farkında değil. Kasabada büyüklerin elleri nasırlı olur. Ayak topukları da çatlamıştır. Cennet anne çocukları bulgur pilavının başına topladığında, kadından çok annedir.

İşte böyle başladı şiirin ruhuma hükmediş:

Yaşlı kadına baktığımda,

Ayaklarım su ile buluştuğunda,

Arkadaşım oyunda hile yaptığımda,

Kayalar ellerimi kınaladığında,

Ve Cennet anne şefkatle beni çağırdığında...

Şiirle üzüntülerim geçiveriyor, sevinçlerim apaçık ortaya çıkıyordu. *Şiir yazıyordum;* ruhun sesini duyuyor, onun gösterdiği yolda ağır ve emin yürüyordum. Kelimeler sözleşmişler gibi arka arkaya diziliyordu. Önce onların bir araya gelişindeki giz’e hayret ediyor, sonra olağanlığını kabul edip bakışlarımı gökyüzüne çeviriyordum: Kelimelere ritim kazandıran güç, gökyüzünde olmalıydı.

O zamanlar şiirin tarihsel sürecini, bu süreç içindeki değişimini, şiirin diğer yazım türleri ile yakınlığını veya uzaklığını, şiire etki eden faktörleri ve daha birçok şeyi bilmiyordum. Poetika kelimesini hiç duymamıştım. Dörtlük, beyit, redif, uyak, cinas gibi tanımlamalardan haberim yoktu. Şiirin bir kaçış ve huzur olduğunu kavramıştım sadece.

Şiir olmasaydı suyun varlığı “su” olmaktan öteye gidemezdi. Yaşlı kadının kalbini gözlerinde göremezdim. Hile yapan arkadaşına hakaret ederdim, belki de dövüşürdüm

onunla. Kayalıkları duyamazdım. Cennet aneninin beni çağırın sesini sadece “bir ses” zannedebilirdim.

Şiir olmasaydı...

YAVUZ AHMET KOÇ

TÜRK ROMANINDA ERKEK

Hayır, yazıda herhangi bir romandan alın-
■ falan yapmayacağım. Üstelik erkeğin Türk romanına yansımına hiç değinmeyeceğim. Hem bu kadar kısa bir yazı için başlıkta ifade olunan konunun genişliğine vakıf olacak denli ilme saygım hem de tespit kokan o tür çalışmalarından uzak durmaya çalışmak gibi sebepsiz bir takıntım vardır. Böyleyken niçin yazıya yukarıdaki başlığı uygun buldum?

Bazen gözümüzün önünde duran bir olgu, kavram veya adı her neyse en orijinal çalışma alanı olur. Edebiyat araştırmalarına baktığımızda Türk romanında kadın, çocuk, birey gibi konuların seçildiğini görürüz. Özellikle kadın merkezli onlarca çalışma yapılmış. Erkek üzerine ise hiçbir araştırma yok. Tamam, zaten edebiyatın dili fazlasıyla erildir. Yazarların çoğunluğu erkektir. Gözlemler, algılar erkek cephesinden yapılmış. Yine de Türk Romanında Erkek orijinal bir çalışma başlığı sayılabilir.

Peki bu tür bir çalışma ne kazandıracak? Türk romanında kadın konulu doktora çalışması Türk kadınına ne kazandırmışsa onu. Sorunlara dair çözüm önerileri üretmişse, kadın haklarını savunan sivil örgütlere rehber olmuşsa, ezilen kadının aydınlanmasını sağlamışsa, kadını topluma sadece kadın kimliğiyle değil birey olarak sokmuşsa... Yani tüm bunları amaçlamış ve başarmışsa erkeği merkeze alan bir çalışma da başka sorunlara çözüm getirecektir.

İyi de zaten kadınla ilgili sorunların kaynağı erkek değil mi denilebilir. Şayet çalışmanın amacı salt tespitten ibaret kalmayacaksa asıl bu nedenle erkek çalışılmalıdır. Meclisin-

de erkeğin hâkim olduğu, küfürlerin havada uçuştığı, ölümlü kazaların çoğunluğuna erkek şoförlerin sebep olduğu bir ülkede erkeğin mercek altına alınması gereklidir. Zihnimizi yokladığımızda tarihi eser kaçakçısı Tecimer Hanım dışında yolsuzluk yapan bir kadın bulamayız. Ülke nüfusunun çoğunluğunun erkek sporlarıyla yatıp kalktığı ve aynı spor camiasının başarıdan ziyade doping skandallarıyla çalkalanması da bir diğer göstergeyken...

İyimser olduğum düşünülmesin. Çünkü ben Türk romanında kadın çalışmasının tespitten ibaret kaldığını biliyorum. Tanpınar romanındaki kadın, R. Nuri Gültekin romanındaki kadın, Kemal Tahir'in hafifmeşrep fakat güçlü kadınları... Aynı bakış açısı zaten erkeği merkez aldığında Behçet Bey misali mıymıntı erkek, Ahmet Cemil misali ötekileştirilmiş erkek, Yüzbaşı Cemil misali güçlü erkek moduna girecekse zaten ha kadın çalışmış, ha çocuk... ortaya koyduğu sonuç bakımından çok farkı olmayacaktır.

Sayısal bilimler somuttur. Herhalde on yedinci yüzyılda doktorların tedavi yöntemleri konulu bir çalışmayla tıp alanında kimse doçent olmuyordur. Göz hastalıklarında bilmem ne tedavisinin şöyle uygulanışı uygun bir konudur öte yandan. Sayısal bilimlerde ülkemiz ölçeğinde tespite dayalı çalışma Amasya havzasında bilmem ne otunun familya çeşitliliği gibisinden konularla biyolojiden gelir. İlginçtir, sözöl bölümü öğrencileri üniversite sınavında biyolojiden net çıkarırlar.

Türkiye’de o kadar sayısal bölüm gerçekten somut sonuçlara yönelik çalışma yapıyor mu? Bakanlık yapmış olanların bile tezlerinin yüzde yetmiş beşinin intihal olduğu tespit edilmiş, geriye kalan yüzde yirmi beşin ise nereden alındığı bulunamamış olduğu var sayılırsa değil. Fakat Akdeniz Üniversitesi’nde bir doktorun çalışmaları içimizi açan tek gündem mahiyetinde ara ara ekranları süslediğine göre o cephede hâlâ işini yapan adamlar var demektir.

Sosyal bilimlerle soyuttur. Öyle ortaya aspirin niteliğinde öneriler koyamaz. Bu tes-

pit benim fikrim değil. Genelin kanaati. Çünkü eğer gerçekten ilmi bir çalışma öneri koyamayacaksa gereksizdir. İşin diğer kısmını sanat eserleri yapıyor zaten. Kadını da çocuğu da çiçeği de böceği de anlatıyor. İlmin günümüz ölçeğinden daha soylu bir duruşu olması lazım. Maalesef günümüz ülke sorunlarının çoğu sosyal bilimlerin üzerine düşen sorumluluğu ciddiye almamasından kaynaklanıyor.

Örnek Kürt sorunu. Yıllarca mevcut sistem Kürt diye bir halkın olmadığını iddia etti. Dolayısıyla Kürdistan da olamazdı. Halkımız Kanuni'nin o ünlü mektubunda Kürdistan ifadesinin geçtiğini tarihi çalışmalardan değil BDP'li milletvekillerinden öğrendi. Ermeni diasporasının iddiaları karşısında hala bilimsel argümanımız yok. Orhan Pamuk'a demediğimizi bırakmıyoruz ama Nobel alacak ideal bir Türk romancısının nasıl yetiştirilmesi gerektiğini bilmiyoruz.

Yap demesi kolay, denilmiştir muhtemelen. Zorsa o kürsüyü işgal etmemeli. Doçentlik sevdasıyla puan derdine düşüp otuz makale yayınlatılacağına iki tane olmalı, ortaya çözüm koymalı. Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçen bilmem ne kelimesinin tahlili üzerine art arda çalışmalar yayımlamak yerine bu muhteşem hikâyeyi nasıl günümüz okurunun ilgisine hitap edecek şekilde sunabiliriz, ona odaklanmalı.

Tabi sadece hocalarımızı vurmak da yanlış. Meselenin bir de sanat cephesi var. Mehmet Akif yaptığı konuşmalarla tek kurşun atılmadan Konya ayaklanmasının bastırılmasını sağlamıştı. Şimdinin duayen iki şairinin de partisi var, her iki parti de yüzde bir oy alamıyor. Değil ki kitleleri etkileyip peşinden sürüklesin. Öyle ki çoğu şairimiz kahveye gitse lafını dinletecek üç beş adam bulmaktan muzdarip.

Anlaşılabacağı üzere Türk romanında erkek konusu sadece orijinal olduğundan değil mutlak ihtiyaç arz ettiğinden çalışılmalıdır. İş bu yazının amacı; söz konusu çalışmanın ehemmiyetini belirtmek, yöntemi hakkında bir görüş ortaya koymaktır. Onun haricinde,

çalıp çırmak yerine ömürlerini bizleri yetiştirmeye adanmış hocalarımıza saygımız ve sevgimiz sonsuzdur.

YENİ ÖYKÜ KİTAPLARI

YILMAZ YILMAZ, YILLARDIR BİR EV (Sütün Yayınları, İstanbul 2013, 20 öykü: Yıllardır Bir Ev; Sonrası Sayılı Nefes; Bir Nasip Hikâyesi; Hayatın Zorluğu Üzerine Notlar; Bir Kırgınlığı Büyütmek; Yakınıımız Irak Oldu; İnsan Dediğin Ölüme Yazgılı; Sonsuza Merdiven; Denge; Çingene; Gayret; Âsitâne; Üzüm; Kar; Yakın; Çiçeklerden Bir Cennet; Fotoğraf; Dünya Dönüyor; Ev; Uyanma)

CÜNEYD SUAVİ, 40 HİKÂYE (T.C. Edirne Valiliği Yayınları, Edirne 2013, 40 öykü: Balon; Dolmuş; Çocuk; Yarış; Sevgi; Cimri; Bahşış; Kısmet; Yıldız Postası; Kırıntı; Çakmak; Küçük Kuş; Uçak; Doktor; Tedavi; Posta; Halı; Kaban; Hasret; Ziyafet; Tarif; Dilekçe; Balık; Çalınan Rüyalara; Uçan Ayakkabılar; Ümit Taşı; Sahil; Fetih; Hayal Yıldızı; Karlı Dağın Taneleri; Fakir; Bir Şey; İpucu; Dua; Pembe Gözlük; Borç; Boşluk; Babacı; Uu! Uu!; İndirim)

AYŞEGÜL ÇELİK, KORKU VE ARKADAŞI (Can Yayınları, İstanbul 2013, 20 öykü: Tarçın; İncili Gece; Atlar ve Avcılar; Safran; Gecesevası; Suretler ve Gölgele; Sarı Şarkı; Diken ve Kordela; Korku ve Arkadaşı; Yok Hikâye; Kar Ağacı; Bitek Toprak; İçeriden Sızan Işık; Balçık Çiçeği; Nağme; Kuşlar, Balıklar ve Cümle Mahlukat; Pantili; Gümüş Gecelik; Kumsal; Şenlikçi)

BERNA DURMAZ, BİR FASİT DAİRE (Can Yayınları, İstanbul 2013, 20 öykü: CEMAFER; Zurna Dediğin Delikli Boru; AYNİ BABAM; Aşkın Mabedi de Tendir Hadisi de; ZARİF; Bir İğne Bin Minnet Doğurur Günün Birinde; Şişenin İçinden Bakım Eşyaya; Göğün Altı Varken; ISLAK OĞLAN; Dön Dolaş Hep Aynı Ova; Bir Galon Şarabı Zıyan Etmiş Yine; SEVGÜL; Arif'in Bildiği Neydi; Gelinde Bir Uçurum; Has-

ret'in Aklında Bir Acı Ceviz; Bacchus'a İçelim; KASIM EMİN; Bir Külâh Güllü Lokum; TOPUZ; Kuyruğunu Yutmuş Yılan)

YALÇINTOSUN, DOKUNMA DERSLERİ (YKY Yayınları, İstanbul 2013, 21 öykü: ARZUYU ÖRTÜSÜNDEN: Damdaki; Yaralı Bir Kaplan; Bir Kocanın Gizli Defterinden; Homoeroticus; Sıcak Sandalye; TANIDIK YABANCILAR MAKAMI: Trendeki; Soğuk Yılan; Çilek Ne ki; Firari Parmağın Ucu; Saklı; BİLİNDİK SIRLAR MAKAMI: Drama Queen; Dilan'ın Ormanı; Tosbağa Öldürmek; Kibritçi Kız; Ruhsar Hanım'la Levon Bey'in Beş Çayı; KÜÇÜK KESİKLER: Pansiyondaki; Kucak Delisi; Şarkı Bitti; Ferhat Olmak; Herkes Kendi Gemisinde)

NESLİHAN ÖNDEROĞLU, MEVSİM NORMALLERİ (Alakarga Yayınları, İstanbul 2013, 21 öykü: Gecenin Ayazında; Bir Yerde; Kestane Ağacı; Üçüncü Şahıs; Eğik Atış; Cirdonlar; Olivetti; Kavunlar; Çorba; Evrim Teorisi; Mars-1; Polen Yağmuru; Ayakkabılar; Gecikmiş Bir Yaz Akşamı; Masaj Artı Duş 75 TL; Baileys; Japon Balığı; Hava Kabarcıkları; Katarakt; K'yı Sevmeye; Dut; Veranda)

YILDIRIM ARICI-SEDAT SEZGEN, BUGÜN (Metis Yayınları, İstanbul 2013, 15 öykü: Değişim; Eşikte Bir Okur; Kördüşüm; Adam Adama Çok Benziyor; Bulutlar Nereye Gider; Yağmur Pasajı; 14 Temmuz; Odamsılar Eksik; Bir Şey mi Var?; Kadife Paltolu Kedi; Yedinci; Sazandere İçin Mor Bir Bilet; Ben; The Balanescu Quartet; Sonsöz)

NECATİ MERT

KÜTÜPHANE

Altmışında, çok çok altmış beşinde olan, niyeysel yaşından yaşlı gösteren bir adam. Müşterimiz değil. Sokaktan da bilmiyorum. Yüzünde, aşinalık göstermişim de unutmuşum gibi tuhaf bir tebessümle girdi. Ömer'e baktım: Bu ne iş? Niye bu adamın alınganlığı? Ömer, tezgâhtar; kargodan koli gelmişti yenileyin, açmayı bırakmış, elinde kitaplar ve fatura, adama bakmaktaydı zaten, bana döndü, diyeceğini yüzüyle dedi: Bildiğim biri değil.

Anlattı, öğrendik: Recep'in eski bir arkadaşımı (Recep bunca yıldır benim de arkadaşım, ama bu adamı ne gördüm ne duydum), kaç yıldır görmemiş, gurbet gurbet dolaşıp çalışmış, nihayet dönmüş, dönmesiyle de Recep'i aramaya koyulmuş (Adres doğru, Recep her gün hem de bu saatlerde gelir, dereden tepeden), fakat çok istedin mi bir şeyi olmuyormuş, çıktığı kahveye bakmış, uğradığı esnafa sormuş, hatta evine bile gitmiş (Neden arıyor ki), denk getirememiş (Telefon et be adam)...

"Telefon etseniz?"

"Size ikinci gelişim bu. Verdiğiniz numara yanlış. Recep'in değil."

Ömer'le baktık.

"Biz mi verdik numarayı? Bizden mi aldınız? Ne zaman?"

"On gün kadar oluyor."

"Yanılıyorsunuz. Biz size numara vermedik. Sizi de siftah görüyoruz."

"Siftah mı dediniz?"

"Görüştük mü? Görüşmedik ki. Siz numarayı başka birinden almışsınız."

"Hayır! Siftah görüşmemizde sizden aldım. Siz emekli öğretmen değilsiniz? Recep de her gün ikindiye doğru buraya uğramıyor mu?"

"Evet, uğruyor."

"Gördünüz mü? Sizden almışım işte."

Canım ne alaka! demeliydim, diyemedim, demedim. Görünüşte bir şey yok adamın, ama mantığı şaşı. Hatta kör. Ne anlatabilirdim kimesnenin böylesine!

Ömer akletti, telefonunu çıkardı, sonra da kaydettiği numarayı sordu şaşıya, anlaşıldı ki ikisini karşılaştıracak. Adam da çıkardı cebini, camına baktı, söyledi. Yan yana getirdiler, numaralar birbirini tutmuyordu.

Adam hiç fütur etmedi, hâlâ alıngandı, kendi iç sessizliğine yüzünde durup duran tebessümüyle ve adeta kuş uçuşuyla baktı (Adam, kuş bakışıyla uçtu dememi mi isterdi?). Mır mır mırıldandı:

“Hay Allah! Siftahleyin sizden aldığım numara bu.”

“Siftahleyin mi dediniz?”

“Görüşmedik mi? Görüştük. (Deli bu adam). Siz numarayı benden sonra değiştirmişsiniz. (Recep’e dua et, hatırı var; yoksa hani hastiroloji çekmiştim).

“Hayır! Sizinle siftah bugün görüşüyoruz. Cep telefonları çıktı çıkalı da Recep’in numarası değişmedi. Buluştuğunuzda bunu sorun.”

“Uğruyor, demiştiniz; burada beklesem.”

“Bizdeki numarasına telefon edin.”

Ömer, tane tane yazdırdı, tekrarlattı. Adam aradı. Recep açtı. Konuştular. Doğallayın (haliyle’nin Hacivatçası) çizgi-nokta düzenindeydi konuşmaları; Recep’in boşlarını, yani sessizlerini çizgiyle doldurmak bize düştü:

“Selamünaleyküm! Recep’le mi görüşüyorum? Koyuncuların Recep mi?”

(Evet, Koyuncuların. Ama...)

“Canım kardeşim! Ben Rahmi.”

(Rahmi mi?)

“Hatırlayamadın demek. Memlekete döndüm nihayet desem, bilirsin. Dedim ben de. Çalış, çalış yaban ellerde, sonu yok. Geldim.”

(Yine çıkaramadım.)

“Aşk olsun! Ben geliyor, seni soruyorum derhal. Başka kimim var çocukluktan! Sen ise...”

(Yoksa Yarıcıların Rahmi mi?)

“Yarıcıların ya! Koyunlarınız vardı, siz bakıyordunuz. Biraz da tarlanız; onu biz ekip biçiyor, bölüşüyorduk.”

(Hiçbiri yok. Mahalledeki ev kaldı tek.)

“Nasıl olur! Onca hayvan, toprak, varidat... Evi gördüm.”

(Şimdi neredesin? Hemen gelirim.)

“Kütüphanedeyim. Beklerim.”

“Kütüphane işte.”

“Kitaplar var.”

“Pasaj içinde.”

“Seni tanıyorlar. Uğradığın yermiş.”

Ömer bir yandan, ben bir yandan, “kütüphane” değil “kitabevi” ya da “kitapçı” yahut “Hoca’nın dükkânı” demesi için helak ettik kendimizi. Kulağı kapalıydı adamın, içinden hariç duyduğu yoktu. Hoş, ben olsam ben de duymam, duymazlıktan gelirdim. “Kitabevi” tam çeviri, ama “kütüphane”nin anlattığını anlatmıyor. “Kitapçı” ise çok başka. “Kütüphane” bugün “kitaplık” oldu, kelime tuttu, tuttu da bizim dükkân “kitaplık” değil ki. Adam bunların farkında; “kitapçı” da demiyor, onu yeftin buluyor herhal.

Anlaşmış olacaklar. Anlaştılsa nasıl anlaştılar? Kim kime ne dedi? Bilmiyorum. İpin ucunu kaçırdım.

Rahmi telefonu kapattı, kuş bakışıyla uçan kuş olup döndü. Yüzünde ne alınganlık ne fütursuzluk. Sadece tertemiz bir tebessüm –ki ay yüzlü.

“Şimdi geliyormuş. Bekle, dedi.”

Sanki bitişiğimizdeki berberde köylüleriyle, anında geldi. Onca yılın birikmiş hasretiyle kucaklaştı sahiple yarıcısı. Çay söyledim. İçtik. İki yudum arası, sorulu sorulu baktı Recep: Yordu mu sizi?

Bakışına baktım: Rahmi değil, dil yordu. Bir de ima ettiğim ilavem oldu: Fakat “kütüphaneci” olmadığımı sevinmeliyim. Hele ki “kütüphanecilik” yapmadığımı. Bunlardır asıl yoracak olanlar. ❧

CEMAL ŞAKAR

GÖL

Çocuklar yine.

Hep yine çocuklar.

Yine atılmış çuvallar gibi çocuklar.

Bir anlamı var mı şimdi?

Şimdi hayatın anlamı şimdi?

Başını ekrandan kaldırdı. Cama baktı. Bilgisayardan kestiği görüntüyü cama yapıştırdı.

Gözlerini açtı kapadı. Hızlıca kırıştırdı kirpiklerini. Camdaki çuval gibi atılmış çocuklar silikleşti; sokağın karşı tarafında her nasılsa kalmış bir arsada, yan apartmana yaslana yaslana üçüncü katı aşmış ceviz ağacını gördü. Cevizler. Kargalar. Çocukların seslerini duydu. Sokaktan duyduğu çocuk seslerini camdaki görüntüye ekledi. Camı açtı. Çocuklar sokağa döküldü. Sokaktaki çocuk sesleri doldurdu odayı. Mutlu oldu. Mütebessim. Oturdu koltuğa. Açık kalmış ekranda donakalmış görüntü.

Sertçe kapattı.

Hayatı düşündü. Düşündü hayatın bir anlamı olabilir mi diye?

Sağ elinde tuttuğu sıfırbeş kalemi sol koluna batırdı.

Batırdı.

Sıfırbeş uç kırıldı. Çıt!

Kalemin metal ucunu biraz daha.

Yüzü kasıldı.

Bir damla kanla hayat arasında bir bağ olabilir miydi?

Çocukların sesleri kesilmişti yine.

Dünyanın tamamı insan kanının bir damlasına değmezdi değil mi?

Kargalar yine.

Asfalta attıkları cevizler. Tık!

Metal ucu hiç kaldırmadan dirseğine doğru çekti.

Zor olmadı.

Aynı acı.

Durdu.

Durduğu yerde biraz daha bastırdı kalemi. Bir damla kan.

İki damla kan arasındaki en kısa yol ince ince kanıyordu.

Kesildikçe çocuk sesleri eksiliyordu/

Eksilen hayat/

Eksilen anlam/

Her şey kolundaki açık yara gibi âyandı.

Aşikâr yaraların kardeşliği sonra/

Deva/

Şifa/

Merhem/

Dünyadan eksilen şeylere/

Göge yükselen çocuk sesleri.

Çocuk sesleri göge ref olunurken geriye kalan boşluk, hani doldurulamayan cinsinden ya da geriye bir kirlilik, yapışkan cinsinden.

Yaşanacak şimdi.

Bir yolu bunulup nasılsa katlanılacak ve yaşanacak şimdide hayat. Her şeyin gelip yüklendiği, doldurduğu kocaman bir şimdide... olup dururken, şimdide olmaz işler yaşanacak işte. Kanayan yerlerinden çıkan bir melek, sokağa incek, toplayacak kanatlarını, karışacak insanların arasına. Yürüyecek. O yürüdükçe yollar açılacak. Aydınlanacak sokaklar. Aydın bir gelecekte çocuk sesleriyle dolacak dünya. Kelimeler tükenecek. Acı, kelimelere gelemeyecek. Sonsuz bir aydınlıkta sadece sesler, hayatı anlamlı kılan sesler.

Sesler kelimelere dökülemiyordu. Çocuklar göge ref olunurken, kelimeler yere inzal edilirken bir şeyler yer değiştiriyor ve ses ve kelime ve hayat arasındaki bağlar kopuyordu. Hayat bir göl, kan gölü... kanın bile çürüdüğü bir göl, bir irin...

Çürüdüğü koltuktan kalktı.

Cama yapıştırdığı çocukların arasına daldı.

Camı açtı.

Sokağa indi çocuklarla.

Yürüdü kendi kalabalığıyla birlikte.

Yürüdükçe çocuklar, çocuklar takıldı ayaklarına.

Tökezledi.

Sendeledi kanların, irinlerin içinde.

Denizleri düşündü, Yunus geldi aklına.

Ateşlerdeki İbrahim.

Ağaçlardaki Zekeriya.

Çöllerdeki Musa.

İrinlerdeki Eyüp.

Boğum boğum bir şey: Boğuldu!

Bakmamak, görmemek istedi.

Bakmamak, görmemek için kapattı gözlerini.

Bakınca ölmek.
 Görünce boğulmak.
 Bu nasıl nefes; almak mı; aldıkça boğulmak mı.
 Yaşamakla... Boğum.
 Nefessizce...
 Söylemek kirlenmek
 Söylememek ölmek.
 Göge bakmak.
 Allah'a yönelmek.
 Sanki bulutlar yarılacak da Allah ve melekler...
 Daraldıkça göge bakan Peygamber/
 Allah'ın yardımı, inayeti/
 Sanki yükseldikçe nefessiz kalmak/
 Daralmak/
 Göğsünde bir basınç/
 Ah! İnşirah.
 Anlıyor mu?
 Anlamak böyle bir şey mi; göge bakakalmak...
 İrin paçalarından yürüyor işte.
 Yükselse göge/
 Göge yükseldikçe bir daralma, bir soluk soluğa.
 Boğuluyorum dese!
 Bir kıymeti var mı?
 Kelimeler boğazına hücum hücum.
 Boğulsa kelimeler, kelimelerle boğulsa/
 Belki de/
 Yok, öyle değildir?
 Takıldı. Tökezledi. Düştü.
 İki damla kan arasındaki en kısa mesafede hayat damar damar atıyordu.
 Sol kolunun üzerine bir ceviz düştü. Kolundaki kan yolunda ilerledi ve yere yuvarlandı, çocukların arasına, göle...
 Yerde yatan çocuklarla kan kardeşi bildi kendini.
 Baktı; bakınca gördü; görünce tanıdı kanatlarını toplamış meleği; hep aydınlığa doğru...
 Gidemeyecekti, yürüyemiyordu. Çocuklara takılıyordu; tökezliyordu yollar-
 da; boğuluyordu göllerde. Ama bakınca gördü işte!
 Gördüğünün bir anlamı var mıydı?
 Bilemedi.
 Gördüğünü neye yoracaktı?
 Olsundu.
 Şimdi çocuklarla kan kardeşiydi ve Allah ve melekler şahitti bu kardeşliğe.

MİHRİBAN İNAN KARATEPE

İLHAMÎ PERİSİ

-Cemal Şakar'a-

Bunu da bana ver Allah'ım, dedim. Bu öyküyü de... Çok istiyorum.

Öykümün kokusu burnumun direğini sızlatıyordu. İki iyilikten birini ver, dedim, ne olursun. Kokuyor... Ya ol'dur bunu, ya öl'dür. Kollarımda yatıyordu.

Tavan simsiyah dumana kesti. Bu tüten, tam odanın ortasına tünleyen, bu tüylü ve de türlü türlü imgeler beni öldürecek. Mezar kazıcılarımin küreklerine toprak bulaştı... Beynimin sağ lobu, sol lobuna karşı durdu... Biri duygusal, biri mantıksal ama hangisi hangisiydi bilemedim şimdi, bir KA-MAŞMA anı ver Allah'ım sen ikisine de, bir *yakınlık* kelimelerime, bir, bir, bir uzak_____lık kemir-genlerime, en genişinden bir g e n i ş l i k ellerime; Yeni Microsoft Word Belgesi'ni kapatacak kadar büyük olsun ellerim; gözümü alıyor, ne olursun...

Tahıyyatta oturuyordum. Heyecandan sallı-barık'leri okuyamadan kalktım. Ver bana Rabbenâ, dedim, hep bana, ver...

Onu sırtıma sardım.

Naciye Hanım, n'apıyorsun Mihriban, dedi, yükümü görmeyerek. Kendisi pek öyle buralarda görünmeyi istemez, söylemezseniz iyi olur.

İş-güç, her zamanki gibi Naciye Hanım, dedim...

N'apacaksın biz de öyle, dedi, daha ben sormadan.

Kafamı salladım onaylayarak. Kafam, çenesine çarptı öykümün.

Sırtım gittikçe ısınıyordu. Ezgi'yi gördüm –Naciye Hanım'ın kızı- kucagında bebeği, annesine getiriyordu, işe gidecek...

N'apıyorsun Mihriban abla, dedi.

Çocukları uğurladım şimdi, dedim, büyümüş seninki de...

Azra'nın kıvrırcık saçları yumuşacık, hop hop etti, annesinin kucağından anneye aktarılırken. Uykusunda bir taşın üzerinden diğerine atlıyordu o sıra. Annesi düşmesin diye emziğini tutuverdi.

Gülümsedim. Öyküm derin bir nefes aldı.

Çalışmaya başlayacak mısın abla, dedi Ezgi, kucağı boşalınca. Annesi de sordurdu bunu her sene başında. Ağzı torununu okumakla meşguldü şimdi, kızı sordu. Azra'nın kıvrırcık saçlarına takılan gözlerimi hemen alarak, ben zaten çalışıyorum, dedim, her zamankinin aksine, bir parça heyecanlanarak... Öyküm ayaklarını ileri geri salladı.

Yazıyorum, dedim. Bir yazarım yani ben.

Ne yazıyorsun? Roman mı, dedi.

Öykü, dedim. Mahcup...

Öyküm küçüldü, küçüldü. Küçük bir kaplumbağa oldu, başını içeri çekerek...

Ocakta yemeğim var, dedim, küçük küçük... İlhami gelir öğlene, ben çıkayım...

Küçülen öykümün kamburunu göstere göstere merdivenlere yürüdüm

*Ocakta yemeğim var'*ı öykümün neresine koysam, bilemedim. *Ocakta yemeğim var'*ın kaynağa kaynağa suyu tükendi, basamakları çıkarken. Onunla ne yapacaktım? Asansöre değil de merdivenlere yönelişime bakılırsa, ne yapacağımı biliyordum aslında. Tam da komşum Cemal Beylerin kapısının önüne gelince *'ne yapacağını biliyorsun'*u kapının önünde buldum. Usulca kaplumbağayı sırtımdan yere bıraktım. Evde mi acaba Cemal Bey, dedim kendi kendime. Mevdeyim dedi, Cemal Bey kapının gerisinden... Nasıl tüydüm oradan, bilemezsiniz. Müydüm?

Kendi daireme girmemle kapıyı çat diye kapatmam bir oldu. Bir de ne göreyim, ocakta tencere cızırdayıp duruyor, keskin bir yanık kokusu, bir duman, bir

buğu, bir nebula gibi -Rasim Özdenören'e öykü öncesi gördürülen bulutumsu şey- tavana yükselmiş. Amaaan, dedim. İşin yoksa, şimdi tencere dibin kazı.

Kazıdım. Hem de tınaklarımla...

Kazı kazan, derdi, öyküm, yanımda olsa... Hâlâ sırtımdaymış gibi eğik durduğumu farkettim. Espri yaptığını sanan küçük bir sazandı! Onunla aramızda şimdi azalan, daha çok marazlanan, üstüne gittikçe palazlanan bir şey vardı... Kazıdıkça kazanılan. Onu bana ver Allah'ım, dedim. Ellerim suyun içindeydi. Onu bana ver. Kütür kütür etti kemiklerim doğrulmaya çalışınca.

VERDİ.

Tam o sırada verdi, inanmazsınız.

İlhami cama taş attı sonra.

Çat, çat...

Anladım öğlen olmuş.

Tınaklarımda tencere dibin kara...

Yemek-memek papara.

Cemal Bey, öykümü behemehâl okumuş, daha kemâl olmamış demiş, biraz daha atmosferle hemhâl olmalı... Çok ağlamış öyküm, bunları duyunca. Yumuşar gibi olmuş Cemal Bey. Yüzünü yıkamış, çapaklarını temizlemiş kendi elleriyle öykümün. Üzülme, demiş. Bu işin raconu böyle. Süzülürsün, azıcık büzülürsün. Böyleyken böyle...

Sonra öykümü gördüm.

Gözyaşlarını silmiş, saçlarını tarıyordu aynanın önünde.

Bir telaş, bir telaş...

Aynada ışıldayan iki kıymetli taşı gözleri...

Taşı gözleri öykümün

Aynadan. ❧

YUNUS DEVELİ

KARINCA VADİSİ

Kalbime de dilime de söz geçiremedim. Biraz sakın, biraz yavaş dedimse de bana kulak asmadılar. Heyecandan yerlerinde duramıyorlardı adeta. Hazır Davut'un krallığını bulmuşken, içinden çıkıp geldikleri zamana ve mekâna nispet edercesine saldılar kendilerini. (Ah kalbim, ah dilim! Sizi tutsak eden eller kurusun!) Yalnızca kendilerini salsalar yine iyi, beni de durdurmadılar. Kışkırttılar resmen. Al sana krallık, al sana özgürlük; bağır bağırabil-diğin kadar dediler. Ne dersen de; Allah de, Hû de, Lâ ilâhe illallah de. Sonunda burası bizim de krallığımız sayılır... Bu son cümle bana yetti zaten. Daha fazla dayanamayıp ben de onlara katıldım (aslında içi giden bendim de naz yapıyordum) ve böylece (evet, içinden çıkıp geldiğimiz zamana ve topraklara nispet edercesine) avazımızın çıktığı kadar bağırarak bir güzel ilahilerimizi söyledik, zikrimizi yaptık. Davut'un, Süleyman'ın peşine düşüp hikâyelerimi ararken, bambaşka bir hikâye buldu beni burada. Sanki aradığım gerçek hikâyeyi bulmuşçasına bir huzur kapladı içimi. Ne o zamana ve ne de o topraklara dönmemesiye burada kalmak istedim. Öyle demeyin; insanın bir krallığının olması, özgür olduğu topraklarda yaşaması müthiş bir şey...

Ama biz o kendimizden geçmiş haldeyken dağlar, taşlar, kurtlar, kuşlar ne yaptı bilmiyorum. Gök görmediğin bir krallığı olmuş, deyip gülmüşlerdir herhalde. Tuhaf tuhaf bakmışlardır. Zikrin acemisi olunca insan bazı şeyleri bilemiyor işte.

Sonra gözlerimi açıp etrafa şöyle bir baktım. Aman Allah'ım, bu nasıl bir vadi böyle?

Özgürlüğün büyüüne öyle kaptırmışız ki kendimizi, ne kadar yol geldik, ne kadar zamandan sonra bu vadiye ve bu zamanlara ulaştık, hatırlamıyorum. Ama tuhaf, ne bir yorgunluk var üzerimde, ne de bir ruh daralması. Zikir mi iyi geldi, yoksa çölün kasveti yavaş yavaş üzerimden dağılıyor da ondan mı, anlayamadım. Galiba her ikisinin de payı var bunda. Yok, benim zaman zaman kendime yeni krallıklar bulup bu kaçamağı yapmam gerek. Müthiş bir dinginlik var üzerimde şu an. Kalbim de dilim de rahatlaya kaldı. Çok şükür!

Çoğu zaman yaptığım gibi yine uzaktan izleyeceğim hikâyeyi. Ama size önce biraz genel manzaradan bahsetmem gerek.

Bir ikinci vaktiydi.

Süleyman (as)’a son derece zarif duruşlu cins atlar gösterilmiş, o da güneş batıncaya kadar onları seyretmişti. Ama güneşin battığını fark edince birdenbire içini bir sıkıntı kapladı. Çünkü o keyifle, kendinden geçmiş halde atları seyrederken, ikindiyle akşam arasındaki ibadetini aksatmıştı. Oysa Süleyman da tıpkı babası Davut gibi çokça zikreden bir kuldu. (Öyle olması gerekir zaten. Yoksa bunca dağ, taş, kurt, kuş zikirsiz ne yapar?) Şimdi ben atları sevmeyi, rabbimi zikretmeye tercih etmiş oldum, dedi kendi kendine. Sıkıntılılandı. Sonra adamlarına emrederek o atları yanına getirmelerini istedi. Bunun üzerine atlar getirildi. Süleyman da onların bacaklarını kesip devirerek hepsini boğazladı. Ne varsa beni rabbimi anmaktan alıkoyan, işte böyle boğazlarım diyordu sanki.

‘Andolsun ki, biz Süleyman’ı sınadık, hükümdarlık gücünü adamakıllı zayıflatık. Daha sonra eski gücüne kavuştu.

Süleyman Allah’a şöyle yakardı: Rabbim! Beni bağışla. Benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümdarlık lütfet bana. Şüphesiz sen sonsuz lütuf sahibisin.

Bu duasına karşılık biz de rüzgârı onun istifadesine sunduk. Rüzgârlar onun hizmetinde ve onun istediği istikamette (yelkenli ticaret gemilerinin geliş-gidiş istikametine) mutedil şekilde eserd. Ayrıca şeytanlar arasında ne kadar becerikli bina ustası ve mâhir dalgıç varsa hepsini onun hizmetine verdik. Keza boyunduruk altına alınmış diğer âsî kavimlere mensup insanları da onun emrine verdik ve ona şöyle dedik: Bütün bu insanları emrine âmâde kılmak bizim sana sınırsız bir lütfumuzdur. İster onları serbest bırak, ister elinde tut; bu senin bileceğin bir iştir.

Şüphesiz bizim katımızda Süleyman’ın özel bir yeri ve güzel bir geleceği vardır.’

İşte şimdi biz de o güzel geleceğe doğru yürüyoruz. Tabii rabbimizden bize de böyle güzel gelecekler nasip etmesini, örneğin, bizi kendi krallığımızda yaşatmasını dileyerek...

Bir yandan etrafıma bakıyor, bir yandan da çocukluğumda beni en çok etkileyen ama bunun yanında da olup bitenleri bir türlü çözemediğim o kıssayı düşünüyordum. Bir kere Süleyman Peygamber çok ilginç birisiydi. İri yapılı ve çok güçlü, kuvvetliydi. Kurtların, kuşların dilini biliyor, onlarla konuşuyor ve sohbet ediyordu. Hele o ordusuyla bir savaşa giderken karıncaların kaçışma sahnesi var ki, unutamam. Kaçın kaçın, diyor içlerinden biri. Süleyman’ın ordusu geliyor, yoksa ezilirsiniz! Hem hayvanlardan, cinlerden, şeytanlardan oluşan bir ordusu vardı onun. Cinler, şeytanlar emrine giriyor, en olmayacak şeyleri ânında gerçekleştiriyorlardı. En çok hayretime giden de, Saba Melikesi Belkıs’ın tahtının bir göz açıp kapayıncaya kadar geçen süre-

de yerinden alınıp Süleyman Peygamberin olduğu yere getirilmesiydi. Çok ilginçti doğrusu. O zaman çocuk aklımla merak ettiğim şeylerden biri de, Süleyman'ın Belkıs'la evlenip evlenmediği idi. (Galiba Yusuf kıssasından kalan bir meraktı bu.) Eğer öyle bir şey olduysa, ilkin hangisinin diğerine âşık olduğunu da merak ederdim. Çocukluk işte... Dediğim gibi, bir yandan etrafa bakınıyor, bir yandan da çocukluğumdaki Süleyman Peygamber kıssasını düşünüyordum. Bakalım neler olacak?

Süleyman'ın ülkesi gerçekten çok ilginç bir yer. İnsanlar, cinler, şeytanlar, kurtlar, kuşlar, dağlar, taşlar, rüzgârlar... hepsi Süleyman'ın emrine girmiş, harıl harıl çalışıyor. Burada olanları görüp de şaşmamak elde değil. İnsan ister istemez sormadan edemiyor: Bu nasıl bir mülk, bu nasıl bir sultanlık, bu nasıl bir peygamberlik, diye. Tek kelimeyle muhteşem! Doğrusu Davut ve Süleyman'ın hikâyesi, akıp giden bu büyük hikâye içinde bambaşka bir yerde duruyor. Hikâyenin geride kalan bölümlerine bakınca bunu daha iyi anlamak mümkün. Apayrı bir dokusu, atmosferi var bu hikâyenin. Sanki rableri, deyim yerindeyse çölden sonra İsrail'in oğullarına kesenin ağzını açmış. Saltanat, zenginlik, mal, mülk taşmış dökülüyor. Acaba bunca servetin içindeyken de soğan sarımsak günlerine özlem duyuyorlar mıdır? Bunların sağı solu belli olmaz. Şımarık şeyler! Ama benim rabbim böyledir. Az verir, sınar; çok verir, sınar; gökten sofrayı indirir, sınar. Hep sınar. Her hâl ve şartta sınar. Çünkü oyunun adı bu: Sınanma! Oyunu unuttun mu, yanarsın. Onun için adaşım olayı çözmüş de (Sahi şimdi o da yanımızda olsaydı, zikrimiz bir başka güzel olurdu değil mi? Hem o zaman belki kurtlar, kuşlar da eşlik ederdi bize. Ne gezer bizde o kurtları, kuşları coşturacak yürek değil mi?) o nedenle söylemiş: Mal da yalan mülk de yalan, var biraz da sen oyalan!

Eh, İsrail'in oğulları biraz da böyle oyalansınlar bakalım.

Hikâyeyi izleyeceğim izlemesine de (tabi size de anlatacağım olup bitenleri) ama önce şu şeytanların işine bir göz atmam gerekiyor. Kafam karıştı çünkü. Bunlar aklını mı yedi, yoksa imana mı geldi de (fesubhanallah!) burarlarda böyle tuhaf tuhaf işler yapıyorlar, anlayamadım. Hani bu beyefendinin ahdi vardı, insanları yoldan çıkaracaktı? Hani kovulmasının, Cûdi'de, Kızıldeniz'de ve başka başka yerlerde kaybettiği kuzucuklarının intikamını alacaktı? Yoksa ahdini unutup bu cumartesi tezgâhtarlarına meslek edindirme kursu mu açtı? Ya da bunları ileriye yönelik çok amaçlı kullanım için özel olarak hazırlıyor olmasın? Tuhaf! Süleyman ne derse, başüstüne! Kimileri dalgıçlık yapıp denizden inci-mercan çıkarıyor, kimileri almış eline malayı, çekülü inşaatçılık yapıyor, kimileri de Leonardo'ya, Mikelanj'a taş çıkartırcasına oturmuş heykeltıraşlık yapıyor. Oh, şeytanınıza bereket! Sanki çöldeki o azgın koyunlar gitmiş, yepyeni bir koyun sürüsü gelmiş. Dedim ya, bana öyle geliyor

ki rab taktik değiştirdi. Ne uğraşıp duracaksın (çok uğraştı bunlarla çok!) âsaya, inekle, dil dökmeye; ver ellerine çekici, keskiyi yontup dursunlar taşları. Eh, bizim şeytanlar yine görev başında (diyeceğim ama sevgili Mustafa Öztürk ayette geçen ‘şeyatın’ kelimesiyle ilgili olarak dip not atmış. Bunlar o bildiğimiz şeytanlar değil, Hz. Süleyman’ın, hükmüne boyun eğdirip hizmetinde çalıştırdığı yabancı ve âsî kavimlere mensup adamlar, diye) anlayacağınız. Şaşkınlığım biraz da ondan. Asırlar sonra dünyanın en büyük heykeltıraşları bunların çocuklarından çıkarsa hiç şaşmam. Tanrı’nın soluğuyla ruhlarını yontamayanlar, gönüllerini bir esenlik yurduna çeviremeyenler, işte böyle elde çekiç, o zavallı taşları yontarak (değil mi, hangi taş ister böylesi bir zulme maruz kalmayı?) kendilerini avutuyorlar. Neyse biz hikâyeye dönelim.

Dönelim dönmesine de hangi birini, nasıl anlatayım? Çünkü hikâyeye savrulup duruyor oradan oraya. Beni her an hayrete düşüren şeyler oluyor burada. Bir bakıyorsunuz bir karıncadan ses geliyor, bir bakıyorsunuz Hüdühüd kendi başına işler çeviriyor. Dedim ya bu hikâyeye bambaşka diye. Neyse.

Evet, öncelikle Süleyman’ın ordusundan bahsetmem gerekir. Onun muhteşem bir ordusu var. Gelmiş geçmiş ordular içinde ben böylesini görmedim desem abartmış sayılmam. İnsanlardan, cinlerden, kuşlardan, rüzgârdan ve daha bilemediğimiz başka şeylerden oluşan muhteşem bir ordu bu. Tabii, Davut’tan miras kalan zırhlar da cabası.

İşte bu ordu bir gün Karınca Vadisi denilen yere geldiğinde bir karınca arkadaşlarına şöyle seslendi: Ey Karıncalar! Hemen yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu farkında olmadan sizi ezip geçmesin!

Subhânallah!

Ben şaşkınlık içinde sesin geldiğı tarafa doğru bakarken Süleyman, karıncanın söylediklerini duyunca gülümsedi ve: Rabbim! dedi. Bana ve ana-babama lütfettiğın sayısız nimete şükretmeye ve her zaman seni razı edecek işler yapmaya beni muvaffak kıl. Şefkat ve merhametinle beni sâlih kullarının arasına dahil eyle.

Yine bir gün Süleyman kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Allah Allah! Hüdühüd’ü neden göremiyorum; yoksa kayıplara mı karıştı? Bana (neden burada olmadığına dair) geçerli bir mazeret bildirmediğı takdirde, onu çok ağır bir şekilde cezalandıracağım, hatta boynunu koparacağım!

Süleyman kuş dilin bilir dediler, Süleyman var Süleyman’dan içeru!

Doğrusu korktum ve başımı göğe dikip Hüdühüd’ün yolunu gözlemeye başladım. Çok geçmeden Hüdühüd geldi ve: Ben, dedi senin bilmediğın bir şeyler öğrendim. Dahası sana Saba halkıyla ilgili sağlam haberler getirdim. Sonra da sözlerine şöyle devam etti: Ben Saba halkını bir kadın hükümdarın yönettiğıne tanık oldum. O kadına her türlü imkân verilmiş. Muhteşem de bir

tahtı var. Fakat gördüm ki, o kadın hükümdar da halkı da Allah'ı bırakıp güneşe tapıyorlar. Belli ki, şeytan onlara yaptıkları işleri cazip göstermiş ve böylece onları doğru yoldan çıkarmış. Bu yüzden de doğru yolu bulamayacak hale gelmişler. Halbuki onların, göklerde ve yerde gizli olan her şeyi ortaya çıkararak, gizli-saklı tuttuklarını da, açığa vurduklarını da bütün gerçekliği bilen Allah'a secde edip, O'na boyun eğmeleri gerekmez mi? O Allah ki, kendisinden başka hiçbir ilah yoktur; mutlak hükümlanlık sahibi O'dur.

Bunun üzerine Süleyman şöyle dedi: Göreceğiz bakalım, doğru mu söylüyorsun yoksa yalan mı?

Sonra o hükümdara bir mektup yazdı. O, mektubu yazarken aklıma efendimizin hükümdarlara yolladığı İslâm'a Çağrı Mektupları geldi. Mektubu bitirdikten sonra Hüdühüd'ü çağırıp: Sen şimdi bu mektubumu al ve onlara ulaştır. Ardından bak bakalım, benim mektubuma nasıl bir cevap verecekler. Bunu öğrendikten sonra dön gel, dedi.

Hüdühüd mektubu aldı ve Süleyman'ın yanından ayrıldı.

Saba halkı bir vâdide yaşıyordu. Bu vâdinin etrafı birbirinden güzel, verimli bahçelerle çevriliydi. Sanki o güzelim bahçeler Saba halkına lisân-ı hâl ile şöyle diyordu: Allah'ın size verdiği bütün bu nimetlerden istifade edin ve O'na bol bol şükredin. Bakın, ne güzel bir yurdunuz var; Rabbiniz de ne kadar lütufkâr! Ama yazık ki, Saba halkının bu lisân-ı hâlden hiç haberi yoktu. Çünkü Hüdühüd'ün de dediği gibi, kralları da kendileri de Allah'ı bırakıp güneşe tapıyorlardı.

Hüdühüd mektubu alır almaz bir solukta melikenin yanına geldi ve mektubu ona verdi.

Belkıs mektubu okudu ve sonra ileri gelen adamlarına dönüp şöyle dedi: Efendiler! Bana önemli bir mektup gönderildi. Süleyman'dan gelen bu mektupta şöyle yazıyor: Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla! Sakın bana meydan okumaya kalkışmayın. Gelin, bana itaat ve teslimiyetinizi bildirin!

İleri gelen adamlar şaşkınlıkla onu dinliyorlardı.

Belkıs sözlerine şöyle devam etti: Efendiler! Şimdi, ne yapmam gerektiği konusunda bana görüşlerinizi bildirin. Bildiğiniz gibi ben sizin görüşünüzü almadan, kesin bir karar vermem.

Onlar şöyle cevap verdiler: Biz güçlü ve savaşçı bir milletiz. (Gerekirse Süleyman'ın ordusuna karşı savaşırız.) Bununla birlikte ferman sizindir. Siz düşünüp tartın ve sonunda neye karar vererseniz onu emredin.

Belkıs da şöyle dedi: Gerçek şu ki, hükümdarlar bir ülkeye girdiklerinde, oranın altını üstüne getirirler. O ülkenin ileri gelenlerini hor-hakir duruma düşürürler. En iyisi ben onlara (bir elçi heyetiyle) bir takım değerli hediyeler göndereyim de bakayım elçiler nasıl bir haberle geri dönecekler?

Ha bu arada unutmadan söyleyeyim (çünkü hikâye bizi alıp götürdü biliyorum) Süleyman'ın ülkesinde dolaşırken bir kez daha hissettim o özgürlük denen şeyin ne olduğunu. Tanrı'nın ülkesinde yaşamının, Tanrı ile yaşamının ne büyük bir mutluluk olduğunu bir kez daha hissettim iliklerime kadar. Ne olurdu rabbim, benim ülkem de tıpkı Süleyman'ın yurdu gibi sana adanmış bir ülke olsaydı. Bizim de krallarımız olsaydı Davut gibi, Süleyman gibi. Dağlarla, taşlarla, kurtlarla, kuşlarla hep birlikte yaşayıp gitseydik mutlu bir şekilde...

Elçi heyeti gelip Süleyman'ın huzuruna çıktı ve getirdikleri hediyeleri ona takdim ettiler. Süleyman onlara şöyle dedi: Ne o, yoksa siz bu hediyelerle bana yardımda mı bulunuyorsunuz? Allah'ın bana lütfettiği nimetler, sizin getirdiklerinizden çok daha değerlidir. Kaldı ki, getirdiğiniz bu hediyelere muhtaç olan ben değil, sizsiniz. Böyle hediyeler ancak sizin gibileri sevindirir. Şimdi (hediyelerinizle birlikte) kavminizin yanına dönün. Hiç şüpheniz olmasın ki, karşı koyamayacakları bir orduyla onların üstüne yürüyeceğiz ve böylece onları aşağılanmış, hor-hakir bir halde yurtlarından sürüp çıkaracağız!

Elçiler korkmuştu. Güneş batmak üzereydi. Gelip durumu krallarına bildirdiler.

Süleyman (Saba melikesinin itaat ve teslimiyet bildirmek üzere geleceğini öğrenince) ileri gelen adamlarına: Efendiler, dedi onlar bize gelip teslim olmadan önce hanginiz o kadın hükümdarın tahtını alıp bana getirebilir?

Sanırım Süleyman, melikeye küçük bir oyun hazırlıyor.

Bunun üzerine cin taifesinden çok yaman ve becerikli birisi: Ben onun tahtını daha sen yerinden kalkmadan huzuruna getirebilirim. Çünkü ben hem o tahtı getirecek güce sahibim, hem de onun yerine başka bir tahtı getirmeme hususunda güvenilir biriyim, dedi.

Bu arada (Allah tarafından kendisine verilen özel bir) ilim sahibi birisi de çıkıp: Sen gözünü açıp kapayınca kadar ben o tahtı huzuruna getirebilirim, dedi. Gerçekten de söylediği gibi oldu ve herkesin şaşkın bakışları arasında melikenin tahtı o anda orada beliriverdi.

Bir kere daha Subhanallah! İşte bu! Çocukluğumda hayal ettiğim tahtın tâ kendisi.

Süleyman, tahtın o anda önüne gelmiş olduğunu görünce şöyle dedi: İşte bu bana rabbimin bir lütfudur. Böylece rabbim beni, şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim konusunda sınıyor. Gerçek şu ki, her kim Allah'a iman ve itaat üzere şükrederse, kendi iyiliği için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) benim rabbim kimsenin şükrüne muhtaç değildir. O, şükretmeyene bile bolca nimet verecek kadar cömerttir.

Sonra yanındakilere dönüp: Onun tahtında adamakıllı değişiklik yapın. Bakalım tahtını görünce tanıyabilecek mi, yoksa tanıyamayacak mı dedi.

Kadın hükümdar gelince, kendisine: Senin tahtın böyle miydi, diye soruldu. O da: Sanki o! diye cevap verdi. Sonra da: Buyurun, köşkün salonuna girin, denildi. O, billur zemini görünce, derin bir su zannetti ve eteklerini yuvarları çekti. Bunun üzerine Süleyman: Bu köşkün zemini billurdan yapılmıştır, dedi. Kadın hükümdar: Rabbim! dedi. Ben (bunca yıldır güneşe tapmak suretiyle) kendime yazık etmişim. Ama şimdi Süleyman'la birlikte âlemlerin rabbi Allah'a teslim oldum!

Ama ne var ki Saba halkı şükürden yüz çevirdi. Bunun üzerine Allah da onlara, büyük barajlarını yıkan müthiş bir sel gönderdi. Sonuçta onların güzelim bahçelerini acı ılgın ağaçları ve biraz da sedir ağaçları bulunan çorak arazilere dönüştürdü.

Hûûû!

Şimdi ben buraları bırakıp nasıl gideceğim? Üstelik Süleyman'ın o ilginç ölümünü de merak edip dururken. (Gerçekten nasıl bir ölüm hikâyesi o öyle? Nerede ölüyor, nasıl ölüyor da kimsecikler fark etmiyor ve sonra aradan ne kadar zaman geçiyorsa, bir ağaç kurdu yaslandığı o âsâyı kemirip bitiriyor ve âsâ kırılınca Süleyman yere düşüyor ve ancak böylece anlaşılıyor öldüğü. Tabii cinler durumu öğrenince 'eyvah!' diyorlar. Eyvah, meğer biz o küçük düşürücü azap içinde boşuna kalmışız. Yani boşuna çalışmışız köle gibi. Meğer Süleyman öleli bunca zaman olmuş!) Ama gitmem gerek. Hikâyecilik böyle bir şey. Yolum uzun ve daha pek çok hikâye var uğramam gereken. Hatta acele edip bir an evvel Mekke'ye ulaşmak istiyorum. İbrahim ve İsmail hâtırası Kâbe'yi özledim çünkü. İbrahim'in, insanlara seslendiği gibi seslenmek istiyorum oradan. Avazımın çıktığı kadar bağırmak istiyorum. Ne mi derim? İşte onu ben de bilmiyorum. O ancak orada ve o anda belli olabilir. O zamana değin daha ne kadar yakar bu hikâyeler yüreğimi de neler söylerim bilemem. Ayrıca orada beni bekleyen nice can dostlarım var. Onlarla kucaklaşmak, hasret gidermek istiyorum. Ama biliyorum, daha çok uzun bir yol var beni bekleyen...

KAMİL YILDIZ

ZİYARET/EVET, EFENDİM

Nasıl bir hayat sürdüğümü bilmiyorum ve korkuyorum. Doğrusu kendimi hiçbir zaman güvende hissetmedim, eğer çok okuyan biri olsaydım elbet bir yalana tutunurdum.

İki gün önce –yani sizinle karşılaşmalarımızdan aylar sonra ve hep bu karşılaşmalarda eksik kalan her ne ise işte onun ağırlığı altında ezilerek – bir çıkış yolu bulmak ümidiyle... yazısını okudum ve ciddi bir adam olmaya karar verdim. Hayır, çabuk değişen bir karakterim yok, tam aksine kendimi elimden geldiğince ıslah etmeye çalıştığım halde bir türlü iyi bir şeye benzetemedim. Yani hep neysem o olarak kaldım, bu yeterince büyük bir ceza benim için.

Eğer o gece yanınıza gelme cüretini göstermişsem bu baştan aşağı benim kabahatim. Oysa hiç de öyle bir niyetim yoktu, kendime “Artık ciddi bir adamsın!” dedikten sonra bunu yapmayacaktım. Ciddiyim. Öyle ki saat on buçukta uyumaya, sabah erken uyanıp, işime vaktinde gitmeye karar vermiştim. Önce duş alacaktım. Sonra sağlıklı fakat hafif bir kahvaltı. Yüzümdeki o sevimsiz –ki bunun bana belli bir sempati kazandırdığını iddia eder herkes – tebessümden de kurtulacaktım. Söylediğim gibi de yaptım. Tam on buçukta yataktaydım. Bir iki dakika geçti, yumuk gözlerimi bir kez açtım, tekrar kapadım ve gizlice kendime “uyuyamayacaksın” dedim. Ama neden, neden uyuyamıyorum? Daha uzun süre gözlerimi kapalı tutmalıyım diye düşündüm. Böyle yapınca bana rahatsızlık veren anılar canlanırdı gözümde, bunu biliyordum. Bu yüzden gözlerimi yorardım ve bunu tek satır okumadan başarırdım. Resme düşkünlüğüm vardır, öyle ki saatlerce aynı resmi seyre dalabilirim. Harita da karıştırırım, televizyon seyredirim, bu da bana hem bıkkınlık verir hem de uykumu getirir. Önce gücümün azaldığını, bedenimdeki etkinliklerin yavaşladığını duyarım, giderek yumuşak bir kumaşın içine gömülür gibi olurum, sonra uzun uzun, ardından hafif hafif esnerim. Uyku büyük kurtarıcıdır. Ve uyurum. Asla rüya görmem – hayvanların da rüya görmediğini iddia ediyorlar, sanki ancak soylu ruhlar rüya görürmüş gibi, aptalca bu, çünkü ben rüya görmem – hayatıma gene de rüyalar çekidüzen verir. Doğrusu vermeye çalışır, ama ben uymam onlara. Bu rüyalar anneme ait. Kadıncağыз sürekli benimle ilgili rüyalar görüyor, belki tek çocuğu olduğum içindir. İlk başlarda bunlar beni ahlaklı olmaya davet ediyordu. “Seni nur

yüzlü insanların arasında gördüm”, “Sonra sen aptes alıp namaza durdun”, “Kalabalığın ortasında yürüyordun, yanındakilerden biri düştü, onu kimse görmedi bir tek sen gördün ve ona elini uzattın” vesaire... Son zamanlarda ise hep aynı kızı –benim hayatıma girecek kişi olduğu yorumunu yapıyordu-rüyalarında görüyormuş. Gözlerimi tekrar açıp saate uzandım, sadece üç dakika geçmiş. Annemin rüyasındaki kızı düşündüm, sizi hatırladım. O kadar da değil, yani bir rüyadan yola çıkıp, bu budalaca olurdu değil mi? Tekrar gözlerimi yumdum. Uyuyamıyordum. Sanki çok eski bir yanlış tekrar ediyormuşum gibi hissettim. Bu defa öyle yapmamalıydım. Bu saatte olmaz dedim. Hem epey yanlış anlaşılırdı. Pek de samimi olduğumuz söylenemez. Hayır, uyumalıyım. Kahvaltı için beyaz peynirim ve zeytinim de var. Birikmiş bir uykusuzluk da var. Belki müzikle uyuyabilirim, dedim. Kalktım, müziği açtım ve tekrar yatağa uzandım. Bir ara dalıp gitmişim, gerçek uyku budur işte. *Uyandım*. Hemen duşa girdim, güzelce giyindim, hafif bir kahvaltı. Ara sokaklarda uzun süre evi aradım, işe gitmeyecek miydim? Boş ver dedim. Bir sokağa giriyor diğerinden çıkıyordum. Sonra evi bilmediğimi fark ettim. Tekrar ana caddeye çıktım. Terzi Yusuf’un dükkânı kapalıydı, önünden geçtim. Kahvenin önü kalabalıktı, karşıdaki marketten bir kız elindeki torbalarla dışarı çıktı, yanımdan geçti, galiba dönüp bana bakmaktan kendini alamadı. Camiye doğru ilerledim, tahminimce ilk ara sokaktaydı ev, caminin yanından sola sapmalıyım, diye düşündüm. Ama bunu az önce de yapmıştım. Aynı şeyleri mi yapıyorum. Nasıl olur dedim, üstelik galiba herkes göz ucuyla beni izliyor. Nereye gittiğimi biliyorlar, ama ben evi bulamıyorum. Biliyorlar. Evet, nereye gittiğimi biliyorlar, arkamdaki adımlar daha da hızlandı, sesler de duyulmaya başladı. Bir şeyler söylüyor ve gülüyorlar, bayağı insanlar kötülük karşısında gülermiş. En iyinin karşısında da böyle yapıyor olmaları gerekir. Başımdaki şapkaya mı gülüyorlardı, elimle şapkamı düzelttim. Elli dört numara, diye düşündüm. Çünkü elli altı numara olsaydı kulaklarıma dek düşerdi, değil mi? Elli dört numara. Ayakkabı numaram kırk bir. Annem ayaklarımın ne büyük ne küçük olduğunu söylerdi. Çeşmenin orada durdum. Eğildim elimi yüzümü yıkadım. “Gene oraya gidiyor” denildiğini duydum, beni mi kastediyorlar. Bu cümle çoğaldıkça çoğaldı. “Oraya gidiyor... Oraya gidiyor...” biraz daha ritmik ve şarkı söyler gibi konuşuyorlardı, işsiz takımı hep böyledir, aptallar dedim içimden. Onlar duymuş gibi cevapladılar “Oraya gidiyor şapşal... Şapşal...” Nereye gidiyorum, bilmiyorum ki. Evi bulamıyorum. Uzun süre ara sokaklarda evi aradım. Konuşmalar artık beynimin içindeydi sanki. “Onu amcası yakalamış. Hem de Eliflerin apartmanda.” Elif. “Şapşal ama ne şapşal değil mi.” Elif. Ama Elif evlenmemiş miydi? Nerede bu ev? Keşke sorup öğrenseydim. Yüzüme biraz daha su serptim, çeş-

meyi kapadım. Hayır, çeşme akmaya devam ediyordu. Musluğun başlığını daha sıkı çevirdim, dönmüyordu. O sırada *uyandım*. Nasılsa bir rüya görmüşüm. Tam bir felaket! Ama ben artık ciddi bir adamım, değil mi? Bir kez daha saate baktım. On biri yirmi geçiyordu. Artık sabahı bekleyemezdim. Gerçekten de kalkıp giyindim ve yanınıza gelmeye karar verdim. Aslında bunu sizin de hatırlamanız gerekir, beni siz çağırmıştınız. Belki yarım ağızla yapılmış bir davetti, bendeki tereddüt bundan doğmuş olmalı. Evet, ciddiyim. Üstelik hiç gereği yokken evinizi bana göstermişsiniz. Sanki “dilediğiniz zaman gelin” der gibi. Ne cesaret. Bakın demiştim, burası dedikodu bakımından çok güçlüdür. İkimiz de mahvoluruz. Bunları ciddi bir beyefendi edasıyla söyleyebilmişim. İşte olmam gereken kişi bu. Gurur duyuyorum. Davetinize de icabet etmek vazifemdir. Emrinize amadeyim. Yok bu kadarı biraz fazla. Biraz ağır biraz fazla eski. Demode. Evet, evet demode. Allah her türlü ciddi adamın modasını yok etsin. Beni bir süre, hiç de kısa değildi, beklettiniz. O sırada ben kapıda geç bir vakitte gelmiş olmanın vereceği şaşkınlığı düşündüm, sonra herhalde kapıyı açmak için uygun kıyafetler seçecektiniz. Belki sizi uyandırdım. Aklımdan bunlar geçiyordu, siz kimin geldiğinden emin olmak için izleme deliğinden baktınız, muhtemelen kısa bir kızgınlık duyduunuz, içten içe “Nihayet, gelebildi...” diye düşündünüz. Ama münasebetsiz bir vakit. Gecenin içinde her türlü düşünce uyanır, biliyorsunuz. Geldim ve sizde de bende de olan en gizli düşünceleri, niyetleri uyandırdım. Fakat içeri girdiğimde renginiz uçtu, çok korkmuş görünüyordunuz. Bense bir beyefendi edasıyla gecenin kabalıklarını inceltmek için sizi en sevecen sesimle selamladım. Duymadınız. Sustunuz. Bilir misiniz bu çok zehirli bir şeydir. Üstelik gecenin bu saatinde. İşaret ettiğiniz koltuğa oturmam da benim nezaketimi gösterir. Çünkü derler ki her erkek evinin kralıdır. Burada yalnız ben erkek olduğuma siz de bir kadın olduğunuza göre ben bir kralım. Dilediğim yere oturabilirim değil mi? Pekâlâ hemen tören başlasın istiyorum. Siz de artık oyunun bir parçası oldunuz. Kahve köpüklü olsun, buna dikkat edin lütfen. Bakın bu da benim nezaketimden. Lütfen, dedim. Hayır, hayır biraz gevşeyin. Daha önce de karşılaşmıştık. Ne çabuk unuttunuz. Daha geçen gün bir birimizi yolda selamlamıştık, değil mi? Evet, anlıyorum, ürkekliğinizi. Gecenin bu saatinde. Yalnızca konuşmak istiyorum. Hayır, o düşünceniz tamamen asılsız. Böyle “yalnızca konuşmak istiyorum” diyen erkekler her zaman suçlu bir tip değildir. Bakın bana, bu ıslah edilmiş bir çehre. Sizi temin ederim. Yalnızca konuşacağız. Ve ben çekip gideceğim. Yaptığınız kahveyi beğendim, lezizdi. Hepsi bu mu, diye şaşırdınız ve ben başka hiçbir şey söylemedim. Konuyu siz açtınız. Aşk mümkündür, ölüm korkunç diyen siz oldunuz. Ben artık gidebilirim, dedim, siz önce kapıyı gösterdiniz, ben sözümü uyararak

–ki ciddi bir adam gibi- kapıya yaklaştım, siz elinizle elimi yakaladınız. İşte ben bunu kısa sürede yorumlayıp size doğru cevabı verdim, değil mi? Elinizi tuttum, sinir bozucu bir beyefendi tavrıyla dudaklarıma götürdüm, hafifçe öptüm. Siz kolumdan çekip beni tekrar koltuğa oturtunuz, karşıma geçip soyundunuz, evet güzel dans ediyorsunuz. Üstelik soyunarak. Çok hoş. Sonra yaklaştınız, başınız bacaklarımda, eğildiniz. Saçlarınızı arkaya attım, yüzünüzü yukarı kaldırdım, güzel görünüyordunuz. Ben de eğildim, sonsuz bir tutkuyla öptüm sizi. Siz ağlamaya başladınız. Aşk mümkün ve ölüm korkunç.

Bir Köpek Hakkında

Aşağıdaki küçük hikâyeyi, temsili istiareye örnek bulmakta güçlük çeken edebiyat öğretmenleri için Süleyman Tevfik Bey'in Malumat-ı Edebiye isimli kitabından, bir iki değişiklik yaparak aldım, “balkon” ve “reçelli ekmek” gibi. Çünkü reçelli ekmek Rusların bir geleneğidir, balkon ise günümüzün bir gerçeğidir. Süleyman Tevfik'in metninde bunlar geçmiyor (Bizim de reçelli ekmek geleneğimiz vardı, evet ama Ruslar gibi disiplinli bir şekilde reçel tüketmiyorduk.).

“Gözlerimle görmesem, dedim arkadaşşıma.

Balkonda oturmuş çay içiyorduk. Birkaç hafta önce, öğleden sonraydı herhalde, odanın penceresini açarken bir köpeğin sokaktan geçtiğini gördüm. Bir süre sonra aynı köpek aşağı doğru iniyordu. Onu daha önce de gördüğümü hatırladım. Bu, sokaklarda dolaşan, burnuyla çöpleri karıştıran ve insanların en ufak terslemesi karşısında kuyruğunu kıstırıp inleyerek kaçan uyuz bir köpekti. Bazen ona rastlardım. Fakat o gün defalarca, sanki sokağın iki ucu da yüksek duvarlarla kesilmiş ve bir çıkış yolu düşünüyormuş gibi bir aşağı bir yukarı gidip geldi. Çok düşünceli görünüyordu, hafifçe başını salladığını, ara ara etrafına bakındığını da söyleyebilirim. Gerçekten çok ilginçti. Adımları bitkin ve çaresizdi. Şaşırıp kaldım, bir süre daha pencereden onu izledim. Sonra birden koşmaya başladı, koşup uzaklaştı.

Çok ilginç, diye bir iki kez tekrarladı arkadaşım. Çaylarımız bitmişti, bir çay daha içer misin, reçelli ekmek de var, dedim. Fakat arkadaşımın neşesi kaçmış gibi geldi bana.”

Sonra Süleyman Tevfik, eskilerin geleneğine uyararak ve fırsat bulmuşken hem “muallimler” hem de “talebeler” için buradaki ibretli durumu anlatmaya kalkışıyor. Ben bunu lüzumsuz buluyorum, kaldı ki her aklı başında kişi buradaki köpeğin ani bir fark edişle uyanan şuurunu, artık köpekçe yaşamaya katlanamayacağını anlamıştır. Bir de bunları açıklayama girişmek gereksizdir. Artık şuna iyice inandım ki eskilerin insana hürmeti yoktu.

AYKUT ERTUĞRUL

GÖLGE... O GİRDAP O FIRTINA!

Sandıktan çıkalı neredeyse bir saat olmuştu. Bel ağrısına iyi gelir umuduyla birkaç kültürfizik hareketi yaptı. Ellerini yıkarken sandığı kontrol etmediğini hatırladı. Mutfağa geri dönüp menteşelerini, kilidini, zeminini dikkatle kontrol etti. Son zamanlarda sarsıntı artmaya başlamıştı. Üstüne bir de mide bulantısı musallat olmuştu.

Tarih ve saati kontrol etti:

“9 Ekim 1997, 09.00”

Gölgeyle karşılaşmaya hazırlanmalı... O girdap, o fırtınayla.

Uyumak için az önce kendisini öldürdüğü yatağa doğru yöneldi.

Telefonu dört saat sonrasına kurdu: 13.00’e.

Gözlerini kapatmadan önce karısınıninkine benzeyen bir ses, “daha ne kadar böyle devam edeceksin ?” diye sordu. Duymazdan gelip sırtını döndü. İnsan en kolay içindeki sese sırtını dönebiliyormuş.

Karısı ve çocuklar memlekette. Daha dün akşam konuştular. Çocuklar köyü çok sevmiş, havuzdan dışarı çıkmıyorlarmış. Havuz dediğin de, bağı bostanı sulamak için suyun biriktirildiği en fazla iki metreye iki metre beton. Olimpik yüzme havuzuna gitseler bu kadar eğlenmez kerataalar.

“Baba sen de gel, sen de gel! Ne zaman geleceksin?”

“Oğlum denetlemeler bitsin geleceğim ben de. Annenizin sözünden çıkmayın tamam mı?”

“Tamam baba. Dedemin selamı var.”

“Aleyküm selam.”

Mide bulantısına çare bulmak gerek. Bu meretin de kullanma kılavuzu, bozulsa yedek parçası yok ki!

Bir de baş ağrısı.

* * *

Uyandı. Birazdan telefon gelecek. Bir dakika sonra.

Komutanım, tugay santralinden arıyorum...

Farklı yollar denemeyi bırakalı ne kadar oldu? Sandığa kaç kez girip çıktı bugüne kadar. Bunu öğrenmenin tek yolu vardı. Banyoya bakmak. Ama bu zaten cevap bulması gereken bir soru değildi. Artık tekrara ve rutine teslim olmuştu. Kaderine teslim olmuştu. Zaman yolculuğu yaparak hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini en tehlikeli yollardan deneyip öğrenmişti.

Otuz saniye.

Hiçbir şeyi değiştiremeyecekse zaman yolculuğu yapmanın ne manası var? Bu soruyla uzun bir süre boğuştu. Ama sonunda cevabı buldu. *On saniye.*

İhtiyarlamaya başlasa da hep övündüğü iradesi hâlâ çelik gibiydi.

İşte geliyor.

“Alo”

“Komutanım, tugay santralinden arıyorum. Sinan Yüzbaşımla mı görüşüyorum?”

“Benim”

“Bir saniye hatta kalın; Ahmet Binbaşı’ma bağlıyorum.”

Her seferinde sanki “bir saniye hayatta kalın” dermiş gibi geliyordu bu ses. İroni buna derim diye düşündü.

“Tamam, bekliyorum”

“Çıktık açık alınlaaaa hıştırtı hıştırtıhıştırtı ana yurdu dört yandan”

“Binbaşı Ahmet...”

“Yüzbaşı Sinan emredin komutanım.”

“Sinancım nasılsın? Kusura bakma hafta sonu hafta sonu rahatsız ediyoruz seni de.”

“Estağfurullah komutanım, emredin.”

“Sinancım, senin adına kişiye özel bir evrak geldi. Nasıl yapalım? Sen mi gelirsın? Biz mi gönderelim.”

“Nerden gelmiş ki komutanım? Acil mi acaba?”

Sessizli... Kontrol ediyor.

“Neyse lojmanlara gelen bir araç varsa gönderebilerseniz çok sevinirim. Yoksa ben geleyim.”

Yok yok ne lüzumu var, hallederiz merak etme.

“Yok yok ne lüzumu var, hallederiz merak etme. Göndeririz sorun yok. Lojmandaki askerlerin akşam yemeğini getiren bir araç var, onunla göndeririz. Evde olacaksın değil mi?”

“Tabi tabi evdeyim komutanım.”

Peki o zaman. Haydi iyi istirahatlar sana.

“Peki o zaman. Hadi iyi istirahatlar sana.”

Üç, iki, bir... Şimdi.

“Sinan kapattın mı?”

“Buyrun komutanım.”

“Yaa önümüzdeki Salı bir misafirim gelecek; nöbet yazmışlar. Var mı bir işin, değiştirsek...”

“Tamam komutanım, çoluğu çocuğu gönderdik, bekarız. Ne işimiz olacak.”

“Tamam kardeşim sağol. Hadi görüşürüz.”

“Siz de sağolun komutanım. İyi nöbetler.”

Üç iki bir şimdi...

“Alo alo, kapattın mı?”

“Yok komutanım buyrun”

“Kardeşim, geçen size denetlemeye gelen Albay, Pazartesi bizim tabura gelecek. Ne sorar, neye dikkat eder onları bana bi küçük kâğıda yazsan da göndersen aynı araçla, olur mu kardeşim?”

“Olur tabi komutanım ne demek.”

“Tamam kardeşim sağolasın, haydi iyi istirahatler sana”

Kapatacak...

Kapattı.

* * *

Yemek masasının üzerinde yığılı duran albümlerden birini açtı. Fotoğrafları karıştırmaya başladı. Bakılmaktan eskimiş, kenarları kıvrılmış onlarca yüzlerce fotoğraf.

Takdir belgelerini, kurs belgelerini, diplomasını koyduğu kutuyu karıştırdı bir süre de. Her belgeyi dikkatle okuyup, her biri üzerinde uzun uzun düşünerek.

Karısıyla birbirilerine yazdıkları uzun mektuplar, büyük oğlunun okulda yaptığı beceriksiz resimler...

Geçmişi düşünmekten yorulunca ve artık hatırlayacak hiçbir şey kalmayınca kaçamadığı bir kabus gibi gelecek önüne serilmeye başladı. Başlamıştı ki...

Kapı çaldı. Ağır hareketlerle yerinden kalktı. Üzerinde kırmızı harflerle “KİŞİYE ÖZEL” yazan bir zarfla geri döndü. Buruşturup masanın yanına attı. Aynısından onlarca yüzlerce vardı orda; okunmuş, yırtılmış, buruşturulmuş, karalanmış, üzerine resim yapılmış, uçak yapılmış onlarca yüzlerce aynı belge.

Aynı tarih, aynı sayı, numara, aynı konu, aynı harfler, tamamen aynı içerik...

İçinde yazanları düşünmemeye çalıştı. Başka şeyler düşünmek istedi.

Fotoğraflara sarıldı. Hava kararmıştı çoktan. Karısının güzel yüzüne baktı, başörtüsü... Ona çok yakışan yeşil renkli... Nizamiyeden geri çevrildikleri gün başında olan,

“Açmadan giremezsiniz emir böyle!”

İşte yine o fırtına. Durmayacaktı şimdi.

“Kusura bakma kardeşim biz de emir kuluyuz...”

“Emir tebliğ edilmedi mi size?”

“Alamayız!”

“Çıkaracak!”

“Geleneksel olursa olur. Emir böyle!”

“Çağdaş kıyafetlerle. Emir böyle!”

Unuttuğunu sandığı o sözler: irtica, çağdaş, kıyafet, Atatürk Türkiye’si, gericiler, yobazlar, kalbimizler, temizler, ilke ve inkılaplar... O bakışlar: acıyan, öfkeli, temkinli, ürkek... O imalar; o çatılan kaşlar, o nefret. O nefret. Koca bir girdaba dönüştü birden. Yılların silemediği hatıralar; fotoğraflara girmeyen, belgelerde görünemeyen, kapkara bir gölge çöktü üzerine.

“Onunla yüzleşmelisin” dedi kendi kendine. *Yüzleşmelisin*. Yüzünü gölgeye döndü. O girdaba, o fırtınaya.

Takdir belgelerine sarıldı. Okunmaktan harflerin üzeri puslanmıştı.

O sırada ezan sesi çalındı kulağına. Gölge odanın köşesine çekilmiş onu gözlüyordu adeta. O girdap, o fırtına.

Sigara yaktı; bir tane daha. Bir tane daha. Bir tane daha. Birini söndürüp ötekini. Gölge kıpırdamadan bekliyordu pusuda. Ölüm bölgesine girmemi bekliyor diye düşündü. “Ölüm bölgesi şok ateşinin açılacağı bölgeye denir. Pusuya düşen birlikler azami kaybı burada verir. Pusular mesafelerine göre, yerlerine göre, hazırlık süresine göre ve amaçlarına göre olmak üzere dörde...”

Bunları hâlâ hatırlıyor olmasına şaşırdı.

Sinirleri çelik gibi gerildi. Çelik gibi gerildi. Çelik gibi gerildi. Çelik gibi gerildi. Ve telefon!

Geleceğini bildiği ama her seferinde daha çok acıtan bir yumruk yemiş gibi. Çelme yemiş gibi. Yere düştü, titremeye başladı; dişlerini sıkıyor, vücuduna söz geçirmeye çalışıyordu.

Sürüne sürüne telefona ulaştı. Açtı. Gölge... O girdap o fırtına telefonun üzerinde esiyordu.

“Alo...”

Ahizeyi bıraktı; çelik gibi kaskatı kesildi. Telefonun bir kara deliği andıran hoparlöründen gelen çığlıkları, feryatları dinledi.

Koltuğu gördü. Yaklaştı. O büyük anlatılmaz boşluğun göbeğine oturdu. Çelik gibi kıpırdamadan. Uzun bir süre, zamanı düşünmeden. Gölge; o girdap o fırtına şimdi içindeydi.

Vakti geldiğinde kendiliğinden ayağa kalktı. Ayaklarını sürüyerek yürüdü. Geriye dönüp gölgeyi bıraktığı yere bakmadı bile. O girdaba o fırtınaya...

Sandığın kapağını açtı. İçine girdi. Kıvrıldı. Bir hafta sonrasının gazetesinden kestiği habere ve o ilk kişiye özel zarfın içinden çıkan o ilk belgeye baktı gözünü yummadan hemen önce.

“Yozgat yolunda gerçekleşen kazada ölen biri beş diğeri 3 yaşında iki çocuğun cena...” devam edemedi.

“926 Sayılı TSK. Personel Kanununun 50/c maddesi gereği...” devam edemedi.

İliklerine işlemiş görev duygusuyla yapılması gerekeni düşünmeden yaptı. Karanlığın içinde el yordamıyla o düğmeyi buldu. Göğsünün ortasından yükselen çığlığı zapt ederek düğmeye bastı.

* * *

Sandıktan çıktı.

Saate baktı.

“9 Ekim 1997, saat 08.00”

Sessiz adımlarla yatağa yaklaştı. Kendi yatağına. Orada yatan; çocuklarını, ailesini yalnız başına tatile gönderen, mesleğini çok sevdiği için, denetlemede başarılı olmak için, iyi bir komutan olabilmek için, böyle bir zamanda izin istemeye utandığı için, askerlerini eğitebilmek için, ailesini yalnız tatile gönderen; ertesi gün mesleğinden ihraç edilecek olan, irticacı, gerici, Atatürk ilke ve inkılâplarına aykırı bir dünya görüşü benimseyerek, çağdaş olamadığı için re’sen emekliye sevk edilecek olan, şerefle başı dik girdiği ordudan süklüm püklüm utanç ve öfke içinde ayrılmak zorunda bırakılan; aynı gece oğlunu, karısını trafik kazasında kaybedecek olan, sokaklara düşen, isyan eden, aç kalan, evsiz kalan, sonunda intihar edecekken nereden geldiği belli olmayan bir adamın kendisine verdiği şu koca sandığı kabul ettikten sonra, bunu sürekli tekrar tekrar, tekrar tekrar yaşayarak kendisini cezalandıran kendisini; en iyi bildiği yolla öldürdü. Boynunu sıkıp, sıkıp sıkıp, hayretle kendisini öldüren kendisinin gözlerine bakan kendi kendisinin gözlerinin içine bakarak; onun gözlerinin kanla doluşunu izleyerek...

Sert, nasırlaşmış yumruklarını kendi yüzüne acımadan indirerek, boynundaki o hassas noktayı tam da orduda öğretildiği gibi çelik gibi sıkarak...

Sonunda son nefesini verişini, ruhunu teslim edişini izledi.

Cesedi, onlarcasının daha olduğu banyoya sürükledi. Yer kalmadığını görünce, ardiye olarak kullandığı odaya.

Tarih ve saati kontrol etti:

“9 Ekim 1997, 09.00”

Gölgeyle karşılaşmaya hazırlanmalı, o girdap, o fırtınayla.

Uyumak içinaz önce kendisini öldürdüğü yatağa doğru yöneldi.☞

HASİBE ÇERKO

BİR KARANLIK KUŞ İÇİ

*“Çünkü günahı kelimeler olarak görenlerin gözünde
kurtuluş da kelimelerdir yalnızca.”*

William Faulkner

İkisi, kadın ve genç adam nehre bakan tepenin eteğine kurmuşlardı yuvayı. Tomurcuklara bölünmüş dipsiz bir ağartıyı yayıyordu nehir. Asmalar evin merdivenlerinden aşağı dökülürdü.

Rüzgâr yeşil yaprakları pıtırdatıp nehre doğru estiğinde iki eliyle birden korkuluklara tutunup, hızla ileri atılan dalgaları seyretti kadın. Mevsim dönmüştü. Güz, ayağında kızıl çarık bayırları yokluyordu. Tan vakti çiyesini, buğusunu, zülüflerinin kurşun renkli aydınlığını bırakıyordu otlara. Poyraz deydi miydi iliği titrerdi şu çalılığa kaçmış oğlakların.

Zaman bu zamandı. Rüzgâr sebze bahçelerini haşat etmişti. Kardeşiyle birlikte bir şeyler çırpıp hemen eve dönmeleri mi gerekiyordu? Arklara çekilecek su boruları birbirine vura vura kırılıp bazısı orta yerinden çatlamış veya mucizevî bir şekilde delinmişti. Birkaç erkek çocuğu aç kapıyı bezirgân başı oynuyor, önce parmaklarıyla birbirine kenetlenmiş kollarının alından, sonra borunun içinden geçiyorlardı. En son esmer, kepçe kulak velet ufak kafasını deliğe sokarken göründü. Sepetlerine iğde, muşmula falan koyup, taşan bir arkın çamuruna bata çıka asfaltı bularak kasabaya kadar yürüyen onlardı. Sepetleri yer yer çamur. Sokaklar telaşlı. Bütün yapraklar kıza boyanmış. Çitlerin dibinde el arabaları gıcırıtıyla dolaştı, bir takım toprak küpler kasabanın çeşmelerine, köprülerine, kilerlerine, kavrayışlarının ve eylemlerinin arasına tıkrır mıkır yuvarlanıp girdi. Çünkü görmeleri işlerinin yürümesine, işlerin yürümesi küplerin ambarda bir köşesinin olmasına, zamanı geldiğinde işin başına geçmesine bağlıydı.

Bir erkek çocuğunun bacağından dev beyaz borulardan biri geçmişti. Öteki çocuklar koşa koşa haberi annelerine getirmiş miydi? Hatırlayamadı. Ama şimdi o korkunç kuşluk vaktine paydos. Elveda. Günahın şaha kalkmış çekiciliğine de paydos. Bir daha umutsuz şeylere kafa yormayı aklından bile geçiremez; gerçi yanılgıyı kavuğuma anlatsınlar. Kanım. Çamurum. Yine de günah işlememeyi unutturan yüce Tanrımız diyordu kendi kendine.

Balkon kocamandı. Kollarını acıyana dek geriye doğru açtı ve gerindi. Genç adam –şehirden çıkıp gelen huzur- öte yakadaki hırdavatçıların, boya-

cıların, ıvır zıvırları kaldırıma taşmış bakkal dükkânlarının önünden geçip kayboluncaya dek ardından baktı. Tutkumun ağlarının uzanabileceği uzaklıkları hayal bile edemezsin demişti. Bir kez olsun boynuma dola şu ellerini derken sözlerine bir sürü de gözyaşı katmıştı.

Balkon penceresinden odaya göz attı, oğlan içeride uyuyordu. Bir nehre, bir mışıl mışıl uyuyan oğluna baktı. Biri diğerine göre ya daha gerçek ya daha yalan gibi gelmişti. Elma ağaçlarının bayır aşağı çırpınışı, koyunların sıcak, dömlü döşlü mırıltıları, çan sesleri ve çağıldayarak yardan akışları hatta başına degecek kadar yakından uçan havadaki kanatlar, kelleler, boncuk gözler onu pek fazla ilgilendirmede. Doğru dürüst ilk kez bu sabah ona korkusuzca sarılmış, başını göğsüne sımsıkı bastırışında yitmişti. Şaşmadan karşılanıp yeniden yaşandı bu yitiş. Bugün eve erken gelmesini dileyen bir baş dönmesiyle derin derin iç geçirdi. Huzur öyle göksel bir hazla sarmıştı ki onu bir an sonsuza dek yaşamaya geldiğini vehmetti. Yeleleri simsiyah atıydı kadının, onu bu büyük, harika kasabaya atmıştı soluk soluğa. Zarif bir diz bükmeyele durup bu kapının eşiğine oturtmuştu. Düşman kıyamazdı bu incelikleri yok etmeye. Teninin dün geceki nemli nehir soğuşunda yeniden soluklanıp ürperdi. Bu ürperiş ister istemez eski köhne evine, uçurumu andıran sokağına, ölü kocasına itti. Kocas, oğullarının doğumundan sonra ölmüş bir adamdı. Olmamıştı da dese olurdu. Oğlunun babası olmasa hiç olmamış olacaktı. Çocuğun babası olması onu var mı edecekti? Hiçbir zaman yanında olmamıştı, işte olan buydu. Şüphe götürmez biçimde yad olmuştu o. Ve yanına yattığı zaman da mezara girmiş gibi kımıldamadan sessizce düşünürdü oğlanın öyle başını bile dik tutamayıp her bakımdan muhtaç olması benim suçummuş gibi derdi kendi kendine.

Artık o ölü el bir yanılığın kederinden başka şey sunmuyordu kadına. O zıkkımın kökü kendirin boyun omurunu kırdığı anı aylar ayı düşünür olmuştu. İpleri koparması için bahane aramasına lüzum yoktu. Hep gerçek sebeplerdi olanlar. Neler hayal etmemişti ki. Çiçek köklerinde bile yaşayabilir, kasabanın parababalarına ilmik atabilir, kumaş biçer, keçi kırkardı. Kahrolasıca boruları arklara, gerekirse de toprağın metrelerce altına gömebilirdi fırsat verilirse. Açardı giysisini, oğulcuğunu bastırırdı göğsüne. Tozlu bir yatakta, yoksun bir odada çürürdü.

Ben bugün gece yokum dedi adam. Yarın gece de olmayabilirim. Bir dahaki gece ve öteki geceler hep yolda olacağım. Bir sürü biletim var onları kullanabilirim. Peki dedi kadın. Gitmek istiyorsan anlarım. Bir sürü biletin varsa da kullanırsın dedi kendini kaybetmekten ürkmüş bir ses rengiyle.

— Gözünde değerimi yitirdim? Doğru dürüst bir şey konuşamıyoruz. Ruhum değerli hiçbir şey duymuyor senden yana.

- N’olur, oğlanı hiç görmüyorsun. Hiç öpmedin.
- Karşılık veremiyor. Dokunamıyor. Ölü bir balık gibi. Aramızda kopma var.
- Kızgınlık ve sarsıntılar var.
- Ben onu istemedim. O beni istemedi. Sen çocuğunun anası oldun. Loğusa yatağında memenden süt içirdin. Koklayıp gövdeneye yatırdın ve on iki sene de koskoca adam ettin. Alıştın sakat bir adamı avutmaya. Ben yol sürdüm, yolcu götürdüm öteye beriye. Öpücüklerime karşılık veremezse öpmemin bir anlamı... Kadını ömrünün dönemecine götürecek tokat adamın yüzünde şakladı.

İp kopmuştu. Keşke daha önce kopsaydı diye düşünüyordu dört haftadır. Şimdi nasıl da iyiydi, her şeyi değiştirebilecek bir adama açılmıştı. Oğluna şefkat gösterdiği için de evine hiç yabancılık çekmemişti. İşte o adamı balkondan seyretmişti uzun uzun.

Yumuşak, hülyalı bir sesle şakıyan bir kuş duygularını allak bullak etmiş ve gözyaşlarına boğmuştu sonunda. Ve çalkanan ruhu yatışacak gibi değildi.

Yılların gerisinden kopan bir uluma evin duvarlarını dövdü. Güzel kokulu, demli alacakaranlıklardan, şenlik yanıklarından sıyrılmış bir uluma. Dondurucu ve yakıcı. Ağır hava, canı süpüren, silen zehir, kirişe çakılan göğüs, düşme, kan. İhtiyar kadınların solmuş yanaklarından incecik titreyen bileklerinden savrulmuş bir yankı. Ömür. Çatlama. Yıllar. Nasıl uzuyordu zaman, nasıl bulutlara değip kuşgözlerine, nehirlere, mis gibi bir çatlayışın rengine sokuluyordu.

Bazen rüyaları tuhaf benzerliklerle gündüz yaşamından izler taşıyordu. Fanteziye yer yok gibiydi. Yalnız, her şeyin üstünde yüreği genişleten bir arılık vardı. Büyük kanatlı bir kapıdan girmiş, ağaçların tepesini dolanan ayın altında ağır ağır yürümüştü. Taş sokaklar nasıl cana yakındı. Minaresine iki kartalın konduğu caminin duvarından kendini gördüğünde şaşmadan bakınmıştı. Buralarda aradığı eski bir saflıktı sanki. Aylar ayı yıllar yılı değil, çok evvelinden, belki doğuş zamanlarının ötesinden burasıyla anlam bağı kurulmuş gibiydi. Bu dünya tamdı. Çatlaklar, sızıntılar yoktu. Buradaki avlular onun avluları, çeşmeler onun akıp giden, iplikleri çöllerdeki kumullarda kıvrılıp sökülen belleğiydi. Buradan alınıp adına dünya denilen o kanlı toprağın ortasına bırakılmıştı. Her şey o kadar gerçek, renkler, kokular öyle canlı ve keskindi ki; sözgelimi saçak altları, oyuklar kuş cıvıltılarıyla pırıl pırıldı. Kaynıyordu. Varış, boy atma, saadet dökülmesi. Dallarda ot çöpten yuva, içinde sıcak minicik mor lekeli yumurtalar vardı. Bir nehir dupduru akıp ilahi bir uğultuyla kayalıklarda çatladı. Perdeleri orkideler, leylaklar, yapraklarının üzerinden birbirine akan su kuşlarıydı bu evin. Her şey berrak, gök ve yer açık saçık, günahkârca birbirine ağıyor. Kapı. Acı. Âdem ile Havva.

Değişmez gerçeklik insanın bir eve ait olmasıydı. Bu ev o evdi, o ev bu ev. Yer ve gök sıcak, çırlıçılak. Eşikte hissedilenle içeride duyulan huzur

arasında daima sıçrayış vardı. Yalan dünyadaysa eşik ve iç arasında birbirine hiç benzemeyen anlıklar.

Güneş yüzeyde yarıklar açmıştı. Usul usul oraya, düşündeki ölümün ma-vi açıklıklarına sızıyordu bir sarmaşık kökünü sımsıkı kavrayıp. Nane düzlüğü. Kurutup kavanozlara koyardı. Alışkanlığıydı böyle şeyler. Üstü başı nane tozuyken almışlar götürmüşlerdi. Sofadaki kiriş gördü olanları, sofa gördü, oğul gördü. Kafasından mıhlayıp gidenlerin gölgesi telaşa da kapılmış değildi. Ağır ağır kayarken kanı kirişe sürüldü. Yığılıp kaldı öldürüldüğü yerde. Pervanelerdi. Kan, yakıcı pervane kanıydı.

Vaktin geldiğini kavrar gibiydi. Düşle gerçek iyice birbirine benzemeye başladı. Kapılara koştu, pencerelere baktı. Tedirginlik götürdü her köşeye. Önünde açılacak bir ayna dibi olabiliyordu. Demir dibi, kaya dibi. Sımsıcak ve dondurucu. Oyuk ağaç gövdesi.

Sepetçi söğütleri kıyılarda yalpa vurup kollarını o bir yerlere uzatmışlardı. Belli ki söğütler de düş içinde düş görüyorlardı.

Kalabalık, açılıp daralan siyah halka. Taşları eziyorlar. Taşları bencil yaşamlarından atıyorlar. Ah, yavrum benim, oğulcuğum. Korkunç kalabalık odaları dolduracak oğlum. Duyuyorum kurşun nefesleri. Alayı, sertliği, kaba küfürleri. Kelimelerden sökmüşler merhametle incelikleri yaşatmayı. Bütün odaları, dolapları, çekmeceleri pis ellerinden nasıl gizlemeli oğul... Geliyorlar. Koltuklarına ölüm kararını almışlar gibi. Bu ne biçim yürüyüş. Kollarını açıp paltolarını, hırkalarını savurarak gelişleri neden onların karanlığına sürüklüyor beni.

Atmosferde acı çığlık eridi.

Bütün suçu üstlense bile yine de günler eskisi gibi yaşanmayacaktı. Ciğerinin allak bullak olduğu doğruyu gerçi ama yaşanmış bir durum yoktu ortada. Erkek ikisini birden taşıyacak genişlikteydi; hâlbuki dünya ne kadar küçüktü. Aslında aşkın boyutlarına ruhunu olduğu kadar gövdesini de vurmaya hep istemişti. Gelgelelim, bu işler uzaktı ona. Yabancıydı bu işlerin. Darlık ve yıkıntıların üstündeki evliliği göçüp gitmiyeydi, çok uzaktı hâlâ.

* * *

Sandalyenin tepesinde oturup bomboş, idraksiz gözlerle onu izleyen oğlunu bastırdı kucağına. Başından öpüp hırkasının düğmelerini ilikledi. İşi gücü düğmelerini çözmeye çalışmak olan oğlanın ellerini çekiştirdi bir süre. Sarsıla sarsıla gülmeye başladı. Düğmeyle bu kadar güzel oynaması inanılır şey değildi. Odaları birleştiren geniş sofayı, sofanın orta yerindeki taş kirişi üç dört kez dolanarak yatağın kenarına oturdu. Odalarını hep sevmiştii oldum olası. İçinden dupduru teller çıkıp karıştırdı odanın havasına.

Kapı kapansın, kapı kapanmalı her an her yer kapanmalı. Duvarda bir pencere aradı, nasıl oturtmuşlar bunca demiri, bu yüzen taş, nasıl örtmüşler üstüne bunca ağaç yükünü şu sağlam kirişi. Odalar temiz kalmalı. Görünmeli odamız, içimiz diye inledi durdu o gün.

Oğul dinledi tın tın çan seslerini. Kadın oğlunun elini yüzüne koydu. Eli ni bağrına bastırdı. Mağara. Kartallar. Dipsiz kaya. Dere tepe dümdüz.

* * *

Rüzgâr ipteki çamaşırları dolaştırdı, pat pat uçlarını silkeledi, yağmur oluklarını takırdattı durmadan.

Kuşlar damın saçağına konup tekrar uçtular, pençeleriyle minik taşları sürükleyip düşürdüler hep aynı biçimde bir kış taşıyarak.

Rüzgârın itmesiyle kapının kanadı hızla savruldu. İçeriye elma yüklü bir katırın kükreyişi girdi sonra. Yaprığını dökmekte olan bir ağacın altında birbirine hayranlıkla ama mumyalanmış gibi kımıltısız bakan iki su kuşu girdi, yeşil kırmızı tüylerini kabartıp su kovasına uçtu. Oğlan uçtu su kovasına. Sandalyenin tepesinde oturuyor su kuşu. Gagasını açtıkça sular kayıp tüylerini ıslatıyor. Gövdesinin içine alıyor. Açıldıkça açılan ıslak gövde gölleşiyor. Karanlık göl çekti kadını. Sandalyede bir su kuşu.

Yüzü sarkmış ve sararmış gibi geldi ona. Ömrünün uzaklıklarına doğru gitgide yaklaşıyor muydu? Derileri iç içe, kalıp kalıba sızarak oğulun derisiyle. Bunlar bunlarken vurdular kadını.

HANDAN ACAR YILDIZ

Hİ(YER)ARŞI

DEDEM amcamın kızına ‘mikrop’ dedi.

Dedem amcamın yedi yaşındaki kızına ‘mikrop’ dedi.

Dedem amcamın yedi yaşındaki kızına Arife akşamı ‘mikrop’ dedi.

Dedem amcamın yedi yaşındaki kızına Arife akşamı, sadece aynı yerden iki kere geçtiği için ‘mikrop’ dedi.

Dedem amcamın yedi yaşındaki kızına Arife akşamı, sadece aynı yerden iki kere geçtiği için, simsiyah ve tiksinti dolu bir yüzle ‘mikrop’ dedi.

AMCAM sustu.

Amcam çok sustu.

Amcam bir kez daha çok sustu.

Amcam yine, bir kez daha çok sustu.

Amcamın susuşu bayramı erken bitirdi. Ben biliyordum, amcam bayram bitince de susacaktı. Çünkü biz küçük bir Anadolu şehrinde yaşıyoruz; geçen bayram babam, ondan önceki bayram dayım, çok eski bayramlarda gençken dedem susmuştu. Dedem artık konuşuyor.

Biz küçük bir Anadolu şehrinde yaşıyoruz. Annem susar, anneannem susar, teyzem susar, halam susar. Tüm bayram boyunca evde nöbetçi tutulduğu için akrabalarını bayramdan sonra gezen yeni gelinler susar. Eski gelinler de susar. Epeski gelinler konuşur ama.

Gelinlerin konuşması için çok eskimleri gerekir. Hatta küflenecek kadar eskimleri... Sonra sözlerine küf siner. Gençliğinin intikamını gençlerden alan bir yaşlıya dönüşürler.

YENGEM susmadı.

Yengem gitti.

Yengem, bayramın birinci günü sabah gitti.

Yengem, bayramın birinci günü sabah, valizini bile toplamadan gitti.

Yengem, bayramın birinci günü sabah, valizini bile toplamadan, babaannemin tüm ısrarına rağmen gitti.

Yengem, bayramın birinci günü sabah, valizini bile toplamadan, babaannemin tüm ısrarına, halamın ‘herkes hata yapabilir’ demesine rağmen gitti.

AMCAMIN KIZI, yengemin elinden tuttu.

Amcamın **kırmızı elbiseli kızı**, yengemin elinden tuttu.

Amcamın kırmızı, **okuma bayramı elbiseli kızı** yengemin elinden tuttu.

Amcamın kırmızı, okuma bayramı elbiseli kızı, **ara sıra başını bize doğru çevirerek** yengemin elinden tuttu.

SEMAVER kaydadı.

Semaver, **semazene dönüşerek** kaydadı.

Semaver, semazene dönüşerek **bahçede** kaydadı.

Semaver, semazene dönüşerek bahçede, **suyu çekilene kadar** kaydadı.

Semaverin suyu **taştı**. Taşan su bakıra değince ‘cos’ sesiyle **yok oldu**.

Su, taşıdığına pişman oldu; akmak için taşmıştı, sonu buharlaşmak oldu.

Su, **taşmaya** olan inancını kaybetti.

Kadın, **inanmaya** inancını kaybetti.

DEMLİK, semaverin üzerinde durdu.

Demlik, semaverin üzerinde **saatlerce** durdu.

Demlik, bu evdeki tüm sessiz kadınlar ve erkekler kadar **demlendi**.

Çünkü kimse çay içmedi.

Çünkü kimse kahvaltı etmedi.

Ben, bayramda kabul olur diye dua ettim.

‘Allah’ım büyüdüğümde, yaşlanmadan önce **konusabilen bir adam olabileyim**’ dedim.❧

ZEYNEP HİCRET

BEKÇİNİN DÜDÜĞÜ

BİRİNCİ KADIN: Gözlüklü, çatık kaşlı, asabi, hızlı hızlı konuşuyor. Konuşurken dili sürçüyor, dudakları titriyor. Hem kendi hayatını hem de çevresindekilerin hayatını zorlaştırmasıyla tanınıyor. Onunla bir iş yapmaya kalkışan canından beziyor; işlerin neden ters gittiğini bir türlü anlayamıyor.

Geçenlerde turşu kurmaya kalktılar olmadık aksilikler geldi başlarına; salatalıklar eridi, kavanozlar patladı, birinin kolu yandı. Yine bir gün hiç unutmam nasıl tutturmuştu tarhanaları ille de benim terasa serelim diye. Güya kendisi daha iyi göz kulak olacaktı. Sonra ne görsünler tarhanaların üstünde kediler cilveleşmiyor mu? Bütün tarhanayı çöpe atmak zorunda kaldılar ne olur ne olmaz diye.

Böyle ters bir tarafı var kadıncağızın. Onun suçu değil ki. Anası nasıl alıştıysa komşuları da alışacak. İnsanoğlu neye alışmıyor di mi? Ne zaman Çarşamba pazarına birlikte gitseler hep bir macera, bir aksilik yaşıyorlar. Ya cüzdanlarını çaldırıyorlar ya da pazarcılarla kavga ediyorlar. Bu yüzden adı uğursuza çıktı. Yalnız o kadar yediği halde nasıl kilo almaz akılları ermiyor. Bütün o yediklerini uğursuzluğu eritiyor olabilir miydi? Kim bilir!

Bir mevzunun açılışı her zamanki gibi ona bağlı.

* * *

“Gelen geçene dirlik vermezdi. Hadi biz katlandık diyelim, ya misafirlerimize çektiydikleri. Onun yüzünden akrabalarımız ayağını mı kesseydi kapımızdan. Yok arabayı oraya park ettin, yok buraya park ettin. Adam n’apsın? Arabayı da misafirlğe mi çıkartsın yani. Akıl işte. Sonra çocukların ondan çektiği! Bizimkilerden geçtim hadi. Misafir çocuklarına yaptıklarından bahsediyorum ben. Koskoca yılların Çıkın Çıkmazı Sokağını evine döndürdü mübarek. Cips paketlerini, çekirdek kabuklarını, sigara izmaritlerini yere atmak yok. Kaldırımları, duvarları çizmek yok. Kızların seksek oynaması yasak. Neymiş efendim, yerleri kirletiyorlarmış. Madem öyle ip atlasınlar. O zaman da tozlar havaya kalkıyormuş; evleriniz içi toz dolar, beşikteki sabileriniz mikrop kapar. Peki ya pencereler kapalıysa. O zaman da camlarınız batar.”

İKİNCİ KADIN: Teni balçıkla sıvanmış gibi. Kaşları sıçankuyruğu, saçları ucuz kuaförlerin kurbanı: Açıcılar yüzünden yanmış mahvolmuş. Fönsüz tam bir porsuk kafaya benziyor. Dudakları müzehhiblerin tirlinle çektiği cet-

veller gibi kusursuz; ne fazladan bir dolgunluk ne de bir milim eğrilik var. Sürekli diyet yaptığından komşuları ona “asabiyet timsali” diyor. Her şey bir yana insan çocuklarına acıyor. Zavallılara rahat yüzü göstermiyor. Doğru yanlış dinlemeden pat yapıyor bir tane.

Tek lüksüm saçlarımı boyatmak, der her zaman. Kadın kısmının saç için harcama yapmasını israftan saymaz. Titiz bir memur karısıdır.

Şimdi o konuşuyor;

“Yine de iyi adamdı şu bizim bekçi. Çıkın Çıkmazı Sokağına medeniyet getirdi vesselam. Adamlarımız adamlık öğrendiler. Benim herif bir gün baktım yerlerden bir şeyler topluyor. Evin yüzü birkaç gündür süpürülmemişti. Noluyo, dedim. Hiiiç, çocuklar öteberi dökmüşler de, dedi. Bir gün yine baktım kül tablasını boşaltıyor. Ben afalladım tabii. Kırk yıllık kocamı tanımam mıyım? Sonra ağzından kaçırmasın mı, ‘canım, bekçi kadar da mı olamıycaz.’ Şu bizim bekçiden Allah razı olsun hani. Hep anaları düşünürdü. Enik kadar çocuklara lafımızı geçiremezdik, o ise şappadanak dinletirdi sözünü. Çok acırdı kadın kısmına çok. Hele temizlik günleri. Gelip halıları çırpmamıza yardım eder, kapıyı, merdiveni akıttırdı. Yan komşunun tansiyonu var diye camlarını o silerdi. Ne iyi adamdı şu bizim bekçi.”

ÜÇÜNCÜ KADIN: İyimser bir gürültücüdür kendisi. Giymeyi, gezmeyi, gülmeyi sever. Dünyaya yemek yemeye, eğlenmeye ve sevmeye geldik, der. Ama komşuları onun için ‘sonradan görme’ diyor. Bütün bu aşırılıklarını gözünün sonradan açılmasına bağlıyorlar. Kocasını bir dediğini iki edemezmiş. Bir ikiletsin bak eve girebiliyor mu, diyorlar. Şimdilerde çöpçatanlığa heves etti. Tam sekiz kişiyi evlendirdi bu yolla. İyi de bir aracıdır. Bugüne kadar hiçbirinden şikâyet gelmediğiyle övünür. Lafa karışmadan susup oturmak huyu değil. Biraz geveze ve yapışkan bir tip ama o kendini ‘konuşkan ve cana yakın’ olarak tanımlıyor.

* * *

“Aslında doğru söylüyorsunuz, komşular. Valla ciğerim parçalandı haberi alır almaz. Bizim herif söyleyiydi. İnanamadım. Şu bizim bekçi ölsündü ha. Ne iyi adamdı oysa. Böyle çabucak ölsün insanın aklı havsalası almıyor. Bakkalımıza o koşardı. Siz yeterince yorulduunuz, der alış veriş olsun pazar poşetleri olsun dairemize kadar o çıkarırdı. Ne düşünceli ne hoşgörülüydü. Evet, biraz düzen sahibiydi, sıkıydı, disiplini severdi, eh, sonuçta asker adam; yılları geçmiş karargâhta, öyle derdi bizim herif. Ona bir eş bulabilmek için az mı uğraştığımız. Kimseyi istemezdi. Bir eşin olsun, çocukların olsun, derdik. Evet, bizler varız, seni kimseye muhtaç etmeyiz ama yaşlanınca bir çorba pişireni, bir su vereni olmalı insanoğlunun. Düşmez kalkmaz bir Allah. “Ne biliyorsunuz, belki yaşlanmadan ölürüm,” derdi. Bilirdi zahir. Bak, erkenden gitti. Ne iyi adamdı oysa.”

DÖRDÜNCÜ KADIN: Yaratılıştan böyleydi. Sanki cismine ruh üflendiği anda tadını beğenmemiş gibi ekşi ve buruşuk suratla doğdu; büyüdü, evlendi, yaşlandı. Beyi öldüğünde, oğlu askerden döndüğünde bile aynı ekşimsi ifade vardı yüzünde.

İçlerinde yaşça en büyükleri odur. Tek bakışta kimin ne menem olduğunu anlayacak kadar görmüş geçirmiş biridir. Şimdilerde kimi kimsesi kalmadı. Beyi vefat edeli yıllar oluyor. Oğlu da geçen sene öldü. Komşu kadınlar yalnız kalmasını istemezler. Böyle bir gün onda, bir gün bundadır. Sessiz, zayıf, ekşi suratlı bir kadıncağızdır. Suskunluğunu arada bir bozar.

* * *

“Bütün ölümler şaka gibidir, hanımlar. Ben rahmetliyi kaybettiğim gün biri bana oyun oynuyor sanmıştım. Onu bir daha göremeyeceğime inanamıştım. Sanki akşam olunca anahtarıyla kapıyı açacak, holde dikiliverecekti. Şimdi anladım o gelmeyecek, ben ona gideceğim. Oysa bekçinin ardında ona gidecek biri yok. Orada da garip kaldığına üzülüyorum. Ta üniformalı günlerini bilirim. İzine geldiğinde bir şenlik, bir dirlik gelirdi sokağa. Şöyle adam gibi oturur, adam gibi laf söylerdi. Tütün içmezdi. Akıllıydı. Sonra bir haller oldu. Ne deli gibiydi son zamanlarında ne akıllı gibi.”

BEŞİNCİ KADIN: Onun için ‘temizlik beziyle yatıp kalkıyor’ deniliyor. Abartmış da değiller hani. Su tüketir gibi çamaşır suyu tüketiyor. Her markete çıkışında bir poşet temizlik ürünüyle dönüyor. Kocasını dert yanıyormuş orda burda. E adam haklı. Sen çalış dur, karı bütün parayla taşı duvarı ovsun. Aslında son derece geniş mizaçlı biridir ama işte pisliğe, dağınıklığa tahammül edemiyor. Eşyalar yerli yerinde değilse dışı bir aslana dönüşüyor. Çöplerini olur olmaz yere atıyorlar diye az mı dalaşmıştı buradakilerle. Çöpu iki poşete koymayı ve ağzına iki sıkı düğüm atmayı ondan öğrendiler. ‘Yoksa akıtıyor,’ diyordu. ‘Yapın şunu iki poşet, elinize mi yapışır. Allah poşetten bol ne vermiş.’

Bir o, bir de rahmetli olmasa pislikten kokardı bu sokak. Ona göre sokakların da haftada iki gün akıtılması gerekiyormuş. Kapıcılar sırayla yapsınlar bu işi diyor.

* * *

“Sonuçta iyi bir insandı. Biraz temizdi, titizdi. O kadar kusur kadını kızında da olur. Bir bizim sokağa, bir diğer sokaklara bakardım. Oralara pislikten, lağım kokusundan girilmezdi. Kaldırımlarda çöpler, açık pencerelerden taşan çocuk viyaklamaları, kapı önlerinde kedi köpek dışkısı. Bizim sokağımızsa pırıl pırıldı; yerlerde toz yok, çocuklar uslu puslu oturuyor. Ne duvarlarımızda saçma sapan yazılar ne kapılarımıza yapıştırılmış broşürler. Öteki sokaklarda bir tane bile konteynır bulunmazken bizim sokakta iki tane vardı. Pencerelerimizi sabah akşam açık tutabilelim diye kapaklılardan istetmişti. Çok anlayışlıydı rahmetli. Kedi köpeğe göz açtırmazdı. Ne iyi kollardı buraları.

Hiçbirimizin gözü arkada kalmazdı. Çocuklarını bırak git, istersen kapını açık bırak git, öyle, gönül rahatlığı içinde. Çook duyacağız eksikliğini çok.”

ALTINCI KADIN: Evinin köşeleri çocukla dolu. Beş oğlu, iki kızı var. Hepsi de deccal gibi; bütün semte yetiyorlar. Aslında yumuşak ve ağırbaşlı bir kadındır ama saat başı çocuklarından şikâyet geldiği için ara sıra zıvandan çıkıyor. Sinirleri pörsümüş (kendi tabiri).

Son günlerde işi yemeğe vurdu. Bir ayda on iki kilo aldığı için bu aralar pek mutsuz. Midesine kelepçe taktırmayı düşünüyor ama komşuları boğazını tutsan yeter, diyorlar. Konuşması ağdalı, dinleyenler bezgin. Konuşmuyor da can çekişiyor sanki.

* * *

“Mesela şu top konusundaki tavrı fevkalade olumlu bir şeydi. Futbolu hiç sevmezdi. Bizim çocuklar da illa futbol illa futbol. İki üç velet bir araya geldi mi hemen futbol. Neymiş efendim, başka oyun mu varmış. Bir sürü oyun var. Eskiden biz kendi oyunlarımızı kendimiz icat ederdik. Şimdikilerde nerde öyle yaratıcı zekâ. Akşama kadar ya vurdu kırdı ya da futbol. Hep kırmak dökmek işleri güçleri. Bacaklarımızı kırarım sizin futbol oynarsanız, demişti. Nasıl da tırmıştı bizim veletler.”

YEDİNCİ KADIN: Sarışın, yeşil gözlü bir Laz bacısıdır. Kanlı dudakları dolgun, yanakları al aldır. Avuçları geniş, parmakları iricedir. Her sene Of’a çay kırmaya gider. Tereyağları, çökelekler, mısır unları, bidon bidon fasulye turşularıyla döner. Dağıtır konu komşuya. Cömerttir, yedirmeyi sever. ‘Haydin paççılar çay koydum, turşi kavurdum, gelin daa,’ der. Şivesiyle herkesi güldürür. Kendi de güler. Gaillesiz, şen şakraklır.

Sözünü sakınmaması, aklından geçeni pat diye söylemesiyle tanınır. Zerre kin tutmaz. Ne varsa dilindedir. Eski ve hatırası olan eşyalara tutkusuyla da bilinir. Hatta bu konuda biraz katıdır.

Şimdi onu dinliyorlar.

* * *

“Evet, ‘futbol kötü bir oyundur,’ derdi. ‘İnsanları kavgaya ve kine sürükler.’ Bu yüzden çok kızardı. ‘Çocukların arasına husumet giriyor,’ derdi. ‘Üstelik savruk bir oyun. Camlarınız kırılabilir. Çocuklarınızın ayakkabıları tez eskir. Toz toprak içinde üstlerini başlarını pisletirler. Hepsi sizin zararınıza.’ Doğru derdi valla. Her gün üst baş yıka, as, ütüle. Ben katılıyordum şahsen. Bizim oğlanlara çok kızardım. Evde çorapları iç içe geçirerek top yapar oynarlardı. Nasıl da fena, sert bir şey olurdu o top. Kaç tane güzelim vazomu kırdılar. Dedeciğimin hatırası olan duvar saatini parçaladılar. Tabii ben de onları parçalamıştım. O kadar taşındık, göçtük de o saate bir şeycik olmadı, veletler onu bir top uğruna kırsınlardı, olacak iş miydi? Evde futbol oynama-

larına o saatten sonra yasak koydum. Bekçi de sokakta oynamalarına yasak koymuş. Çok da iyi yapmıştı. ‘Senin takım benim takım diye aralarına ayrılık gayrılık giriyor, birlik beraberlik kalmıyor’ derdi. Görüyoruz işte, koskoca adamlar bile kendilerine mukayyet olamayıp birbirlerini sakatlıyorlar. Hadi onlar para kazanıyorlar. Sizin kazancınız ne? Hava.”

SEKİZİNCİ KADIN: İçlerinde en tazeleri o. Evlendiğinde bu sokağa gelin geldi. Dört yıl oluyor. Kucağında hoplatıp durduğu bebeği yedi aylık. Diğer kadınlar onu pek akıllı bulur. ‘Fakülteyi bitirememiş ama yine de halinden belli’ derler, ‘tozunu yuttuğu.’ Kılı kırk yarar. Takıntılı biridir. Her şeyi kaidesine, kuralına uydurmaya dikkat eder. Genç kızken delikanlılardan gelen ilan-ı aşk mektuplarındaki imla hatalarını düzeltip geri gönderirmiş. Ona göre böylelerin âşıklık taslaması tahammül edilecek şey değilmiş.

Her zaman tane tane ve özenli konuşur. Yalnız konuşması uzadıkça dinleyenlerin beyni tırmalanmaya başlar; sanki bir yerlerde bir kedi aralıksız miyavlıyor gibi. Sözü geçen bekçi bu yüzden ona ‘kedi sesli’ derdi. Doğrusu çok yerinde bir tespitti.

Biraz esnek olabilse hır güre karışmazdı adı. İşte buna vurgu yapıyor şimdi de.

* * *

“Gerçekten de dediğiniz gibiydi. Evet, bazı hallerini aşırı bulurdum ama yine de kendisine hak vermiyor değildim. Onunla asla şahsi bir didişmem olmadı. Sadece biraz rahat olmasını, her şeyin üzerine bu kadar çok gitmemesini, olayları büyütmemesini isterdim. Zaten kavgalarımız hep görümcemin çocuklarına yaptıkları yüzündendi. Onlar el kadar çocuklar, derdim. Bu kadar baskıyı kaldıramazlar. Bazen tepemi attırırdı. Sen kendi işine baksana, ne diye bizim çocuklarımızla uğraşıyorsun, anaları da biziz, babaları da, sana ne oluyor, derdim. Ama sonra onun sadece bizim iyiliğimizi istediğini anlardım. Çocuklara zarar gelmesinden korkardı. Düşüp bir yerlerini kıracaklar diye ödü patlardı. Ne kadar merhametli bir adamcağızdı. Keşke yaşasaydı da sokağımıza onun yönetimi sayesinde verilecek ödülü görebilseydi.”

ÜÇÜNCÜ KADIN. Ellerini büyük bir gürültüyle çırpı. Bir çığlık attı. Velvele koparmada üstüne yoktu doğrusu.

“Ah, sahi ya. Bak ben onu tamamen unutmuşum. Vah zavallı vaaahh! Diktiği ağaçtan meyve yiyemeden öldü gitti. Nasıl da aklımdan uçup gitmiş. Belediye, muhtarın da teşvikiyle, Çıkın Çıkmazı Sokağını ‘Yılın Sokağı’ seçmişti. Örnek olsun diye bir de kutlama yapılacaktı. Vah bekçiciğim göremeden gitti. Oysa en çok o hak ediyordu böyle bir günü yaşamayı. Keşke ömründen ona vereydim de böyle vakitsiz ölmeyeydi. Şimdi ben hangisine yayanım ha. Öldüğüne mi yoksa hak ettiği ödülü alamayışına mı? Vah benim talihsiz bekçiciğim. Vaah aslanım vah.”

BİRİNCİ KADIN. Gözlüklerini düzeltti, parlak bir fikrin sahibi olmanın övüncüyle konuşmaya başladı:

“Komşular, şimdi bize düşen bugün olduğu gibi o kutlama gününde de bekçimizin hatırasına sımsıkı yapışmaktır. Dost var düşman var. Onun sayesinde böyle bir unvanı almış olan sokağımızın bu ününe sahip çıkarak anısını yaşatmalıyız. Ben derim ki; Sokağımıza onun adını verelim. O yaşarken uyduğumuz kurallara sanki bizi görüyormuşçasına o öldükten sonra da riayeti sürdürelim. Onun sağladığı düzeni bozmayalım. Ne dersiniz. Hem alıştık da.”

ALTINCI KADIN. Biraz önce ağzına attığı parçayı gürültülü bir biçimde midesine yolladı. Dilini dişlerinin üzerinde şöyle bir gezdirdi. Sesini bir iki terbiye etti ve konunun kötücül yanına temas ederek:

“Valla hanımlar sizi bilmem ama bana kalırsa artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. O günler artık mazide kalmış bir anı olarak arada bir hatırlanmaktan sonra tamamen unutulmaktan kurtulamayacak.

Sizce bundan sonra kim kimi dinler ha. Kim onun gibi sözünü geçirebilir? İsterseniz çıkın bir bakın sokağa. Şimdiden kapıların önü pislik içindedir. Her yerden toz toprak havalanıyordur. Yan sokağın piçleri sırf gavurluklarından ellerine geçeni getirip bizim sokağa atmışlardır. Pireli enikleri binaların girişlerine bırakmışlardır. Yerlerde tükürük mü ararsın, balgam mı, izmarit mi. Bundan kelli etrafta çer çöp, kedi köpek pisliği görmeye hazırlıklı olun derim ben.”

BEŞİNCİ KADIN. Bir avucunda halının üstünden topladığı kırıntılar, diğer avucunda boş bir tabak ve içinde kirli bir bardakla mutfağa doğru gidiyordu ki o sırada söze girdi:

“Valla neye yalan söylemeli ben de aynı fikirdeyim. Sanmıyorum ki onun anısına saygı duyanların sayısı çok olsun. Hadi biz elimizden geleni yaptık, onu yaşatmak için savaştık diyelim ama ya diğerleri. Kimse ondan korktuğu gibi bizden korkmaz ki. Onun korkusundan kuş uçmazdı bu sokakta. Daha ölüsü tazeliğini korurken, bak, duyuyor musunuz bir kapik nasıl da afkuruyor. Sevincinden besbelli. Biz hariç her şey seviniyor. Kediler, köpekler bayram etti. Ah bekçiciğim, sen olmadıktan sonra ben bu sokağı neyleyeyim. Üç vakte taşınırsız buralardan. Dar gelir artık bu sokak bize.

* * *

Kadınlar hep bir ağızdan ağlamaya, ah edip ağıtlar yakmaya, yakalarını paçalarını çekiştirmeye, dizlerini dövmeye başlarlar; ağlama sesleri, mersiye-ler, bebek viyaklamaları birbirine karışır. Bir curcunadır taşar açık pencere-lerden sokağa: Gürültünün bini bir para.

Birden bire, salonu dolduran keskin bir düdük sesiyle, birbirlerinin gözle-rine taşıdıkları soru işareti gibi salonun ortasında apışıp kalırlar. ❧

MERVE KOÇAK KURT

KÂĞIT KESİĞİ

“Ahh!” diye bir ses duyuldu. Odadan geliyordu.

Çocuk, acıyla sordu: “Anne, kâğıt kesiği neden insanın canını bu kadar yakar? Oysa kan akmadı bile. Sadece derin bir kesik izi var.”

Dokunduğu kâğıdın, içinde hem zehir hem şifayı barındırdığını ve kendine has bir büyü olduğu bilmiyordu ki. Bazılarının o acıyı duymak için yıllar yılı nasıl uğraştıklarını. Kendini dost kılmak için o sonsuz beyazlığa, ömür tükettiklerini. Mürekkebin yetmediği yerde boşlukları kullandıklarını iz bırakmak için.

Bilse...

Kadın, gördüğü rüyayı anımsadı: Çölde kaybolmuşlar. Sarı bir kum fırtınası... Sanki *Bin Bir Gece Masalları*’ndan bir sayfanın içine girmişler de, masal kahramanı oluvermişler gibi. Önlerinde o dost, *Tuareg* kıyafetlerine bürünmüş. Asasıyla yürüyor. Onlara rehberlik ediyor. Arkasında iki dostu daha... Bir kafilenin geride kalan dörtlüsü. Yollar belirsiz. İzler birbirine karışmış. Ama ne gam! Karşıda bir saray belirliyor kumdan.

Sanki şu minyatürlerdeki figürler canlanıveriyor. Hele ki kadınlardan biri çok güzel... “*Şehrazat bu mu yoksa? Biz eğer bir masalın içindeyssek.*” diye düşünüyor. Rüyasını çok seviyor. Yere bir bakır büyük tepsi konuluyor. İçinde yok yok. Ama en sonuncusu, unutulur gibi değil.

Öylesine zarif bir fincan ki elindeki, yemeğin üzerine ikram edilen kahveyi yudumlarken zaman dursun istiyor. Sofranın nakışlarına dalıyor, tepsinin işlemelerine... Kadınların cepkenlerine, bileziklerine...

“*Hangi çağdayız?*” deyip iç geçiriyor, “*Bu, başka bir zaman olmalı.*” Böyle güzel yerler ancak masallarda ya da rüyalarda gerçektir çünkü.

Biliyordu.

Gerçeğin rüyasıydı bu. Ellerini uzattığı, parmaklarıyla dokunduğu o sarı çölün ortasında kâğıt kesikleriyle oluşturduğu âleme dalmıştı. Masanın üzerine kapanıp uyuyakalmıştı. Gördüğü rüya, resmetmeye çalıştığıyla birleşmişti. Oğlunun sesine uyanmıştı. “Ahh!”

Masanın üzerindeki derginin sayfaları açık kalmıştı. Katı’ sanatıyla ilgili bir şeyler okuyordu. Kelimenin sözlük anlamını düşündü: Kesmek... Oğlunun parmaklarındaki kâğıt kesiğini düşündü.

Katı' da böyle bir şeydi aslında: Kâğıtlardan oyulan başka yazıların, motiflerin ya da şekillerin sanatıydı. Başka bir kâğıda yapıştırılan kesiklerden oluşuyordu. Bir dünya kurmak için... Kesmek... Biçmek... Yapıştırmak... Süslemek...

Yolun başındaydı. Şunun şurasında kaç ay olmuştu ki kâğıt kesikleriyle dolu o dünyaya adım atalı? Resmetmek başkaydı, süslemek başka; çizmek başkaydı, boyamak başka... Kesmek ise bambaşka!

Her yanı kâğıtlarla çevriliydi. Bu kuşatılmışlık hissini seviyordu. Bir yanda yarıda bırakmak zorunda kaldığı mesleği, bir yanda büyötmeye çalıştığı yeni umutlarıyla...

Onunla tanışmasaydı, belki de hiç kalkışmayacaktı bu işe.

O kadınla karşılaşmasaydı...

Güzün içinden bir gündü. Sonbaharın son günleri... Hünkâr Kasrı'ydı yolunu düşürdüğü. İstanbul'a bu gelişi, diğerlerinden farklıydı. Hattat arkadaşını kıramamıştı. Bir sergi açılışı vardı. Karma bir sergiydi bu.

Bir yerlerden aşına olduğu o yüz: Sanki tanıdık bir genç kız, büyümüş büyümüş ve olgun bir kadın olmuş, kadının yüzüne yerleştirmişti ifadesini. Belki de annesiydi. Ondan başka kim benzeyebilirdi ki bu kadar Bahar'a? Bu benzerlik, başka bir açıklama getirmiyordu aklına.

...

O günü hatırladı kadın.

Hayranlıkla süzüyordu duvardaki eserleri. Onlardan birine takıldı sonra gözleri uzunca bir süre. Karanfil dallarının birbirine geçişlerini seyretti. Dalların uçlarındaki kat kat açan koyu kırmızı taç yaprakları... Araya serpiştirilmiş küçük mavi mine çiçekleri... Yuvarlak bir istif düşünölmüş. Yuvarlak bir tepsi gibi. Çiçek açan bir dolunay gibi veyahut...

Bu, içine girilesi bir dünyaydı. Nasıl da isterdi bunu. Bileğindeki ağrıya, boynundaki sızıya rağmen...

Yazmak, yetiyordu oysa ona şimdiye dek.

O anda... Renkli kalem işlerini gördü, sedef kakmalı kündekâri kapılardan geçti, ışığın vitraylardan süzülen ahengini izledi, ahşap oyma süslemelere daldı... Büyüledi. Yaşadığı mekân, onu zamanın dışına itmişti o anda. Sanki bir on yedinci asır ruhu. Sanki önündeki o metin cümleleriyle canlanıp da dile gelmişti şimdi: "*Katı' sanatı, bağılı olduğu zaman ve zeminin ruhunu yansıtmıştır.*", "*Kat'ıcıların eserleri adeta büyüöldü.*"

...

"*Gel seni Hayal Hoca'yla tanıştırayım!*" dedi arkadaş heyecanla. Hoca'nın yanına yaklaştı. Sonra ellerini tuttu.

"*Aaa! Hayal mi, ne hoş isim.*"

“Kendisi de öyledir. Üstüne hoca tanımam. Çok iyi bir katı’andır.”

“Büyülendim ben. Büyülendim burada.”

Gülümseyerek baktı Hattat’ı. *“Soralım, belki sana da yol gösterir. Ne dersin?”*

“Uzaktan olur mu o işler?”

“Neden olmasın?” dedi Hattat, “Ben yıllarca mektup yoluyla devam etmiştim derslerime. Mesafeler engel mi ki böyle şeylere?”

İkisi de şimdi karşısındaydı Hayal’in.

“Hocam, sizi arkadaşım ile tanıştırayım. Kendisi yazar. Çalışmalarınız onu büyülemiş. Öğrenciniz olmak istiyor, ama kendisi İstanbul’da yaşıyor.”

Şaşkınlıkla dolu bir memnuniyet ifadesi... *“Neden olmasın? Neler yapabiliriz onu konuşalım önce.”*

...

Böyle başlamıştı Hayal’le tanışmaları. Kendisinden on yaş büyüktü. Yıllarını geleneksel sanatlara vermişti. Bir yandan hocalık bir yandan öğrencilik... ki ömür boyu. Telefonlar, e-postalar alındı. Başlangıç için kaynak kitaplar, başvurulacak adlar kaydedildi. *“İrtibatı koparmayalım.”* denildi. Öyle de oldu. Eve döner dönmez, ilk işi katı’yla ilgili kitaplar almak oldu. İnternette araştırmalar yaptı. Videolar izledi. Nihayetinde birkaç kurs ve hoca da buldu.

Hayal Hanım’la irtibatını koparmamakta kararlıydı. Onunla olan bu tanışıklık neydi, nereden gelmişti? O ilk andan itibaren kendisini sarıp sarmalayan duygu... Bilmiyordu.

Bildiği tek şey bu kâğıtlar, yıllardır hemhal olduğu beyaz kâğıtlardan başkaydı. Kaliteli, sık gözenekli ve tüylenmeyen, kullanıma elverişli, kolay kesilebilen, yapıştırırken kıvrılıp buruşmayan ve aşırı genleşmeyen kâğıtlardı: Her türlü ebrulu kâğıt, hazır renkli kâğıt, hamurunda özel lifler, dokular olan veya üzeri baskılı fantazi kâğıtlar...

“Aharlamak” ve “mührelemek” gibi yeni yeni kavramlar öğreniyordu. Bu sefer harfler yerine renkler düşürüyordu kâğıtların üzerine. Kırık beyazdan çay tonlarına kadar. Lacivert, yeşil ve diğer koyu renklerle birlikte kullanıyordu onları daha çok. Kontrast önemliydi.

Devam ettiği kurstaki hocası da çok iyiydi. Ancak, Hayal Hanım’ın yeri bir başkaydı. Sergiden sonra sırf onunla görüşebilmek için bir kez daha gitmişti İstanbul’a. Işıkla kucaklaşmak gibiydi bu. Sesi, sözü, kelâmı nasıl da yumuşaktı. *“Sanki sizi bir yerlerden tanıyorum. Simanız daha ilkinde çok tanıdık geldi.”* demişti ona. Nasıl da dingin bir tanışıklıktı: *“Kalu bela’ dandır.”* deyip gülümsemişti o da.

...

Bir yandan oğlunu diğer yandan yalnızlığını büyütüyordu. Oğlunun sorusu, neden can evinden vurmuştu: “Anne, kâğıt kesiği neden insanın canını bu kadar yakar?”

“Bilmiyorum!” dedi oğluna. Belki de o kırmızı derinlikte boğulmaktı aslanan. Kan akmasa da...

Masasındaki yazı, gözüne çarptı tekrar: “Oymacılıkta bir motifin iki türlü kullanım şekli vardır. Bir motif kesilip çıkartıldıktan sonra başka bir yere yapıştırılan kısma ‘erkek oyma’ denir. Erkek oyma dikkatle kesilip çıkartılınca, içi oyulmuş olan kısım, yani ‘dişi oyma’ yine ayrı bir süsleme olarak kullanılmaktadır. Oymaların erkek ve dişisi yani desenin negatif ve pozitif genellelikle yan yana kullanılır.”

Onu düşündü. Ne yapıyordu acaba şimdilerde? Yeniden bir gelecek düşleyebilirim, dediği tek kişiydi o. Ama artık çok uzaklardaydı. Hatta bu ülkede bile değildi. Hep hayal ettiği gibi... Gitmişti. Kızını da alıp gitmişti. Adı Bahar’dı kızının...

...

Adam, kadının içinde, yazıyla bile dolduramayacağı kocaman bir boşluk açarak gitmişti. Yazmaktan başka bir ‘yol’ bulamamıştı kadın.

Sonra günlerden bir gün, bir yerde rastladı internette gezinirken. “Bahar”. Anne adı: “Hayal”

Yanılmamıştı. O’ydu. Bahar’ın annesi.

Dünya bu kadar küçük olamazdı. Olmamalıydı!

Yorgo Bacanos’un o mahur bestesini Nesrin Sipahi seslendiriyordu şimdi: “Hâlâ kanayan kalbimi aşk ateşi dağlar.” diyerek.

Ellerinde bir kâğıt kesiği... ❧

NİLÜFER ALTUNKAYA

AVLU

Karanlığı yırtan mavi bir ışık peşinde koşuyorum. İnsanlar düşle gerçek arasında gidip gelen gölgeler. Dokunduğumda garip bir sızıyla bakıyorlar yüzüme. Acı verdiğimi duyumsayarak çekiyorum ellerimi. Ellerim çaresiz.

Oyunlarla dolup taşan aydınlık bir evdir çocukluğumuz. Mevsimin en tatlı meyvelerini saçan ağaçların altında büyürken, o anların bir daha yaşanamayacak mutluluğunu yıllar sonra çok uzaklardan seyrederez.

Zamansızlığa akan bir tünelden geçiyoruz işte. Siliniyoruz.

Tek katlı evimizin sokak kapısı oda biçiminde geniş bir hole açılırdı. Yaylı iki divan L şeklinde durur, genellikle pencere kenarında otururduk. Pencereden dışarıyı seyrederken, bir çocuğun anlatılmaz yalnızlığıyla dolu yanıtsız sorular sormaktan yorulup, unutulmak isterdim.

Yitirmeyle kavuşma arasında bir duyguyla dokunuyorum anısına o günlerin. Sesi ve ışığı birbirinden ayırmak için. Gölgele karışıyor. Annem oluyor, babam, kardeşim, öğretmenim, arkadaşlarım... Kara önlükler içinde sıra olup, zararsız hale gelmek için eğitiliyoruz. Anlamsız kurallarla ezilerek, duygularımızdan arınıp, istenilen gibi davranan, doğru yanıtları verme telaşında heyecandan titreyen çocuklara dönüşüyoruz.

Oyunlarımızı seviyorum. Çamurdan yaptığımız yollarda akan suların, engelleri aşip gidişini seyretmeyi. Çocuk olmayı seviyorum. Saatlerce konuşarak oynadığım bebeklerimle, yalnızlık anlarımı düşsel bir sahnede renklendirmeyi başarıyorum. Garip bir önseziyle özünde hep mutsuzluk olan bir yaşamda sürüklendiğimizi duyumsuyorum. Annemle babamın kavgalarından anlıyorum bunu. Ürküyorum, insanların o gülün yüzlerinin yerine, kötü ruhların eline geçmiş gibi bağırıp çağırırken, öfke ile kızaran yüzleriyle karşılaşınca.

Bu anlar geçince, yeniden eskisi gibi olunca yaşam, annemin söylediği şarkılarla bahar geliyor. Ağaçlardan kuşlara, kuşlardan çiçeklere, kelebeklerden karıncalara uzanan yürüyüşler yapıyorum. Karanlıkta yıldızların baş döndürücü seslerine kulaklarımı tıkayarak nefes nefese koşuyorum. Olmadık zamanlarda hissettiğim bir haykırma güdüsü bu. Gelinciklere gömülüyorum. İnciterek sevmek ister gibi oturuyorum aralarına. Rüzgârı küstüren duruşları kalıyor anılarımda. Gelinciklerin bu sızılı bakışlarından anlıyorum ki, bir parçamda hep bu yalnızlık olacak.

İstanbul'a gitmek için hazırlandıkları kapıdan çıkmadan önce eğilip öperken ne istediğimi soruyor babam. Bebek istiyorum. Gelinlikli. Ne büyük bir düş böyle bir oyuncak. Annemin açık gri pardösüsü... Simsiyah ışıltılı saçları... Birlikte çıktıkları kapıda gidişlerine bakakalıyoruz kardeşimle.

Döndüklerinde oyuncak bebeğime kavuşuyorum. Adı Suzanna. Etiketinde yazıyor. Annem Suzan olsun bari de Türk ismi olsun, diyor.

Babamın gittikçe sararan rengini ve ameliyat dönüşü neredeyse birden bire nasıl bu kadar zayıflamış olduğunu anlayamıyorum. Biz oyunlar oynarken o, ölüme yürüyor kendi halinde. Yüzüne bakamıyorum. Sesi kısık, konuşurken çok zorlanıyor. Gülkurusu kadife koltukta oturuyor. Senin için geldim kızım, diyor. Sonra su istiyor. Mutfağa annemin yanına gidiyorum. Gözlerim iri iki gözyaşı tanesine dönüşüyor. Ağlama diyor, annem. Baban üzülür sonra. Babamın yanına dönüyorum. Kalbini dinletiyor. Mekanik bir saat işliyor sanki içinde. Pil taktılar kalbime, diyor.

Mutluluk yalnızlığımı giyinen acımasız bir düşman. Ona kanmak, büyü süne kapılmak ne kadar kolay. Sararmış bir fotoğrafa dönüşüyor. Okul giysileri ile şiir okuyan bir bayram çocuğuna dönüşüyor. Kaygılı bir anne ile gülümsemeye çalışan bir kız çocuğu. Ölümün gri dumanı sarmış yüzleri, yürekleri. Zaman buğulu bir aynada saçlarını tarıyor.

Ellerim için üzülüyorum. Tıkalı bir lavabo açılınca suyla birlikte dönerek akan kalıntılar gibi uğultulu bir sessizlikte karanlığın dibine doğru sürükleniyorum. Kat kat, duygu duygu, anı anı yok oluyorum.

Uzun bir yolculuk bu. Yıllar sürüyor. Yol boyu içimin duvarlarına çarpan, kırılan, köpüklenerek geri dönen anılar yüreğimi yoruyor. Şehrin sıcaktan buğulanmış, gördüğünü algılayamaz olmuş, iri kara gözleri, karşımda yıllar süren bir yolculuk sonrası yorgunluğuma aldırmayarak ışıldadığında, sözcüklerin bittiği kapıda duruyorum. Kendiliğinden açılmasını bekliyor gibi.

Babamın şehrindeyim. Babamla annemin tanışıp, âşık oldukları, evlenip bir süre yaşadktan sonra bir daha dönmedikleri şehir.

Sıcak üzerimize çullandıkça inatla ve konuşmadan yürüyoruz. Yalnız arada bir Ömer "Bütün gece uyuyamadım. Dayıma söz verdim. Ayağının tozuyla kızını sana getireceğim dedim." diye yineliyor, duyulur duyulmaz bir sesle. Uzun yıllar süren bir yürüyüşten sonra ölümlerin huzurunu bozmamak için sessizce giriyoruz mezarlığa. Hem sondayım hem de pırl pırl bir başlangıçta. Hem yaşayan bir beden hem de gittikçe ölen bir ruhum.

Hiçbir mezar taşının bu kadar mağrur, bu kadar razı bir duruşu olamaz. Huzurla gülümser gibi ağlıyorum. Ağlıyorum. Sözcüklere kavuşur gibi. Kendime sarılır gibi. İş dönüşü servisten indiği durakta yıllardır beklemişim ve birden bire o çıkıp gelmiş gibi.

Sonra bir taş evin avlusuna varıyoruz. Aslında o kadar çok anlatılmış ki bu ev, bu sokak sanki ilk gelişim değilmiş gibi. Bu daracık akan ve geçmiş yaşıyan ara yollar. Bu sokaklardan ilk geçişim, bu kapıdan ilk girişim bile eski.

Sarılmalar... Tanışmalar... Ne çok ağlıyoruz kadınlar... Ne çok susuyor erkekler... Ne kadar mutlu çocuklar... Dolup taşan bir odada ne çok yalnızız.

Sanki ev bu taş avlusu, sedirleri, damına çikılan çiçekli merdivenleri, tüm yaşıyan odaları, duvarlarda asılı ölmüşlerin fotoğraflarıyla babam kokuyor. Ne çok öldük, ne çok azaldık, diyor. Gölgeler kalmış geride, dokunamayan, gören, duyan gölgeler, evin içinde dolaşmaları yadırganmayan yaşlı ölümler. Hep genç kalmışlar. Kendi boyutlarından zamanı seyrediyorlar.

Yaklaşıyorlar. İri gözbebekleri, kanlı akıyla, aynı bakan gözler. Şehrin üzerini kara bir örtü gibi saran ve güneşi gizleyen bulutlar. Basılmış kardan arta kalan çamurlu, buzlu yollar ve bu kirlenmişlik kokusu. Bu yaşamın gelip geçen acıları. Alışır gibi yaptığımız oysa yüreğimizde biriktikçe tabakalaşan umutsuzluklar. Acı çeken ruhlar dolaşıyor gibi...

Babam zamanla toparlanıp, dinçleşiyor. Kimsenin hasta olduğu için ona ayrıcalıklı davranmasına izin vermeyecek kadar gururlu olduğundan, çok kısa sürede çalışmaya başlıyor yeniden. Böylece okul dönüşlerimizde açık yeşil pijamasıyla, onunla evde ya da evin giriş merdivenlerinde kendi özel suyunun durduğu testiye eğilip, su alırken karşılaşmıyoruz. Madene iniyor inatla, masa başına verilmeyi kendine yediremediği için. Yine günün en sevdiğimiz işi, maden servisinin durağında beklemek, onu görür görmez koşarak sarılmak oluyor.

Sonradan annem durakta saatlerce beklediğimizi, babamız gelmeyince ağlayarak eve döndüğümüzü ve neden gelmediğini sorup durduğumuzu, yıllarımızı geçirdiğimiz bu güzel siteden taşınma gerekçesi olarak anlatırdı. Gerçekten de, okuldan dönerken onu merdivenlerde testiden su doldururken göürdüm sık sık. Öyle yakın, öyle canlıydı ki, ölmediği için çok sevinirdim. Biliyordum ölmediğini, diye diye koşardım hayaline doğru.

Yaşamının son günlerinde neler düşünürdü, gözlerini kısarak uzaklara dalıp gittiğinde? Neden bu kadar üzerdi annemi? Sevgiden mi? Onsuzluğa, yaklaşan yolculuğun yalnızlığına katlanamayacağını bildiğinden mi? Korkudan mı? Kalbindeki pil sesinin anımsattıklarından mı? Henüz çok küçük olduğumuz için bizi bırakıp gitmeyi göze alamadığından mı?

Annem, ameliyat için bir aile dostumuzun arabasıyla İstanbul'a gittikleri gece, cama bir baykuşun çarptığını anlatıktan sonra, bunun kötü bir alamet olduğunu sezinlediğini söylerdi, kendi kendine itiraf eder gibi. Genç bir annenin çocuklarını annesinin bakımına bırakıp, karanlık bir yolda, hasta kocasının yanında suskun bir yolculuk yaparken, cama çarpan baykuşun çıkarttığı sesle nasıl ir-

kildiğini düşünmek içimi sızlatırdı. Annemin babamın hastalığı nedeniyle geceleri uyuyamaz olduğunu çok geç keşfettim. Bütün gece inler, sayıklar yatakta döner dururdu, diye anlatmıştı bir gün. Babamdan sonra yemek ve uyku saatleri olmadı evimizde. Anneminse kendine özel ne bir odası, ne bir dolabı, ne de özel eşyalarının durduğu bir çekmecesini oldu. Oraya buraya koyuverdi eşyalarını, kendisini geçiştirerek yaşamayı ve çok sigara içmeyi bir yazgı gibi giyindi.

Uyandığında sesin başucumda bekliyor. Işıl ışıl bir sabah gibi dökülüyor ellerimden dokunuşun. Anların ve tüm yaşanmış mekânların, sözlerin ve tüm söylenmemişlerin, varılmış yolculukların, ulaşılmamış düşlerin, insanlığın bir insan ömrüne sığdırılmış tüm acılarının ötesinde, öldüğün gündeysiz. Silkelıyorum üzerimden çocukluğumu. Ve o anda yalnızca, öylece bir karşı duruşla, sonsuzluğu sunuyor bana gözlerin.

Beni çağırıyorlar. Yıldızlara bata çıka uyumaya çalıştığım damdan inerken, seslenenin Aysel Abla olduğunu anlıyorum. Yıllar önceden yıllar sonraya iniyorum basamak basamak... Her basamakta renkler başka tonlara dönüşüyor. Bu sancılı yaşamların arasında görünmez bir su dolaşılıyor. O suya taş atıyoruz çocuklarla. Sesleri yankılanıyor. Taş avlunun sınırları yok. Zamanın dokunamadığı bir köşesindeyiz yeryüzünün. Soyutlanmış, yalnızlıkla örülmüş, dilsizliği her şeyi biliyor olmasından. Sonsuzluğun içinde unutulmuşuz.

Basamaklardaki tenekelere ekili çiçekler kaderci bir suskunlukla seyrediyor avluyu. Dut ağacı her yeri sarıp sarmalayınca Ahmet Amca kesmek zorunda kalmış yıllanmış ağacı. Onun iki büklüm duruşu, zayıf yüzü geçmişten sarkıyor... Ölen tüm akrabaları tanıyan tek kişi. İçim sızlıyor. Hâlbuki ben bu avluyu hiç görmemişken henüz, düşlerimde hep o anlatıla gelen haliyle, koca bir dut ağacıyla kucaklanmış, gölgesiyle dolup taşarken anımsıyorum. Ağacın kesilirken damarlarına saplanan acı burkularak ilerliyor içimde. Düşün içinden sıyrılıp, aslı çamaşırların altından geçerek kuyunun başında buluyorum onu. (Bu çamaşır ipine astığım gömleğin cebinden eve dönünce bir şekerlik maşası çıkacak. Çocukların işi olmalı diyerek gülümseyeceğim.)

“Kuyudan su çekiyorum Gel sen de çek.”

İçerisi ne kadar serin. Boş kovayı atıyorum, şangırdıyarak suya varışını bekliyorum. Sonra kolu çeviriyorum.

“Buz gibidir ha...”

Kuyuya eğilip baksam... Karanlığında kendimi görsem... Buradayım işte desem... Büyüdüm ve geri döndüm. Annemin evin tek su kaynağı olan kuyudan belki türkü söyleyerek su çektiği günler, babamın gençliğiyle birlikte uzaklardan yanıtlar mı sesimi?

Sabahın cıvı cıvı coşkusu var çocuklarda. Yanıma gelip, gülümsüyorlar, sonra yeniden koşuşturmaya başlıyorlar. Büyüklükten biri bağırınca siniyor-

lar köşelere... Kapkara yüzlerinde iki boncuk gibi ışıltıyor gözleri... Yoksulluk içinde mutluluk saçıyorlar... Bir masalda büyüyecekler, büyüdüklerinde ise anlayacaklar o masalın bittiğini.

Avluya bakan odalar her bir evli çiftin tek özel yeri. Yer sofrası donatılıyor. Gencecik, evli ve en az iki çocuğu şimdiden büyütmüş, başları önde kadınlara. Konu açılınca biliyorlar haklarını aramayı, sonra susuyorlar aynı dönünün kulları olarak.

Yaşamı ikiye bölüyor sesler. Ben çocukluğumla konuşuyorum. Oysa öyle anlar vardır ki odanın birinde yeni ölmüş biri yatarken bile yaşamın saçma sapan işleri araya girer. Donmaz zaman. Ve dunsun ister insan. Ölü, duyar bu saçmalıkları. Ben öldüm siz hâlâ bu ıvır zıvır işlerle uğraşıyorsunuz, diye düşünür belki.

Benim içinde eridiğim anlar dökülüp dağılıyor onların yaşadığı ana. Onlar kendi yaşamalarında öylesine doğal ve öylesine varlar ki. Biz misafiriz. Biz olsak da olmasak da şu an burada, bu kadar olacaklar.

Yusuf dalgın. Onun dalgınlığı anılarımda susarken anlattığı acılara dönüşecek. O da arada bir olduğu ana dönüp olayı yakalamaya çalışanlardan.

“Biz izin versek karılarımıza, başlarını açsalar, gezip tozsalar, bize saldırır büyükler. Buranın insanı böyle. N’apalım.” diyor.

Çünkü kadınların her biri sırayla bana yaşamlarının çekilmezliğini vurguluyor fırsat buldukça. Onların derdi kafalarını kapatmak değil aslında, Yusuf’un anlamadığı ve asla anlayamayacağı gibi yaşamdan koparılmış olmak. Erkekler de kendilerince aşiret geleneklerini, büyüklerini yani kurulu düzeni suçlayarak temize çıkmaya çalışıyorlar benim gözümde. Biliyorum bunları. Çok önceden beri. Belki daha değişik kuralların acımasızlığından biliyorum. Ama önemsemiyorum. Karşı çıkılması güç olan durumları kabullenendenim ben. Çok karışık hem bu işler.

Yasaklar hepsi için aslında, kadını erkeği hepsi aynı kuşatılmışlıkla sınırlandırılmış.

Onları bir yaşam fotoğrafı gibi duyumsuyorum. Öyle zıt renklerle çala kalem çizilip atılivermişler köşelere. Kadınların birden bire neşelenen sesleri, erkeklerin uzun süren sessizlikleriyle çitlenmiş. Yine de kadınlar ve erkekler işte. Çevrelerinde çocuklar koşuşup duruyor. Çocuklara ve her yere konup yıllıkça yapışp kalan karasinekler. Sıcak, istenmeyen bir selam olup akıyor akıyor. Kapılardan. Duruşlardan. Çocuklardan. Buram buram. Acılı yemeklerden sonra insanın midesine oturan susadıkça su içmenin yetmediği bir sıcak. Yabancıyım işte. Onlar kadar kendime de. Çocukluğuma. Çekip gidenlere. Dönmeyenlere. Peşinden koşamadıklarına. Hayır diyemediklerime. Kendimi aradıkça saplandığım yalnızlığım bile.

Daracık sokakları şehrin. Sıcak buğulu, yaşarken yaşamıyor sanıyor insan kendini. Zaman büyüdü. İçli türküler duyuluyor, susan insan yüzlerinden. Ses se muhtaç gibi bakan gözlerinden. Onlara bakıyorum, duymuyor gibiler. Kimse benim duyduklarımı duymuyor gibi.

Erkekler sessizce önde, biz konuşarak arkada yürüyoruz. Aysel Abla cıvıl cıvıl . Kadınlar dışarı çıkmayız pek, diyor. Dışarı çıktığı için mutlu. Oğlu çe-kiştiriyor kolunu. Bir şeyler istiyor. Konuşmasını anlamıyorum.

“Dur oğlum, çekiştirme... Git dedene söyle ne istiyorsan.”

“Ben bu yavruma acıyorum .” diyor.

“Dedesı de olmasa ne yapardık bı’ başımıza? Kim bakardı bize? Herkesin durumu ortada işte.”

Dalgınlaşıyor. Kocasını düşünüyor olmalı. Yurtdışına çalışmaya gidip, hiç dönmeyen kocasını. En son üç yıl önce haber aldığında hapisteymiş, sonra ne ses ne soluk...

Garip bir ışıık gözlerinde. Beklemenin kendisi olmuş bir ışıık.

“Bı’ bilsem sağdır... bana yeter...”

Olduğu ana dönüp, eski iyimser konuşkanlığıyla, neşesini saçıyor yine yürürken.

Zaman yok. Ellerimiz dokunduğundan kopuyor. Yüreğim ıssız bir tarlaya düşen ilk yağmur damlalarını içiyor, kuyunun suyu yerine. Su bedenimden sızıyor.

Onun bu koşullardaki iyimserliğine bakıp, kendimdeki mutsuzluktan utanıyorum. Her an her yerden süzölüp içime dolan mutsuzluğum. Çaresiz mutsuzluğum.

Çarşılar ışııl ışııl. Bu şehri kazıyorum beynime. Tarihi binaları, daracık sokakları, bakır çarşıları, geçmişten sarkan insanları, sarı sıcağı, kavuşmayı bil-meyen kadınları, kutsallığını suların, adaklar adanan ziyaret yerlerini, mezar-lıkları. Bu zamansızlığı nerede yakalayabilir ki insan? Bu her şeye rağmen yaşama tutunmuş yürekleri. Taş duvarlar arasından sızan geçmişı. Umudu ve başlangıcı. Halılar, kilimler, bakırlar. Eskinin dokusundan sökülmüş binalar, evler. Saçlarımda şehrin ellerinin okşayışı. Ve çocukluğumdan kalma oyun-lar avlularda. Kim bilir bir daha nerede, ne zaman?

Annemle babamın okudukları, birbirlerine aşık oldukları okulu gösteri-yorlar önünden geçerken. İçimin yaralarına değen bir ses; senin için döndüm kızım, diyor.

Sıcak peşimizde. Sözlerden buğusu yayılıyor. Tutunduğum yıldızları bı-rakıyorum geçtiğimiz sokaklara. Bir daha asla eskisi gibi olamayacağız. Es-kisi kadar olamayacağız. Bir daha asla bu anda olamayacağız.❧

NAGİHAN ŞAHİN

DOKUZDOLAMBAÇ

Arahanın bu kadar eski püskü olacağı aklıma gelmemişti. Bir saatlik yol demişlerdi ama yolun bundan çok daha uzun süreceğini arabayı görür görmez anlamıştım. Sigara yasağı yeni gelmişti. Dışarıda son nefesleri çekip bindik.

Dokuzdolambaç'tan öte doğru ilerliyorduk. Aksi gibi sabah sisi dağılacak yerde yağmurla birleşti. Kağı gibi gitmek dedikleri böyle olmalıydı. Arabanın içi koyun ve tütün kokuyordu. Etrafıma göz gezdirdim. Hacı dayı, Veli emmi... İşim gerektirdikçe gittiğim bu ilçelerdeki herkes birbirinin aynı gibiydi. Boynumu çevirip en arkaya da baktım. Paltosuna sıkıca sarılmış, hafif makyajlı, çerçeveleri koyu renk gözlüklü genç bir kadını fark ettim. Kibirli bir hali yoktu ama yine de bir üstünlük hali sızıyordu arabanın içine. Yuvarlak bir yüzü, küçük, koyu renk gözleri vardı. Çirkin sayılmazdı. Önüme döndüm. Şoförün yanına geçtim. Yol uzayacaktı.

Yağmur ve sisten sonra rüzgâr da baş gösterdi. Sararmış koca meşe yaprakları yüzümüze doğru geliyor, cama tokat atmaya çalışan elleri andırıyordu. Dayılardan biri "Geri mi dönsek?" dedi. Yavaş yavaş gideriz, diye cevapladı onu kaptan. Gerçekten de öyle oluyordu. Orada burada durup yolcu alarak gidiyorduk. En son, yolun kenarında muşambaya sarınmış bir karaltı gördük. Şoför durdu. Yaşlıca bir köylü kadın, selam vererek, besmele çekerek bindi.

N'olacak kaptan, göz gözü görmüyor, dedim, sesimi arkaya duyurmaya dikkat ederek. "İlçe Ziraat'e öğleden önce yetişecek bu evraklar."

Ses vermedi. Sesimdeki üstünlük taslamayı hissetmiş olacaktı. Oysa böyle yolculuklarda kıravatı gevşetir, şiveyi taklit edip ahbaplık ederdim şoförle ve yolcularla. Kaptandan ses gelmeyince ben de bozuldum. Arkadakiyle kısa bir an göz göze geldik ama hemen cama, dışarıya döndü bakışları. Kahverengi, ince telli ve dalgalı saçları beresinin kenarlarından taşıyordu. Emmileri boş verip yanına geçtim. Aramızda koridor ve onun yanındaki boş koltuk vardı. Şöyle bir bakıp tekrar başını cama doğru çevirdi. Cebimden sigara paketimi çıkardım ve bir şey aranır gibi yaptıktan sonra sordum: Çakmağınız var mı? Cevap tekdüze sesle ve kısaca verildi:

— Hayır, sigara kullanmıyorum. Hem araç içinde sigara içmek yasak.

— Tabii ya, unutmuşum. Alışamadık daha. Mola verirsek içirim artık. Zaten bırakmaya çalışıyorum. İyi oldu bu yasak.

— İçmeyenler için çok iyi oldu, evet.

— Buralı mısınız?

— Hayır.

Devam etmesini bekledim ama pek de konuşkan bir kadın olmadığını anlamıştım. Böylelerini bilirdim. Ketum davranıp gizemli görünmeye çalışarak soğuk nevale olduklarını örtmeye çalışırlardı. Hevesim kaçtı. Zaten yol da o kadar uzun değildi. Önüme döndüm.

Vakit ilerlemesine rağmen sis ve yağmur hafiflememişti. Dosyaları öğleden önce teslim etmem gerekiyordu. Tetkik ve imzalardan sonra alıp mesai bitimine dek geri getirecektim. Hemen her zamanki gibi zurnanın zırt dediği yerdeydim. İşim aksarsa kuyu kazıcılarından biri bunu fırsat bilip ortalığı karıştırabilirdi. Ayağımı kaydırmak isteyen en az iki kişi sayabilirdim şu anda.

Bu köhne minibüs giderek daha çok gacırdamaya başlamıştı. İçerisi soğuktu üstelik. Yağmurun camlarda yaptığı şeffaf havai fişek gösterisiyle oyalanmayı umdum. Nerede olduğumuza dair hiçbir fikrim yoktu. Yağmurun cellelalle yıkamakta olduğu camlardan dışarıyı görmem mümkün değildi. Ara sıra tek katlı evlerin silüetlerini seçebiliyordum. Gerçi bu yollarda görüp görebileceğim kasaba evleri, ağaçlar, evden bozma tek tük marketler olurdu. Yıpranarak silecekler, sadece şoförün görüş alanını kısa süreliğine açmaktaydı. Tekrar ön tarafa geçmek istemedim. Saat on olmuştu bile. Arabanın içinde çıt yoktu. Seslendim: Kaptan, radyoyu açsana! Şoförün yanındaki yolcu, muavinliğe soyunup radyonun düğmesine bastı. Cazırtılı bir arayıştan sonra şive- li bir Türkçeyle haber sunan bir seste karar kıldı. Sıkıntıyla arabaya göz gezdirirken onun bana baktığını gördüm. Beceriksizce gözlerini kaçırdı. Neşem yerine gelmişti, elbette benim gibi bir adamı görmezden gelemezdi o da. Fırsatı kaçırmadım:

— Öğretmen misiniz?

Kalın paltosunun içinde kıpırdandıkça ufak tefek olduğu belli oluyordu. Çoğu kadının aksine kaşları alınmamıştı. İyice rahatsız oldu. Utanmış gibiydi. Gerçekten utangaç olabilir miydi? Onu gerçekten rahatsız mı ediyordum? Kısa ve sert verdiği cevaplara bakarsam kendinden gayet emin hatta kibirli biriydi.

— Hayır, değilim. Arkadaşımı ziyaret için geldim.

— Ben de aslen Ankaralıyım. İki yıldır buradayım. Tarım müdürlüğünde. Adım Ömer.

İşi iyice zıvanadan çıkarıyordum galiba. Belki de bir daha hiç karşılaşmayacağımız için bu kadar rahat, sorumsuz davranıyordum.

— Billur.

— Memnun oldum. İlk gelişiniz mi şehrimize?

— Evet, öyle.

— Arkadaşınız ne iş yapıyor? Buralı mı?

— Değil. Hemşire kendisi.

Gerçekten garip bir kızdı. Tam “Artık ısındı” derken sustu yine. Sohbeti benim ite kaka götürmem gerekecekti anlaşılan. Gerçi böyle bir yolculukta hayat hikâyesini anlatmasını da bekleyemezdim. Hem işyerinde, lojmanda sürekli çevremde dolanıp ağzına geleni laf diye söyleyen kızlardan usanmamış mıydım? Ömer n’aber? Ömer ceketin yeni mi, çok yakışmış. Saçlarını kestirmişsin, sıhhatler olsun. Bugün yandan ayırmışsın saçlarını... İçlerinde en iyisi Filiz ama: Ömer akşam bana gelsene, içli köfte yaptım, sen seversin. Severim tabii. Seni de severim. Aynı lojmanda olmasak be Filiz. Müdürün kulağına gider o dakikada. Nazlı sadece arkadaşız havalarında: Ömer yeni telefon alcam, sen anlarsın hangisi daha iyi? Ömer hafta sonu akşam sinemaya gidicez Çiğdemle, bize eşlik etsene, çıkışta çok boş oluyor etraf. Yalan, ben bilmiyorum sanki senin de niyetini. Bir bakmışsın Çiğdem son anda telefon etmiş, gelemiyorum diye. Açık açık sorsa reddedeceğimi biliyor... Belma’dan sonra hiçbirine...

Telefon sesiyle daldığım yerden çıktım. Onunki. Elini ağzına götürerek konuşuyor ama duyuyorum yine de. Çok baskın konuşuyor. Belki de bunu bildiği için tuttu elini. Varınca ararım anne dediğini çok net duydum. İşte, pımpirikli bir anne olabilirdi bu donukluğun ya da çekingenliğin sebebi: Küçükken kızını her yalnız bıraktığında sıkı sıkı tembihlemiştir “Yabancılar kapıyı açma sakın!” diye. Onun hakkında ciddi ciddi düşünmeye başladığımı fark edince kendime çıkıştım: Gereksiz gereksiz iş yapma Ömer oğlum. Üstelik kız güzel bile değil. Kaptana seslendim aklımı bu gereksiz ilgiden ayırmak için: Neredeyiz kaptan?

— Yarım saate varırız.

İçimden, yeme beni kaptan, diye geçirdim, yağmurun duracağı yoktu.

Öndeki muşambalı nine tıngır mıngırlığı arabadan alıp kendi üstüne geçirilmiş olarak bize doğru geldi. Önce şöyle bir baktı bana. Düpedüz yüzünü ekşitti cadı. Neden acaba? Konuştuğumuzu görüp bir şey sanmıştır, ne de olsa eski kafalı insanlar. Haksız da değiller yani, ateşle barut meselesi derim hep. Ekşi ekşi Billur’un yanına geçti.

— Radyonun cızırtısından başım ağrıdı kızım. Şöyle geçeyim yanına.

— Tabii, tabii. İyi yolculuklar teyze.

— Sağ ol kızım.

Şimdi konuşturur onu diye düşündüm. Ama bu kez de düşündüğüm olmadı. Ne ihtiyar bir şey sordu, ne de o başka bir şey dedi. Camdan dışarı baktım, radyoya, arabadaki konuşmalara kulak kabarttım. Olmuyordu, sıkılıyor-dum. Derken evrak çantama son anda tıktırdığım kitabı aldım. Haftalardır

elimde sürünüyordu. Oysa başladığımda sevmiştim: Ünlü Alman şair Rilke'nin bir romanı. Kim tavsiye etmişti, hatırlamaya çalıştım. Belki de baştan başlamalıyım. İlk sayfayı açtım. On beşinci sayfaya henüz gelmişim ki kısık, ne yapacağını şaşırılmış bir ses duydum. Bana dönmüştü ve ağzı kıpırdıyordu. Birkaç saniyeden sonra ne dediğini anladım. Yanında uyuyakalmış yaşlı kadından bahsediyordu:

— Galiba nefes almıyor! Baksanıza!

İhtiyarın bileğini tutmuştu.

— Nabız alamadım. Nefes buharı da çıkmıyor. Hafifçe dürttüm birkaç kez ama...

İhtiyara yaklaştım. Göğsü inip kalkmıyordu.

— Teyze, uyudun mu, teyze!

Bir yandan da sertçe dürtmeye başladım. Kadıncağızın boynu yanına düşürdü. Billur'un yüzü bir anda sarardı. Benim de ellerim titriyordu. Arkama dönüp bağırdım: Kaptan hastane var mı yakınlarda, ya da dur bir ambulans çağıralım!

Gözünden yaşlar akıyordu. Yine de sakın görünüyordu. Ortalık karıştı. Minibüs durdu. O arada 112'yi aradım. Nerede olduğumuzu söylemek için şoföre uzattım telefonu. Olaya hakimim havasındaydım ama içim bulanmıştı. Bir keresinde, otoyolun ortasında ezilmiş bir kedinin yanbaşıda duran başka bir kedi görmüştüm. Arabamı kenara çekip geri yürüyerek izlemiştim. Hayvan ölünün başından ayrılmıyor, çevresinde dolanıyor, patisinin biriyle cesede dokunuyor, geri gidiyor, yine geliyordu. Ne yapacağını bilemiyordu aslında. Ölüye inanmaz bir şaşkınlıkta gibiydi. İşte ben şimdi o kedydim. Arabadaki ihtiyarların artık yakın bekledikleri bir şey olmasına karşın, ölüm onları da sarsmıştı, ikili gruplar halinde fısıldaşıyorlardı. Ölüyü değil kendilerini konuşuyorlardı. Derken bir tanesi ölünün baş ucuna geçip yüksek sesle bir şeyler okumaya başladı. Ambulans geldi. Doktor kadının öldüğünü teyit ettikten sonra kim olduğunu sordu. Kaptan ihtiyarı tanımadığını, telefonla arayıp dedikleri yerden yaşlı bir kadını almasının istendiğini söyledi. Doktor jandarmaya haber verirken kaptan da kadının yerini bildirenlere telefon ediyordu.

O, dikilip kaldığı noktadan, sessizce izliyordu. Doktorun sorularına da ben cevap vermişim hep. Jandarma meselesi işi karıştırmıştı, bekleyemezdim onları. Yoldan geçen başka bir araçla devam etmeyi düşündüm. Adımı, adresimi, iş yeri bilgilerimi verdim kaptana ama bırakmadı beni: “ Bir iş çıkarsa...”

— Bırakın gitsin. Ben buradayım nasılsa. Zaten önce ben fark ettim öldüğünü. Jandarmaya anlatırım olanları.”

Sakindi, sesinde bir değişiklik yoktu, yüzünün rengi yerine gelmişti. İlk baştaki tahminim tutmuştu: Sert bir kadındı. Ya da soğukkanlı, her neyse iş-

te. Şimdi burada Filiz ya da Belma olsaydı boynuma sarılmış burunlarını çeke çeke ağlıyor olurlardı diye düşündüm.

Çantamı alıp yolun ilerisine yürüdüm. Rüzgâr şemsiyemi ters döndürdü. Yağmur oldukça zayıflamıştı. Belki onu yalnız bırakmamalıydım. Fakat evrakları da yetiştirmeliydim. Birkaç dakika sonra bir otomobil durdu. Ben arkaya yerleşirken jandarma henüz geliyordu. Yeni kaptan, “Ne var, ne oluyor?” diye oyalanırken arkama dönüp bir kez daha baktım. Bana bakıyordu. Gülümsedi ve jandarmalara döndü. Otomobil yol alırken gülümseyişini düşündüm. Bazı mimikleri, anları anlatmak çok zordur. Aslında sadece hissetmişsinizdir. Ortada hissinizden başka sizin düşündüklerinizi doğrulayacak onaylanmış ve genellenmiş hiçbir kanıt yoktur. Sinsi bakış ile saf bakışı ayırt etmek gibi. Beden dilini okumaktan da başka bir şeydir aslında bu... O gülüşü, ağzımdan kaçtı deriz ya, dudaklarından kaçmıştı işte. Gülüşü onu güzelleştirmede ama sevimlileştirdi gözümde. Keşke bu evraklar olmasaydı, geri döner onun yanında kalırdım. Evet, birkaç saniye böyle düşündüm. Merkeze döner dönmez Filiz’le bir yemeğe çıkmalıydım belki de.

* * *

Evrakları tam zamanında müdüre teslim ettim. Tuvalete gidip saçımı başımı düzelttim. Masama geçmişim ki bir polis memuru odaya girdi. İçimi ılık bir his yaladı. Jandarma ifademi istiyordu herhalde.

— Ömer Gürbüz?

— Benim.

— Bilginize başvurulacak. Karakola geleceksiniz.

Polislik işlerden nefret ediyordum ama Billur’u orada görme ihtimali hoşuma gitmişti. Düşününce, onun soyadını bile bilmiyordum. Öğleden sonra o ve ölü ihtiyar hiç aklıma gelmemişti. Sanki o kibirli tavır, kendine güven onun değilmiş gibi keşke onu yalnız bırakmasaydım demeye bile başladım. Şapşallık ediyordum: Onu bu saate kadar alıkoymazlardı, hem de buraya geri getirmezlerdi. Şapşallık etmem yeni terk edilmişliğimin verdiği ruhsal bozuklukla da ilgili olmalıydı. Kendime olur olmaz aşklar, işlericat ediyordum galiba. Karakola vardığımda konu hakkındaki tahminimde yanılmadığımı gördüm ama Billur ya da başka bir yolcu yoktu. İfademi alıp iyi akşamlar dedi görevli memur.

Evime geldiğimde zile bastım. Sanki gerçekten biri vardı da kapıyı açacaktı; öyle iki kere zile bastım ve bekledim. Filiz’in dairesine çıkarken, yine o nedenini, nasılinı bilemediğimiz aydınlanma anlarından birine düştüm: Billur’un gülüşünü yanlış değerlendirmiştim! Otobanda gördüğüm zavallı şaşkın kediye o! 

NURETTİN DURMAN

NİMET ABLA

Yufkacının olduğu yukarı taraftan geldi kapının önünde durdu, çantasını açtı karıştırmaya başladı. Bir taraftan da bana bakıyor. Biraz, biraz da sanki içten içe kendine gülücükler gönderiyor gibi. Bense elimde gazete, iki sayfasını genişlemesine açmış, iki elimle uçlarından tutmuş ayakta öyle bakıyorum ona.

Bakıyorum, çünkü böyle yapmazdı. Çantasında aradığını bulduğunda kapıya doğru elini uzattı, davranıp açtım kapıyı, “buyur” dedim, “abla buyur...” Gülümsedi ve elindeki makbuzu uzattı ve “kapıyı kapa” dedi. “Üşüme...”

Ben öyle bir şaşkınlıkla elimdeki gazeteyi sandalyenin üzerine koydum, ellerimi göbeğimin üstünde bağladım ve gözlerimi gözlerine doğru uzatıp dinlemeye başladım. Bizim Nimet Ablamız oluyor kendileri. Benim bildiğim 1976 yılından beri apartmanın üçüncü katının arka tarafa, yani batı tarafına bakan dairesinde oturuyor. Kocasını öleli iki sene kadar oldu galiba. Oğlu ve kızı evlenmişler oğlan Boğaz taraflarında, kızı ise Bostancı taraflarında oturuyor.

“Bu makbuz senin” dedi. “Benim makbuzu bırakmışlar oraya, elime aldım baktım ne göreyim senin makbuz yapışmış benim makbuza. Kıza gösterdim senin olduğunu söyledi. Öyle bırakıyorlar makbuzu orta yere kaybolup gidiyor. Zaten hastayım iki aydır inemiyorum, bu gün de indim ki maaş alayım, diye... Amaaan sen de biraz yürüyünce ayağım ağrıyor zaten, geçen gün çamaşır yıkarken eğilmişim, makineden çamaşır alayım derken düştüm aha şuramı acıttım. Biraz yürüyünce başlıyor ağrı, bakalım kız götürecek doktora. Kim bilir ne çıkacak.”

Makbuzu uzattı. Makbuz dükkâna ait su makbuzu idi. Su saatlerimiz apartmanın ana girişinde olduğu için İskinin elemanları su saatini okuduktan sonra makbuzları rast gele bırakıp gidiyorlar. Geçen ayınkini de su saatinin üstünde görmüştüm de öyle almıştım. Teşekkür ettim, dua ettim. Öğlen ezanı okunmak üzere namaza gidecem adeta diken üzerinde duruyorum o yüzden de buyur Abla şöyle otur da diyemiyorum ama o öyle tatlı bir ihtiyar büyükanne pozları içinde ara vermeden anlatıyor.

“Aman sen de, zaten evden çıkamıyorum, yıllardır böyle devam ediyor. Evlendim, çocuk oldu, bizim oğlan bir yaşına geldi ben hastalandım. Yerimden kalkamıyorum. Aha şurama bir ağrı vuruyor. Meğer romatizma imiş,

kalp romatizması olmuşum. İşte bizim oğlan elli bir yaşına girdi bir yaşından beri böyleyim işe.”

Başını bazen eğiyor, gözlerini yere eğdiriyor, öyle munis bir ses tonuyla anlatıyor: “Buraya Samsundan gelin geldim. O bir vilayeti karşısına aldı da öyle benimle evlendi. Birbirlerini vurmalar, ne kavgalar oldu, ne kavgalar. Bir düşün oldu ki hem de nasıl.” Bunları anlatırken gözlerinin içi parlıyor daha bir canlanıyor, yanakları kızarıyor gibi oluyor, yüzüne bir heyecan dalgası gelip konuyor uzaklardan. Sonra rüzgârın dinmesi gibi bir şey oluyor, yağmurun durması gibi bir şey.

Yüzünün sevimli, sıcak mimikleri bir başka hal alıyor, bir ezgi tınısı gibi bir kırgınlık halesi gelip boğazına takılıyor ve sonra da sakinleşir gibi bir ses tonuyla yüreği incinmiş olarak sözü ölen kocasına getiriyor: “Öldü gitti, hakkımı helal etmiyorum. Zaten sülalesine de söyledim. Hakkımı helal etmiyorum, dedim. Ben Allah yoluna o ise yallah yoluna gitti.”

“Ya işte böyle, hayat işte neylersin. Ne olacağı, ilerde nasıl yaşanacağı bilinmiyor.” Derken de hafif bir tebessüm kıvılcımı yılanmış dudağının kırımlarından öyle taşar gibi çıktı dağıldı ortalığa.

“Kalbim temizdir. Ben kalbimi biliyorum. Kimse için kötü düşünmem. Eskiden bu apartmanda ne güzel komşular vardı. Ya şimdi bu kadar insan var kimse kimseyle görüşmüyor. Böyle komşuluk olur mu? Eskiden evlerde toplanır Yasin okurduk. Gidip gelirdik birbirimize. Şimdi yok öyle şeyler. Sonra ben baktım hastalanıyorum, arkadaşlara dedim siz kendi aranızda devam edin, ben hastayım gelemiyorum. İşte böyle bir yorgunluk başlıyor hele biraz yürüdüm mü nasıl yoruluyorum eve gelip hemen yatağa giriyorum. Ağaçların altına gidemiyorum, böyle yüzüm kanıyor, o da yasak. Aha şu bizim karşı çınarın altına gidip oturamıyorum. Böyle işte ne yapayım. Çok çektim, ama ben çok çektim. Ben böyle şimdi kirada niye oturayım ki? Ama olmadı, çok para kazandı ama hep götürüp içki âlemlerinde yedi paraları. Böyle tomar tomar paralar. Siz bakmayın onun çarşıdaki o hallerine. Evde ben oturmuş Kur'an okuyorum o öbür tarafta karşımda masaya oturmuş rakı içiyor. Olacak iş mi?”

Duruyor, bakışlarını yere eğdiriyor. Bir şey arıyormuş gibi, geçip giden bir şeyi yakalamak istiyormuş gibi öyle yüzüne gelip konan o muhteşem hüzne gülümsüyor adeta.

“Ben ona söyledim, kaç defa söyledim. Ben böyleyim, dedim. Evlenirken de böyleydim, biliyorsun dedim. Ama o başka türlü olmamı istedi. Ben onun istediği gibi olamam ki. Bana ille başını aç diye tutturdu ama ben açmadım. Niye açayım ki başımı. Ben hep böyleydim zaten.” Tekrar gülümsüyor, yanakları kızarıyor, bakışlarını yere eğiyor ve “ben küçükken anneannem ders veriyordu çocuklara. Bana da öğret dedim. Bir türlü dilim dönmüyor kullu-

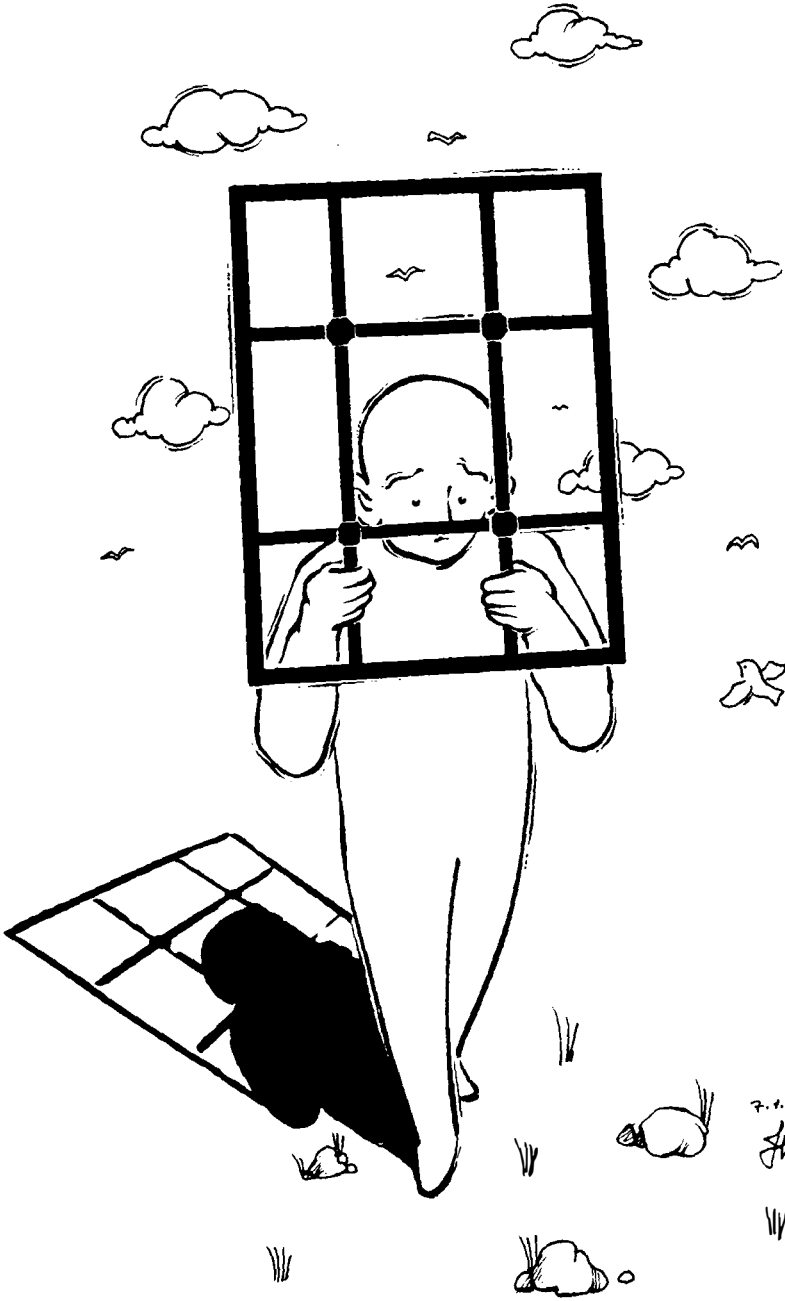
vallayı demeye, bak hâlâ diyemiyorum. Kovdu beni yanından anneannem. Sonra yanına gittim sen bana öğreteceksin dedim. Zorladım, eteğine yapıştım, ısrar ettim, nihayet Kur'anı öğretti bana." Gene bir gülücük konuyor yüzüne. "Hâlâ söyleyemiyorum, kulluvallayı..." utanır gibi başını eğiyor, bakışlarını kaçırıyor, yere doğru bir nazar ile yumuşak, biraz kırgın, biraz inançla: "Biliyor musun dedi, on seneden fazladır onu yanıma yaklaştırmadım. Çocuklar büyüdü, evlendiler, bu kızımdan Allah razı olsun, alır, doktora götürür, beni hiç bırakmaz. Bişey olsa hemen gelir beni götürür. Kocam çok çektirdi bana çok," dediğinde düşünceli bir hal aldı. "Hakkımı helal etmiyorum," dedi.

Kapıya yöneldi, kapıyı açtı. Selametle Abla, dedim, selametle. Sabreden kazanır...

Duruyor, bakışlarını yere değdiriyor. Bir şey arıyormuş gibi, geçip giden bir şeyi yakalamak istiyormuş gibi öyle yüzüne gelip konan o muhteşem hüznü gülümsüyor adeta.

"Evet," dedi, "sabreden kazanır..."

HASAN AYCIN



Çizgi

DOSYA
ÇAĞDAŞ KAZAKİSTAN ÖYKÜSÜ-2

GÜLJAHAN ORDA

Türkçesi: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

BAĞIMSIZLIK YILLARINDAKİ KAZAK ÖYKÜSÜNÜN EDEBÎ UFKU

Bağımsızlık yıllarındaki Kazak öyküsünün edebî seviyesini yükseltmede Ş. Murtaza, M. Magavin, K. Cumadilov, B. Nurjekeuli, T. Nurmağambetov, K. Tümenbay, A. Tarazi gibi yazarların büyük emeği olmuştur.

Ş. Murtaza'nın kısa öykülerini unutmadan onun kendine has katkılarını “*Alapar men Dingo*”, “*Burşak*”, “*Tavekel toy*” gibi hikâyeleri ortaya koymaktadır. “*Tavekel toy*” adlı hikâyesinin isminden de belli olduğu gibi eserde günümüzdeki düğünlerde masraf ederek kendini göstermek konu edilmiştir. Kıskançlık ve rekabetin sınırını aşması dolayısıyla düğün denildiğinde canını ortaya koyan Kazaklar arasında geleneksel toylarımız kaybolmaya başlamıştır. Düğünler, tam bir rekabet ve kıskançlık alanına dönüştü. Şöhretle ve debdebeyle başı dönenlerin başkalarına karşı üstünlük kurma amacıyla toydan sonra boğazına kadar borca batması günümüzün bir gerçeğidir.

M. Magavin'in roman denemesinde bu hikâyesini kendisinin en seçkin hikâyesi saydığını hatırlayacak olursak “*Salah-ad-dinin ükimi*” adlı hikâyesi birçok yeniliği içinde barındıran bir eserdir. Yazar “*Kangıbastar men şağalalar*”, “*Tortay şaldın yesegi*”, “*Babanın oraluvı*” gibi hikâyelerinde büyük fikirleri işlemiştir. “*Kangıbastar men şağalalar*” adlı hikâyesinde dilencilik yoluna düşen insanların hayatı, ikinci hikâyede İkinci Dünya Savaşı yıllarındaki Kazak halkının ağır vaziyeti konu edinmiş, son hikâyesinde de bambaşka bir konu ele alınmıştır. Buradaki türbeyi küçümseyip babanın kemiğini kıran Alakay'ın ömrü, günümüzü, hâli hazırdaki Kazakları anlatmaktadır. O, “*Kumırskı kırğın*”, “*Kommunistik realizm*”, “*Kaskır-Böri*”, “*Kos ağaş*” gibi hikâyelerinde karınca, kurt, ağaç vasıtasıyla Kazakların geçmişini anlatıp geleceği hakkında ipuçları vermektedir. Kazak halkının kaderini edebî olarak anlatan “*Kos ağaş*” adlı hikâyesinde Kazakların yok olmaya yüz tuttuğu anlaşılmaktadır. Bir köyün cesareti öyle görünüyor ki çift ağacın kırılması, kuruması sonunda odun olup bir yönüyle zamanın çarkının aralıksız dönmesiyle ömrün elden gitmesini anlatmaktadır. İkinci bir yönden bu zamanla birlikte millî karakterimizden ayrıldığıımızdan bahsedilmektedir. M. Magavin'in

“*Ult aralık janjal*” adlı eserinde Kazak halkı bağımsızlığını kazansa da kul-luk psikolojisinden kurtulamamasını hakikatleriyle anlatan hikâyedir. Sömürge siyasetiyle Kazak topraklarına başka milletlerin yoğun şekilde iskân edilmesinden bahsedilmektedir. Hikâyede misafirperverlik karakteri kendi başına bela olan kendi memleketinde garip kalan, dağdan gelip bağdakileri kovmaya çalışanlarla karşılaşp onlara cevap veremeyen, yetim çocuk gibi yoksul olması, acı olsa da 21. yüzyılın gerçeğidir. Toplumdaki önemli meseleleri ele alan yazarın zikrettiğimiz hikâyelerinin ana teması bağımsız Kazak halkının ülkesine, topraklarına sadece kendinin sahip olmasıdır.

K. Cumadilov’un “*Jaldamalı küyev*”, “*Jemdegen kırğavıldar*”, “*Kudaydın üyi*”, “*Bir ğana ğumur*”, “*Döngelengen düniye-ay*”, “*Tilenşi*” (2000), “*Bukarbaydın bukası*” (2000), “*İt bazarı*” (2001) gibi hikâyelerinin ana teması da günümüz olaylarıdır. Kahramanlar da yine günümüzdeki toplumun içindeki karakterlerdir. “*Jaldamalı küyev*” adlı hikâyedeki Baymırza’nın kendi ailesini, çoluk çocuğunu bırakarak, Aysulu adlı başka bir hanımla evlenmesi hayatın içinden alınmış bir gerçektir. Bunun gibi “*Jemdegen kırğavıldar*”daki köy muhtarı Nursultan Bekturğanov’un, “*Kudaydın üyi*” adlı eserindeki Akpar molların, “*Bukarbaydın bukası*” adlı hikâyesindeki karakter Bukarbay’ın yaptıklarını anlatarak yenilenen toplumun özelliklerini, mizacını, gizli kalmış yönlerini ortaya koymuştur.

“*Tilenşi*” adlı hikâyesinde 1990’lı yıllarda Sovyetler Birliği’nin parçalandığı yıllarda Kazakların çıkmaza girip ekonomik yokluğa duçar olduğu bir dönemde şarkıcı bir delikanlının kaderi anlatılmıştır. “*Bukarbaydın bukası*” adlı hikâyesinde bağımsızlığın ilk yıllarındaki yeni toplumu yabancı gören insanlar, toplumun kuralına uygun şekilde edebî olarak tasvir edilmiştir. “*Akınnın akırkı kunderi*” (2000) adlı hikâyesindeyse S. Seyfullin’in trajedik hayatı anlatılmıştır.

Kısa hikâye türüne sıkça katkı yapan yazar B. Nurkejeulı’nın “*Müdenin katını*” (2000) adlı hikâyesinde milattan önce I-II. asırlarda yaşayan göçebe Türk boyları ve onların meşhur kağanı Mete Han’ın Kıtay halkıyla olan mücadelelerinin biri reel olarak tasvir edilmiştir. Yazarın “*Beytanıs ayeldin kupıyası*” (2002) adlı kitabındaki eserlerin ana teması aşktır. “*Beytanıs ayeldin kupıyası*” kadınla erkek arasındaki gizemli hislerin sırlarını ortaya çıkaran hikâyedir. “*Kamut jağalı konır köylek*”, “*Kız sezim*”, “*Kupıya mahabbat*”, “*Muntazday Mumtaz*”, “*Kırgız kelinşek*”, “*Öş alıvıdan örşigen adet*”, “*Ye-ki kırsık*”, “*Küyü*” adlı hikâyelerin de ana teması aşk olduğu için yazar, erkekle kadın arasındaki hissî alakaları aşikâr etmeye çalışmıştır. Hikâyelerin tamamında aşk teması işlenmekle beraber, bir eser diğzerinin tekrarı değildir.

Kısa hikâyelerinde köy hayatının estetik manzaralarını yazan T. Nurmağabetov'un bağımsızlık döneminde kaleme alınan "*Anasın sağınğan bala*" hikâyesi 1990'lı yıllardaki hayatın gerçeklerini temel almıştır. Hayvancılık, çiftçilik bitip köydeki ahalinin işsiz kaldığı bir dönemde çocuklarının rızkını bulmak için kadınların, annelerin kabını kacağını toplayıp şehre göçtüğü malumdur. Şehri dolaşan anasıyla köyde kalıp Almatı'dan gelen Yesmağambet'in annesinin haberini bekleyen Serjan'ın üç günlük hikâyesiyle o zaman-ki köyün kaygılı, kederli hâli estetik bir şekilde anlatılmaktadır.

A. Tarazi'nin "2999999+1" adlı hikâyesinde 1930'lu yıllardaki toplu sürgünün sonucunda, OGPU (Devlet Güvenlik Kurumu) memurlarının Kazak bozkırında yaptığı kovuşturma ve sürgünlerden bir kesit sunulmaktadır.

"*Kelin*" adlı hikâyesindeki bir köyü, gücüyle korkutan Tanabay, bir anlık hissin kurbanı olan Javhaz, "*Ölim*" hikâyesindeki Kirpişbay'ın ailesinin mayasını bozan arkadaşı Yerkabulan, onun gücünün peşinden giden Batiha gibilerinin aramızda olduğu aşikârdır. Yazar, bunun gibi tanıdık ve tanıdık olmayan karakterleri günlük hayatta, toplumun içinde, aramıza karışmış insanların arasından çıkarmaktadır. Yaratılışı farklı, hiç kimseye benzemeyen Sultan ile okuyucu birçok hikâyede karşılaşmaktadır.

"*Avıl şetindegi üydegi*" kızkardeşini kuşa satan, "*Jabı saygüliktegi*" kökale atı aygırlarla dövüştürüp öldüren, "*Saval*" adlı hikâyesinde ağzından burnundan gelene kadar içki içip millete maskara olan Sultan, tuhaflığıyla okuyucunun aklında uzun müddet kalacak bir karakterdir.

Yokluk ve bağımsızlık yıllarında Kazak köyleriyle şehirdeki geçim, dirlik düzen K. Naymanbayev, D. Dosjan, S. Yelübayev, S. Balğabayev, M. Asılğazin, S. Asılbekov, N. Akış, D. Aşimhanov, T. Mameseyit vb. yazarların hikâyelerinde konu edildi. Bahsettiğimiz yazarlar köyde yaşayan Kazakların trajedik vaziyetlerini belli örneklerle gerçek bir şekilde anlatmakta, yer altı zenginliklerinden Kazakların faydalanamamasından yakınmaktadır. Yazarlar, gönlü geniş, kalbi ferah, misafirperver Kazakların millî hususiyetlerini ayrıntılı olarak ele alarak millî karakterini özge şekilde irdelemektedir. Yine yazarlar, köy ile şehirdeki geçimi paralel şekilde tasvir ederek günümüz köy hayatıyla şehir atmosferinden biraz bilgi vermektedir.

Sonraki dönemde hikâye türünde kalem oynatan yazar K. Tümenbay'ın "*Köz*" (1999) adlı hikâyesinde, eski bekâr olarak adlandırılan Davrenbay adlı delikanlının, yeni evlenen genç ailelerin pencerelerini izlerken yaptıkları okuru gülümsetir.

N. Oraz'ın "*Terisağaş*" adlı hikâyesi, M. Magavin'in "*Kıysık ağaş*" hikâyesinin devamı gibidir. Yeniyetme çocuğun hayatı burada yaş fidan olarak anlatılmıştır. Ters dikilmiş fidanın uzun karaağaca dönüşmesi, bunun nasıl dikildiğinden değil, ilk niyetin doğru olmasından anlaşılmaktadır.

N. Akış'ın bağımsızlık yıllarının süreli yayınlarında çıkan “*Beyvakta janğan ot*” (2010) adlı külliyyatında yer alan “*Beyvakta janğan ot*”, “*Kadirsiz konır*”, “*Nağız aje kayda?*”, “*Burıñğı bastıqtın ayeli*”, “*Mungdı janardın savlesi*”, “*Don Juanning kalıngdığı*”, “*Könbis baybişe*”, “*Jumus izdegen kız*” vb. birçok hikâyesi estetik eserlerdir. Yazar, zikredilen hikâyelerde toplumla insan arasındaki asırlar öncesinden gelen uyumsuzlukların sırlarıyla dolu, insanların başlarından geçen ilginç olaylar vasıtasıyla okuyucuya seslenmeye çalışmaktadır. Herhangi bir hikâyesinde insanın kaderi, iç çatışmaları, sosyal kesitlerle işlenmiştir. Bağımsızlık ile demokrasi erkine ihtimam gösteren kahramanların hayatla ilgili duruşları okuyucuları beklenmedik düşüncelere sürüklemektedir.

Böylece, meşhur yazarlarla birlikte K. Rahımjanov, N. Kami, R. Mukanov, T. Ahmetjan, N. Oraz, A. Salıkbay, A. Altay, D. Ramazan, A. Kemelbayeva, J. Korğasbek, K. Mukaş, D. Amantay gibi birçok yazar, bağımsızlık yıllarındaki Kazak hikâyeciliğinin edebî seviyesini yükseltmiştir.

K. Rahımjan'ın külliyyatında yer alan “*Kalğutı*” (2007), “*Kanattı jıldar*” (2007), “*Şiyli özen*” (2008) adlı hikâyeler, bağımsızlık dönemindeki süreli yayınlarda yayımlanıp okuyucularla eleştirmenler tarafından olumlu karşılanan hikâyelerdir. Yazarın hikâyeleri günümüzdeki devri tasvir etmekte, bunlar yeni dönemdeki toplum işlerine faal şekilde katılmakta, helâl, dostluk hisleri vb. çalışma yolundaki karışık arayışlar, estetik bir şekilde gerçeklerle örtüşür şekilde tasvir edilmeleriyle özgün bir yer edinmektedir.

N. Kamiy'ın “*Kezdesüv*” (2003), “*Kök kakpa*” (2010) külliyyatındaki hikâyelerin tamamı bağımsızlık yıllarındaki edebiyatın yemişleridir. Yazar, 21. asırdaki halka vatanın, insanla onun ruh dünyasının insanın kendisiyle birlikte ömür sürdüğünü, günümüzdeki çağdaşlarımızın geçim çabalarıyla göstermeye ihtimam göstermiştir. “*Kök kakpa*” adlı hikâyesindeki karakterin rüyasından kara dombıranın çıkmamasından birçok sırrı anlayabiliriz. Mete Han'ın kurduğu Bozkır İmparatorluğu'na on dört asır sonra hükmeden Cengiz Han'ın ve neslinin 21. asırdaki evlatlarının düştüğü durumu, günümüzdeki bağımsızlığın kolay gelmediğini, atalarımızın ruhlarını hatırlatarak etkili şekilde anlatmaktadır.

Bunu, şu cümlelerden anlıyoruz: “Hiç kimseye bağımlı olmadan, kimseye baş eğmeden başı dik yaşadığı zamanları yaklaştırsam diye ben de gayret ettim, çare nedir, sonunda ulaşamadım, aya koşan arslan gibi öldüm, o bağımsızlığa Allah'ın emriyle kendin ulaştın, şimdi bunun kadrini kıymetini bilip değer vermen nerede?” (267. s.). (Kamiy N. *Kök kakpa*: Hikayattar men angimeler-Almatı: *Kazak tarıhı*, 2010, 272. s.)

Kara dombıra halkıyla vatanının bağımsızlığı, hürriyeti için mücadele eden göçebelerden kalan bir şeceredir. Bu şecereye Mete Han'dan beri göçe-

belerin bütün tarihini sığdırmakla kalmamış; bunun yanında 21. asra ulaştırarak atalarımızın emaneti olduğunu göstermiştir.

Birçok hikâyeden Sovyet sisteminin dağıldığı, Sovyet insanının çıkmaza girip buradan çıkacak yol bulamaması, hayattan ümitlerini kesen insanlardaki psikolojik travma fark edilmektedir. Yeni toplum insanlarda hikâye türünde örneklerini gördüğümüz varoluşçu, postmodern düşüncelere yol açmıştır. Bu edebî arayışlar R. Mukanova'nın "*Kubijik*" (2002), "*Karalı töbe*", "*Özing*", "*Tutkın*" (2003), "*Kompozitor*", "*Mukağali*" gibi hikâyelerinden anlaşılmaktadır.

T. Ahmetjan'ın "*O dünyanın konağı*" (2001) kitabında "*Şerbat*", "*Tuma*", "*Tergev*", "*Tört kanden*", "*Künehar*", "*Aykaska*" gibi hikâyeleri toplanmıştır. 2006 yılında yayımlanan eserler külliyatının birinci cildinde "*Sınık kanat köbelek*", "*Kılburav*" adlı hikâyeleri de üstünde durulacak önemli eserlerdir. Çağdaşlarının çeşitli utanmazlıklarından bezmeye başlayan yazar, hikâyelerinin tamamına yakınında insaniyet mevzusunu işlenmektedir. "*O dünyanın konağı*" adlı hikâyesindeki öbür dünyalı olan Kiyak tipi, okuyucuyu düşündürür. Hayat hakkında felsefî görüş bildiren yazar, pazardaki insanların sıkıntısız hayatından haber vererek imanlı olmayı ön plana çıkarmaktadır. Namuslu olmayı üstün tutan yazar "*O dünyanın konağı*" (2000), "*Künehar*" adlı hikâyesinde namus meleşliğiyle şeytanları savaştırıp insanlığı, imanlı olmayı ön plana çıkarmıştır. "*Mahabbat aveni*" (2006) hakiki, saf duyguyu işleyen bir eserdir. Yazarın bütün hikâyelerinin ana teması namus ve şereftir.

Hikâye türüyle esaslı şekilde meşgul olan yazarların biri Askar Altay'dır. Onun "*Aşk konsolunun tas lakatı*" (2000), "*Laybaran*" (2000), "*Tüsik*" (2001), "*Tarañşı Jolbarıstın satkındığı*" (2001), "*Kentavr*" (2002), "*Kızıl kaskır*" (2002), "*Stakan*" (2003), "*Sibir ofitseri*" (2004), "*Alpinist*" (2004), "*Şahid*" (2006), "*Salburın*" (2006), "*Propiska*" (2007), "*Közjender*" (2008) adlı hikâyelerinde muhteva ve çeşit açısından arayışlar fark edilmektedir. Millî anlayışa özel anlam veren yazarın "*Kentavr*" adlı hikâyesindeki Basarıs adlı Ayğırkisi ile Salburın'daki totem anlayışı günümüz Kazak hikâyesindeki estetik arayışın iyi bir örneğidir.

20. asrın sonunda tarihî açıdan çok önemli 1986 yılı Jeltoksan olaylarının koğuşurmalarını, tutuklamalarını, sürgünlerini gören yazarın "*Sibir ofitseri*" ile "*Propiska*" adlı hikâyeleri Sovyet sisteminin bozulmasına, Kazak halkının bağımsızlık almasıyla neticelenen Jeltoksan olaylarına dayanmıştır. Birinci hikâyedeki Sovyet subayı Burahan'ın kader ironisine uğraması Kazak gençlerinin gözyaşlarıyla cevap vermesidir; ikinci hikâyedeki Arkat'ın prototipi, Askar'ın kendisidir. Kazakistan'ın başkenti Almatı'da barınak bulamayan savrulan Arkat'ın kendi vatanında üvey evlat muamelesi görmesi, sıkıntılarla dolu hayatının Kazakların trajedisi olduğu açıktır.

Hikâye türünde çokça eser veren N. Oraz'ın "Ayaktalmagan yertegi" adlı hikâyesinde yazar, Almatı'da yaşayan Sağındık adlı doktora öğrencisinin iki günlük ömrünü tasvir eder. "*Ongaşa aral*" (2006), yalnız kalmış kadınların sıkıntılarını anlatmaktadır. "Tüangi jalğızdık" (2008) hikâyesi de hasret ve dertle örülmüştür. Yazar kaygı, dertle dolu hikâyelerinde insana dikkatle bakmakta, psikolojiyi çok iyi anladığını göstermektedir. "Biz, ol, Mercedes jane mahabbat" adlı hikâyesinde köyün güzel hayatıyla şehrin huzursuz hayatının çelişkilerini tasvir ederek bunların arasındaki farkları göstermiştir. Köylünün saf, temiz, çalışkan olup şehirlinin hissiz, egoist, varyemez olması onların çevreye adapte olduğunu göstermektedir. Yazarın "Jılkının köz jası" (2007) adlı hikâyesi Semey poligonuna ithaf edilmiştir. "Jın jaylağan mengirev ölkening" trajedik hâlden haber veren yazar, bütün insanlığı üzen Semey poligonu hakkındaki eserlere katkı yapmıştır. Bu mevzuda R. Mukanova'nın "Mengilik bala beyne", "Karalı töbe", D. Ramazan'ın "Songı dem" hikâyeleri vardır.

Kazak hikâyesindeki estetik arayışlar A. Kemelbayeva'nın hikâyelerinden de fark edilmektedir. Dinî, felsefî muhtevaya sahip "Ğıbadat" (2000) adlı hikâyesi köşe yazısı gibi olsa da bir yönüyle anlatılan "Kus" adlı hikâyesi felsefî düşüncelerle kurulmuştur. Modern, postmodern akımları oldukça iyi kullanan yazarın ilk hikâyesinde din teması işlenmiştir. O, değerli Kuran surelerinden örnekler vererek, Allah'ın büyüklüğünü kabul etmektedir. Allah Teâla'ya yapılan kulluğun, ona olan sınırsız sevginin nişanı olduğu, bu hikâyede öbür dünyanın var olduğuna vurgu yapıp âhir zamanda Allah'a yapılan ibadetin kalacağı inandırıcı şekilde anlatılmaktadır. İkinci hikâyedeki homurdanan araba altında tepelenen kuş ile sahipsiz köpeklerin leşlerine yer verilerek onların da Allah Teâla'nın yarattığı hayatın sahibi olduklarına dikkat çekmektedir. Bu düşünce "Tobilğısay" hikâyesinde devam etmiş tamamlanmıştır. Yazar, sadece hayvanların değil; bütün canlıların sahibinin tek Allah olduğu ve her şeyi Allah'ın yarattığına inanmaktadır. "Konır kaz" adlı hikâyesinde insanoğlunun derdine kuşların arasında şifa arayan yazar "Kiyada" adlı hikâyesinde Tüsiphan'ın ölümüyle alakalı millî örf ve âdetlere dikkat çekmiş, günlük hayatta karşılaştığımız durumlarla ömür ve ölüm hakkında felsefî görüşlere yer vermiştir.

D. Ramazan "Kökjal" (2001) adlı hikâyesinde, insanla kurt arasındaki mücadeleyi resmetmek suretiyle tabiatın içindeki gizli güçleri kontrol altına almanın mümkün olmadığını anlatıyor. Yine "Allanın elşisi"nde (2008) din meselesini ele almıştır. D. Ramazan'ın "Kökjal" adlı hikâyesi bağımsızlık yıllarındaki Kazak hikâyeciliğinin bozkurdu olarak bilinen bir eserdir. Kazak Edebiyatı'nda M. Avezov'un "Kökserek" adlı hikâyesinden başlayarak işlenen kurt karakteri bağımsızlık yıllarında J. Ahmadi'nin "*Kezingennin kezi*", "*Acal avzında*", "*Kiye*", A. Altay'ın "*Kızıl böltirik*", D. Ramazan'ın "*Kökjal*" adlı eser-

lerinde işlenmiştir. Zikrettiğimiz hikâyelerin tamamında yazar, bozkırın vahşiliğini, insanoğlunun onu hâkimiyeti altına alamadığını, nerede olursa olsun böyle olduğunu ayrıntılı şekilde tasvir etmektedir. Yazar, ikinci hikâyesinde “Karlıgaştın kuyruğı nege ayır”, “Kazıkurtın basında keme kalğan” gibi meşhur efsaneleri yeniden diriltmiştir. “Sağındım sen jankalada” (2008) insanın bir anlık hissini, insanlığı, her türlü meseleden üstün tutmasını, “Süygen jürek” (2008)’de sadece seven iki kalp arasında değil; aynı zamanda doğduğu toprağa olan sevgiyle birlikte işlemiştir. Aşk konusu bugün de vatanına yeniden dönen Kazakların kaderleriyle de uygun şekilde verilmiştir.

21. asırda hikâye türünde daha birçok genç yazar ortaya çıktı. Bunların arasında süreli yayınlarda hikâyeleri oldukça sık yayımlanan K. Amanjolulı, K. Abilkayırulı, M. Omarova, L. Konis, A. Kospağarova, B. Davletbayeva, L. İmaşeva, A. Mantayeva, J. Mamıralı, M. Mukaşev, B. Sarıbay ve diğerlerinin eserlerini sayabiliriz. K. Amanjolulı’nın hikâyelerinde psikolojiyi derin şekilde irdelediğini fark ediyoruz. K. Abilkayırulı’nın eserlerinde dert, sıkıntı kendini hissettirmektedir. Sanat festivalinde nesir türünde üçüncülüğe layık görülen L. Konis’in “İbilitin könildesi” (2002) adlı psikolojik hikâyesinde gelişmiş teknolojinin insanın düşüncesini zehirlediği, “Kurkıltay uyası”, “Tıyn” hikâyelerinde bugünkü hayatın gerçekleri anlatılmaktadır. A. Kospağarova’nın “Ol” hikâyesindeki şair delikanlının kendini kuşatan çevreden, etrafındaki insanlardan tiksiniş saflık arayışı içerisine girmesi, R. Mukanova hikâyesiyle uyumu anlatmaktadır. Yabancı edebiyatlardaki mistisizmi örnek alan M. Omarova sihirli melodiyle kurulmuş “Jumbak”, “Jol üstinde” adlı hikâyelerinde millî anlayışla modernizm akımını birleştirmeye çalışmıştır. B. Davletbayeva’nın günlük gibi mektup örneğine benzer novellardan etkilenecek yazılan “Aspan âlemi” hikâyesinde de birçok şey söylenmiştir. Bu eser de yazar, günlüğünde ömürde karşılaşılan zıtlıkları tasvir etmiştir.

Bağımsızlık yılları Kazak yazarları, hikâye türünde şekillenmiş ilkeleri ortaya koyup muhteva açısından çeşitli arayışların içine girmişlerdir. Bu edebî tür, Sovyet döneminde yasaklanan dinî, felsefî, erotik, aykırı edebî eserlerle dolmuştur. M. Magavin, B. Nurkeje, K. Cumadilov, T. Ahmetcan, N. Oraz vb. yazarlar insanın iç dünyasına yönelik psikolojik eserler kaleme almışlardır. Geleneksel millî anlayış bağımsızlık dönemindeki hikâyelerde Batı edebiyatında şekillenmiş çeşitli akımlarla iç içe girmiştir. Bu yüzden de Kazak hikâyelerinde modern, postmodern akımlar ortaya çıkmıştır. ¹

¹ Abay Kazak Pedagoji Üniversitesi’nden mezun oldu. Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü’nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Birçok edebî araştırma kitaplarının yazarıdır.

ÖMER KÜÇÜKMEHMETOĞLU

BERİK ŞAHANOV'UN ÖYKÜLERİ VE SANATI
HAKKINDA BİR EDEBÎ TENKİT

Kazak Edebiyatı'ndan Abay gibi filozof bir şair, Muhtar Avezov gibi bir Romancı çıkmış ve bu sanatçılar dünya edebiyat tarihinde yerlerini almışlardır. Oljas Süleymanov da dünya edebiyatı tarafından tanınmaktadır. Kazak Edebiyatı'nın içinde başka dillere çevrilmediği için dünya edebiyat kamuoyu tarafından bilinmeyen Kazak yazarlar vardır. Bu yazarların eserlerinde yazdıkları sadece kendi toplumuna değil bütün insanlığın fikrî, felsefî gelişimine katkı sağlayabilecek güçtedir. Bu sanatkârlara örnek verecek olursak Çağdaş Kazak edebiyatının temsilcilerinden Muhtar Magavin, Berik Şahanov dünya edebiyatının içerisinde zamanla yerlerini alacak büyük yazarlardandır.

Edebiyat tarihi medeniyet tarihinin bir parçasıdır. Edebiyat tarihinde dönemler vardır. Sovyetler Birliği'nin içerisinde 1960'lı yıllara gelindiğinde edebiyatta yeni bir devir başladı. Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan edebiyatlarında bir 60'lı kuşak vardır. Bu kuşak 20. asrın ikinci yarısında edebiyatta boy göstermiş ve edebiyat tarihinde yerini almış kalemlerdir. Anar, Cengiz Aytmatov, Oljas Süleymanov, Elçin bu kuşağın temsilcileridir. Berik Şahanov da bu 60'lı kuşaktadır. Moskova'da önemli yayınevlerinde kitaplarının Rusça neşredilmesi onun edebiyat muhitleri tarafından ne kadar ciddiye alındığını gösterir. Türkiyeli okuyucular Berik Şahanov'u, usta mütercim, yazar İmdat Avşar'ın çevirisiyle tanımaya başladı. Türkiye'deki süreli yayınlarda, dergilerde onun hikâyeleri çıkmaya, onun eserleriyle ilgili röportaj ve değerlendirmeler yazıları yayımlanmaya başlandı. Berik Şahanov, Azerbaycan edebî mekteplerinde de yerini almıştır. Azerbaycan'da yakın bir zamanda onun hikâyelerinden oluşan "Böyük Çölün Hekâyeleri" adlı eseri yayımlandı. Rusya, Azerbaycan, Türkiye gibi önemli edebiyat muhitlerinde, mahfillerinde eserlerinin yayımlanması onun sanatının gücünü ispat etmektedir.

"Kazak edebiyatının içinde önemli bir yeri olan Berik Şahanov, Uluslararası Alaş Ödülü'ne layık görülmüştür."

Çağdaş Azerbaycan dramasının ve hikâyeciliğinin önemli yazarlarından Azerbaycan Ulduz Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Elçin Hüseyinbeyli, Berik Şahanov'un sanatı ve eserleri hakkında şunları söylemektedir:

“İris Nine adlı eserinde dünyanın faniliğine vurgu yapsa da bu fanilik içinde yurt sevgisini ön plana çıkarır. Berik Şahanov hikâyelerinde yarı göçebe oba hayatını, Kazak bozkırlarını, mevsimlere göre değişen bozkır tabiatını, öylesine renkli tasvir eder ki hayran olmamak elde değildir. Berik Şahanov’un eserlerine bu realist renklerle birlikte bir de nostalji sinmiştir ki bu durum okuyucuyu ister istemez heyecanlandırır. Ondaki, geçmiş gelecekte, geleceği geçmişte aramak isteği, beşeri düşüncelerini; at kültürü, bozkır, vatan tefekkürü de Kazak yaşam tarzını ve düşüncesini ortaya koyar. Bu nedenle Berik Şahanov’un gözlemleri, hassasiyeti, düşünceleri ve tasvirleri Cengiz Aytmatov’u anımsatır.”²

Edebiyat dünyasında temelli bir eğitime sahip olan Berik Şahanov uzun yıllar Kazak matbuatına hizmet etmiştir.

“1941 yılında Jalima köyünde dünyaya geldi. 1966 yılında Kazak Devlet Üniversitesi Gazetecilik ve Dilcilik Fakültesi’ni birdi. Jambıl Bölge gazetesi “Yenbek Tuvi”nda çalıştı. 1973 yılından günümüze kadar Jazuvşı Yayınevi’nin genel yayın yönetmenliğini yönetmektedir. “Aşk Hakkında Konuşmuyorlar” (Hikâye Külliyyatı, 1973), “Aydınlık Nehir” (Hikâye ve uzun hikâye külliyyatı, 1979) adlı eserlerin müellifidir. Azerbaycanlı yazar Anar’ın “Ağ Liman” adlı eserini Kazakçaya çevirmiştir.”³

Edebiyat, birçok disiplinle irtibat hâlinindedir. Edebiyat eleştirisi, edebiyat sosyolojisi, edebiyat felsefesi, edebiyat psikolojisi vs. alt dalları vardır. Bu alt dallar edebî eserin anlaşılmasında ve tetkik edilmesinde anahtar vazifesi görmektedir.

“Sosyolojinin bir bilim dalı olarak kabul edilmesinin ardından disiplinler arası ilişki bağlamında edebiyatla ilişkisi söz konusu olmuştur.”⁴

“Edebiyat sosyolojisinin başlıca ilgi alanları belirli bir alandaki edebiyat ürünlerinin üretim, dağılım ve mübadele araçlarıdır; yani kitapların nasıl yapımlandığı, yazar ve okuyucuların toplumsal bileşimi, okur ve yazarlık düzeyi, beğenin toplumsal belirleyicileri gibi konulardır. Edebiyat sosyolojisi ayrıca edebî metinlerin sosyolojik anlam ve temellerini inceleyip bu çalışmaları tarayarak sosyal tarihçiyi ilgilendirebilecek genel temaları ortaya çıkarır.”⁵

Berik Şahanov’un hikâyeleri edebiyat sosyolojisi açısından değerlendirilebilecek ve tespitler yapılabilecek malzemeleri ihtiva etmektedir. İkinci Dünya Savaşı ve bu savaşın cephe gerisindeki insanlara psikolojik ve sosyolojik yansımaları onun sanatında canlı tasvirlerle okuyuculara aksettirilir.

“İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki ilk yıllardı. Genç teğmen Abilde ordu-
dan terhis olup kendi avuluna dönmüştü. O zaman, yirmi beş yaşındaydı. O yıllar, gençliğinin en ateşli çağlarıydı ve arzuları, istekleri yüreğine sığmıyor, deli sular gibi aşıp taşıyordu. Cepheye çağrılmadan birkaç ay önce, annesi ve

babası: Sen yanımızda yokken, bize teselli ve dayanak olur, diye, onu eski bir tanıdıklarının kızıyla evlendirdiler. Abilde, cepheden döndüğünde karısı mağazada tezgâhtar olarak çalışıyordu. Birkaç gün sonra Abilde'yi ilçe merkezine çağırdılar ve: Sen avul sovyetinde kâtip olarak çalışmışsın, işi biliyorsun. O nedenle de avul sovyetinin başkanı olacaksın, dediler. Böylece Abilde, Janajol kolhozuna tayin olundu.

Annesiyle Balaim Janajol kolhozuna kışın geldiler. Aslen onlar da bu avuldaydı. Balaim'in kardeşi, savaştan önce ilçe merkezindeki okulun müdürüydü. Muharebenin ilk yıllarında, Balaim'i, orada birine vermiş ve evlendirmişti. Balaim'in kocasını da cepheye çağırdılar, gitti ve bir daha geri gelmedi. Balaim'in annesi de ilçe merkezinden kendi avullarına; Janajol'a dönme karar verdi, tanıdıklarının, akrabalarının içinde yaşamak istiyordu.”⁶

Berik Şahanov'un hikâyelerinde aynı zamanda bir masalsı anlatım vardır. Kazak bozkırının içinde yaşanan olayları masalsı bir dille anlatır. “Küheylan At” adlı hikâyesindeki cümleler dimağımızda çocukluğumuzda dinlediğimiz masalların tadını verir.

“O eyaletin uzak, ıssız, bir obasında Tamaş, Cagaş ve Almas adında üç yetim kardeş yaşıyordu. Bunlar çok fakir değillerdi, kendi başlarının çaresine bakıyorlar, kimseye muhtaç olmadan, kimseye boyun eğmeden geçinip gidiyorlardı. Kendi sahip olduklarını gözbebekleri gibi koruyorlardı. Babalarından onlara, bir miktar hayvan miras olarak kalmıştı ve üç kardeş bu hayvanları idare ediyordu. Babalarından kalma küheylan atın üstüne titriyorlar, ona çok iyi bakıyorlardı. Bu küheylan atın şöhreti bütün vilayete yayılmıştı. At gerçekten de çok güzeldi ve bu atı görenler hemen: Tamaş'ın küheylanı, diyorlardı. En yaşlı aksakallar bile, bu civarda böyle güzel bir atı görmediklerini söylüyorlardı. Tabii ki bu şöhretli atın nerde olduğunu Taurbay da duymuştu. O atı görür görmez de gözü düşmüştü. Önceleri Taurbay, bu atı zahmetsizce elde edeceğinden hiç şüphe duymuyordu. Yetimlerden büyük olanın yanına gidip, ona arkadaşlığını teklif edecek, dostluğun hatırına da atı alıp gidecekti. Nasılsa Taurbay'ın kimseye borçlu kalmayacağını herkes biliyordu.”⁷

Edebiyat, ait olduğu toplumdan kopuk değildir. İçinde yaşadığı toplumun sosyal yapısı, kültürü, idraki esere yansır. Maddî veya manevî kültüre ait unsurlar eseri meydana getiren temel öğedir. Yazar, eserlerini kaleme alırken belki bu durumun farkında bile olmaz.

“Kültüre ait değişimler, cemiyetlerin gelişmesinde en esaslı bir faktördür ve medeniyetler, kültürler kadar eskidir. Denilebilir ki bu değişimler, birbirinden farklı iki kültürü temsil eden ilk grupların karşılaşmasıyla başlamış, bugüne kadar her devirde, her yerde vukua gelmiş, fakat hiçbir vakit bugünkü kesafeti, şiddeti, vüs'ati bulamamıştır.”⁸

Berik Şahanov'un eserleri kültürel unsurlar açısından da oldukça zengindir. Yerleşim, maişet, hayvancılık, tarım vb. kültürü şekillendiren birçok unsur onun eserlerinde yer almaktadır. Kültür değişimleri, kültürel unsurlar açısından onun "*İlk Aşk*" adlı eseri tam bir araştırma laboratuvarı niteliğindedir.

"Karadağın batısındaki, Koyandı denilen geniş düzlükte, Kavunkend ve Janajol adında, yan yana iki avul vardı. Bu iki avulda yaşayanların hayat tarzları, yaptıkları işler, adet ve ananeleri, birbirinden o kadar farklıydı ki, bu iki avul arasında, sanki binlerce kilometre vardı. Üstelik idari bakımdan da, bu iki avul, iki farklı ilçeye bağlıydı. Yakın komşu olmalarına rağmen, avulların bir biriyle kaynayıp karışmamasının en önemli sebebi de galiba buydu. Lakin yaz aylarında her iki avul arasındaki yolda, bir hareket, canlanma olurdu.

Adından da anlaşılacağı üzere Kavunkend ahalisi tarımla uğraşıyordu. O civarda, Kavunkend'in çevresindeki söğüt ve akçakayın ağaçlarından başka göze çarpan hiçbir yeşillik yoktu. Sıcaklık ve kuraklığın her zaman tek renkte görünen sarı hükümrانlığında bu yeşil adacık, bozkırda yaşam işaretleri taşıyan yegâne yerdı. Kavunkend ahalisinin elinden çapa, kürek, bel hiç düşmezdi. Yaz mevsiminin sonunda bostanlarda kavun, karpuz, balkabağı ve çeşitli sebzeleri harman ederlerdi. Bu dönemde atlar iki avul arasında mekik dokur, atların ayağından kalkan toz bulutları göğe doğru yükselirdi. Çünkü Janajol'da yaşayanlar, ömür billâh ellerine çapa almamışlar, tarımla uğraşmamışlardı. Onlar hayvancılıkla meşguldü ve göçebe bir hayat yaşarlardı. Janajol kolhozunun bir ucundan bir ucuna dolaşanlar, bırakın sebzeyi, meyveyi, ilaç için toprağa dikilmiş bir çubuk dahi göremezlerdi. Onlar hayvancılıkla geçinirlerdi. Ama yaz mevsiminde herkes, ağzının tadını değiştirmek isterdi elbette. Bu nedenle yaz mevsimi geldi mi, Janajollular Kavunkend'e sık sık giderler, hısımlarını, akrabalarını ziyaret ederler, eski dostlukları tazeleyip yeni dostluklar kurarlardı. Böylece karşılıklı davetler başlar, iki köy arasındaki yol hareketlenirdi."

Cengiz Aytmatov "Edebiyat yaşamak istiyorsa kendi hücrelerinden çıkmak zorundadır," demektedir. Başka edebiyatlarla, okuyucularla iletişime geçmenin, etkileşim içerisinde olmanın tek yolu tercümedir. Bir edebiyat güçlü dillere çevriliyor, büyük okuyucu kitleleriyle buluşuyorsa o zaman edebiyat tarihinin içerisinde sanatının gücüne göre bir yer alıyor. Kazakların önemli yazarlarından Berik Şahanov da Türk okuyucuları tarafından İmdat Avşar'ın çevirileriyle okunmaya başlandı. Yazar artık Türkiye'de de tanınıyor. Yakın bir zamanda Kayseri'de "Büyük Bozkırın Hikâyeleri" adıyla öykü külliyyatı yayımlandı.

Berik Şahanov'un eserine edebî tenkitler yöneltildikçe, edebî mahfillerde, süreli yayınlarda onun sanatı tartışılıp matbuata aksettirildikçe önümüze daha farklı görüşler çıkacaktır.❦

KAYNAKLAR

- Adem Çalışkan, “Edebiyat Teorisi Üzerine-1: İlk Belirlemeler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yaz Sayısı-2010, s. 92
- Berik Şahanov, “Büyük Bozkırın Hikâyeleri” (Çeviri: İmdat Avşar), Şiir Vakti Yayınları, Kayseri, 2013, s. 102
- Berik Şahanov, “Küheylan At”, (Çeviren: İmdat Avşar) *Bizim Külliye Dergisi*, Haziran-Temmuz-Ağustos sayısı, 2013, s. 89
- Berik Şahanov, “Böyük Çölün Hekayeleri”, Azərbaycan Yazarlar Birliğı, Bakü, 2013, s.4
- Prof. Dr. Mümtaz Turhan, Kültür Değişimleri, Çamlıca Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2006, s. 17
- Terry Eagleton, Edebiyat Eleştirisi Üzerine (Çeviri: Handan Gönenç), Eleştiri Yayınevi, 1983, s. 11
- <http://www.alashainasy.kz/culture/15142/>
- <http://kaz-lit.kz/kazahskie-pisateli/berik-shahanov>

- ¹ <http://www.alashainasy.kz/culture/15142/>
- ² Berik Şahanov, “Böyük Çölün Hekayeleri”, Azərbaycan Yazarlar Birliğı, Bakü, 2013, s.4
- ³ <http://kaz-lit.kz/kazahskie-pisateli/berik-shahanov>
- ⁴ Adem Çalışkan, Edebiyat Teorisi Üzerine-1: İlk Belirlemeler, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yaz Sayısı-2010, s. 92
- ⁵ Terry Eagleton, Edebiyat Eleştirisi Üzerine (Çeviri: Handan Gönenç), Eleştiri Yayınevi, 1983, s. 11
- ⁶ Berik Şahanov, Büyük Bozkırın Hikâyeleri (Çeviri: İmdat Avşar), Şiir Vakti Yayınları, Kayseri, 2013, s. 102
- ⁷ Berik Şahanov, Küheylan At, (Çeviren: İmdat Avşar) Bizim Külliye Dergisi, Haziran-Temmuz-Ağustos sayısı, 2013, s. 89
- ⁸ Prof. Dr. Mümtaz Turhan, Kültür Değişimleri, Çamlıca Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2006, s. 17

FRANZ KAFKA EDEBİYAT ÖDÜLÜ'NÜN SAHİBİ KAZAK YAZAR TÖLEN ABDİK:

“Ne yazarsam yazayım kalemim hakikatten çıkmadı.”

Konuşan: Rozatay

Türkçesi: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

— “*Ardagerler*” (*Gaziler*) adlı piyesinizin “*Urı men ulı*” (*Hırsız ve Oğlu*) adıyla sahneye konulmasının galası için özel olarak Astana’dan geldiniz. Sohnete bu sahne eserinden başlayalım.

— Bu piyes beni epeydir düşündüren eserlerimden biriydi. 2011’in Aralık ayında milletimizin bağımsızlığının 20. yıl dönümüne ithaf edilen ulusal yarışmada birinci oldu. Her yazarın gönlünde kendi piyesi vardır. Yazar eserin sahnelenmesini kendi gönlündeki sahnelenmeyle mukayese etmektedir. Elbette ikisi arasında farklar olacak; çünkü sahnede yönetmenin tercihleri, artistlerin ifası var. Piyes sahnelenirken aksayan taraf birinci bölümde hırsızın eve gelmesi. Seyircinin gönlünde ürperti, korku oluşturması gerekiyordu. Hırsız böyle sallana sallana gelmemeliydi. Bu rol biraz zayıf kalıyor. Hırsız piyesin içinde mühim bir yere sahip, önemli bir karakter. Aksakalın hırsıza “Sen hırsızım diyorsun; ama bizden daha iyi hırsız değilsin,” sözü buna delildir. Eserde günümüz toplumuna karşı eleştiriler Sovyet döneminde saygıya sahip, şimdi de yüksek unvanlı ilim adamının adıyla dile getirilmektedir. Piyesin daha da keskinleştirilecek tarafları var. Mesela dilci, emekliye “Şöhreti kendi başına yetecek insanları sınıyorsunuz. Kendiniz de şöhretten geri değilsiniz,” dediğinde, o “Gözümün nuru ben o şöhret denilen şeye şüpheyile yaklaşıyorum. Geçmişte dünyanın yarısını değiştiren Lenin’in şöhretini geçen insan var mıydı?” der ve durur. Orada artist kelimeyi yuttu. O, orada “Böyle yapan Lenin’i biri tanısa biri tanımıyor. İnsan hayattayken gösterilen hürmet, o öldükten sonra çok çabuk unutuluyor. İnsanoğluna gerçek değer öldükten sonra veriliyor,” diye eklemesi gerekiyordu. Buradaki telaffuz zayıf. Bunun hepsini sanat yönetmenine hatırlattım. Bu sözümle sahnelenmesi zayıf demek istemiyorum. En başta, piyes halkın düşüncesini yansıtıyor. Sahnelenmesinin sonunda baba ile oğulun birbirine kavuştuğu anda gözlerimden yaşlar aktı. Baba ile oğulun arasındaki irtibatla günümüzde artan yalakalık, aldatmaca, hırsızlıktan bahsedilmektedir; çünkü seyirci hali hazırda bizden böyle bir piyes beklemektedir.

— *Günümüzdeki gerçekleri olduğu gibi yazdım diyorsunuz. Günümüz sahnesine böyle keskin eserler gerek. Niçin daha çok yazmıyorsunuz?*

— Sağlığımız olsa, daha yazarız.

— *Siz şimdi emeklisiniz.*

— Evet *Örkeniyet* (Uygarlık) adlı edebî, ictimai dergiyi çıkarıyorum. Şimdi bu dergi az sayıda Astana'ya dağılıyor. Derginin dağıtımını artırmaya çalışıyoruz. İnşallah Almatı'ya da ulaşır. Bundan başka kendi sanatımla uğraşıyorum. Bir uzun hikâye yazıyorum. Yakın bir zamanda *Öliara* adlı romanımı yazdım. Okuyucular bu romanın ikinci cildini ne zaman yazacağımı soruyor. Birkaç yıl önce okuyucularımdan bazılarına “Gelecek yıl bitiririm,” demiştim. Sözümü zamanında yerine getiremediğim için utanıyorum; ama artık bu eseri yazma imkânım var. Geçen sene *Tuğır men ğumur* adlı uzun hikâyem yayımlandı. Bu esere bir rejisör film çekmek istiyor. Şimdi senaryosunu yazıyor. Bu güzel bir film olacağı benziyor. Genel olarak Sovyet döneminin dertli, acılı bir devir olduğunu biz hâlâ tam olarak söyleyemiyor, dile getiremiyoruz. *Tuğır men ğumur* adlı eserimin ana fikri faşizm ile bolşevizmin ikisinin aynı olduğudur. Amacım bunu dile getirmektir. Gerçekten bolşevik zulüm, faşizmden fazla değilse de az da değildir. Hitler başka milletlere soykırım yapıp işgal etmek istiyordu, Stalin kendi halkına soykırım yaptı *Urı men ulı* (Hırsız ve Oğlu) adlı eserimin sahnelenmesinde “1937 yılından 1938 yılına kadar 360 bin insan kurşuna dizildi,” gibi bir tarihî hakikat delil olarak söylenmektedir. Bu her gün 1000 kişinin kurşuna dizilmesi demek oluyor. Böyle bir ülke insanlık tarihinde olmadı. Bu yüzden bunu biz açık şekilde söylemeliyiz. Bizde birçok insan hâlâ Sovyetler'den kalma fikirlerle ömrünü sürdürüyor. Geçmiş yıllarda halkımızın meşhur profesörlerinden biri televizyon programında konuşuyor. Sohbet arasında genç gazeteciye “Sen Sovyet zamanında ne kötülük gördün?” diyor ve onunla münakaşa ediyor. Hangi kötülüğü görmedik ki biz. Halk soykırımı maruz kaldı, devlet zenginlerin mallarına el koyduğunda ne kadar insanımız vatanından ayrıldı. 1937 yılında halkımızın bağımsızlığını, milletimizin istiklalini siyasî olarak şekillendiren Alaş Orda'nın yiğit evlatlarını kurşuna dizerek yok ettiler. Millî düşüncemizi zehirlediler, millet düşüncesini yok etmek için ellerinden geleni yaptılar. İşte, böyle bir zulüm devrini bilmeyen biri nasıl bir profesördür? Bu gökten düşmedi ki? Bizim hâlâ bu düşünceden kurtulamamamızın bir nedeni, milletimiz bağımsızlık aldığında ekonomiyi düzene sokarken bir taraftan da sömürgeleştirilmiş bilinçleri, düşünceyi tedavi etmek için bir program yapılması gerekiyordu. Maalesef bu hâlâ yapılmadı. Bu biçare düşünceden biz hiç olmazsa edebiyat ve sanatla kurtulmamız gerekiyor. Günümüz edebiyat ve sanatında sosyal fikirlerin olması gerekiyor. Bir insanın bir diğerine âşık olmasını yazmak günümüz okuyucusunu tatmin ediyor diyemem.

— *Uzun yıllar boyu önemli görevlerde bulundunuz. O zamanlar da birçok eser yazabilirdim, çok vakit kaybettim diye bir üzüntünüz oldu mu?*

— Üzüntü var elbette. İnsan kaderinin şekillenmesi kendi elinde değil. Gençken aileyi geçindirmek için gerekirse taşı sıkıp suyunu çıkararak çalışıyorsun. Zamanında *Jalın* dergisinin genel yayın yönetmen yardımcılığını yaptım. Ondan sonra beni Kazakfilm'in müdürü olarak göreve çağırdılar ve ev vereceğiz dediler. Orada her ay Moskova'ya gidip senaryo verdim. Seyahatlerden elim boşalmadı. Böyle koşturduğum bir zamanda Merkezi Komisyon'da çalışan Yesenaliyev adlı kişi beni filmleri denetleme bölümüne göreve davet etti. Gittim orada bizim Abiş Kekilbayev, Maral Iskakbayev, Aşirbek Sığayevler çalışıyorlardı. O iş benim için kötü olmadı. Sonra bana "Bir yıl sonra sanatına tekrar dönersin," diye söz veren Yesenaliyev işten ayrıldı. Böylece ben oraya takılıp kaldım. On yıl orada çalıştım. On yıl sonra *Kazak Edebiyatı* gazetesine geçtim. O zaman cumhurbaşkanımız beni aydınlarla irtibat kurmak için danışmanlığına çağırdı. Orada çalışmaya başladım. Bu oldukça meşakkatli bir işti, sanatım, eserlerim bir tarafta ben başka bir tarafta kaldım. Yazar insan çalıştığı zamanlarda bile düşünüyor. Nerede çalışırsam çalışayım, kalemimi tam olarak elimden bırakmadım. Cumhurbaşkanlığında çalıştığım zamanlarda *Parasat maydanı* adlı eserimi yazdım. O zamanlarda çok feci hastalandım ve öleceğimi düşündüm. Ardımda hiçbir şey kalmayacak diye çok huzursuz oldum. *Parasat maydanı* 7-8 yıl boyunca düşündüğüm bir eserdı. Bu esere odaklandım ve 3 ay üzerinde çalışıp tamamladım. Bütün eserler ilk zamandaki dertle yazılıyor. Kendine güvenen hiçbir yazarın böyle bir eser yazmadığını zannediyorsun. Eser tamamlandığında "Bu gerekli bir şey miydi?" diye bir şüphe hâsıl oluyor. O zaman uzun hikâyeyi ilk okuyanlardan biri Abdicemil Nurpeyisov idi. O konuşmayan biri. Gece yarısında bana telefon açıp "Eserini okudum. Gençler iyi diye övdüğü için iyi bir eser mi diye düşündüm, biraz durakladı, bu fenomen," dedi. Nurpeyisov'un böyle övmesinden sonra bende büyük bir inanç oluştu. Eser de bana mutluluk verdi. Benim başka değerli eserlerim de var. Ama Devlet Ödülü'nü de Franz Kafka Ödülü'nü de *Parasat maydanı* adlı eserim aldı. Prag şehrinde Avrupa'daki edebî eserlerin yarışmasında birinciliği de bu eserim aldı. Kısaca bu eserim güzel şeyleri yaşattı. Şimdi halk *Tuğır men gümür* hakkında iyi düşüncelerini dile getiriyor. Allah güç verirse, düşündüklerimi kâğıda dökmeye çalışacağım. Ama bir şeyi unutmamak gerek. Hayatta hiç kimseye zararı dokunmayan sıradan hakikat ile insana tehlike olacak acı hakikat vardır. Acı hakikati söylersen tarihte kalırsın. Ben bu durum hakkında yazan bir insanım.

— *Parasat maydanı adlı eserinizde "Eksikliği saçından çok olsa bile kendiyle mücadele eden bir insanı görmüyorsun," diyorsunuz. Siz hangi eksikliklerinizle mücadele ediyorsunuz?*

— İnsanların büyük hatalarından biri “Sadece ben adilim, sadece ben hakikati savunuyorum,” demesidir. Kendi kötülüğünü görmeden, her şeyde başkalarını suçlamak, insandaki en büyük noksanlık budur. Kendinden başka her şey kötü olarak görünmektedir. *Parasat maydanı* adlı eserimdeki bir bölümde “Sokaktan yüz kişiyi çevirip konuşsan hepsi de birilerinden mutlaka kötülük görmüştür. O zaman kötülük yapanlar neredeler?” gibi bir yaklaşım vardı. Oradaki büyük felsefî sistemi kurmak için çok zaman harcadım. Birçok felsefî eser okudum. Bu felsefî eserleri belli bir seviyeye getirdikten sonra eserin kurgusu o kadar da zor olmadı. Düşünceme göre 21. asır Kazak Edebiyatı’na en gerekli olan şey entelektüel nesir. İnsanların entelektüel seviyesi yükseldikçe, edebî eserlere de talep artacaktır. Avrupa edebiyatında entelektüel nesir var. Onlarda hayatım derin sırlarını yazarların sayısı arttı. Bizde avamla anlaşmak için, halkın anlayacağı edebiyat oluşturmak için kendimize zorluklar çıkaracak acı hakikatleri yazmamız gerek diye düşünüyorum.

— “*On kol*” (*Sağ Kol*) adlı hikâyenizden bahsettiniz. *İnternette arama motoruna “Tölen Abdikov” yazdığımızda ekseriyet sizin “On kol” adlı hikâyenizi oldukça fazla aradıkları fark edilmektedir.*

— Bazen yarı şaka “On kol”dan artık bıktım dediğim oluyor. Ondan daha güçlü olan hikâyelerim de var. Ancak nedendir bilinmez, okuyucu dönüp dolaşıp bu hikâyemin üzerinde duruyor. Devletin içinde belli bir şan şöhre ulaşmış, ondan sonra yanına hiç kimseyi yaklaştırmayan insanlar vardı. Bana “On kol” da bunu hatırlatıyor. Bu hikâyede ana tema ötekileştirme. Bu yüzden de ekseriyet beğeniyor her halde.

— *Hangi karakterlerinizi kendinize çok benzetiyorsunuz?*

— Kendimi tam şu karakterime benzetiyorum diyemem; ama yazar önemli karakterlerinin hisleri, geçmişi hakkında yazdığı zaman kendi ruh dünyasının içine giriyor. Mesela *Parasat maydanı* adlı eserimdeki birçok tasvir benim iç dünyamın yansımasıdır.

— *Şimdi sizi huzursuz eden şey ne?*

— Kendilerinin yüksek mevkilerini satan iyi insanların hataya düşmeleri beni rahatsız etmektedir. Eğer kötü insan yalan söylerse, yalakalık yaparsa bu korkulacak bir şey değil. İyi insanlar yolunu şaşırsa bu büyük bir üzüntüdür. Bizde artık yolunu şaşıran iyiler artmaktadır. Güçlünün tarafını tutup başkasının konuştuğunu söyleme alışkanlığı fark ediliyor. Şairlerimiz oturup devlet adamlarına kaside, övgü dolu şiirler yazarlarsa bu iyi insanların yolunu şaşırmaması değil de nedir? Eğer zamanında Mahambet Jangir Han’a “Han değilsin, canavarsın has albarstısın!” demeyip “Evliya hansın, varımızsın, devletimizsin,” deseydi onun durumu kötü olmazdı. Ama o doğru yolu seçti, hayatından oldu. Ancak bizim düşüncemiz ebedî canlıdır. O diğer yoldan gitsedydi biz bugün Mahambet’i bilmeyebilirdik.

— *Siz devletin içinde uzun yıllar çalıştınız. O yıllarda yalalaklık, ihanet gibi illetler size yaklaştı mı?*

— Benim eserlerimin çoğu devlet memuriyeti yaparken yazıldı. Merkezî Komisyon’da çalışırken “Akiykat” (Hakikat) adlı uzun hikâyemde toplumu rahatsız edecek meseleleri bir delinin ağzından söyledim. *Tozak ottarı jımun-daydı* adlı eserimde Kazak toprakları hakkında yazdım, yayımlamayacaklarını bildiğim için sayısı azalmış milletlerin kaderi, buna sayısı fazla milletlerin yaptığı ihanetleri yazdım. *Biz üşev yedik* (Biz Üçümüz İdik) adlı piyesimde yalana karşı düşünceler söylendi. Bu yüzden benim bakış açımı memuriyet değiştirdi diyemem. Edebiyatın bir güzel tarafı ne kadar ağır düşünceleri beyan etsen de seni hiç kimse suçlayamıyor. Bir insanın ismini zikredip, resmedip, mevzuyu belli bir insanın başındaki olaya benzeterek yazarsan bunda gizli bir şeyler arayabilirler. Edebiyat her zaman ortak meseleleri yazmaya imkân tanımaktadır. Mesela Faulkner kendi eserinde bütün Amerika’nın içinde olmayan bir yerin ismini yazmış. Sonra “Niye yazdın?” sorusuna maruz kalmamak için bu ülkenin ismini kendi düşüncesinden çıkarmış. Steinbeck *Gazap Üzümleri* adlı eserinde ABD’deki açlıkla ilgili yazdı. Amerikan devleti yazarın peşine düşüp, mahkemeye verip, onu biraz hırpaladı. Yazarın suçunun olmadığı anlaşıldı nihayetinde. Görüyor musunuz, korkunun hiçbir faydası yok. Az yaşasan da çok yaşasan da arkanda iyi bir isim bırakıyorsan, ömrünü bu derliyor.

— *Son sorum. Almatı’yı özleyiyor musunuz?*

— Elbette özleyorum. Orada benim oğlum kızım yaşıyor. Hanımım ile ikimiz Almatı’daki evimize gittiğimiz zaman, orada geçirdiğimiz günlerimi hatırlıyorum.

— *Röportaj için teşekkür ederim.* ❧

BAVURJAN MOMIŞULI¹
Türkçesi: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

ZAVALLI ALBAY

Ben cebimde para tutmayan biriyim. Elime para geçer geçmez alır hemen götürür hanımımın önüne bırakırım.

— Sabret, bu paraları hesaplayıp nasıl kullanacağımızı danışıp konuşalım.

— Çocuklar senin, kocan senin, ev senin. Başımı ağrıtmı, bana sorarsan yak gitsin.

Hanım evin büyüğü, ondan başka bizim evde kimsenin elinde para olmaz. “Annem bizim evde en önemli insan,” diyor küçük kızım.

Doğru söylüyorsun yavrum, diyerek onu tasdik ediyorum. Çocukları yanıma alarak bu sene Moskova’yı görsünler diye gittik. Kremlin, Moskova Devlet Üniversitesi, Tretyakov Galerisini ziyaret ettik. Başkentini övülecek daha başka yerlerini gezdik, çocuklar mutlu oldular. Makpal küçük, Şapulka ise genç kız. Bir gün akşam Kremlin Toplantı Sarayı’ndaki tiyatroya bilet aldım, eve geldim.

“Küçük kızla ikiniz evde kalacaksınız, biz Şapulka ile ikimiz gideceğiz,” dedi hanımım bana.

“Ben niye gitmiyorum,” diye münakaşa çıkardı Makpal.

— Canım oraya çocuklarla yaşlıları göndermiyorlar, ben yaşlıyım sen çocuksun, ikimiz evde kalacağız.

Makpal durumu anladıktan sonra, çaresizlikten bir köşeye çekilip üzüntüyle oturdu. Ben kıyamadım, yanına gittim, başını okşadıktan sonra o:

— Zavallı albay, diyerek bana acımaya başlamasın mı? Bütün para anemde, o bize para da vermiyor, Kremlin’e de göndermiyor.

Ben keyifle kakhaha atıp küçük kızımı kucağıma alıp yüzünden öptüm; o bana sarılıp zavallı albay, diyerek iç geçirdi.☞

¹ Bavorjan Momışuli, İkinci Dünya Savaşı’nın meşhur komutanlarından, halk kahramanı, Kazakların meşhur yazarı. 24 Aralık 1910 tarihinde Cambul’a bağlı Kölbastav’da doğdu. Bavorjan yedi senelik mektebi bitirdikten sonra biraz öğretmenlik yaptı. Bu görevi yürütürken askerlik görevini yapmak için çağrıldı. Bir buçuk sene askerlik yaptı. Doğduğu memleketine döndü ve bir müddet maliye işlerinde çalıştı. Ondan sonra Kızıl Ordu saflarında çeşitli idari görevlerde bulundu. 1956 yılında albay rütbesine yükseldi. Sovyetler Birliği Kahramanı nişanını aldı. Kazakistan bağımsızlığını kazandıktan sonra Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in fermanıyla “Halk Kahramanı” nişanını aldı. 10 Haziran 1992 tarihinde vefat etti. Fırsat bulduğunda sanatla meşgul oldu. Kazakça ve Rusça hayatında gördüklerini kâğıda dökmeye çalıştı. Onun kaleminden doğan romanı, öykü ve uzun öyküleri geniş okuyucu kitleleri tarafından zevkle okundu. Bu eserler defalarca yayımlandı.

IBIRAY ALTINSARIN¹
Türkçesi: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

ALTIN ÇEKİRDEK

Büyük bir bayram arefesinde baba çocuklarını sevindirmek için evine çeşitli kuruyemişler satın alıp getirdi.

Lenočka adlı kız, babasının getirdiği kuruyemişlerin içinde dışı altın renkli olanlara heveslenip durmadan o kuruyemişleri istedi.

Annesi bu çekirdekler sadece güzel görünüm için diğerlerini al diyerek uzattığında Lenočka ağlamaya başladı.

Ben siyah çekirdekleri almam, altın renkli olanları alırım; altın renkli olanların içi de tatlı olur dedi.

Annesi haber anlamayan inatçı çocuğun dediğini yapmaktan başka yolu kalmadığını düşünerek Lenočka'ya altın renkli olanları verdi, diğer çocuklarına da diğer kuruyemişleri bölüştürdü.

Lenočka, sevinerek çekirdekleri hemen kırmaya başladı. Bir de ne görsün hepsinin içi kof, sadece dış kabukları var.

Bunu gören yanındaki kardeşleri dalga geçmeye başladılar. O zaman dedesi konuştu:

— Bu çekirdekler yemek için değil sadece süs için. Ben çekirdeklerin boş kabuklarını alıp sadece dışlarını gümüşle boyayıp koymuştum. Bir daha başka bir şeyin dışına bakıp aldanma, bir şeyin özü içinde olur dedi.

¹ İbray Altın Sarın, 20 Ekim 1841 tarihinde Kostanay'a bağlı Zatonbol'da doğdu. Orenburg'da açılan Kazakça, Rusça eğitim yapan okulu bitirdi. Liseyi bitirdikten sonra iki yıl tercüman olarak çalıştı. 1859 yılında Orenburg'da Sınır Komisyonu'nda tercüman olarak işe başladı. Orada komisyon başkanı profesör V. V. Grigoryev ile tanıştı. V. V. Grigoryev'in kütüphanesinden Rus ve dünya klasiklerini okudu. Okul açmak ve ders kitapları yazmakla meşgul oldu. Kazakların önemli eğitimcilerinden biridir. İbray Altın Sarın'ın eserleri, ilk kez Orenburg şehrinde "*Kirgizskaya hrestomatiya*" adıyla yayımlandı. Modern Kazak edebiyatının öncülerindendir. 30 Temmuz 1889 tarihinde ebedî âleme geçti.

BERDİBEK SOKPAKBAYEV¹
Türkçesi: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

YOL

At çobanı Bezil, beş yaşındaki oğlu Balğın'ı önüne bindirdi. Gece boyu Ayarımcısının güttüğü atlara tecrübeli gözlerle bakıp saydıktan sonra emin oldu ve artık tan vakti kımızını içmek için eve döndü. Yaylanın tepeli gövdesini keserek iniyor, ip gibi uzanan patika yolda ilerliyordu. Altındaki kuyruğu, yeleleri dökülmüş yürük doruydu.

Babasının önüne binmek Balğın için çok zevkli bir işti. Dünyaya gökyüzünden bakıyor gibi keyif alıyordu. Gönlü şad, çocuk hayalleri etrafa yayılıp kendi kendine içinden kısık sesle konuşuyordu. İki gözü, kıvrılarak uzayıp giden patika yolda. Birden babasına:

— Baba bu yoldan gide gide nereye varılır? diye sordu.

— Şu dağdan aşır bizim köye varır, dedi Bezil.

— Orada bitiyor mu?

— Yok bitmez.

— Ondan sonra nereye varır?

— Köyden öte sert taş yola varır ve ilçeye gider. Yesjan ağabeyinin çalıştığı yere gider.

Balğın, bir soru sormaya başlasa sonu gelmiyor, anlaşılan durmayacaktı.

— Ondan öte nereye gidiyor?

— Ondan öte Almatı'ya gider.

— Almatı'dan öte nereye gider?

— Trenlerin gittiği demir yolu biliyor musun? Duymuş muydun?

— Biliyorum.

— Bilsen taş yol ondan sonra demir yolla kesişiyor, dosdoğru Moskova'ya ulaşıyor. Bu yolların hepsi Moskova'da buluşuyor.

Yol hakkındaki hikâye Balğın'ın gönlüne yattı. Hayatın manalı yönünü tanımış gibi oldu. Yılan gibi kıvrılan patika yol onların evinin tam yanından geçiyordu. Balğın, o yolda durmadan gitmeyi hayal ediyordu. O zaman önüne er ya da geç aniden parlayarak Moskova'nın görüneceğine inancı tamdı.

Bir gün Balğın, bu düşüncesinin etkisiyle Aynabulak'ın bir yakasında konmuş oturan at çobanlarının mevkiinden oldukça uzaklaştı. Patika yolu takip ediyor, yürüyordu. Epey gidip bir tepeyi geçti. Vay be, bu dağ aşır daha

birçok dağı geçsem, Moskova'ya ulaşacağım diye hayal etti. Gidip görmese de fotoğraflardan, filmlerden tanıdığı büyük şehrin silüeti gözlerinin önünden gitmiyordu. Yeryüzündeki büyüklü küçüklü sayısız yolların hepsinin Moskova'ya vardığını, orada kesiştiğini sanki görüyormuş gibi etkileniyordu.

Kremlin kuleleri, Lenin Mozalesi, Kızıl Meydan bunların hepsi Balğın'ın aklındaki manzaralar. Yakası ipek gibi yemşeyil çayırırlarla göğermiş patika yol, yürü durma devam et, diye Balğın'ı ümitlendirip peşinden sürüklüyordu. İşte yamaçta bir ağıl koyun yayılıyor. Tamamı tek tür ak koyun. Oradan ötede yumurta gibi apak, güneşte yansıyan çobanların beyaz evleri görünüyordu. Patika yol tel gibi uzayıp gidiyordu. Bu şekilde Moskova'ya ulaşmanın kolay olmadığını Balğın yeni anladı. O zaman orada durdu, ileri bakıp hayaliyle ileri uçtu. Patika yoldan koşarak köye vardı ondan sonra ilçeye ulaştı. Orada arabaya bindi. Askar Dağ'ını, geniş gölleri geride bırakıp ilerledi. Almatı'ya ulaştı. Balğın, trene bindi.

Lokomotif düdüğünü çalıp toprağın yüzünü kavurup hareket etti. Bütün bozkır çevrilerek geride kalıyordu. Uçan kuş dalgalanarak, kızarıp parıldayan kızıl yıldız, dizilmiş yüksek binalar göründü. Bu Moskova'ydı.

Arka taraftan tiki tak tiki tak atların nal sesleri duyuldu. Bunu işitip birden hayal âleminden çıkan Balğın aniden ardına dönüp baktı. Üç dört tane atlı bir engelle karşılaşmış gibi gidiyordu. Galiba bunlar şehirden gelen artistlerdi. Onlardan biri:

- İşte şu çocuktan soralım, diye atın başını Balğın'a doğru çevirdi.
- Yavrucak, bu yol nereye gidiyor?
- Balğın duraksayıp düşünmeden cevapladı.
- Bu yol Moskova'ya gidiyor. 

¹ Berdibek Sokpakhbayev, 15 Ekim 1924 tarihinde Almatı bölgesinin Narınkol köyünde dünyaya geldi. Abay Pedagoji Üniversitesi'ni daha sonra da Moskova Yüksek Edebiyat kursunu bitirdi. Birkaç yıl köy mektebinde öğretmenlik yaptı. *Kazak Edebiyatı* gazetesinde *Baldırğan* dergisinde Ş. Aymanov Kazak-film Sinema Stüdyosu'nda çalıştı. Kazakistan Yazarlar Birliği'nde çocuk edebiyatı edebî danışmanı oldu. Edebiyata şiir yazarak başladı. 1950 yılında *Bulak* (Pınar) adlı şiir kitabını çıkardı. Daha sonra çocuklara ve yetişkinlere ithaf ettiği yirmiden fazla hikâye, uzun hikâye, roman kitapları yazdı. *Menin atım koja* (Benim Adım Koj), *Balalık şakka sayahat* (Çocukluk Dönemine Seyahat), *Boztöbede bir kız bar* (Boztöbede Bir Kız Var), *Ölgender kayıp kelmeydi* (Ölenler Dönüp Gelmez), *Kaydasın Gavhar* (Nerdesin Gavhar) gibi eserleri Sovyet halklarının dillerine ve başka yabancı dillere tercüme edilip sahnelendi, filmleri çekildi. 1967 yılında çocuklara ve yetişkinlere ithaf ettiği filmleri Fransa'nın Kann şehrindeki film festivalinde "Menin Atım Koj" filmi özel ödüle layık görüldü. Kazak Sovyet Yüksek Meclisi'nin Saygı Nişanı'yla ödüllendirildi. 1992 yılında vefat etti.

CÜSİPBK AYMAVİTOV¹

Türkçesi: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

BİRBİRİNİ YEM YAPMA

Gür otların arasında yan gelmiş yatıyordum. Bileğimin altında dingildeyen beyaz kurda gözüm ilişti. Silkeleyip yere düşürdüm. Yere düşen kurt, fırsat kollayıp biraz yattı kımıldayarak başını kaldırdı. Gerilerek uzandı, kuyruğunu çekip toparlanıp gövdesini ileri doğru uzattı. Yatarak yerde sürünüp çalı çırpıya tırmanıp güçlükle gidiyordu. Kımıldayan zavallıyı bu vaziyette karınca görmesin mi? Belinin tam ortasından dişleyip başını kuyruğunu iki tarafa büküp sürüyerek götürdü.

Sol tarafıma baksam iki söğüdün arasında ağını örmüş köşede sinek avlayan örümcek duruyor. Ne yapacak diye ben de seyretmeye başladım. Örümcek de çıtırtı etmeden epey bekledi. Telaşla uçan sineklerin bazıları örülmüş ağı fark etmeden kanadının ucuyla ağa dokunuyor, bazıları ağa konacakken fark edip ürkerek geri uçuyorlar. Sinekler ağa düştükçe örümcek uçacak kuş gibi yerinde duramayıp hazırlanıyordu. Bir sinek vızıldayarak uçtu, sağa sola yalpaladı gelip ağa düştü. Kanat çırpı, çırpındıkça debelendikçe ağın içine daha da beter gömüldü. Birden bire örümcek atılıp avlara girişti. 

¹ 1889-1931 Yazar, dram yazarı, şair, tercüman, araştırmacı Cüsipbek AymavıtoV Bayanavıl bölgesinde 1889 yılında dünyaya geldi. 1914 yılında Pavlodar şehrinde Rusça-Kazakça eğitim veren liseden mezun oldu. İlk eserlerini 13 yaşında yazmaya başladı. 1918 yılında Semey'de Öğretmen Enstitüsü'nden mezun oldu. 1913 yılında *Kazak Gazetesi*'nde ilk makalesi yayımlandı. Kazak Tili, *Ak Col* gazetelerinde edebî muhabirlik yaptı. Çimkent Eğitim Yüksekokulu'nda müdürlük yaptı. 1929 yılında, baskı döneminde suçlanarak 1931 yılında kurşuna dizildi. "*Kartkoca*", "*Akbilek*", "*Künikedyin cazığı*" romanlarından bazılarıdır. Hikâye, piyes, dram, edebî tenkit sahasında eserler ortaya koydu. Kazak edebiyatında realist romanın prensiplerini oluşturan ilk yazar olarak bilinmektedir.

SAKEN SEYFULLİN¹

Türkçesi: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

İKİ BULUŞMA

Cibek beni tanımadı. Tanınması da imkânsızdı. Yaz günü, kızıl güneş, dağı Kaşıp batarken ben, Ejderhalı Bel olarak bilinen yamaçlı gölün üst başında yaşayan zenginin köyüne gidiyordum. Ejderhalı Bel, o kadar da yüksek değildi; tepeli dağın doğu tarafındaydı. Ejderhalı Bel'in etrafına yerleşmiş beş altı köy var, hepsi de zengin köyler. Her köyün biner tane koyunu var. Sürü sürü atları var. Her köyün karşısında mallar ağır ağır yayılıyordu. Koyunlar kuzularla birlikte meleşip koklaşarak otuyorlardı. Sığırlar küçük sürüler hâlinde dağın yayılıyor bir kısmı da sakin bir şekilde yatıyordu. Bir sürü deve çökmüş, dinleniyordu. Yaylada kişneyerek kara kurt gibi kaynayıp yayılan at sürüleri görünüyordu.

1919 yılının yazıydı. Akmola, Semey vilayetlerinin sınırıydı. Kolçak hükümeti devletin başındaydı. Yayayım, kolumda âsâ, başımda kötü kuzu derisinden tumak, ayağımda eski asker çizmesi, üstümde eski koyun derisinden pantolon ve eski püskü yırtılmış mavi kumaş çapan var. Belimde eski, kirli paçavralaşmış bel bağı var. Cibek beni nerden tanısn? Ben en köşedeki köye gelip köyün muhtarının büyük, ak boz evine girdiğimde güneş batıyordu.

Sıcak yaz akşamı, gökyüzü açık... Sadece batı tarafta toplanmış biraz kara bulutlar görünüyor. Ejderhalı Bel'in etrafındaki mal ve davarlar yavaş hareket ediyordu. Meleyen kuzuların, kişneyen atların, böğüren sığırların sesleri geç vakte kadar birçok yerden duyuluyordu. Kolçak hükümeti var ancak Ejderhalı Bel'in üstüne kurulmuş beş altı köy, hiçbir hükümete tâbî değil; kendi başına, bağımsız bir ülke gibi. Kiyizüye² selam verip girdim, eşikten biraz ilerde alaca karanlıkta, evde tek başına oturan büyük hanımla selamlaştım. Öylesine sordu. Yerimi yurdumu anlattım. Yekibastuz fabrikasından gelen işçiyim dedim. Sohbet ettik. Eve alacakaranlıkta biri girip biri çıkıyor. Kazanı ocağa astı. Ateş yaktı. Ocağı yakmaya çalışan kızıl yelekli genç gelin, tezек yanmayınca eğilip üfleyerek ateşi yaktı. Gözüm, ocağı yakmaya çalışan gelinin yüzüne takıldı, birden kalbim oynadı. Nerde gördüm onu? Göz açıp kapayana kadar fikrim, düşüncem döndü dolaştı zavallı Cibek'i buldu. Evet tanıdım. Cibek, önce zengin devletli sonra fakir olan Karsakbay adlı ihtiyar kocanın kızıydı. Karsakbay'ın obasında Cibek'ten daha güzel bir kız yoktu. Cibek, Karsakbay'ın şımarttığı en küçük çocuğuydu. Karsakbay, Ci-

bek'i fakirlere yakıştırmıyordu, zenginlerse Cibek'i beğeniyor fakat Karsakbay'ın fakirliğinden hoşlanmıyorlardı. Ne kadar Cibek'i sevip şımartsa da babasının tek düşüncesi mal, paraydı. Ancak Cibek'in düşüncesi başkaydı.

Cibek evet Cibek'ti. Şimdi Cibek ocak yakıyordu. Beni tanı mıyordu. Cibek kuma olmuştu. Zengin birinin ikinci eşi. Zengin, şişman, porsuğun kemirdiği ağacın kökü gibi kara, çilli yüzlü ihtiyar koca dışarıya hizmetçilerine bağırıp davar iti gibi hırlayıp geldi yukarı, geçip ocağa doğru oturdu. Baş köşenin yanında da iyi giyimli zengin biriyle sohbet ediyordu. Cibek ocağı yakıyordu. Önceleri yıldız gibi parlayan, maral gibi oynayıp zıplayan Cibek'in yüzünde gülümsemeden eser yoktu. Zavallı Cibek. Nasıl düştün bu duruma? Baban seni bu yağlı şişman herife para için sattı mı? Vay! Sen nasıl alıştın buna? Nasıl ağladın kim bilir kaderi kara? Zavallım nasıl alıştın, nasıl! Senin bu duruma düşeceğini kim düşünürdü ki? Düşüncelere dalarak eşik tarafına dönerek oturdum. Cibek ile konuşacak takatim yoktu. Ne yapacağımı bilemez bir hâldeydim. Dışarıya bir iki defa çıkıp geldim. Cibek ocakla meşgul oluyordu. Şişmanlar sohbet ediyorlardı. Et pişti. Kazanı astığı yerden indirdi. Büyük sininin içine eti koyup başköşedekilerin önüne bıraktı. Beni, başköşedekiler davet etti. Et yedik. Et yedikten sonra başköşedekiler için de benim için de misafir odasına yatak yaptı. Biz misafir evine geçtik. Cibek ateşi karıştırdı. Misafir evine gelip yatan iyi giyimli adam bana tan vakti abdest almam gerek diyerek yumuş bu yurdu. Güğüm getirmemi istedi. Ben ibrik almak için zenginin odasına girdim. İhtiyar koca, yatmadan önce kıymız içiyordu. Üstünde gömlek vardı. Genirerek karnını sıvazlıyordu. Kıymızı tekrar tekrar fıçıya boşaltıp doldurarak zengine verense ilk hanımdı. Cibek hâlâ ocağı yakmakla uğraşıyordu.

Yavaşça adımlayan bana bakarak, beyefendi ne lazım dediğimde, geldim geleli benim yüzüme açık şekilde bakmayan Cibek bir baktı ve dondu kaldı. Cibek benim yüzüme donuk donuk bakıyordu. Cibek'le göz göze geldik.

— Deminki adam ibrik gerek dedi, dedim.

— Aaa al dedi.

Hemen ocağın üstündeki güğümü alıp çıktım. Misafir eviyle zenginin evi hemen yan yanaydı. Soyunup yattım. Uykum yoktu. Zenginin evinden çıkanları dinliyorum. Biri çıktı, biri girdi. Biraz sonra Cibek'in çıktığını anladım. Cibek, çadırın üstündeki güneş giren penceresini kapattı. Misafir evinin yanına gelip biraz durdu; bir ah çekip iç geçirdi sanki ağzından ateşler çıktı, gidip evine girdi. Geç vakte kadar uyanık yattım. Düşünce sardı beni. Tan vaktine yakın biraz uykuya dalıp biraz gözlerimi dinlendirdim. Namaza kalkan misafir evindekilerle beraber kalktım. Yaya yola koyuldum.

Günler geçti. Kolçak hükümeti düştü. Sovyet hükümeti yeniden hâkim oldu. 1921 senesiydi. Bu bir iki yılın içinde Kazakistan'ın birçok yerini gezip

gördüm. Kazakistan'ın dışında da birçok şehirde, yerde bulundum. 1921 yılında Kazakistan'ın bir şehrinde Sovyet toplantısını yönettim. Ben şehre geldiğim gün toplantı başladı. Halk toplandı. Şehrin geniş, büyük, güzel bir kulüp salonundaydık. Toplantıyı tebrik ettim. Konuşmamı yaparken gözlerini benden ayırmayan, kapkara boncuk gibi iki göze ilişti gözlerim. Hemen sözü bitirdim. Oturdum. Karşımdaki yürütme komitesi başkanına:

— Orada oturan hanım kim, diye sordum.

Yürütme komitesi başkanı baktı.

— Haa o mu? O kadın, Burjik adlı zengin bir arkadaşımızın ikinci hanımıydı. Bu yıl kaymakam seçimlerinde halkın gözü önünde kocasından ayrılıp halkın arasına karıştı, sonra delege olarak seçildi, geldi bizimle birlikte burada oturuyor. Bugün benimle konuştu. Şimdiki amacı okumak, tahsil almak.

Oturan Cibek'ti. İki gözü bana odaklanmıştı. Ben de baktım, içimden, Cibek kafesten çıktın, oyy oyy Cibek! Hiç düşünmediğim bir anda yeniden karşılaştık seninle. Hayatındaki yeni sayfa hayırlı olsun bacı! Senin gibi kara bahtlı birçok kardeşimizin inşallah senin gibi özgürlüğe kavuşup insan olarak yaşaması tez olur, dedim.¹

¹ Saken Seyfullin, Kazak edebiyatına, yeni imgeleri, kahramanları kazandıran büyük bir edebiyatçı, halk mimarı, edebiyat araştırmacısı, yazar, dramaturgdur. 15 Ekim 1894 tarihinde Karagandı'ya bağlı Canarka köyünde dünyaya geldi. İlköğrenimini Akınola'daki mektepte aldı. 1913-1916 yıllarında Omsk Öğretmen Enstitüsü'nü bitirdi. 1914 yılında "Ötken künler" (Geçmiş Günler) adlı şiir kitabı Kazan'da yayımlandı. "Bakıt colında" (Baht Yolunda) adlı dram eseri 1918 yılında Akınola'da sahneye koyuldu. 1922-1925 yıllarında "Yengbekşi kazak" (Emekçi Kazak) gazetesinin genel yayın yönetmenliğini yürüttü. 1925-1937 yıllarında Kazakistan Yazarlar Birliği başkanlığını yürüttü. "Asav tulpar", "Dombıra", "Kökşetav", "Kızıl at" poemaları, şiir kitaplarıdır. "Jer kazgandar", "Ayşa", "Cemister" nesir eserlerinden bazılarıdır. Stalin devrindeki baskı döneminde 1937 senesinde idam edildi.

² Kazakların yaylalara kurdukları keçe çadır.

MİRJAKIP DULATOV¹

Türkçesi: Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU

KÜRK HAYIRLI OLSUN

Hacı emmi kürk hayırlı olsun!

— Sağ ol.

— Kaça aldınız?

— El yakıyor, 350 som. Umsındı'ya giyecek alayım demiştim, onları Moskova'dan almayı düşünüyorum.

— Tokış, kürkünüz pahalı değil; ben bu üstümdekini 150'ye aldım diyerek paltoyu gösterdi.

— Oy gözümün ışığı. Elin günün içinde üstümüze başımıza dikkat edelim de.

Tokış gülümseyerek:

— Siz hâlâ elin günün içinde giyimimiz kuşamımız iyi olsun diyorsunuz, buradaki kurnaz gazetecilerin söylediklerini duydunuz mu? Onlar bizi suçluyorlar. Milletten çok para toplayıp kendileri için harcıyorlar; bir kuruşluk birtindikleri iş yok diyorlar.

— Eee! Biz kimsenin elinden zorla çekip almıyoruz ki! Halk kendi verdikten sonra şeriata göre de bize gazetecilerin felanın sözü gerekli değil. Aşağı yukarı 2-3 som vermekle halk fakir düşmez.

— O zaman da hacı emmi, onlar Jorıkbay kocayı utandırmışlar.

— Keratanın utanmasına baksana, ne çekiniyorsun, senin paran değil desen olmaz mı?

— Jorıkbay çok mülayim biri, çıtını çıkarmaz. O zaman bu kadar parayı nereye harcıyorsunuz derlerse millete ne dersin? Onlar el âleme duyurup delallık edeceğe benziyor.

— Gözümün nuru, Tokış can, sen hâlâ çocuksun, biz böyle durumları çok gördük. Bunda sıkılacak bir durum yok. Avukata verdik deriz. Tercümanlara, memurlara verdik deriz, bir yolunu buluruz dediği anda gazetede çalışan genç bir muhabir selam verip içeri girdi.

Hacı efendi derhal kürkün üstünü kaftanıyla örtüp, tespih çekiyormuş gibi oturdu.❧

¹ Aydın, halk mimarı, bağımsızlık için büyük mücadele vermiş büyük bir kahraman olan Mirjakıp Dulatov, 25 Kasım 1885 tarihinde Kostanay'a bağlı Kızbel köyünde dünyaya geldi. Kazak halkının bağımsızlık yolunda şairlik, yazarlık, gazetecilik mesleklerinin hepsinden istifade etti. 1897-1902 yılları arasında Rusça okulda eğitim aldı. İlk Kazak romanı olan "*Baktırsız Camal*"ı kaleme aldı. Halkı aydınlatıp eğitime davet etmek için "*Oyan Kazak*" adlı eserini yazdı. Bu eser yüzünden Rus hükümeti tarafından hakkında soruşturma açıldı. 1913 yılında Ahmet Baytursinov ile birlikte Kazak gazetesini çıkardı. 1920 yılında Taşkent'e giderek *Ak Col* gazetesinde çalıştı. 1922 yılında hiçbir suçu yokken tutuklandı. Hapisten çıktıktan sonra Orenburg'daki Halk Enstitüsü'nde hocalık yaptı. 1928 yılında aydınlarla birlikte yeniden tutuklandı. 1935 yılında hapishanede vefat etti.

BERİK ŞAHANOV
Türkçesi: İmdat AVŞAR

MAKSUT AĞABEYİM

Avulun yakınlarında çok da yüksek olmayan, Karatepe dedikleri bir yer vardı. Uçsuz bucaksız ve dümdüz uzayan bizim bozkırda böyle yüksekliklere rastlamak nerdeyse imkânsızdır. Belki de bu yüzden, dünyada bu tepeden daha yüksek bir yer olmadığını düşünürdüm. Yirmi otuz hanelik, eğri büğrü kerpiç evlerden ibaret kışlaktan başlayan geniş köy yolu, batıya; rayon merkezine kadar uzanıyordu. Yaşlılar, bu yolu takip ederek büyük şehirlere hatta eyalet merkezine de gitmek mümkündür, diyorlardı.

Yüksek bir yere çıkıp oradan yola bakarak hayal kurmayı çok seviyordum. O yol, nedense benim yüreğimde büyük ve gerçekleşmesi imkânsız anlaşılmasız ümitleri ve tutku dolu heyecanlı duyguları çağırıyordu. Bu yol, bozkırda yeşeren ve kuruyan otların, çalılıkların arasından kıvrılarak uzadığından sonsuz düzlükte ilerliyordu ve bu yüzden de dikkat çekiyordu. Annemin dediğine göre, kardeşim Sultan ve avulumuzdaki diğer yiğitler cepheye bu yoldan gitmişler. Eğer annemin dedikleri doğruysa, ağabeyim ve diğerleri, avula bu yoldan döneceklerdi. Bu düşünceler, beni bir an bile terk etmediği için sabahları gözlerimi açar açmaz Karatepe'ye çıkıyordum. Gün içinde bir kez de olsa o tepeye çıkamazsam, bu dünyada kendime yer bulamıyordum. Kendimi, sanki yapmam gereken çok önemli bir işi unutmuş gibi hissediyordum.

Ağabeyim cepheye gittiğinde, daha çok küçükmüşüm, bu yüzden, ben onun nasıl biri olduğunu bilmiyorum, yüzünün nasıl görüldüğünü de... Buna rağmen, bütün gün ağabeyim hakkında düşünüyorum. Bazen avulumuzdaki insanlar, beni uzaktan görünce;

— Şuna bak, tıpkı ağabeyi Sultan'a benziyor, burnu da tamamen onunki gibi, yumru, diyorlardı...

Birileri;

— Eh, Sultan... Çok iyi çocuktu, deyince gurur duyuyorum, efsunlanmış gibi, bu sözleri diyen adamın yanından bir adım bile uzaklaşmadan, onun etrafında dolaniyorum.

Son zamanlarda evdekiler, Sultan ağabeyimin artık geriye dönmeyeceğine inanıyorlardı. Bu nedenle onu daha az yâd etmeye çalışıyor, nerdeyse hak-

kında hiç konuşmamaya gayret gösteriyorlardı. Ağabeyimden söz açıldığında, babam derin derin iç geçirip susuyor, annem ağlamaya başlıyor ve evimiz kederle doluyordu. Böyle anlarda yüreğim burkuluyor ve kendimi evden dışarı atmak istiyordum...

Her şey bir kış günü, o lanet olası kara kâğıdın bizim eve getirilmesiyle başladı. O günden sonra zaten az konuşan babam, bütün gün kaşlarını yere yıktı, hiç konuşmadı ve tamamen sustu. Annem sanki birdenbire yaşlandı, eli ayağı tutmaz oldu. Oturduğu yerden güçlkle, bir şeylere tutunarak ayağa kalkıyor ve nedense o anlarda acıyla inliyor, nefes alamıyor, adeta boğuluyordu. Ama ben, ağabeyimin öldüğünü düşünmüyordum. Onun avula döneceği günü ve zamanı hayal etmeyi çok seviyordum. Gece gündüz bunu düşünüyordum. Ne kadar hayal etsem, ne kadar öldüğüne inanmasam da onu çok özleyor, onu görmek için sabırsızlanıyordum. Resmini alıp saatlerce ona bakıyordum. Ağabeyim, bu resmi bize geçen yıl göndermişti. Resmin arkasında, ağabeyimin el yazısı ile şöyle yazılmıştı: Ağabeyleri Sultan ve Maksut'tan kardeşleri Seyitcan'a hatıra! Bu küçük, parlak kâğıdın dörtte birine yazılmış iki satır yazı ve bu kâğıttaki iki askerin boydan çekilmiş resmi bizim evdeki en aziz hatıraydı. Resimle birlikte, ondan gelen mektupta ağabeyim şunları yazmıştı: Anne, resimdeki benim en yakın arkadaşım Maksut'tur. Savaş bittiğinde, onunla birlikte bizim avula geleceğiz... Bu mektup okunduğunda annem gözyaşlarına boğulmuştu:

— Azizim, sana da arkadaşına da kurban olurum. Birlikte avula geleceğiz diyor, Allah'ım onları arzularına kavuştur!

Biz kara kâğıdı aldıktan sonra da Maksut bize mektup gönderiyordu. Sonraları, onun mektupları da kesildi, aylar geçmesine rağmen ondan da bir haber çıkmadı. Savaşı kazanmıştık ve acı günler bitmişti. Sağ kalanlardan sevindirici haberler geliyordu, yakında eve dönüyoruz diye mektuplar geliyordu, hatta bazıları eve dönmüştü...

Hatırladığım kadarıyla bozkır her zaman kahverengi olmuştur; çünkü bizim bozkırın iklimi kuraktır. Kurak olmasa da zaten az olan yeşillik hemen solar ve yazın bozkırın manzarası oldukça kederli olur. Bu yüzden, kuru, sıcak ve kurak hava birkaç ay devam etse de, bu birkaç aylık süre sonsuza kadar devam ediyormuş gibi hissedilirdi. Bozkırın tek zenginliği, sık çalılıkların arasında biten tavşan ve ceylan otu ezelden beri, asırlarca geniş bozkırı doldurduğundan, burada çok sayıda tavşan yaşıyordu. Sık sık rüzgârın havaya savurduğu bir parça deve yününe benzeyen ve birden ayağınızın dibinden fırlayan tavşanlara rastlamak mümkündü. Boş vaktimiz olduğunda oyalanmak ve biraz vakit geçirmek için bozkırın ortalarına doğru gider, kuşlara tuzak kurardık. Bir gün böyle gezintilerden birinden döndüğümde, annemin semaverini yaktığını gördüm. O, beni görür görmez seslendi:

— Saken, çabuk gel, senin ağabeyin geldi.

— Kim? Hangi ağabeyim?

— Maksut ağabeyin, resimdeki... Haydi, koş yanına.

Ben eve girince, olduğum yerde donup kaldım. Odada pek çok adam vardı. Misafiri başköşeye oturtmuşlardı. Ben içeri girer girmez gözlerimi iri iri açıp ona diktim. O an her şeyi açık açık gördüm. Gür ve yan tarafa taranmış siyah saçları, kemerli burnu, yuvarlak suratı ve biraz çekik gözü, merhametle bakan ve parlayan ela gözleriyle bu, resimdeki adamdı...

— Gel ağabeyinle tanış, dedi babam, sonra misafire doğru dönerek ekledi: Maksut, azizim, senin küçük kardeşin Seyitcan, işte bu...

Böylece ben ağabeyimle tanıştım. Akşam evde sadece bizim aile kalınca, babam Maksut ağabey ile uzun uzun konuşup olup bitenleri anlattı.

Maksut ağabey dedi ki:

— Ben, küçük yaşlardan itibaren yetiştirme yurdunda büyüdüm, daha sonra orduya alındım. Sultan ile ilk kez 1942 yılında, onun cepheye ilk geldiği zaman tanıştık. Doğrudur, cephe hattında insanlar birbirleriyle çok yakın dost oluyorlar ama biz, onunla birbirimizi görür görmez çok samimi dost olduk. Zamanla öyle yakınlaştık ki, sanki ömrümüz boyunca birlikte yaşamıştık. Sultan benden biraz büyüktü ve beni küçük kardeşi gibi gözetip kolluyordu. O; savaş biter ve sağ kalırsak, birlikte bizim avula gideriz, diyordu. Böyle bir arzusu vardı. Ben, tamam, diyordum, birlikte gideceğiz... O zaman, onu gurbet ellerde koyup da buraya yalnız döneceğimi hiç düşünmüyordum.

Maksut ağabey, konuşmasını yarım bırakıp derin bir düşünceye daldı.

Babam;

— Sen iyi ki geldin, dedi, bizim evimiz senin evindir. Biz sana, Sultan'a nasıl davranıyorsak, öyle davranacağız, Seyitcan ile birbirinize destek olursunuz...

Bizimkiler ateşli bir şekilde onun yorgun olduğunu, biraz dinlenmesi gerektiğini bildirseler de Maksut ağabey canla, başla kolhoz işlerine el attı. Kış boyu diğerleri ile birlikte bizim körelmiş, eski sabanları, tırpanları tamir etti. İlkbaharda toprağı aktardı ve bir gün, işten eve döndüğünde;

— Yarın sabah yaylaya ot biçmeye gidiyorum, dedi. Otu kolhoz gölünün sahilindeki çimende biçiyordu. Annem derhal ona yolluk hazırlamaya başladı.

Yalnız kaldığımız bir anda, Maksut ağabey bana sordu:

— Yaylaya gitmek istiyor musun? Zaten tatildesin, seni de götürüyem mi?

— Götür, beni de götür, ben çok istiyorum, diye yalvarmaya başladım.

O anama;

— Apa, ben Seyitcan'ı da yaylaya götüreceğim, izin ver gelsin, hiç olmazsa toprağı tanısın, eğlensin, oyalansın, dedi.

Annem, hemen razı oldu:

— Nasıl istiyorsan öyle yap oğlum, ben zaten ona sahip olamıyorum ki, hiç olmazsa orada, bütün gün senin gözünün önünde olur, burda onun nereye gittiği, nerde olduğu belli değil.

Ertesi sabah, gün doğmadan yola çıktık. Bizimle birlikte ailesiyle Brigadir¹ Beysen ve diğer ot biçiciler de yola düştüler. Hiçbir yerde mola vermeden tahminen gece yarısı varacağımız yere ulaştık. Eşyaları boşaltıp atları otlamaları için çayıra bıraktık, lakin atlar öyle yorgundu ki, otlamak yerine, otların üzerine yatıp kaldılar. Sabah güneş doğmadan çadırları kurmuş, kahvaltımızı yapmıştık, ot biçenler ise çoktan işe başlamıştı.

Beysen;

— Oğlum, sen ot biçenlere su dağıtmak işini yapabilir misin, diye bana sordu?

Yaparım, dedim. Bu iş öyle zor değildi. Öğleye doğru güçlü kara öküzü eyerlediler, su tuluğunu yüklediler ve beni de öküzün üstüne oturtular. Benim işim biçim sahasını dolaşarak ot biçenlere su dağıtmaktan ibaretti.

Tırpancılar, otu gölün sahilinde, çay yatağına yakın yerlerde biçiyorlardı. Burası dünyanın en güzel yerleriyle yarışacak kadar etkileyiciydi. Dört bir yanda, göz alabildiğince uzayan düzlükte yeşil otlar ırgalanıyor, suları berrak mavi göl nazlı nazlı dalgalanıyordu. Bana göre, dünyada buradan daha güzel bir yer olamazdı.

İşimi hemen bitirip kara öküzü otağa saldım ve gün boyu Maksut ağabeyimin etrafında dolaşım. Ağabeyim ot biçiyordu ve ot biçme işini ağabeyim kadar güzel yapan başka biri olamayacağını düşünüyordum.

Bir keresinde, her zamanki gibi Maksut ağabeyimin yanına yaklaştığımda, o, bana dikkatle bakıp derin derin nefes aldıktan sonra;

— Sen bunu Künimay'a götürebilir misin? dedi ve bana, dörde katlanmış bir kâğıt uzattı.

Künimay, Beysen'in tek kızıydı. İki yıl önce bizim avuldaki yedi yıllık okulu bitirmiş, avulda ortaokul olmadığından tahsilini devam ettirmek için ilçe merkezine gidememiş ve ev işlerini yapmaya mecbur kalmıştı. Bana sorsanız, bizim avulda ve komşu avullarda Künimay'dan daha güzel bir kız yoktu. Künimay, çok güzel şarkı söylerdi ve çok da sevecen bir kızdı. Ben onu bütün kalbimle seviyordum ve sevmeye de devam ediyordum. O da beni çok sever, beni avuldaki diğer çocuklardan farklı, kardeşi gibi görürdü. Önceleri o bize çok sık gelirdi; ama Maksut ağabeyin gelişi ile birlikte, bizim evde görünmemeye başlamıştı. Belki de ondan utanıyordu. Ben onun yanına çok kolayca varabilirdim. Yeter ki ağabeyim istesin, onun dediği her şeyi yapmaya hazırdım. Bu yüzden de hemen ona cevap verdim:

— Elbette verebilirim.

Künimay annesi ile ot taşıyordu. Onun yanına vardığımda o, ot yığınının gölgesinde dinleniyordu. Yarisına kadar ot yüklenmiş araba da orada duruyordu. Künimay'ın annesi ortalıkta görünmüyordu, galiba ot tayasının yanında dinleniyordu.

Ben Künimay'ın yanına oturdum ve mektubu çıkarıp ona verdim:

— Ağabeyim, bunu sana vermemi istedi.

Künimay, mektubu sessizce aldı ve avuçlarının arasında sakladı, birilerinin görmesinden endişe ediyor gibiydi, emin olmak için bir süre etrafına baktı. O, bana hiçbir şey demedi, ben de geriye döndüm. Maksut ağabeyimin yanına vardığımda, o soru soran bakışlarla gözlerini bana dikti ve;

— Verdin mi, diye sordu.

Kara öküzümün üstünde muhkem oturarak verdim, dedim.

— Ne dedi? Kızdı mı? diye, telaşlı şekilde tekrar sordu ve hemen gözlerini benden kaçırdı. Ancak ben, onun gözlerinde bir tebessüm kıvılcımlandığını o an hissettim.

— Yok, kızmadı, dedim.

Ertesi gün ben ona Künimay'ın cevabını getirdim. Künimay, ona ne yazmıştı, bilmiyordum ama o günden itibaren ağabeyim daha neşeli görünüyordu. Yanımızdan bir ot arabası geçtiğinde, derhal oraya bakıyordu. Ben, onun gözlerinin kimi aradığını artık çok iyi biliyordum.

— Seyitcan, sen arabaya otur, biraz o tarafa geç. Burda yer çok. Ben bir yere gideceğim, hemen dönerim, dedi Maksut ağabeyim.

Biraz sonra, onun Künimay'la birlikte ot yığdığını gördüm. Arabalar göründüğünde, otu tayaya yığıp tekrar kendi ot biçtiği yere döndü. O sevinç içinde, güçlükle yürüyen atlara bağırıyordu. Atlar onun sesiyle ileri atılıp, hızla koşuyorlar, o da şen nağmeler mırıldanıyordu.

O gün, güneş batana kadar, Maksut ağabey sevinçli ve heyecanlıydı, en zor işler sanki onun ellerinde eriyordu ve biz ona bakıp canlanıyor, bütün yorgunluğumuzu unutuyorduk.

Avla akşam, hava karardıktan sonra döndük.

Maksut ağabey;

— Benim zavallı hayvanlarım yorulmuş, diye arabaya koşulmuş atları çözüyor, atların yelelerini, sırtını sıvazlıyor, onlarla meşgul oluyordu. Sanki bugün onları çok çalıştırıp yordğu için atlardan, suçunun bağışlanmasını istiyordu.

Günler böylece geçip gidiyordu. Maksut ağabey ve Künimay gitgide birbirlerine yakınlaşıyorlardı. Künimay'ın annesi olmadığından ben ot biçme makinesini çalıştırıyordum, onlar ise başbaşa kalıyorlardı. Onların yakınlığı, bende sevinç, gurur ve şaşkınlık karışımı, tarif edilmez bir duyguya neden

oluyordu. Biz artık ağabeyimle daha iyi anlaşıyorduk, birbirimize her zamankinden daha sağlam bir bağ ile kenetlenmiştik.

Ot biçme ve yığıp taşıma işleri bitti. Eğer şimdi yeteri kadar makine ve insan olmasaydı, yaz boyunca onca işi bitirmek mümkün değildi, bu işler kış mevsimine kadar ancak tamamlanırdı, biz atlılar ve piyadeler bir ayda ancak on ya da on beş ot tayası kurabilirdik...

— Seyitcan, kalk, oğlum, kalk! Baban ve ağabeyin gün doğmadan gittiler, şimdi çok susamışlardır. Bak, güneş nasıl da yakıyor, tez ol, onlara su götür, diye annem beni uyandırdı.

Sabah kahvaltımı yapıp, soğuk su ile dolu küçük ibriği aldım ve ekin sahasına doğru yola düştüm. Harmana doğru gelen başak yüklü arabalarla karşılaşıyordum. Arabaların kaldırdığı toz, göğe yükseliyordu. Yolda babamla karşılaştım, su kabını ona uzattım. Babam birkaç yudum içip ibriği bana uzattı ve;

— Bunu ağabeyine götür, dedi.

Babam, bunu söyleyince, yolum ekin biçilen yere kadar uzamıştı. Yolun her iki yakasında, olgun başaklarıyla, sapsarı bir buğday denizi dalgalanıyordu. Başaklar, kapanmış kız kirpikleri gibi ırgalanıyor, ilerde, ekin biçenlerin silüetleri görünüyordu. Ekin biçenler, arkalarındaki düzlükte, sık buğday desteleri bırakıyordu.

Yolun sağ tarafında Maksut ağabeyimi arıyordum. Onunla birlikte Künimay da çalışıyordu. Onlara yaklaştım ve hayırlı işler, bereketli olsun, diye selam verdim.

Künimay, gülerek cevap verdi:

— Ooo! İşte Seyitcan da bize yardıma geldi!

Her ikisi de oturup sıra ile su içtiler, sonra benimle biraz sohbet edip yeniden işe başladılar. Onların birlikte nasıl da mutlu ve şen oldukları açıkça belli oluyordu.

Bir gün, ağabeyime öğle yemeği götürdüm, Künimay onun yanında değildi. Ağabeyim, sanki gözlerindeki ışığı ve sevincini yitirmişti. Kırgın ve üzgün görünüyordu, bu yüzden, onu yalnız bırakmayı istemedim, akşama kadar onunla birlikte oldum. O gün, biz eve geç döndük. Ağabeyim hiç konuşmuyordu. Akşam yemeğinde, sofrada oturanın o olduğuna inanmak mümkün değildi. Maksut ağabey yatmadan evvel hava almak için bahçeye çıkınca, annem telaşlı bir hâlde babama haber verdi:

— Duydun mu? Beysen karısına; “Sen kızını bu aslı nesli belli olmayan âvâreye mi vermek istiyorsun?” diye kızmış, bugün Künimay’ın, evden dışarı çıkmasına izin vermemiş...

— Maksut bunu biliyor mu?

— Bilmiyorum, eğer bunları duyarsa, kalbi kırılır.

Babam düşünceli bir hâlde anneme baktı:

— Beysen ile konuşmayı deneyelim.

Annem kederle başını salladı:

— Bir faydası olur mu, bilmiyorum. Eğer Janıl olmasaydı, avulda onun yüzüne bakan da yoktu. O insanlarla konuşmayı dahi beceremiyor. Suratını asıp susmaktan başka marifeti yok.

Ama onlar, yine de Beysen’le konuşmaya karar verdiler. Ertesi gün, Beysen ile karısını, bize davet ettiler. Babamların ricasıyla, avuldaki gençlerden biri, Maksut ağabeyimi kendi evlerine çağırdı, ağabeyim, o gün evde yoktu. Yemekten sonra, babam Beysen ile konuşmaya başladı:

- Beysen kardeş, “Atalarımız gençler kişileşmez, fakirler zenginleşmez”, demişler ama sen, bizim Maksut’un yetim, garip ve kimsesiz olduğuna bakma... Onun tek başına on delikanlıya bedel olduğunu kendin de görüyorsun. Bu zamanda fakirlik de nedir ki? Fakirlik nedeniyle gençlerin gönlünü kırma-ya değer mi? Yeri gelecek, kazanacaklar, paraları da olacak... Eğer gençler birbirlerini sevmişler, evlenmek istiyorlarsa, onlara engel olmak doğru değil. Biz de onlara yardım ederiz. Hem sen hem ben onların ardında dururuz. Sen de gariptin, kimsen yoktu, sen evlenirken, hısım akraban var mıydı? Maksut yiğit oğlandır, o da sana arka olur, dayanak olur...

Janıl, sanki ağızsız, dilsiz bir kadındı. Onun bir şeye karar vermek şöyle dursun, söz söyleme hakkı da yoktu. Bu yüzden de konuşulanları sadece dinliyor, bu konuşulanlarla hiçbir ilgisi yokmuş gibi susuyordu.

Beysen başını aşağı eğip kaşlarını çatı:

— Bertay, dedi, bıçağı alıp adamın yüreğine saplama... Sen olmayacak duaya âmin diyorsun. Ben bu işi çoktan bitirdim, kızımı nişanladım. Sen de bilirsin ki, ben sözümünden dönemem. Üstelik yakında düğün olacak, Künimay’ı gelin edip er evine yollayacağız.

Beysen, bunları söyledi ve ayağa kalktı. Yüreğim delice çarptı. Onun söylediklerinden, Künimay’ı çok yakında evlendirecekleri, onu gelin edecekleri anlaşılıyordu. O günden sonra Künimay işe gelmedi, evden dışarı çıkmadığı için de Maksut ağabeyim onunla görüşemedi. O, Künimay’a bir mektup daha gönderdi: Hiç olmazsa, son sözünü söyle dedi; ama Künimay, cevap bile vermedi.

Künimay, artık ondan kaçıyordu ve bu durum Maksut ağabeyimi daha feci yaraladı. O, gün geçtikçe zayıfladı, adeta kurudu, haddinden fazla dalgındı. O günden sonra, onun yüzünün güldüğünü görmedik. Bu arada yaz mevsimi bitti, güz geldi ve ben okula başladım. Maksut ağabeyim, belki de benim günlerce onu izlememden, gözünün içine bakmamdan biraz da olsa teselli buluyordu. Ben okula başlayınca tamamen yalnız kaldı ve bir gün;

— Ben burada ne yapacağım? dedi, en iyisi gidip hayvanları yayladan indirmeye yardım edeyim. O, çobanların yanına gitti, onların yayladan kışlağa göçmelerine ve evlerini düzeltmeye yardım etti. Yaylada oldukça uzun süre kaldı. Onun gelmesini sabırsızlıkla bekliyordum.

Günler birbirinin aynısıydı. Sabah kalk, derse git, okuldan gel, ödevlerini yap, yat...

O sıkıcı günlerin birinde, annem bana;

— Künimay'ı kocaya veriyorlar, dedi.

— Kime veriyorlar, diye sordum?

— Kolhoz başkanının kardeşine...

— Hangisine? Usen'e mi?

— Evet.

Cuma akşamı Kolhoz başkanı Darmen'in evinde düğün başladı. O gün, nedense, çok asabiydim, hırşımdan patlamak üzereydim. Birileriyle dalaşmak, bir şeyleri kırıp dökmek istiyordum. Gördüğüm herkese karşı içimde bir nefret uyanıyordu. Usen'in ağzı kulaklarındaydı. Usen'in, Künimay'ın evinin etrafında sendeleye sendeleye gezdiğini görünce, hiddetim daha da artıyor, öfkem kabarıyordu. Biraz daha büyük olsam, ona öyle bir yumruk vururdum ki, tepetaklak olur, yere devrilirdi. Önceleri, avulda düğün olsun diye sevinir, düğün olduğunda adeta yemek yemeyi unutturdum. Ama herkesin neşelendiği o gün, düğün olan eve dahi bakmadım. Akşamleyin yaşıtlarım sokakta neşe içinde oyunlar oynarken, ben ne yazık ki dışarı dahi çıkmadım; hatta pencereden de bakmadım. Birkaç gün sonra Maksut ağabeyim yayladan döndü, bütün aile sofraya başında toplanmıştık, o birdenbire:

— Baba, dedi, ben yarın gidiyorum...

— Nereye?

— Muharebe öncesi yaşadığım yere! Benim bütün belgelerim ordadır. Ben o belgelerimi alıp okula kaydolacağım, kaldığım yerden devam edeceğim...

Herkes sustu, odaya derin bir sessizlik çöktü.

— Sen bilirsin, gözümün nuru, dedi babam, nihayet konuştu ve ekledi: Yeter ki senin canın sağ olsun. Nereye gidersen git, sağ selamet ol. Ama bizi unutma, mektup yaz. Biz seni unutmayacağız. Eğer bir yardıma ihtiyacın olursa, çekinme, bize gel, söyle. Elimden geldiği kadar sana yardımcı olurum, senden hiçbir şeyi esirgemem.

Ertesi gün, ben ağabeyimi yola saldım. Babam onu atla ilçe merkezine götürdü. Maksut ağabeyimin gidişi herkesten çok beni etkiledi. Beni saatlerce yola bakmaya mecbur eden keder yeniden uyandı. Yine yalnız kaldım ve yalnızlığın acısını daha derinden ve bütün kalbimle duydum.

O akşam uzun bir süre uyuyamadım. Benden başka hiç kimsenin olmadığını bildiğim hâlde; karanlık odanın içinde uğultuyla karışık seslerin olduğunu hissediyordum. Karanlığa öyle dikkatle bakıyordum ki, sanki o an, ağabeyimi görebileceğimi ümit ediyordum. Annem, galiba benim ne hâlde olduğumu sezmişti. Bu nedenle fısıltıyla sordu:

— Seyitcan, yavrum, sen niye uyumuyorsun?

Kalbim o kadar hassaslaşmıştı ki, sanki ben, bu dünyadaki en aziz insandan ayrılmıştım. O an, zaten gözyaşlarımı güçlükle zapt ediyordum. Annemin merhamet dolu fısıltısından sonra kendimi tutamadım, hüngür hüngür ağladım. ❶

¹ Brigadir: Sovyet döneminde tarımsal üretim birimlerinde bir idarenin başkanı.

TURISBEK SAVKETAYEV¹
Türkçesi: Ufuk TUZMAN

KEMİK

Kendimi bildiğimden buyana dindar ve ihtiyar Ali'nin hiç böylesine gözleri yaşlı ağladığını görmemiştim. Öğle vakti postacı kızın getirdiği avuç dolu su kâğıttaki eki satır sözle çektiği acılarla, üzüntüler ve sevinçler iyice pörsümüş ihtiyar gururu çaya koyunca eriyen tereyağı gibi yumuşamıştı. Gelen posta bundan beş altı ay önce Yüksek Devlet Mahkemesine yolladığı dilekçenin cevabıydı. "...1937 yılı kurşuna dizilen ağabeyiniz Gali Toğasov'u suçlamaya esas teşkil eden hiçbir gerekçe bulunamadığından hakkındaki tüm suçlamalar düşürülerek, tamamen aklanmıştır..." diye yazılmıştı. O ihtiyar gözler nasıl ağlamazdı. Gözlüklerini almaya bile fırsat bulamadan sırtını yaslayarak, hıçkırmaya başladı. Büyük yorganını üzerinden çekip attı, "Alın yazım, ne oldu?" diye aceleyle yanına gelen sarışın, yaşlı karısına sarılarak, hıçkırıklara boğuldu.

Birlikte hıçkırarak ağlaşan yaşlı kadın ve ihtiyarın seslerini duyan komşular eve doluştu. Bir ucunda hapsirince "Çok yaşa!" diye öteki ucundan cevap verilecek kadar küçük köyde köylü her şeyden haberdar olurdu zaten. Bir de onun üzerine tarlada orak sallamadan başı öne sarkmış, bir araya gelmek, kucaklaşıp iki kelam etmek için bir bahane arandığı zamanlardı. Eğri sokağın başındaki iki odalı ev dolup taşı. "Selamünaleyküm" diye sözü uzatarak, kapıyı açanlar aksakal, kara sakalların ardı sıra eşik önünde zor yer bulmuştu.

Küçük oğlu kasaba merkezindeki SMU'da baltacılık yapıyor, nehir kenarına birbirine yakın inşa edilmiş yüksek katlılardan birinde oturuyordu. "Soba yakılan basit bir evde oturmak istemiyorum" diyerek, mühendisiyle tartıştığından mı yoksa inadından mı bilinmez zor bela orada yer bulmuştu. Can sıkıcı ıssız değil ya. Bahçesine sebzesini ekip, tavuk ve hayvanlarını yetiştirerek, her şeye karışmadan rızkını yemenin nesi yanıştı. O hayırsız, "Ay-vah simsiyah çaya bile muhtaç oldum." diye iki günde bir olduğu gibi çantasını kapıp gelmiş. Geçenlerde yaşlı kadın: "Gelin yüklü gibi görünüyor" diyerek kulağına fısıldadı. O günden bu yana iyi temenniler dilenerek, iğdiş edilen koçu otlamaya göndermemiş, yemlemeye almışlardı.

Uzun süre kalan misafirin gönlünü kırmadan sadece çay içirerek yollamak yakışık almaz. Anlatılacak sırrı, verecek akli kalmamış güçsüz ihtiyarlar "Sıcak etin varsa, kazana koy acelemiz yok!" denilen niyetle beşer altışar dağıttığı kartları oynamaya başlayınca, "Allahü ekber" çekerek, hayvanı kurban

ediyor. Yiyecek sandığının altında sonbaharda saman ya da kömür taşınırken lazım olur düşüncesiyle sakladığı birkaç şişe içki de vardı. Sofranın kenarına ‘ben de varım dercesine’ dikildi. Halkı çağırarak cenazeyi kaldırmak bir yana, sesini çıkarıp ağlayamadığı kardeşi için artık neyini esirgesin ki varını yonunu ortaya koyuyordu.

İnce belli şeffaf kadehler dudaklarına birer kez değdikten sonra deminden beri her şeyi kararsızlıkla söyleyen çoğunluğun sesi gürleşip yüksek çıkmaya başladı. Başları yere baksa da şeffaf kadehlere arzulararak bakan ve tekrar tekrar ellerindeki kadehleri kaldıranlar Ğali’yi tanıyan yaşlılarıydı. Birisi merhumun gençliğindeki saf karakterini, ilginç yönlerini anlatırken bir diğeri derinlere gömülen pişmanlığını dışa vurarak, “*Yiğitlikte seçilmişlerdendi, ah kıymetli ah!*” diyerek sakalını okşayıp uzun uzun başını salladı. Özellikle çenesindeki beş tel sakalı, beş ayrı yöne dağılmış Atabay söz aldı. Çetelere karşı mücadele döneminde Ğali ve o birlikte görev almış.

— Eeee, yiğitlerin seçilmişleri aramızdan gitti, boş konuşanları geride kaldı diyerek kendi kendine birilerine olan ihtilafını sinirli bir şekilde gösterdi.

— Burada oturanlardan hangimiz Ğali’nin eline su dökebilir ki? O ateş gibiydi.. On sekiz yaşında ya vardım, ya yoktum orduya yeni yazılmıştım. Şu Karaözek’in her köşesinde çetelerin türediği dönemdeydi. Bir çatışmada komutanımız vurulmuş, takımın başına Ğali geçmişti. Yorulmuş, Toranğı’daki Baymendi kışlağına varmıştık. Gizlenmiş çete ahırın yanına bağlanmış atlarına biner binmez dörtнала atıldı. Birer ikişer her yöne dağılıyorlardı. Ğali’nin yanından sıyrılarak, dağa doğru kaçan sivri şapkalının ardından dörtнала koşturdum. Çetecinin altındaki sümbül saçlı siyah at güçlüymüş, ilerideki çalıhğa ulaşırsa kaçacağa benziyor. Ğali altındaki yağızın başına gözüne vurarak, “Dur, dur!” diye bağırarak geldi. Kaçak telaşlanacağa benzemiyordu. Ğali tabancasını çekip ateş edince, kaçığın atı yere serildi. Başına dipçikle-yince kaçak olduğu yerden kalkamadı. Tüfeklerimizi kaçacağa doğrultup koştuğumuzda gördüğüme inanamadım. Size yalan gelebilir ama benim için gerçektir. Kaçağımız şu bildiğimiz Nursadık’ın oğlu Töken!

Sağ yanındaki ihtiyar birden irkildi:

— Hadi be, o kendisinin öz dayısı değil miydi?

— Onu diyorum ya, dedi. Atabay gözleri büyüyerek. Ğali hiç duruşunu bozmadan “Ellerini kaldır!” diye kükredi. Kaçak hırslanarak ellerini kaldırdı. Bana dönerek “Silahı varsa alıp, ellerini bağla!” diye emretti. O zamanlar Töken, kırk yaşlarına yeni girmişti. Kızıl yanaklı, yakışıklı ve pehlivan yapılı yiğitmiş. Tam tutmuşken tek koluyla beni yere serdi. Ne olduğunu anlamadım aniden kalktığımda kendisi de yerde yatıyordu. Ğali ağabey, bana vurunca hemen tabancasının arkasıyla başının arkasından vurmuş olmalıydı. Kolunu arkadan bağlayarak ata bindirip götürmeye başladım. Töken sessizdi. Kanı çekil-

miş, kötü niyetlerini gizlemişti. Yabancı değil, akrabası tarafından aşağılanarak gidiyordu. Öyle olmasa bile can tatlı değil miydi? Bir süre sonra “Hey Ğali, şaka mı yapıyorsun, yoksa bu hali gerçek mi?” diyerek titrek sesle sordu. “Biz toplum düşmanlarıyla şakalaşmayı bilmeyiz” dedi Ğali ağabeyim. Daha sonra “Önüme katarak seni ilgili yasal mercilere teslim edeceğim” diye devam etti.

— Oraya girince sağ çıkmak yok. Kaşık kadar kanımı bağışla. İt dahi olsam senin akrabası değil miyim? Seni çocukluğundan beri omuzlarımda taşıyarak büyütmemiş miydim?”

— Benim çeteci akrabam yok. Sovyetler Birliği’nin düşmanı benim de düşmanımdır. Yeter kes sesini... diyerek, tüfeğini tek hamlede sırtına çaprazlamasına astı. O anda birileri bir yerlerden üzerimize atlayarak, bizleri atlarımızdan düşürüp tekme tokat ellerimizi bağladı. Onlar bizi baştan beri izleyen Töken’in çeteci arkadaşlarıymış. Kapkara sakallılar bıçaklarını tam boğazımıza dayamıştı ki, Töken araya girerek:

— Hayır, dokunmayın onlara. Bu it gibi davrandı diye, ben de itlik edemem. Sonuçta içimizden çıkan zehirli yılan da olsa yakınım, diyerek atını mahmuzlayarak uzaklaştı. Canını kurtardığına sevinmek yerine Ğali ağabey fırlayarak arkalarından koşmaya başladı “Düşmanın acımasına ihtiyacım yok, vurun, hadi öldürün beni!” diye defalarca bağırdı.

— Aman ağabey, bela uzak dursun, vuracaklar bırakın artık, diye ben ona yalvardım. “Böyle korkusuz bir yiğitti” diyerek Atabay’ın gözleri doldu, akan yaşları koluyla sildi. İhtiyarlar sus pus oldu. Onu görmüş ya da duymuş olan herkes Atabay’ın anlattıklarından güç alarak, anlatmaya devam etti.

Sinirlenen bir kıvırcık saçlı delikanlı söze karıştı.

— Onun yiğitliğinden bahsedenler o zamanlar neredeydiniz, derken gözleri irileşti.

— Karalayarak, haksız, günahsız yere kurşuna daha çok yaklaşırken ‘suçsuz, dürüst birisidir’ diyerek neden araya girmediniz?

İhtiyarların sesi su serpilmiş gibi kesildi. Öksürüp, yutkunarak başları yere eğildi. Vücudu dik oturan Atabay da iki büklüm oldu. Pantolonunun üzerindeki tozu yavaşça silkelemeye başladı. Sadece Mukaş aksakal hırslanarak:

— Hey, o dönemler müdahale edemediğin, it izinin at izine karıştığı günler değil miydi? Bizim kime itiraz edebilme hakkımız oldu ki. O, bir yana Kremlin’in beyni Kalinin kendi karısı “Devlet düşmanı” sıfatıyla hapsedildiğinde sesini çıkarabilmiş miydi? O hâlde biz ne yapabiliirdik ki, dediğinde ihtiyarlar, karlı dağlara bakar gibi başlarını kaldırdı. Tam öğle vakti toplanan halk eşik önündeki lastik ayakkabılarını birbiriyle eşleştirerek, gecenin parlayan yıldızları altında dağılmaya başladı. İhtiyar Ali’nin o gece uzun süre gözlerine uyku girmede. Evin başköşesindeki saç döşəğinin gıcirtısı arasında bir o yana, bir bu yana dönerek, horozun ilk ötüşüne kadar yattı.

Sevincini, niyetini söylemek için evine gelen genç-yaşlı herkes onun yüreğine su serpip onurunu yüceltti. Böyle de olsa büyük küçük herkesin ona duyduğu saygıyı arttırmıştı. Kendi akranlarından onu ziyarete gelip onurlandırmayan sadece Janabay kalmıştı. Öyle ya, hangi yüzle gelebilirdi ki! O sırtan dal-kavuk Allah'ın ne kadar çok yerden sevilen gözdesi olsa da, özellikle onu bugün tam da alnının ortasına kamçıyı yapıştırıp, evden kovacak bir durum vardı. Şu an da o meymenetsizin süte dili değince tüylerini aşağı saldığı gibi yere başı yere düşmüş anı. Yoksa şenliklerde, toplantılarda başköşeyi kimseye kaptırmazdı. Ağzına iki kadeh değince dik duruşunu yitirip, davranışları şımarıkça çocuklaşırdı. “Bu amcan o zor dönemlerde uyanık davranarak, seksen kez tehlikede alarm verdirmişti!” diyerek, parlayan madalyasını şakırdatarak, göğsüne vurduğu zaman insanları irkiltten biriydi. Yalaka hâliyle öyle ki 2-3 yıl süreyle kasabanın NKVD (Milli Haber Alma Teşkilatı) yöneticiliğini de yürüttü. Hatta Kerimbek aksakal öncesi olmayan bir geleneğin öncülüğünü yaparak, cılız karısıyla evliliğinin 25. yıldönümü diye düzenlediği “Gümüş” eğlencesinde elle yapılmış biranın içine düşen, ağustos böceğine benzemişti. Ağzının kenarından akan suyunu koluyla silerek, “Ah, onbaşıyken benim diyen sayısız güçlülere kan kusturmuştum!” demişti. “Hatta kasabanın ikinci başkâtibiydi... Gözlüklerini takarak, gece gündüz gazeteler için şiirler yazardı. Sonrasında ise ‘halk düşmanı’ diye tutuklanan birisi vardı. Yahu neyse, birisi vardı adı aklıma gelmiyor... İşte onu sorguya her gün alıp götürürdüm. İnadından her zaman doğruyu söylemezdi. Bir gün ellerini arkadan bağlayarak, tekmelemeye başladım. Durumunun umutsuz olduğunu da görmüyordu: “Hey, hayvan, erkek adamın yüzüne tekme atıldığı nerede görülmüş!” dedi. Ben ise “Sen, adam değilsin. Sovyet Hükümeti’nin düşmanısın! Haram kanınla ellerimi kirletmeyeceğim.” diyerek ağzına vurur vurmaz simsiyah kan döküldü, dedikten sonra “Biz, adamı işte böyle yapardık!” dercesine omuzlarını aşağıya silkeledi. “Eeee tanıdığını bu şekilde hırpalamak ta kötü. Böyle olunca kendine düşman ediniyormuşsun” diyerek kaşlarını çatı.

Ğali de yakalandığı sıralarda Janabay kötülük şapkası parlayan rejim uşaklarındandı.

O zamanlar Ğali’nin kanı kaynadığı dönemlerdi. Omzundan yaralanmış ve polis gücünden ayrılmıştı. Çiftliğe yönetici olarak gönderildi. Altı ay geçmeden okula müdür yaptılar. Daha sonra kolhozun parti yetkilisi oldu. Bahtı açılarak, önemli mevkilere gelen genç delikanlı halkın ağzından düşmüyordu. Çok geçmeden kurşuna dizilerek idam edilen Bölge Yönetim Kurulu Başkan yardımcısının yerine o veya Bayğabil’in geçeceği dedikoduları yayıldı. “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.” Onu sınadıklarından mıdır bilinmez iki günde bir Ğali’yi kasabaya çağırırlardı. Normalde sabırlı, serinkanlı Bayğabil nedendir bilinmez, bir dönem sinirli bir karakteri ortaya çıktı. Durum öyle iken,

Ğali iftiraya uğramamış mıydı? Ondan sonra Ğali'nin kaşları çatılıp, Bayğabil'in gülümsemesi yerine gelmeye başladı. Bir gün kasabadan bir komisyon çıkageldi. İçlerinde tüfeğini dik tutan iki de polis vardı. Ğali'nin "sorununu ele alarak, açıklığa kavuşturmak için" gelmişlerdi. Halkı toplayarak, salonda bir toplantı düzenlendi. Tunik kıyafetli derin bakışlı esmer kişi memleketteki genel siyasi durumu, içeride gizlenen düşmanlar olduğunu söyleyip, onları "yok etmek, köklerini kazımak" gerek diyerek, elini diğerinin üstüne koymuş, kafasından ot saçıyordu. Uzaktan baypas yapmak için gelen kıl saçlı, suçu Ğali'nin üzerine yıktı. Dost kim, düşman kim ayırt edilemiyor. Yatağındaki karının bile "Birilerinin köstebeği" gibiymişçesine şüphe duyulacak bir zamandaydık. Pir tuttuğunuz çok değerli tanınmış zatlar düşman diye başköşedeki resimleri yırtılırken Ğali kim ki? Yanılmayacak çene, sürünmeyecek tımak mı yok, kazımaya kalksan insanoğlu değil mi, az ya da çok dünya kadar kusur bulunur. Esmer adam Ğali'nin yanlışlarını ipe asar gibi sıralayarak, "halk düşmanı Tuhaçevskiy'in resmini saklamış, 1933 yılında Sovyet Hükümetine karşı huzursuzluk çıkaran Şekerim hacının kitabını başka kitapların kabıyla değiştirip ciltlemiş ve gizlice okumuştur. Bu araştırılmış ve tespit edilmiştir" diyerek, resim ve kitapları gösterildiğinde halkın çoğunluğu "vay be kendi de böyleymiş" dediler. Bir zamanlar Töken'le aralarında yaşanan olay da ona mal edildi. "Çete liderini ele geçirdiği yerde serbest bıraktı. İşine gelmediğinden akrabalık çıkarları için Sovyet Hükümeti'nin menfaatlerini sattı. Siyasi açıdan kararsızlığı buradan da belli değil mi? Öyle ki, o zamandan beri onlarla işbirliği içinde olmadığına kim kefil olabilir?" diye öne sürüldü. Her şeyi gözleriyle gördüğünü anlatan Atabay'ın sesi bugün çıkıyor. Yoksa o zamanlar fırlayarak bir çift söz söylemeye yaramadı. İki polis iki yanında salondakilere doğru bakarak oturtulan Ğali'nin sesi çıkmadı. Neden konuşmamıştı? Kendisinin dürüstlüğüne inandığından mı, yoksa "şahit gösterirsem boşuna günahını alırım, başını yakarın" diye Atabay'a acıdığından mı?

Esmer adam parmağını bükerek, "Bu parlak dönemde sosyalistik hayata layık 'Madenciler şarkısı', 'Otuzuncu Yıl Marşı'nın yerine, eğlence ve düğünlerde 'Elim-ay' vızıldıyor gibi. O zaman bu 'yurdum dağıldı, düzen bozuldu' diye feryat etmek te neyin nesi?" diye şikâyet ettiğinde halkın inancı zedelendi. İlginç olanı şarkıyı halk her zaman şarkı olduğu için söylemez mi? Babadan oğula kalmış bir miras değil mi? "Elim-ay"ı kim söylemez ki: önceden eğlenmek için salona toplananlar şimdi kendilerini dizginliyordu. Ğali'nin yanına oturtulacaklarmış gibi sessizliğe bürünüp, çıkıp gideyim dese, ne cevap vereceğini bilemeden kapı önünde tüfeğini dik tutan polisler düşman gibi bakarak, bir taraftan da çok korkuyordu.

Esmer temsilci parmaklarını birleştirerek, konuşmaya devam etti. Atılma-yan iftira yok. Parti başkanı olduğu halde Kuran okunurken el açığına kadar

her şeyi söylendi. Az sonra halk “Eee kendi de iyi bir halt değilmiş” diye şüphelenmeye başladı. Temsilci tekrar söz alarak:

— Kısaca bundan çıkacak sonuç nedir? diye salona seslendi. İşaret parmağını dudağına koyarak biraz bekledi ve kendi sorusunu kendi cevapladı.

— Toğasov’un siyasi davranışını değerlendirmemiz gerek. Bilmeksizin, cahillikle yanıldı demek, yersiz. Bu yabancı kılıklı bir adam... Şu an memleketimizde gizli çalışmalar yürüten Alman ve Japon imparatorluğunun ajanlarının işleri ortaya çıkmıştır. Demek ki, bu adam da o teşkilatların adamı. Japonya’nın ajanı.

— Herkes sus pus oldu. “Her şey bir yana bu nasıl olur” dercesine sessiz kalan o zaman Janabay şaşkın bir şekilde birden yerinden kalkarak:

— Evet, doğru söylüyorsunuz, yoldaş temsilci. Bu Japon ajanı, demesi, kaçınılmaz bir delili var gibiydi.

— Geçen sene yazın gününde üç gün boyunca ortarlardan kayboldu. O zaman bu Japonya’ya gidip geldi!

— Japonya’yı o zamanlar kim biliyordu? Yakınlardaki bir şehir diye düşünülürdü. Ermurat öğretmen tısladı:

— Hey, arkadaşlar yalanı da adabına uygun söylesenize. Japonya nerede, senin köyün nerede? En iyi atınla değil üç gün, üç yılda dahi gidip gelinebilir miymiş hiç!

Esmer temsilci hoşnutsuzca kaşlarını çatı.

— Siz öyle herkesi kendinize yönlendirmeyin. Sizin gibi okumuş biri değil, yanılmışsa ne olmuş. Bu yoldaş belki Japonya’nın kendisine değil, Japon ajanlarının bulunduğu yere gidip geldi demek istemiş olamaz mı? Mesele, kalp güzelliğinde. Düşmanı ilan etmek gibi bir dileği hepimiz desteklemeliyiz.

Akşama doğru Ğali’yi kendileriyle birlikte alıp gittiler. Gidiş o gidiş. Güzeye doğru yedi “Halk düşmanının idamı” hakkında gazetede hüküm yayınlandı. İçlerinde Ğali’nin de adı vardı. Rahmetli annesi o günlerde sağdı. Yaşlanırsa da gücü yerinde, süt kazanını dökmeden kendisi ateşin üzerinden alıp indiren dinç birisiydi. Kötü haberi duyar duymaz inme geldi. Bir kolu ve bir ayağı çekilmiş, dili tutulmuştu. Gözünden damla damla yaşları döküldü. O günden sonra yüzü düzelmedi. Ölmeden önce sadece:

— Ğali... kemik... diye, üç kez tekrarlayabildi. Bu anlamsızdı. “Bahtsızca bozkırlarda sahipsiz kalmasın. Ğali’nin kemiklerini talep et, al, kendi ellerinle göm” demek miydi? İki ateş arasında kaldı “Ağabeyimin kemiklerini verin” diye gittiğinde kırığa bahane bulup, kendi başını bırakmayacağına kim kefil olabilir? Ne olursa olsun, can tatlı. Görmezden nasıl gelinebilir ki. Öyle olsa da bir ananın son sözleri emaneti göğsünde düğümlendi.

Halkın kulağı deliktir. Sonraları “Ğalileri Kökjıra istikametine götürüp, kurşuna dizmişler” diye bir dedikodu çıktı. İşinden çıktığı bir an atıyla Kökjıra’yı

dolaştı. Koyunlarını güden ihtiyarlarla tanıştı. Biraz dertleştğinde bazı ipuçlarını paylaştı. “Kasım ayının hangi günüydü hatırlayamıyorum. İkinci vakti karşı sırtların ardından pat, pat diye tüfekler patladı. Çetelere karşı çatışma çıktığını sandım. Korkumdan apar topar hayvanlarımı toplayarak, köye doğru yöneldim. Ertesi günü her tarafta kargalar vardı, birisinin kafası, diğerinin ayağı dışarı çıkmış, yarım yamalak gömülü altı yedi ceset vardı. ‘Yazıktır, kuzgunlara yem olmasın’ diye kürek alıp gelerek yüzlerini toprakla gömdüm” diyerek, yüksek kayalıkların eteğinde bulunan tepeciğe götürdü. Daha sonra ise sezdirmeden kendisi yalnız kalmış, bildiği ayetleri okuyarak uzun süre ağladı.

Bu kötü kılığını bir yana bırak, kamışın hıştısından korkan tavşan gibi yürüyüp, Ğali’den geriye kalan tek emaneti Ermek’e de yararın dokunmadı. “Ne zaman götürecekler” diye kendi kendine korkarak bekleyen adamdan ne fayda. Yengesi boşu boşuna mı çekip gitti. Yük olmayayım diye mi, yoksa “halk düşmanının karısı” denen dedikodudan kaçtığı için mi, gelin geldiği yurdu bırakıp, çok geçmeden başka bir yere taşındı. Ardından kaç kez azıklarını taşımıştı. Bu şekilde de yetimi ve dul kadını akrabalık hisleriyle yanına çekemediği de bir gerçek. Savaş bittikten sonra “emekçi ordudan” dönüşte, iyi olduklarını görmek için hallerini sormaya gelmişti.

Avlunun bir kenarında suya batırılmış hayvan derisini küçük bakır leğene koymuş gibi yıkadığı kara kuru çocuğu hemen tanıdı. Hıkk demiş Ğali’nin burnundan düşmüş.

Ölenin ardından ne zamana dek yas tutacaktı, yengesi savaştan dönen bir gaziyle evlenmişti. Dersleri başlayıncaya kadar yanında dursun diye çocuğu isteyerek aldı.

O zamanki çocuklar oyunun eğlenenin ne olduğundan habersiz büyüdü. Yokluk duvarlarıyla sertleşmeyen çocukları aşık oynayacağı yaşlarda koluna dirgeni tutturup, çocukluğun lezzetine varmalarına imkan vermeden erken olgunlaştırmışlardı. Dolaşıp neşelensin dediğin Ermek, “git oyna” dendiğinde duraksayarak, kaşlarını çatıyordu. “Su taşıyayım, ahırını temizleyeyim” diye kovaya, küreğe yapışıyordu. Ona top almıştı, ayakkabım yırtılacak korkusuyla oynamadı. Görsen hayatın zorluklarını görmüş geçirmiş adam dersin.

Gözü alışsın öğrensın diye bir gün Ermek’i Kökjıra’daki eski tepeliğe götürdü.

— İyi bak yavrum burası senin babanın mezarı. Baban burada yatıyor diye yüzünü okşadıktan sonra:

— Güneşim geldi diye yattığı yerde sevinmiştir, diye ağlarken çocuk hiç bir şey hissetmiyordu. Küçüklükten kokusunu duyarak, sevgisini almadığı için “baba” denilen bir kelime için nasıl etkilensin. Kalın kaşları çatılarak, yüzünü asarak:

— Babam savaşta mı öldü? Diyerek, çekingenlikle başını aşağıya eğdi.
 — Evet.
 — Yani burada da savaş oldu mu?
 — Evet.
 — Neden köydeki mezarlığa defnetmediler?
 — Köy uzakta ya, fırsatları olmamıştır... diye çocuktan yüzünü kaçırdı.
 — Büyüyünce babama büyük bir anıt yaptıracağım! Çocuk sanki o anıt mezarı görüyormuş gibi hayal kurarak gökyüzüne baktı. - Tepesine kızıl yıldız diyeceğim.

— Elbette yavrum, elbette! Diyerek başını salladı.

O esnada Jılandı nehrinin tam Kökjıra'nın ortasından geçirileceği ve baraj yapılacağı haberi birden yayıldı. Başkalarını ilgilendirmese de, onun başına düşmüş gibi oldu. Vadinin ağzını keserse, tepelerdeki Ğali'nin mezarı su altında kalacak ya... “Ey yaratan bu garibana bir avuç toprağı da mı çok gördün? Yalan dünyada can taşısa da, yaşadığının kanıtı kalmadan ortadan kaybolacak mı? Ara sıra gelerek kucaklayarak ağladığım bu tepeyi de mi çok gördün? Artık kardeşimin mezarı diyerek ben nereye gideceğim? Babamın mezarı diye Ermek nereye gidecek!”

Ruhu cennette olsun Bekmuhammet o zamanlarda sağ idi. Nefesi güçlü okuyup, dua eden bir şifacıydı. Doktorun çare bulamadığı bazıları o adama giderek, sağ salım iyileştiğini kendi gözleriyle görmüş. Yaşlı adam olduğundan ne akıl verecek diye canı sıkkın ona gitti.

— Merhuma saygında haklısın evladım, dedi ihtiyar parlayan geniş alnını okşayarak.

— Ölü kişiye sağ iken saygı gösterilmezse bu insanlık olmaz. Her zaman yurdunu vatanını düşmandan korurken, ecdadımın kemikleri gömülü, ayakaltına aldırmm, çiğnetmem diyerek, mücadele vermedik mi? İnsan olarak dünyaya gelmişsek, ölüm bizim içindir. Erken veya geç bir tepecik olur toprak altında yatarsın. Geride bıraktığın tek işaretin o. Neslin ona bakarak, atalarım diye hatırlıyor. Önünden geçenler dualarını ederek, ruhuna bağlıyor. “Bir zamanlar burada yatanlar da yeryüzünde esip gürlediler. Bir gün biz de böyle yatacağız” diye yaşamdaki birçok haline kafasını sallayarak, tövbeye gelir. Öyle ki ova sayısı, kumda izi kalmamış, her tepenin başında birileri yatsa, munda ölen koyunun kokusu çıkmasın diye gömdüğünden ne farkı var... Halk içerisinde yaşayan bir efsane var. Eski savaş döneminde iki kardeş esir düşer. Abisi vurulmuş, kardeşi kurtulmuş olsa gerek. Tehlikeyi umursamadan küçük kardeş abisinin cesedini alıp kaçar. Abisinin kemiklerini yâd elde bırakmam düşüncesiyle yaptığı bir hareketti. Hava çok sıcak, yol uzunmuş. Yürüyerek sırtında taşıyamadığı için etini kemiklerinden ayırıp, kemiklerini heybesine koymuş. Gece gündüz günlerce yol giderek, abisinin kemiklerini doğduğu

memlekete getirip, gömmüş derler... Kendi toprağında yatarken başında hiçbir işaret olmadan ayakaltında kalıp izi kaybolursa, onun vebali her şeyden çoktur. Öldükten sonra da arkandan bakanın olsun dedikleri bu. Niyetine çok seviniorum yavrum... - diyerek, ihtiyar göğsüne dökülen beyaz sakalını avuçlayarak, başını öne eğerek biraz sessiz oturup, dikkatini tekrar yoğunlaştırdı:

— Geriye kalan evladı var mıydı?

— Vardı.

— Yarından sonra bu çocuğu mezarının başına getir.

Anlaştıkları gün Ermek'i getirdi. İhtiyar mezarları açmıştı, yere beyaz kumaş sererek, üzerine sararmış yedi kalça kemiğini sırasıyla dizmişti. Ermek'in parmak ucunu ovalayarak, çakısıyla lafa tuttuğu çocuğun parmağını kesti. Çocuğun ürktüğüne bakmaksızın eğerek, akan kanı kemiklerin üzerine damlatmaya başladı. İlk üç kalça kemiğine damlayan kan taşın üzerine damlamışçasına değişiklik olmadan düştüğü yerde pıhtılaştı. Dördüncü kemiğe damlayan kan Allah'ın kudreti biraz sonra yok oldu. Aynı yere tekrar damlattıysa da onu da emerek yok oldu. Kanın damladığı yerdeki kararmış iz daire şeklinde yayılmaya başladı. Öyle olsa da toprak emip, süngerleştiği için olabilir diye başlangıçtaki şaşkınlığını şüpheye bırakmaya başladı. Onu düşünmüş gibi hemen ihtiyar kendi parmağını keserek, kalça kemiğine damlattı. Emmedi. Dolu gibi yuvarlacık olduğu yerde kaldı. —İşte, dedi ihtiyar kendi başladığı işe kendi hayranlığını gizleyemeden.— Bir kan aynı candan yaratılmıştır denilen bu. “Çocuk ciğer etinden” diye boşuna demiyorlar. Kendi kendine kıpırdanan yaşamın sahibi, o senin vücudunun bir parçası. Bu kan yedi babaya kadar neslin üzerinden gitmez. Kazakların yakınından kız almayışı da bu yüzden. Dev kavağı kökünden kestiğinde dibinden genç fidesi çıkıp gelmiyor mu? O daha güçlü kök işte bu! İhtiyar taşın üzerinde oturan çocuğa doğru başını hafifçe sallayarak: “Ağabeyinin kendisi ölse de, gözleri diri evladım. Küçük çocuğun damarlarında akan o coşkulu kan onun kanı...”

İkisi mezarın üzerine örten kumaşı aldı. Sapsarı yedi iskelet sırasıyla yerde yatmaktaydı. Bazılarının ayak tarafında çürümüş ayakkabı parçaları görünmekteydi. İhtiyar kalça kemiklerini sırasıyla yerlerine yerleştirdi. Tam ortada duran iskeletin çevresini topraktan temizlerken:

— Gençken çıkan, kırılan bir yerleri yok muydu, dedi.

— Sağ omzuna kurşun değdiği için yaralanmıştı.

— İşte!

Şimdi ne diyeceksin der gibi alaycı bakan ihtiyarın elinde tuttuğu ortasından izi var eğri köprücük kemiğini görünce ikna edecek bir durum kalmamıştı. İhtiyar iskeleti tamamen kumaşa sararak bir çuvala koydu. Mezarı tekrar doldurduktan sonra ellerini yıkayarak, kıbleye doğru niyet ederek, alnını titreterek acı bir makamla tekrar tekrar uzun bir süre Kuran okudu. Mezar ba-

şındaki sararan otlar, kalın çırpılar hışırdayarak, dumanlı güzün bomboş bozkırı ağıt yakar gibiydi.

Akşam karanlığında sırtına çuvalı sırtlayıp, koltuk altına küreğini kıştırarak, kırdaki mezarlığa geldi. Tüm gücüyle gece boyu kazdı. Çökmüş ateş gibi tepeliğin kenarına çöktü: “Affet ağabey, elimden gelen buydu. Annen ile babanın yanına getirip defnettım. Geç te olsa senin dileğini de yerine getirdim anacım. Cesedine huzur vermedik. Affet!” diye duasının sonu gelip, kızaran iki elini yüzüne yaklaştırdığında gökyüzünün doğu tarafında gün ağarmaya başlamıştı.

Birisi öldüğünde avuç kadar köyde kimin nerede yattığı elinin beş parmağı gibi belli değil mi? Durup dururken bu kabir nereden çıktı diye halk uzun süre şaşkınlığını saklayamadı. Bir araya geldikçe konuşulan konuları oydu. Birisi:

— Birini öldürüp gömmüş olabilirler polise haber vermeli, dese,

— Öldürmüş olsa bakın diye mezara mı gömer? Ovanın bir köşesine gizlemez mi, diyor bir diğeri elini sallayarak. Bin türlü görüş bildirerek, her yöne çekiyorlar. “Kaybolup gitmiş” veya “öldürmüşler, kemiklerini bulamıyoruz” diye çevreden duyum almadıkları için en sonunda kafalarını sallayarak boş verdiler.

Artık yıllarca gizli kalan sır ortaya çıkarak, hayretini gizleyemeyenler ortaya vurarak, kimileri yakasını silkeledi. Her şeyden önce Ermeğin mutluluktan içi içine sığmadı. Küçüklüğünden beri “Tepesine Kızıl yıldız dikerek, babamın mezarına anıt dıkeceğim” derdi başkası neyse de bu dileğini gerçekleştirecek gün doğdu işte! Haber gelince yarından itibaren gelir kanatlanarak. Soğuk çıkmadan bir mezar taşı dikmek gerek. İşte, Sabırhan’ın çocukları babaları için nasıl bir mezar yaptı. Bembeyaz kerpiçten örölmüş kümbeti beyaz otağı gibi parlayarak, göze çarpıyor. O şekilde bir işaret bırakması, yaş ilerleyerek ihtiyarlığa yaklaştığından mıdır, öteki dünyayı sıklıkla düşünmeye başladı. Eskisi gibi kırın başındaki sığ mezarlığı ürkek bakmıyor. Fani olarak yaratıldıktan sonra yaşamın kanunlarını kabul etmemek mümkün değil. Öyle ki yatacağı yeri göstererek, erkenden çoluk çocuğuna bahsetmeyi de düşünüyor. Nasıl yerleştirip, nasıl mezar yapılacağını bile vasiyet bırakıp gitmek istiyor. Bir yıl geçmeden duvarları yıkılıp, köyün koyunlarının ayak altı kalınca ölü için de sağ olan için de eleştiri değil mi?... Akıllı Kazak’ın ahırını yıkılacak haldeyken bile, ecdadına yakışacak şekilde kümbeti inşa etmek istemesi de bu yüzden. Mezarlık ecdadın az ya da çok yaşamındaki saygınlığının göstergesi olmasının yanı sıra geride kalan neslin insanlığını, yüceliğini gösteren bir göstergesi gibi görünmesi de bundan dolayıdır. Gösterişli bir kümbet görünce “rahmet eylesin kendi de insanın yücesiydi, böyle bir kümbeti onun için dikmezse kimin için yapacaklar” diyerek, “doğacaksan böyle doğ gerçek yurttaşmış kendisi” diye emek veren için sevinir. Öyle ki onun bazı insani hatalarını bile unuturlar. Nasıl günah işlemiş olursa olsun, bu işi onu aklamış gibi olur... İşte buna benzer bir eleştiri

onun da önünde duruyor. Bolluk varken tek ağabeyi için kümbetten bir mezar yaptıramazsa yaşamının ne anlamı var.

Şehirdeki oğlunun ilk çocuğu şu an yanında. Az da olsa, akli ererek, yanlarında büyüyor. Yarın okulu bitirince okuyacağım, çalışacağım diye şehre kaçarsa veya askere gittiğinde hiçbir şey yapamaz hale gelir sanırım. Rusça mektup yazarak, telefonla Rusça konuşarak, şehirdeki akrabalarla iki taraf içinde çevirmenlik yapan da o. Geçen yıl babası: “Polis rahat bırakmıyor. İtişen, dövüşenlere karışarak yoldan çıkacak hali var” diye, getirip bırakmıştı. Bir zamanlar “bize verin, kucaklayıp büyütelim” dediğinde ölmeden gördüğü yalnız çocukları işe yaramazın biri, geline bir söz bile söyleyemeden yere bakıp toprağı kazıp durmuştu. Onlara gereken tumbul yüzünden ara sıra öptürerek, kendi okuyup, kendi oynayarak, kavgasız dövüşsüz büyüyecek bir yaramaz gerekti. Büyütüp, yetiştirmeyince kendi kendine yol çizmeyecek te ne olacak. Şimdi ise “şımarık çocuk” lazım değildi, kurtulmak için aceleci davranıp, getirip buraya attıklarına ne demeli! Ufacık çocuk şımarıp ta ne halt yemiş olabilir? Buraya geleli hiçbir şey öğrenemedi, “dede” ve “nine” demek dışında.

Sabah erkenden çay içer içmez torununa söyleyerek, dört bir tarafa çoluk çocuğuna telgraf çekti. İştin izin vermezler düşüncesiyle “acele yetişin” diye çekti telgrafları.

Yersiz düş görse bile “ölmek üzereyim” diye telgrafa koşturan düzensiz karakterini bilen şehirdeki okumuş oğlu telaşa mahal vermeden doğal olarak, akşamüzeri telefon açtı.

— Timur iyi mi, diye sordu. Anne babasının hatırından evvel, ilk çocuğunun durumunu sorunca ihtiyar başına çapa yemiş gibi şöyle bir sövmek gelse de içinden etrafında kâğıtları karıştırırken ne konuşuyorlar diye kulak misafiri olan postacı bayanlardan çekindi. Ona rağmen yine dayanamadı, sinirlerine hâkim olamadı:

— Hey işe yaramaz köpek! —dedi, hırslanarak. — Şunun çocuğuna da bakın. Yaşlanmış ana babanın sağlığını neden sormuyorsun?

O da uyanık, hatasından bir yol bulup, kendini temize çıkardı:

— Konuşup, sesinizi duyunca sağ salim olduğunuzu gördüm. Siz telefona geldiğinizde Timur’a bir şey oldu sandım...

— Çocuğunu yemedik. İşte duruyor orada, kulaklarını dikmiş dinliyor... Kafasız evlat!..

— Yahu baba, kavga etmek için mi geldiniz telefona, vakit ilerliyor. Söyler misiniz ne oldu?

Öfkelenerek konuşacak kadar yanında kalmadı, yarım yamalak sinirlenmeye dermanı kesilerek, sağırın kulaklığına benzeyen siyah ahizeye şaşı bakarak, Ğali’nin aklandığını, fikir alıp başına kümbet dikmeyi düşündüğünü söyledi. O ise “Hay Allah o muydu, hım” diyerek, yavaşça “doğru” demesi dışında heves-

li olduğunu göstermedi. Soçi midir nedir, denize girerek, kumsalına uzanacak bir yere gitmek için kampa yazılmışa benziyor. Gelin ve o oraya gidecek. Tanıdık bularak, para ödeyip o nasıl suymuş, o nasıl kumsalmış? Yaşı gelmeden bel fıtığı olup derileri çürümeye başlamışsa yatmak için burada kendi Aksuat'ın bedava kumu ve suyu yok mu? Kıvrarak sözünü "sonra geliriz" diye bitirdi.

Ertesi günü öğle vaktinde kasaba merkezine giden sarı yuvarlak otobüsten kibrit çöpü gibi kalpağıyla Ermek indi. Bir elinde bavul, diğerinde yandan şişmiş büyük siyah çantası çekinerek, yüksek sesle sürekli veremli gibi öksüren ihtiyarın işi bitmiştir diye gelmiş olmalı. Kapıdan girer girmez, mutfakta bıçak bilerken ihtiyarı gördü. "Oo, amca yaşıyor musun" diyecekti az kalsın. Sonraki sefere ağlamaklı unutulmuş yaşlı kadın ve ihtiyar yarışır gibi ağlayarak yönelince iki gözü daha çok yaşardı. Yeri yurdu yerinde herkes sağken bunların bu hareketine şaşırılmış gibiydi. İhtiyar kadın Ğali öldüğünde yakılmamış ağıtı o an söylemeye başladı. Yetişkin olan Ermek'in alnından gözyaşlarını silerek öptü. Onların ağlayıp sızlamasıyla işi olmadı, rahat bir şekilde gülümseyen yüz ifadesini görünce bir şekilde soğudu.

İhtiyar kadın hal hatır sorduktan sonra semaveri kucaklayarak hazırlamak için dışarıya yöneldi. Konuk elini yüzünü yıkayana kadar amcası iyi ağırlamak için başköşeye minder serdi. Rahat bir şekilde yaslanarak oturduktan sonra az önceki karısıyla birlikte söylediği ağıttan hiç bir şey anlamadı diye düşünerek, meselenin özünden bahsetmeye başladı. Akıllı başından gidecek diye düşündüğü Ermek'leri en ufak tepki göstermedi. Yastığa, dirseğine yaslanır yaslanmaz kenardaki gazeteyi alarak, bakmaya başladı. Ara sıra elinin tersiyle avuçlarının tersiyle ağzını kapatarak esniyordu.

— Hey, -dedi içi yanan amcası.— Sana mı söylüyorum, yoksa boş araziye mi konuşuyorum neden kulak vermiyorsun?

— Dinliyorum ya.

— Duyuyorsan neden sevinmiyorsun?

— Neyine sevineyim diye cevap verdi Ermek kaşlarını çatarak. Kolunda tuttuğu bir avuç gazete yel esmişçesine hışırdadı. Öldürdükten sonra onca yıldan sonra tüh aklandı, suçsuzmuş deyince sevinmeli miyiz? Hayır, ben bu şekilde sevinemem. Tam tersi ağlamak geliyor içimden. Bugüne kadar suçu varsa, vardır herhalde diye düşünüp, onun için başıma gelen zulümleri ihanet saymamıştım. Halk düşmanın, hainin çocuğuna iyi gözle bakmadı diye küsmek insanın da Allah'ın da şeriatına ters. İşte bunca yıl suçsuz yere eziyet çektiğimi düşündüğümde içimi köpek parçalamış gibi eriyip, hayatımda ilk kez bağırarak ağlamak istiyorum.

— Bugüne kadar hayata küstüğün yeter evladım, dedi amcası. İyileşmiş yarayı tekrar eşelemenin gereği ne! Geç te olsa temiz adını geri aldığı için şükredelim.

— Bunun kime ne faydası var?

— “Babasını diriltip geri getirmediyse mi düşündü, nasıl yas tutmak diye mi çok şaşırdı”- Adaletsiz atılan iftira ortaya çıkarak, herkes gibi adı söylenerek toplumda anıldıkça ondan öte ne gerekir! Kenarı yırtılmaya başlamış kızıl şapkasını ensesine kadar indirerek, Ermek’e ısrarla yalvarmaya başladı.

— Evladım, buna da şükür. Hiç olmazsa, insan gibi kabrine bir taş koymayacak mıyız?

— Bin yere işaret koyulsa da, onun hayatından çalınan bir gününü telafi edebilir mi? Ermek o yan yattığı yerden dönecek gibi değil.

— Peki, ölenin şikâyet edecek dili yok, kubbesi her gün parlayan bir kabir yaparak, anıt dikip, ruhunu şad ettik diye kendi vicdanımızı kendimiz kandırmış olalım. Fakat benim göremediğim çocukluk şansımı, döktüğüm yaşı, incinen gururumu kim geri verebilecek? Ölen, sönmüş arzularıma ben nasıl bir anıt dikeyim? Kenarları kan çanağı olan gözlerini aniden yüzüne dinkince, birden söyleyecek söz bulamayarak, başını yere eğdi.

Dertlenmeye hakkı var Ermek’in. Neler çekmedi bu yetim. “Halk düşmanın oğlu” denen çirkin lakap doğar doğmaz dalak gibi yapışarak, bugüne kadar da peşini bırakmadı. Bu iğrenç ifade kimin ağzından çıkacak diye herkese karşı savunarak, küçüklüğünden bu yana sakınılarak büyüdü. Başkalarının babaları emek kahramanı, savaşa katılan savaşçı gibi övgü dolu sözlerle çocukları için gurur kaynağı, onun babası ise kötü, alay edilen dedikoduların konusu oldu. Âşık oynarken yenilen bir akranı hırsını nasıl alacağını bilemediğinden sinirlendiğinde dilinin ucunda bakırı bile eritecek o söz dolanıyordu. Okuldaki öğretmeni bir kusur işlediğinde “Hey kurdun yavrusu senin mi? Senin soyunda bir bela var ya neyse...” diye gözüne sokarcasına ima ederlerdi. Kalbini akrep gibi sokan her bir söz, her bir hakaret içini kazan gibi kaynatıp, tüm bunlara sebep olan adama karşı da nefret duygularını ortaya çıkarmaya başlamıştı. “Sen olmasaydın, böyle olur muydum” diye bazen içten isyanını haykırmaktan çekinmezdi. Babasını hiç görmemişti. Onda bir resmi bile yok, onun için hayal meyal bir düş gibiydi. Hayalini canlandıracak nasıl bir ilaç olabilir. Ruhunun huzur bulamayarak, küreksiz kayık gibi rüzgâr nereye götürse oraya doğru sürüklenmesi de bu yüzden. Sevgi dolu yüzünü görüp, yumuşak sesini duyarak büyüseydi, bu şekildeki sayısız süphenin içine düşer miydi hiç!... Ne kadar iftira atılırsa atılsın, o zaman kalbinin sesine kulak verirdi. Adı var kendi yok bir insana öyleydi, böyleydi diye nasıl elbise biçerler. Öyle ki bunun için onun şeklini görmüş, ne yaptığını bilenlerin söyledikleri nazara alınıyor. İyi derse iyidir, kötü derse ona da inanılır. Rahmetli annesi içindeki azabı ölene dek dışarı vurmadan öldü gitti. Hatta gözyaşını bile kimseye göstermeden aralarından ayrıldı. Bir şey söylersem çocuk çenesini tuta-

maz, herkese laf eder, iki arada bir derede “devletin verdiği hükme karşı” denilir başımız belaya girer korkusundan taş altında düşman aranan o acımasız düzenden çekindiği için mi, yoksa “kaderin yazgısını adam tınaklarıyla kazıyamaz, boşuna deşmeyeyim yaralamayayım” diye kendince korkusundan mıydı? Bu gerçek bugüne kadar karanlıktaydı. Böylelikle baba denen düşünceleri çevresiyle kalıplaştı. Herkesin bir ağızdan “halk düşmanı” iddiaları arasında “belki de öyleydi” diye düşünüyordu. “Baba gibi neden çocuğunun geleceğini düşünmedi, başkaları gibi rahat ve adil yaşaması ömrünü uzatmaz mıydı? Savaşlara katılarak kahramanlık gösterse, hatta ölseydi ben bu şekilde başım aşağıda dolaşmak zorunda kalmazdım” düşüncesi yavaş yavaş “baba değil, başıma bela oldun ya!” şeklindeki ifadelere dönüşmeye başladı.

Bu düşünceler ihtiyarın aklının ucundan bile geçmiş değil. Sevinmesi gerekirken Ermek’in babası hakkında bugüne kadar içine dert olmuş, biriktirdiği bunca öfkeyi kusmasının şaşkınlığını yaşıyordu. İnsan olan buna da şükredip tövbe etmez mi hiç! Olan oldu, çekilen azapları, acıları sererek, öfkeyi tekrar yaşamanın kime ne faydası olacak. Yoksa kara ekmeğe gözyaşını dökerek büyüyen bu fukara eziyet çeke çeke kalbi körelip, sevinmeyi de unuttu mu? Konuya nereden başlayacağını bilemeden bir süre oturdu. Daha sonra:

— İnsanın kendisi bin yıl yaşamaz, nesilleri bin yıl yaşar evladım diyerek, geçmişten başladı. Ğali’nin yaşayamadığı yaşı, hayatının devamı sen ve oradaki üç torunu! Artık pişmanlık duymadan, yağcılık yapmadan kendi babanın evladına sayılacaksın. Çocukların da dedesinin adına sahip çıkacak. Falancanın torunuyum. Filancanın nesliyim diyen nesil yetiştikçe o mezar taşından daha büyük bir işarettir o!

Ermek düşünme gereği duymadan:

— Hayır, soyadımı değiştirmiyorum! Dedi yırtınarak. – olacak oldu, boyası sinmiş şeyi yenilemenin gereği ne!

Birisi aklını başından almışçasına Ali aksakalın yorgunluktan beyni bulanarak, kekeleyip devam etti.

— Vah evladım, ömür boyu yalan bir soyadıyla mı yaşayacaksın?

— Ben değil bu yalanı yaşatan zamanın kendisi suçlu!

— Yani kendi babanın adını bir seferde silip atacak mısın?

Dimdik bakan gözlerden yaş dökülerek, başı aşağıya düşünce Ermek “nereden bileyim” der gibi omuzlarını sarkıttı. Ağzına sigarasını koydu. Kibriti tekrar tekrar çakarak, elleri titreyerek zor yaktı.

— O da öz oğlu gibi bakıp, büyüttü. O adamın adını kullanarak okula kayıt yaptırdım. Partinin saflarına katıldım. Yoksa o zamanlar “halk düşmanının” oğlu deselerdi partiye yaklaştırırlar mıydı beni? İyi veya kötü bugünle-re gelmem o adamın sayesinde. Şimdi karşısına geçip, “Eşeğim nehirden geç-

ti, ihtiyacım yok artık” diyerek ardıma bakmadan gitmek insanlığa sığar mı?! “Doğuran değil, doyuran anadır” demezler miydi? Diyerek, ihtiyarı ağzını açamaz hale getirip, tartışmayı bıçak gibi kesti.

Çay sessizlik içinde içildi. Sarı kadının ara sıra çoluk çocuğun halin vaktin sorması da olmasa, çoktandır görüşmemiş akrabaların özlem duygularıyla coşarak, keyiflendiği de yoktu. Herkes kendi düşünceleriyle baş başa kalmıştı.

Ali aksakal suspus halde kapının önüne çıktı. Gece miydi, alacakaranlık mıydı farkını anlamamıştı, gözlerinin önü siyah perde çekilmiş gibi kapkaranlık... “Soyu devam eden insanın öldüm deyince boşuna telaşlanıyor derdim. Yok, Ğali sen gerçekten ölmüşsün. Zaman seni gerçekten de öldürmüş!” diye karanlığa doğru fısıldadı. “Kendi kanından yaratılan nesil yabancılaşp gitmişse, ateşi sönerek, isimsiz kalmışsa bu izi silinmiş demek değil midir? Sevimsiz kader seni çocuğunun kalbinden söküp atmış!...”

Öğüren güz ıslığı tüm bedenini titreterek, düğmeleri açılan gömleğinin arasından içeri işliyordu. Gökyüzünde ise eteğinden buz gibi damlalar süzülerek, simsiyah bulutlar göçüp gitmekteydi.❧

¹ 14 Kasım 1950’de Altay’da dünyaya geldi. 1969 yılında Y. A. Gagarin Kürşim ilköğretim okulunu bitirdi. 1969-1970 yılları arasında Almatı Halk Ekonomisi Enstitüsünde okudu. 1975 yılında C.M. Kirov Kazak Devlet Üniversitesinin Gazetecilik Fakültesinden mezun olduktan sonra Ş. Aymatov adlı Kazak Film Film Stüdyosunda işe başladı. Yıllarca Çevrilmiş Filmler Birliğini yöneterek, baş editörlüğünü yaptı. 1989 yılında “*Julduz*” dergisine davet edildi. Düzyazı (nesir) bölümünün yöneticisi ve Genel sekreterlik görevlerini yürüttü. 1995 yılından bu yana derginin Baş editör yardımcısı olarak çalışmaktadır. Turisbek Savketayev edebiyatı çok genç yaşlarda tercih eden bir yazardır. İlkokula giderken onun şiirleri Kürşim kasabası “*Komünist Emek*”, vilayette “*Komünizm Bayrağı*”, “*Kazakistan Pionerleri*” ve “*Leninci Gençlik*” adlı gazetelerde sıklıkla yayınlandı. Bugüne kadar kapsamlı içeriklerde kendine özgü bir janrla “*Ay’lı Gece*”, “*Kayınlar, Bembeyaz Kayınlar*”, “*Gölgeler Hükümdarlığı*” v.b. düz yazı kitaplarının yanı sıra “*Eski Dünya Bilgeleri*” adlı felsefi eseri ve “*Ay’ın Karanlığı*”, “*Rüzgâr Kayığı*” adlı romanları yayınlandı. Turisbek Savketayev mütercim yönüyle de oldukça tanınmış bir yazardır. Gide Mopassan, Goldo Mayr ve daha birçoklarının eserlerinden üç yüzden fazla sanatsal film senaryosu çevirmiştir. Eserleri ülke çapında verilen “Jahn” ödülünü defalarca almıştır. Uluslararası “Alaş” Edebiyat Ödülünün sahibidir. Edebi çalışmaları dolayısıyla “Cesur çalışmaları dolayısıyla” madalya almıştır. Turisbek Savketayev hâlen Yazarlar Birliği Yönetim Kurulu Üyesidir.

CUMABAY ŞAŞTAYULI¹

Türkçesi: Ufuk TUZMAN

ARAZİ TAKSİMCİSİ

Kasaba İcra Komitesi'nin Arazi İşleri Bölümü Başkanı Şormakov sıkı, yürüyüşü çarpık, hareketleri enerjik, karakteri yüksek biridir. Boğuk sesi, her zaman sert ve güçlü çıkar. Kıvılcım saçan keskin bakışlarıyla koyun gibi iri gözleri dik dik bakar. Küt burnu kabarık; esmer, yuvarlak yüzü acil düşüncelerin etkisiyle koyu kırmızımsı gibidir. Kulağına okunan ezanla koyulan ismi Muhammedcan. Fakat o adıyla herkes onu tanır mı, tanımaz mı onun işi olmaz. 'Şor-eke' de deseler, 'Muka' da deseler onun için fark etmez. Arkadaş ve yakınları onu, Şormakov diye çağırır.

Sovyetler Birliği kurulalı çok zaman geçti. Fakat şu kolhoz sovhoz² arasındaki toprak kavgası bazen çok eskilerin kız kavgalarından da kötü. Bunların hepsine alışıp canını verse de bu sefer gidişattan bayağı endişeli. Birkaç gündür "Oktyabr" sovhozu müdürünün bu konuda dolaylı konuşmalarla, doğrudan Kasaba İcra Komitesi temsilcisine gidip geldiğini biliyordu. Zira kendi, doğup büyüdüğü kolhozun temsilcisi Kenes, sadece üst makamlara gitmeden doğrudan bunun huzuruna çıktı. "Mal acısı, can acısı" misali Kenes, lafı dolandırmadan doğrudan konuya girdi:

— Muhammedcan, bu işi yaşın erdiği günden beri, uzun zamandır yapıyorsun. O günden bu yana köyünü tuttuğun oldu mu, söylesene! Göğsümüze batan "Oktyabr"dan daha acısı ne dersen, aşağıdaki "Kırk Yıldık" ile "Köközek" köyleri meralarımızı hiç bir şey bırakmaksızın tüketiyor. Her şey senin bir kaleminin ucuna bakmıyor mu, öyleyse bir sefer de bize doğru neden yazmaz bu meret?

— Kenes, konuşurken güzel bir yemeği tekniğiyle çiğneyip yutar gibi niyetini dile getirmesi onun bilinen bir özelliği idi. Bu sefer dudakları kabarmıştı. Neşeyle parlayan gözlerinden küçük kıvılcımlar saçarak, kazan karası gibi yüzü öfkeye boğulmuştu.

— Devletin toprağına kalemin ucu yazmaz. Kenes, sen bunu benden daha iyi biliyorsun. Arazi çok eski zamanlarda bölünmüş, sınırları çizilmiş.

— Kendi doğup büyüdüğü kolhozuna canın acımasa da kendin bil. Fakat "Oktyabr"daki koyun "Kırk Yıldık"daki sığır bizde de var. Biraz vicdan olmalı mı, olmamalı mı? Yoksa "kendi iç güveyiliğini anlayamayanın" geriliği mi?

— Kenes aralıksız devam etti. Bir şeyler yermiş gibi biraz hoşnutsuz ağzını açtığına farkına vardı. Şormakov, sararıp keyfi kaçmış gibi hissetti.

— Böyle konularda tanışıklığın faydası olmaz. Yakında özel bir komisyon çıkacak, o zaman açık şekilde belirtecek, diyerek söyleyecek sözü yok gibi önündeki kâğıtlara gömüldü. Bu hareketi onun konu hakkındaki düşüncesini gösteriyordu. On ayrı komisyon gönderilse de “Köközek” kolhozuna hiçbir pay verilmeyeceği apaçık ortadaydı. Savaşın ardında her köye işletmesi için arazi tahsis edilmişti. Daha sonra “Köközek” dışında tüm kolhozlar büyüdü ve sovhoza dönüştü. Böylelikle sınırlarını bayağı genişletti. Bu yüzden kanun, ne denirse denilsin “Oktyabr” sovhozunu tercih edecek.

Karşısında oturan Kenes’in çaresi tükendiği için onun masasının yanına ellerini dayayarak doğrulurken kılı parmaklarından iğrenen Şormakov, kahrederek baka kaldı. Bir şey söylemeye niyetlenmişken vazgeçerek, Şormakov’a sadece hayal kırıklığıyla kaşlarını çatıp çıkıp gitti.

Şormakov “Köközek”e yakınlık duymuyor değildi. Elbette içi parçalanıyordu. Gönlünde her şey çağlıyorsa da “bir şeyleri fark etmemiş olabilirim” ümidiyle arşiv evraklarını getirip ayrıntısına kadar inceledi. Kolektifleştirmeden önce Serektas’a burada yaşayan küçük bir halk yerleşti. Sonra onun bir yanı “Oktyabr”’a, bir yanı Ernazar’a verilmiş. Orada adı geçen Ernazar bugünkü “Köközek”’in ta kendisi. “Bunu Kenes bilmiyor mu, elbette biliyor. Sadece art niyetli yaklaşıyor” dedi.

Bir yere yetiyecekmiş gibi bugün çabucak işine geldi. Yerine oturur oturmaz çekmecelerini birer birer aktarmaya başladı. Bir köşeye katlayarak koyduğu dükkân arşiv evraklarına dikkatsizce gözü takılınca tanımadığı birisi arkasında dikiliyormuşçasına tiksintili mırıldandı. İrkildiği Kenes’e benzetti. “Adamın aklında ne varsa, onu görürmüş” diye gülümsedi. “Bugün için kendime neyi işaretledim?” diye kâğıtları karıştırmaya devam etti. İntimak ve Birlik denilen köylerin Kırk Jıldık’ın sınırlarına dâhil edildiğinden bu yana ne kadar süre geçmiş, onun öteki yanı ile beri tarafındaki komşu işletmeler göz korkutuyor görünüyor. Şormakov için arazi, insan ve işletmecilik bir birinden ayrılmaz bütün kavramlar gibi geliyor. Sadece bir soğukluk hissi içini tırmalayarak, anlamsız gibi görünüyor. O anda solundaki iki ucu dik, ahizesi dükkân Kenes’in kolları gibi şişkin kara telefon uykusundan irkilerek uyanan çocuk gibi titreyerek çaldı. “Orada duran şey niye bu kadar dolu” diye söylendi. Hemen kulağına dayayarak aceleyle “Alo!” diyerek cevap verdi. “Şormakoviç!” diyen ağır bir ses tonu kendini hemen belli etti.

— Evet, Valentin Grigoreviç dinliyorum.

— “Köközek” ile “Oktyabr” arasındaki arazi meselesini ne zaman çözmeyi planlıyorsunuz? Özel komisyon göndermeye karar verdiğimizizi sanıyordum.

— Valentin Grigoreviç, derken Şormakov sert bir biçimde söyledi mi, yoksa içindeki düşüncesini dışarı vururcasına heyecanlandı mı yüzü birden gerildi. “Bir kavga için o kadar adamı işsiz bırakınca ne olacak? Oranın ki-

me ait olduğunu, ne zaman, ne şekilde cereyan ettiğini ben çok iyi biliyorum. Eğer izin verirseniz, yarın gidip yoluna koyup geleyim.”

— Siz bilirsiniz, diyerek Kasaba İcra komitesi üyesi telefonu kapattı.

Şormakov işine hızlı koyuldu. “Böylelikle Birlik ve Intımak köyleri aha...” derken, düşünmesine fırsat vermeyen birisi uygunsuzca mahcup bir şekilde içeriye girdi. Görünüşünde göze batan bir kusuru yok, mükemmel. Sadece sarkan simsiyah bıyıkları kıyafetine yakışmamış gibi... Adama dik-katlice bakıldığında gözlerinden kızılımsı bir nur kendini belli ediyor.

— Şor-eke, ben, Oktyabr koyun çiftliğinin yöneticisiyim. Az önce Al-eke sizi bir grup adamla birlikte gelecek diye söyledi. Yer biraz uzakta, yol üzerindeki Kopa istasyonunda bir evi hazırlatıyoruz. Acele etmeden öğle yemeğini yersiniz ya, diyerek hafifçe gülümsedi.

Onun Şor-eke diye hitap etmesi Şormakov’un hafızasına kazındı. Sadece ketum gülümsemeye şüpheyle kükrüyor gibi niyetini, kaşlarını hafif çatarak gösterdi.

— Hiçbir sebeple bir komisyon gitmeyecek, ben kendim geliyorum. Böyle hiçbir şey için zahmet edilmesin.

Çiftlik yöneticisi “hiçbir şey anlamadım, anladıysam ne olayım” dercesine kaşlarını şaşkınlıkla gerdi. Kapı kolundan tutarak, kolunu tekrar çekti. Bir şeyleri söylemeye niyetlenmişken hesapta var, niyette yok arazi keşifçisinin tam borusunu öttürecek zaman yoksa böyle sineye çeker miydim der gibi dışarıya çıktı.

“Gaz-69” model arabasının sarsılarak sürüldüğünü fark edemeyen Şormakov’un gözü birden kapandı. Fakat akıllı, dört bir tarafı görerek endişeli, doğuya gitmekte... Doğduğu köyün işi bir türlü yolunda gitmedi. Başkanı da düzelmedi. Şu Kenes gittiği zaman sadece sevinen Şormakov’dur. Herkesi birlikte sürüklemese de halkı tek ses olmaya davet eder, diyordu. Bu kişi, en başında iyi niyetli olmadığından işi zor... Tüm dünya Seretas’ta yaşıyormuş gibi çıkıştı. Onun yerine ekinini biçerek kısmetini toplayamaz mıydı; kışlığını, ahırını tamir edemez miydi? Bunu söyleyecek olsan yıkılır. Seni de köylümüz diye göğsümüzü geriyoruz ya ne yapalım derdi. Şormakov, oturduğu yerde toparlandı. Artık şu an Kenes’in başlattığı hareket, köylü destekleyince ortalığı karıştırdı ya. Şormakov gerçekleri vurayım dedi. Kenet savaş öncesinde Serektas’ı Kızılşay’a kadar yaya yürüyerek dolaştığını hatırladı. Tepeliklere kendi elleriyle kazdığı mezarları saydı. Kötü Anton lakaplı yardımcısıyla birlikte bu çevrede dolaşmadığı yer kalmadı. O Anton unutmadıysam Serektas’daki kazıkları mezara içi boş çömleği birlikte gömmüştü. O zaman bir şey söylemişti, ne dediği akılda kalmadı. Kırk yıl sonra hiçbir değeri olmayan boş çömleği yücelttiğine hiç yakınmadı Şormakov, aksine garip Anton’un ruhuna razılığını göstererek, gitmeye devam etti.

Yolculuğu sırasında Kopa istasyonunun yemekhanesinde şoförle birlikte yemek yediler. Yine kısa bir süre sonra Kızılşay’a vardılar. Kaplanmış örgü-

l   düz yolda karşılaşılan her tepeye tekrar tekrar tırmandıkça, göz kararı belirlenen hedefler sapmıştı. Kam   lar'a doğru dizilmiş tümseklerin göğsüne yaslanan gri tarak gibi kayalıkların zayıf çürümüş renklere Şormakov'un su-suzlu  unu arttırarak, i  ini huzursuz etti. Güneşte parıldayan dere kenarlarındaki bazı göze batan,   ıkırdayan alüvyon taşların çokluğuna şaşkınlıkla baka kaldı. Birden kalbine bir şeyler saplandı. Bu g  z mevsiminde soğuk yerde biraz daha beklerse değer verdiği bir şeyle tekrar kar  ıla  acakmı   gibi hissetti. Savaşa kadar nasılsa savaştan sonra hatta çalışmaya başladığı zamandan bu yana Kızılsay hiç değişmemiş. Şimdilerde birileri gelip "Oktyabr'a ait", birileri de "Köközek'e ait" diyor. O an, sazlık vadinin ardından kenarda durduğunu fark etti. Kendine   eki düzen verip ta   gibi büzülerek oturdu. Karşısındaki tepeden a  ınca öteki taraf Serikta  . Daha önce dediği gibi karşı tümseğe bir zamanlar Anton ve kendinin yaptığı bir mezar, eteklerindeki K  kbastav gözüne sıcak göründü. Orada toplanmış insan kalabalığını görünce Şormakov'un yüreği hızlı atmaya başladı. K  yl  s  n   görünce heyecanlandı mı, yoksa çobanların tutumunu iyi bildiğinden mi bilinmez,   of  r, arabasını son s  rat sürerek toplanan kalabalığın yanına yetti. Dikkatlice baktığında kendi köylüsü bir yana ayrılmıştı. Oktyabr'dan gelenlerin bir kısmının yüzleri tanıdıktı. Aralarında sadece erkek kaz gibi kabarmış müdürlerinin niyetinden hoşlanmadı. Selamla  manın sırası diyerek, dudaklarını isteksiz   ıpırdatarak geçiştirdi. Çoğu şeyi önemsemeyen Şormakov, buna bayağı içerledi. Sadece dünkü çiftlik müdürü olduğunu söyleyen bıyıklı bir şeylerden korkmu   asına yöneticinin yanında biraz ezik duruyordu. Kazan karasına bulanmış gibi duran Kenes'in asık yüzü Şormakov'u görmezden geldi. K  yl  yle selamlaşıp tokala  tı.   u kaba sakallı, yüz hatları pürüzlü, uzaktan akraba ihtiya  ın görüntüsünden çocukluğundan beri ho  lanmı  yordu. Şu anda da ona o sıcaklığı duymuyor. Kayınları sadece "yenge" dedikleri kabullenilm  i yaşlı kadın, eski zamanlardaki rahatlığıyla talebini iletmeyi başardı:

— Bolşevik kayınım, senin gelişini görür görmez sevindik. Bu yukarıdaki k  y bizi yerimizden kovmak istiyor. Ne yalan söyleyeyim sonuçta bu vatan da bizden, bir şekilde halleder, diye d    nm  yor değiliz.

  ormakov, birden yengesini yadırgamış gibi göründü. Oktyabr  lılara göz ucuyla çaresiz bakındı. Onların da b  y    nden k      ne kadar kendisini izlediğini fark etti. Kırgız   apkalı, top sakallı,   evik ihtiyaç görünüşe göre bunların danışmanı, kamçısını ikiye b  k  p ba  da   kurup   ks  rd  .

— Hey, kadın, dedi. Güçlü, ince sesi bayağı keskinmi  . "Kanına   ekmeyenin, soyu kurusun" mu demek istedin?   ormakov'dan da yukarıda bir h  k  met vardır elbet. Yoksa Köközek'te erkek dururken kadının konuştuğu zamanlar mı başladı?

— Hey, ke  isakallı   lsen de kalsan da Şormakov bizim hem   erimiz, diye yana doğru yaslanınca, tamamen sakinleşti. Ona göz ucuyla bakarak, eliyle yüzünü, gözünü kapattı. "—Eyvah! Olmadık birine laf yetiştireceğim diye far-

kinda olmadan cakemin adını zikretmişim” diye utanarak, kalabalığın arasına karıştı. Fakat buna kimse dikkat edip önemsemedi. Herkes Şormakov’a saldıracakmış gibi bakıyordu. Nasıl tartışma çıkar ki köylü köylülüğünü yapmaz mıydı, bir birbirini şakalaşarak sıvazlaması da yaşlıların uzak ya da yakın akrabaları yorumlaması da bıçakla keser gibi bitti. Şormakov gerçekten ürkmüştü fakat renk vermedi:

— Hey, dostlarım. Buraları savaştan önce pay ederken komisyonun bir üyesi de bendim. Onca lafa ne gerek vardı. Onun yerine kendimize bir çeki düzen verelim.

Şormakov’un burnundan sanki alevler çıkıyordu, şakaklarından damarları çıkmış, yuvarlak yüzü iyice esmerleşmişti.

— Bu arazi Oktyabr’a ait, bunu bilir bunu söylerim, diye kısa kesti.

— İşte hemşerinin hası bu, diye, Oktyabrlılar yerlerinde duramadı.

— Köközekliler ise mırıldanarak, sessiz kaldı. “Bu da neyin nesi” der gibi yüzlerinde hem şaşkınlık hem de telaşlı bir ifade oluştu. Olduğu yerde sürekli sertleşen Kenes, aniden Şormakov’un önünü keserek:

— Hey! Uğursuz, şu Rahimcanov senin ağzına iyi yağ çalmış gibi. Yoksa derken sözü bölündü.

— Bunu Botağara’nın ruhu çarpmak istiyor, diyerek asık suratlı ihtiyar söze girdi.

— Şormakov, Şormakov, gökyüzü ve yeryüzünde yaptıkların bunlar mı, diye bir başkası da katıldı.

Başı ağrımaya başlayan Şormakov’un az ileride bıyık altından gülen Oktyabr sovhozunun başkanına gözü takıldı. “Yurdum benim, soydan gelmek böyleymiş” diye aceleyle söylenip Kenes’e:

— Ben değil, sen uğursuzsun. Ben ölsem de ekmeğimi helal kazanıyorum, diye yumruğuyla göğsüne vurdu. “Bu, ne yapmaya çalışıyor” diye düşünen Kenes, dona kaldı. Diğer Köközekliler ise heyecanlanan Şormakov’un duruşundan bir şeylere mana vermeye çalışarak ne olacaksa sonuna kadar dayanacak tavır aldı.

— Şormakov ise sakinleşmiş görünse de etrafına çekingenlikle bakarak, gerekçe bulamadığı için Kenes’e tekrar dikkatini verdi.

— Bana inanmazsanız, o mezarın altında bundan tam kırk yıl önce gömülen bir şişe var. Eğer orada değilse, beni eleştirin diyerek aceleyle dönüp arbasına bindi. Kendisine şaşkınlıkla bakan şoföre “yürü” diye sertçe komut verdi. Yakında uzlaşmayan insanların asık suratlı soğuk ifadeleri orada, bunlardan atını ve kürkünü alarak kaçır gibi görünen Şormakov ise burada, hiçbir şeye anlam veremeyen şoför şaşkınlığını gizleyemedi. Onun ne düşündüğünü umursamayan Şormakov gözlerini birden yumarak, koltukla geriye doğru sallandı. Bir yere yola çıkarak, daha sonra sahibinin serbest bıraktığı at misali araba, kasaba merkezine mola vermeden vardı. Sadece bir kez Şorma-

kov arkasına hafifçe bakındı. Kalabalık hâlâ dağılmamıştı. “Emin olsa da az önce söylediği şişeye bakmaya gitmişlerdir” diye düşündü.

Şormakov, uzak yolculuğun ardından yorgun argın göce evine döndü. Elini yüzünü yıkayarak, yemeğini yedi. Biraz dolaşıp geldikten sonra yatağına yatar yatmaz, hiçbir şeyi düşünerek yapmayan küçük oğlu babasının yanına gelerek:

— Baba, sizi bir adam dışarıya çağırıyor, dedikten sonra koşarak dışarı çıktı. O da kimmiş diye sormaya fırsat bile kalmadı. “Yine ne aksilik çıktı” diye düşündü elbiselerini giyerken. “Yine Kenes’tir, başka kim olacak ki, arazi ve köyünden bahsederek, bastırmaya gelmiştir.”

Kapı önüne yanaşan yük arabasından iki kişi atlayarak indi.

— Hey, Muka, Serektas’tan çayımızı bile içmeden gittiniz. Köylüler sizin şişenizi bulup şaşkınlık içinde kaldı. Sizin hemen arkanızdan yola çıktık, onun bunun işlerini hâledene kadar anca geldik. Al-eke, çocuklarınızın çorbasına katkımız olsun diye birkaç koyun ve bir çuval un gönderdi. Hızlı verişinde, dünkü koyun çiftliği müdürünün etkisi oldu.

Şormakov şaşkın şaşkın baka kaldı. Birden ne olduğunu tespit etmek için çiftlik müdürüne eğilerek:

— Bu da ne, koyun ve un Rahımcınov’un babasının hazinesinden mi geldi? Gözüm görmesin yıkıl karşımdan, diye Şormakov sertçe bağırdı. Korkarak ne diyeceğini bilemeyen adamın ağzından “şimdi, şimdi” sözleri dışında bir şey çıkmadı. Şormakov’un sinirli hâleden korktuğundan çiftlik müdürünün arabanın kolunu tutması bir oldu:

— Hey sen buraya gelsene, diyen arazi keşifçisinin emri vaki sesini duyunca donaldı.

— Sen o Rahımcınov’a “Şormakov hayatını âdil yaşamaya adanmış, öyle de olacak” diye gidip söyle! Senin de aklında olsun anladın mı?

— Peki Muka, peki, diye o da bir hayli aceleyle cevap verdi.

— Öyle ise git! Diye, Şormakov elini savurdu.

Araba, evin avlusundan daha önce hiç bu kadar hızlı çıkmamıştı. Büyük yola çıkana kadar utancından yanacak gibi arka farları parlayarak gitti. Şormakov ise araba gözden kaybolana kadar yerinden kıpırdamadı. Sadece gözden kaybolunca evine yöneldi. 

¹ Cumabay Şaştayulı, Almatı vilayetine Jambıl Kasabasındaki Jambıl köyünde 10 Ekim 1950 yılında dünyaya geldi. Orta hâlli bir ailenin çocuğuydu. Aynı köyde ilk eğitimini aldıktan sonra çobanlık yapmaya başladı. Daha sonra iki yıllık askerlik görevini yerine getirdi. Kasabanın “Ekpindi Enbek” gazetesinde çalışmaya başladı. Yazar, daha sonra “Krasnodar” kasaba gazetesinde editör yardımcısı olarak görev yaptı. Kazak Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesini Açık öğretimle 1979 yılında tamamladı. Birçok gazetede çalışan yazar “Kazakistan Zaman” gazetesi ile Kazak radyosunun baş editörlüğünü yaptı. Halen “Kazak Adebieti” (Kazak Edebiyatı) gazetesinin baş editörlüğünü yürüten Cumabay Şaştayulı ondan fazla hikâye, birçok masal ve romanın yazarıdır.

² Sovhoz: SSCB döneminde devlet mülkiyetindeki tarım işletmesi. Kolhoz: SSCB’de köylülerin ortak olarak çalıştıkları tarım işletmesi, çiftlik.

NAĞAŞİBEK KAPALBEKULI'

Türkçesi: Ufuk TUZMAN

İSKELET

Rahatsız edici, gülümsü bir koku arkamdan gelmeye başladı. Büyük otobüs hırıldayarak, ileri, geri gidip geldikçe o koku, dalga dalga yayılarak iyice keyfimi kaçırdı. En sonunda dayanamadım, elimdeki gazeteyi koyup yerimden kalkarak, arkama döndüğümde benden sonraki en son koltukta genç bir kız ve erkeğin oturduğunu gördüm.

Genç delikanlı çok zayıftı, yüzü mavimsi, göz kenarları kararmıştı. Yanındaki esmer kızı görünce gözlerinde ateşi sönmüş; solgun, sanki simsiyah taş dersin. O ikisini görünce: “Bunlar mıydı?” diye düşünerek yerime oturdum.

Kaplumbağa gibi yavaş ilerleyip Korday yokuşunu geçtikten sonra hırıltılı, şişman, kızıl otobüs; ahlayıp, üfleyip durdu; yolcular dışarıya çıktı. Yolcular içecek, yiyecek alırken az önceki gençler bir kenara gidip sigara içmeye başladı. Baharatta kurutulmuş kırmızı yağlı kebabı sıyrırken göz ucuyla onları izledim. Yüreğim sızladı, bak sen, bunlar içine çektikleri sigaranın dumanını dahi üflemeden resmen emiyorlar. Yapmayın, çekmeyin, ikisi de eroınman desene. İnsandan köpek olarak doğan iğrenç şeyler, göçebeler!... Azgınlar!...

İkisi de soytarı gibi yemekhaneye geldiğinde, onların durduğu yere kadar gidip onların içtiği sigara izmaritini ayağımla çevirerek baktım. Bildiğimiz “Belamorkanal” sigarası. Allah’ın cezaları. Defalarca istifra etmek istesem de yüreğim ağzıma kadar gelip takatim kesildi.

“Ah güzel ot, ah harika esrar! Seninle hayat nasıl da temaşa!”...

Bir zamanlar başımdan geçen bir olay gözümde canlandı.

* * *

Uzak Doğu’da Habarovsk ile Vladivostok denilen şehirlerin ortasında, küçük Lazo adlı istasyon civarındaki ileri karakolda sınır askeri olarak göreve başlayalı yarım yıldan fazla olmuştu. Yazın kavurucu sıcaklarında bize iki yeni asker tayin edildi. İkisi de Moskovalıydı. Kızıl burunlu zayıf Valdemar denileni, beni kendine yakın gördü. Tatlı ikramı yaparak, gülümseyerek konuşuyor, kendine yaklaşıtıyordu. On dokuzunda tepince demiri kıran, safdilli, enayi olduğumuz bir dönemde her şeyin farkına çok varamayan delikanlılardık.

Bizim rüyamızda bile görmediğimiz elektrikli bir tıraş makinesi hediye etti. Sık sık anne ve babası ona paketler yollardı. Her zaman bana sıcak davranır, çeşitli şeker ve çikolatalara boğardı.

Biz sınır devriyesine sürekli birlikte gittiğimizde o:

— Sizin oralarda kenevir yetişiyor değil mi, derdi. “Duyduysam, görmek nasip olmasın. Bilmiyorum” der temize çıkardım.

— Sen arkadaşlarına mektup yaz. Çu denilen istasyonda onlardan çok var, arazide ekin gibi kendi kendine yetişip duruyor. Sana pakete koyup yollasınlar. Parasını öderim. Hatta istersen ticaretini yapar, zengin de oluruz. Alıcıları ben kendim bulurum diyordu.

Korktum. Memleketteyken yabancı ülkelerde “uyuşturucu ve eroin” denilen illetler var diye ara sıra duyardık. Fakat bizim Kazakistan’da kendi kendine yetişiyor fikrine katılmıyorum. Uyuşturucu kelimesi bana önceleri “cehennem”, “canavar” gibi gelirdi. O günden beri o lanet şeyle yollarımın keşismemesi için kaçtım, sözünü bile etmedim. Sonbaharda sınırdaki engelleri düzelterek, diplerini güçlendirip tamir etmek üzere askerleri gruplandırdıklarında Valdemar ve ben en uzaktaki köşeye verildik.

Bizi bölgeye bırakanlar gider gitmez Baldemar, çevresine bakınıp kızıl burnunu çekti. Sonra gözleri fırl fırl oynamaya başladı ve kesik kesik güldü:

— Şu işe bak! Bu, çok tuhaf ve harika bir şey! Oradaki kayın ağaçlı vadi-den itibaren her yerde ot yetişmiş. Hadi gel, gel de göstereyim diyerek eli ayağı yerden kesilip, görür görmez koşmaya başladı. Her zaman inleyip uykulu ve tembel yürüyen yiğit, oğlak gibi sekerek, mutluluktan çatlayacak gibi koşuyor.

— Nikolay, baksana bu nasıl bir zenginlik! İşte buraya gel! Kenevirlerin başında kabarmış kuru tomurcuklarıyla birlikte kurumuş yapraklarını toplayarak, elbisesini çıkarıp, iki kol ucu ve yakasını bağlayarak, onun içine doldurmaya başladı.

— Bu uyuşturucu! Şimdi mutlu yaşayacağız, dedi özenerek. Bana hasret kalışı ilginç geldi. İnsandan bir şeyi saklayınca, düşkünlüğünü gizleyemez arzular durur ya aynen o durum...

— Gel Nikolay, yardım et bana, diye beni çağırdı. Sınırdakiler Kazakça olan adımı telaffuz edemediğinden bana, Nikolay adını vermişlerdi. Az önce topladığı keneviri avuçlarıyla üst üste koyup ezdi. Az sonra elimize bulaşan sakızını sıyırarak yuvarlamaya başlayınca bıldırcın yumurtası gibi simsiyah oldu. Onu bir taşın üzerine koydu, tekrar tekrar ezerek, ikiye katladı. Daha sonra konserve kutusuna koyarak, altına ateş yakıp kuruttu. Çıtırdarak kuruyan simsiyah sakızın kenarından bir kısmını kopararak gazeteye yerleştirdi. Cebinden bir sigara çıkararak içindeki tütünü gazeteye koyduğu otla karıştırıp tekrar sigara kâğıdına doldurdu. Sigarayı bir seferde tutuşturarak, dumanını dışarı bırakmadan içine çekti. İki avucunu kapatarak oraya hapsediği dumanı aralıksız içine çekişi şaşırtıcıydı...

— Al, çekecek misin, diye gözleri parladı.

— Hayır, hayır! Ben hayatımda elime sigara almış değilim!

— Hey Niko, Nikolay! Ne kadar mutlu bir hayattan mahrum kalmışsın? Bu huzur verici, rahatistan... İşte, bu sigaraya baş belası derler, alıp içine çektikten sonra keyif çatmak diyorlar.

İçtiği sigaranın tamamını içmeden ucunu tükürükleyerek söndürdü.

— Bu baş belasını üç dört kişi içer. Tamamını içmeye kalkarsan ölebilirsin de. Moskova'ya gelen mal, keneviri diyorum, temiz değil. Çeşitli kimyasallar katılıyor. Ateş gibi de pahalı, içeriliğini kontrol edecek zamanın kalmıyor, ölüp dirilirken, çaresiz ne kadar fiyat verse de satın alıyorsun. Birçok gencin parası yok, parası olmadığı için de geliri olmayan delikanlılar hırsızlık yapıyor, kızsarsa kötü yola düşüyor, uyuşturucu alıp satarak geçiniyorlar.

— Valdemar sen hiç hırsızlık yaptın mı?

— Hayır. Benim babam tüm Rusya'nın demir yolları başkanı, varlıklı, zenginliği yetiyor. Tek oğluyum ya, uluslararası diplomatlar yetiştiren bir enstitüye kaydettirdi. Orada okuyanların tamamı bakan, General, Genel Sekreter gibi büyükbaşların çocukları. Çoğu da uyuşturucu kullanıyor, rahat durmuyorlar. Beni ise okuldan atacaklarını anlayınca annem ve babam buraya hiç kimsenin yolu düşmeyecek bu sınır karakoluna bilerek yolladılar.

— Sen bu illete ne zaman bulaştın?

— Bizim oralarda 6'ncı ya da 7'nci sınıfta çocuklar sigaraya alışıyor. Ailemiz sürekli işe gidiyor, evde yalnız kalıyor, sıkılıyorsun. Derken arkadaşlarını davet ediyor, sigara içiyorsun. Üst sınıftakilere özenerek, uyuşturucu çekmeye başlıyorsun. Buna alışınca da hem bırakamıyorsun hem de arayıp duruyorsun. Sıkıntıdan önceleri ilginç geldiği için kullanmaya başladık. Daha sonra kullanmadan yapamaz hâle geldim. Eğer vakti geldiğinde içmezsek, nöbet başlıyor. Allah korusun nöbet başlayınca kemiklerin sızlıyor, kırılıyor, parçalanıyormuş gibi hissediyorsun. Sinirlerin gerilip tüm iç organların kuruyarak, içine taş doldurulmuş gibi ağırlık çöküyor. Beynin zonklayıp kafatasın patlayacakmış gibi ağrıyor. Hiçbir yere sığmıyor, yuvarlanıyorsun. İki gözün kanlanarak, ne yaptığını bilemez hâle geliyorsun. İnsan bir tutam ot için her türlü suçu işler hâle geliyor, adam öldürmekten bile çekinmiyor. Onun en üst seviyesi ekstazi koması. O durumda düşünceler ölüyor, duyguların can çekişir vaziyette uyuşturucuyu her yerde arar hâle geliyorsun. Ne yaptığını da ne dediğini de bilmiyorsun. Nöbetin geldiğinde almazsan, belki de ölebilirsin.

— Annen ve baban senin uyuşturucu kullandığını biliyor mu?

— Evet, biliyorlar. Bu yüzden gizlice beni tedavi de ettirdiler. Tedavi eden doktora da para verip içmeye devam ettim. Okuldan kovacakları için beni tedavi ettirdikten sonra arkadaş çevremden uzaklaşmam için buraya aske-

re yolladılar. Bırakamadım. Böylesi keyifli bir dünyayı nasıl bırakabilirsin. Eee, bu büyük bir rahatlık!

Kıpkırmızı burnunu sürterek, sohbetini keserek cebinden çıkardığı paraları bana uzattı.

— Nikolay, sen bakkaldan sucuk, kraker, bal kaymak alıp gel. Adam ot çektikten sonra iştahı açılıyor, sürekli yemek istiyor. Artık biraz keyifleneyim, diyerek sarsıldı ve sonbaharın sıcak gününde terleyerek, yan yattığı yerde uyuya kaldı. Primore'nin ılık çalıp nefesleri kesen tatarcığine pervasız kaldı.

İleri karakolun kantininden yiyecek bir şeyler alıp geldiğimde Valdemar, yağmur kurdu gibi kıvrılmış, otunu tekrar yakmıştı. Ölüp dirilip, dumanını dışarıya vermeden çekiyor yutkunuyordu. Az sonra kıpırdanan vücudu dirilerek, kıs kıs gülmeye başladı.

Hayatı uyuşturucu olan birini ilk defa tanıyordum.

— Sen sakın kimseye gördüklerini söyleme yoksa içeri atarlar. Sovyetlerin kanunları acımasız, yurtdışında ise daha esnektir. Nerede, ne kadar içer- sen iç kendin bilirsin, hatta orada bu mal daha ucuz diyorlar. Al Nikola kendine bir şeyler alırsın, diye cebime artan 3 somu tıktırdı. O zamanlar sınır askerlerine 2 som para verilirdi. Ruble ise çok kıymetliydi. Bu belayı birilerine söyleyecek kadar cin çarpmadı beni, kendimi tutuklatmaya niyetim yoktu. Akşama kadar sınırdaki yerinden çıkan, yan yatan sütunları eski hâline getirerek, kan ter içinde işimi tamamladım. Valdemar ise akşama kadar krakerini ktır ktır yedi, siyah suyunu içti ve kıs kıs gülererek zamanını geçirdi.

Bu gerçek zenginliktir. Bu kenevir kurutulmuş hâlde, yaprağı da öğütülerek, herhangi bir sigaranın tütününüyle karıştırıp da içilebilir. Fakat ona kaliteli bir mal değil, işlenmemiş mal denir, diyerek Valdemar dönüş yolunda iki cebini doldurdu.

Biz, güz bitene kadar o dikenli sütunları, suda yıkılan cepheleri tamir ettik. Her gün Valdemar ile birlikte devriyelere de birlikte çıkıyorduk. O ise otunu çekerek, her zaman kafası iyi, dolaştı durdu.

O yıl, dehşet bir yağmur aralıksız bir hafta yağdı. Ardından kara çevirdi ve kış geldi. Büyük Okyanus'un soğuk rüzgârları tüm huzuru bozdu. Sınır karakoluna hâlâ 'erken' düşüncesiyle kömür gönderilmedi, bir gece de ti- re-yerek sabahı ettik. Vücudumuz üşüdüğünden uyku da kalmadı.

Valdemar'ın başını çektiği askerlerin bazıları güneş battıktan sonra Lenin anfisine toplanırdı. Lenin anfisi, binamızın en sonundaki siyasî derslerin verildiği eğitim malzemeleri bulunan özel bir salondur. Bu derslikte gece boyu kahkahalar kesilmiyor, herkes oraya üşüşüyordu. Bazen uyku tutmayınca, üşüdüğüm için botlarımı giyerek yanlarına giderdim.

Yuvarlanarak oturan beş altı sınır askeri bir sigara sarmasını bir biri ardına çekerek, sertçe içiyordu. Daha sonra kıkırdarak gülüp krakerleri ktır kı-

tır çiğniyor, güğümdeki suyu kafaya diyor, kahkaha atıyorlardı. Manalı bir konuları yoktu. Kısacası hepsi sarhoş muhabbeti yapıyor, kafaları kıyak, uçuyorlardı. Ortalarında ise Vakdemar oturuyordu. Pencereyi battaniye ile kapatıp, odayı karartmışlardı.

Önceleri dört beş delikanlıydılar, derken sayıları arttı. Kışın kendini hissettirdi ve kaloriferler yanmaya başlayıp kar diz boyuna ulaştı. Bazen Valdemar'ın önderliğinde grup halinde:

— Cepheye gidiyoruz, diye karlı geceye çıkıyorlardı. Üstleri başları kar olmuş hâlde gecenin bir yarısı torbalarını doldurup sanki dağı parçalamış gibi keyifle dönüyorlardı.

Lenin anfisini mavimsi dumana boğarak, gece boyunca vadinin taşları gibi vurunca ses getirecek o delikanlılar gözleri kan çanağı olmuş, uyuşturucunun esiri bir hâlde, sabaha doğru anfinin pencerelerini de açıp havalandırdıktan sonra yataklarına yatıp sızıyorlardı.

İlk aylarda ot içen çocuklar yemeye doyamıyor, yüzleri semiriyordu. Hatta beden eğitimi sırasında eğilip, bükülerek, güçlü bir şekilde vücutları yumuşamış gelirlerdi.

— İşte gördünüz mü, gerçek sporcu sensin, aynada kendine bir bak, daha güçlü olacaksın! Bunun yararlı olduğunu sana söylemiştim, diyerek Valdemar omuzlarını tokatlardı.

— Dört beş ay geçtikten sonra ot içenlerin burunlarında kırmızı noktalar çıkarak, gözleri irileşti. Kirpikleri sulanmaya ve akıllarını kullanamaz hâlde gelmeye başladılar. Yarım sene geçmeden unutkanlıkları başladı ve eski dinç hâllerinden eser kalmadı. O gençler gözümün önünde yürüyen ölümlere dönüştü. Birçoğunun dolgun etleri çekilerek, zayıflamaya başladı. Zayıflayan bir nesil, güçsüzleştikçe güçsüzleşti.

Gençlik dediğin azgınlık dönemi, her şeye heves ediyorsun. Sarhoşlaşarak kıkır kıkır gülen, bağırıp çağıranların sayısı çoğaldıkça etraflarında dolaşıyorsun.

Doğum günüm tam mart ayının ortasıydı. Lenin anfisinde toplanan gençlere konserve, tatlı, kraker satın alarak, ikram ettim.

— Gel, Nikolay doğum günün bugün, bir nefes denemelisin! Bir iki nefes çekip tadına bakmalısın.

— Hee, bu lanet şey uğursuz!

— Keyfe gel! Doğum gününde seni gökyüzüne uçuracak.

— İşte, böyle çekmelisin, ne kadar rahat! Doğum günün kutlu olsun! Yıl dönümüne! Yirmi yaşındasın! Hayatta hiçbir şey görmeden mi gideceksin? Hayat neye gerekli? Tabî ki böyle ilginçlikleri, eğlenceyi yaşamak, huzur bulmak için. Gel hadi, diyerek Almatı'dan gelen hemşerim Sergey denilen iri yarı bıyıklı delikanlı kalın sardığı otu isteksizce uzattı. Yanımdakiler hep bir-

likte bağıra çağıra, alıp gitti. Tadına bakan sınır askerleri o şeyin muhteşem bir ilaç olduğunu, acayip etkisi olduğunu söyleyip övmeye başladı.

— Erkek adam, kızlarla ottan mahrum kalmamalı!

— Bir daha içine çek!

— İnsan her şeyi denemeli.

— “Ah güzel ot, ah harika esrar! Seninle hayat nasıl da temaşa” diyerek herkes koro hâlinde haykırmaya başladı.

— Bir kez çeksen içine, baktın beğenmedin vazgeçersin! Nikolay, al dostum doğum gününün şerefine, diyerek, Valdemar ve arkadaşları kalın sarılmış bir sigarayı elime tutuşturduklarında nasıl ağzıma götürdüğümü hatırlamıyorum.

— İçine çek, o güzelim pahalı tütünü ziyan etme!

— Hadi, hadi... Hızlı, hızlı!

— Aferin mükemmelsin! Tekrar çek, tekrar!

Herkes bağrışıyor, gülüşüyor, alkışlıyordu!

— Ah güzel ot, güzel esrar!

— Seninle hayat ne kadar temaşa!...

Üç dört kez içime çektiğimi hatırlıyorum. Aklım başımdan gitmiş, gözle-
rimden yaş gelmişti, yapışınca içmişim, çekmişim.

Bambaşka bir âlem, dans ederek gelip geçsin, dünya alt üst olsun, güçlü dönsün. Dümdüz salınarak yatağıma doğru yöneldim. Gücümü kaybederek iki kez yere düştüm. Yüreğim ağzıma geldi, gözlerim yuvasından çıktı, sanki hiçbir şey görmedi gözüm. Hızlı dönen kıpkırmızı bir ateş çemberi içinde yanıyor muyum, yoksa yüksek kayalıklardan uçuruma doğru düşüyor muyum, Azrail gibi karaba-sanlar üzerime çıkıp içime batıyor mu ne, canımın çıktığı anlar. Azı dişleri zıngırıyor, parmak ucum gibi cırlıçıplak kız görüntüsüne bürünmüş binlerce, milyonlarca şeytan kıs kıs gülüşüyor, “Ecel! Ecel! Ecel!” diye sanki alay ediyorlar.

Hıçkırarak ağlayayım desem, sesim çıkmıyor, yer ayağımın altında fırıldak gibi dönüyor, yürüyebilsem keşke. İçim dışıma çıkarak, sürekli kusuyorum, kusuyorum.

Birileri beni köpek sürükler gibi sürükleyerek, soyundurup, hortumdan akan buz gibi suyla yıkadı.

Üzerime çıkan cin ve şeytanlar suyu sıçratarak, zıplıyor, kıs kıs gülüşüyor, oynasıyordu. Tüm bağırsaklarım dışarı çıkmış olmalı, içim boş olmalı, hıçkırık ve kusma dürtüm vardı. Ruhumu koyacak bir yer bulamadığımdan betonun üzerine yatıp, yuvarlanırken, sınır askerleri de hortumla yıkıyor ve film seyrederek beni izliyordu.

Gece boyunca kötü ruhlarla boğuşup bağırarak, ne yaptığımı bilmeden sabaha doğru aklımı başıma topladığımda yatağıma taş gibi bağlandığımı fark ettim. Susamış, kanım çekilmişti. Ölüyordum sanki.

Nöbetçi yanıma geldi:

— Aklını başına topladın mı, diye çekinerek sordu. “Sen tam bir deliymişsin. Güç bela seni buraya bağlayabildik” diye, elimi ayağımı çözmeye başladı. İpin boğduğu yerler iyice kan toplayıp morarmış, bir gözüm hiç açılmıyor. Vücudumu yerinden kıpırdatamıyordum. Nöbetçinin getirdiği bir bardak suyu içince, tekrar yatağa yığılıp sızıp kalmışım.

“Üşütmüş, çok hasta” diye, ertesi günü beni rahatsız ettirtmemişler. Akşamda doğru uyandığımda aynı nöbetçi içini çekerek, olup bitenleri bana anlattı.

— Al, yemeğini ye, biraz gücünü toparla. Hem sen, o şeytanların kudurmasına aldanma. Esrar kullanan insan zayıflayarak güçsüzleşir ve ölür, hayatına kıyar. Şeytanlar o dumanla içine girer ve tüm vücudunu kemirerek, yer bitirir. Sen onlara katılma, sen bambaşka bir insansın, çok okuyorsun, bırak onu, diye mırıldanan Raşid adlı Tatar genci akıl vermeye başladı.

Beni ıslattıkları sudan dolayı ciğerlerim üşümüş, hastaneye zor yetiştirilmiştim. Habarovskiy şehrindeki büyük askeri hastanede bir ay içerisinde bir deri bir kemik kaldım, ağzımda burnumda yaralar çıktı. Hiçbir şey tat vermiyor, gönülsüzüm, uykulu sarhoş gibi dolaşıyordum.

Bahar oralarda geç gelir, Ussuri vadisinde sığ orman altında karlar çözülmemişti. Sadece güneş kızdırınca suskun kızıl su çağlayarak, tüm vadi kurumadan yaz boyunca horlayan sazlıklar doluyor. Çağlayan sessiz suyun üzeri masmavi görünse de altı sazlık, havalar ısınınca sinek böcek, sivrisinek, atsi-neği duman gibi kapkara dolaşıyor. Çıplak vücudunu zehir gibi yakarak, ısı- rıp soktuğu yerler yaz boyunca yara olur, her yerin yaradan geçilmez olur.

Bahara giriyorduk, hava ısınmaya başladığında hastaneden sınır karakolu- na dönünce, hâlimi görenlerin hepsi korkmuş.

— Sadece iskelet kalmışsın. Seni melekler korumuş. Yoksa bağımlı olur, eriyip biterdin diye, Raşid beni diğerlerinden daha sıcak karşılayarak, çok şeyden bahsetti.

— Sen önemli, bilgili birisi olacaksın. Ecdadın çok güçlü, onlar senin kötü alışkanlıklar edinmeni istemedi. Ben imam çocuğuyum, hepsini biliyorum. Nereye gidersen git içinden Bismillah, Ya Allah, diyerek dolaş.

Allah’ın hikmeti, birilerinden esrar kokusu gelse, hemen hisseder oldum. Bu tür insanlardan öğreniyor, kusmak istiyordum.

Akşama doğru gürültüsü eksik olmayan Lenin anfisine adımımı atmaz oldum. Canımın çıktığı o hâlimi gören Valdemar ve arkadaşları tekrar beni zorlamadı.

Esrar çekmeden, uyuşturucuya özenmeden sağ salım köyüme döndüm. Bazen işte ne kadar yıl geçse de her hangi bir yerde uyuşturucu ya da bağımlısını görsem kokusunu anında anlama yeteneğim ortaya çıktı. Şu esrar aramak için eğitilen köpekler gibi otobüslerde, trolleybüslerde, duraklarda iğrenç

bağımlıları bir görüşte tanıyorum. Gün geçtikçe aramızda bu illeti çekenlerin sayısı hızla artıyor.

* * *

İşte, bu iki gencin bu pislığe bulaştığını görünce kanım kaynıyor. Gençliğimde Uzak Doğu'da kendimin dikkatsizce bulaşmak üzere olduğum aklıma geldi. Melekler mi, yoksa ecdadım mı korudu bilinmez, ölümle yaşam arasında gidip geldiğim bir gerçek. Eğer o zamanlar keyfine varıp, hoşuma gitseydi bu yaşamla çoktan vedalaşır, yaşayan ölü gibi bağımlı olmamam içten bile değildi. Uyuşturucuya kapılanların on, on beş yıldan fazla yaşamadığını, ömrünü bitirdiklerini sonradan anladım.

Otobüste benim arkamda oturan kız ve delikanlının yakıcı, pis kokusunu alınca, bu iğrençlik karşısında ölecek gibi oldum. Geğirip kusmamak için kendimi zor tuttum. Kussaydım rezil olurdum. Öyle olsaydı sebebini kim anlardı.

Arkamda oturanlar keyiften dört köşe olmuş kıs kıs gülüyorken, can çekişen yavru kuşlar gibi görünüyordu bana. Nesi hoşlarına gitti ki bunların? Anne ve babaları da vardır bunların, acaba bu durumu biliyorlar mı?

İnsan kılığına bürünen hayvan bunlar. Azıcık ot için hiç bir şeyden çekinmeyen kan emiciler. Suya atsan kavrulmuş etleri ayrılmış canlı korkuluklar. Kaynıyorlar, siyah kurum kapladı ortalığı.

Okullarda da enstitülerde de yeterince var bunlardan.

Ah, vah! 21. yüzyılda memleketimizin kapısını kimlere güvenerek bırakacağız? Bizler altmışımıza geldik, can aldık, can verdik hizmet ettik, helal kazancımızla gün gördük, namusumuz da canımız da temiz dedik. Ya bunlar? Bunlar hiçbir şeye ilgi duymuyor, hiçbir şeye önem vermiyorlar. Yüreklерini dağılayan esrar, zehir, duman... Onun için her şeyi satarlar. "Rusya'da her dört öğrenciden biri uyuşturucu kullanıyor" diye okuduğumda hayretler içinde kalmıştım. Ya bizde?

Her bölge, her köy kimin esrar çektiğini iyi biliyor. O açgözlüler başka gençleri de kendilerine benzetiyor. Keşke eskisi gibi sıkı kanunlar uygulansa, onların hepsini göz görmeyecek, kulak duymayacak şekilde içeri tıksa; iyileşecekleri tedavi ettirip ümitsiz olanları yok ederek, kapatmalı. Onlar, kim ne derse desin, adam olmaz. İçeriden çürüyen, kemiren kurtlar. "Hastalığını gizleyen ölür" derler, azarak, her yeri saran bu illetten zamanında kurtulmazsak geleceğimiz cehennem olur! Önce okullarımızı grup grup ele geçiriyorlar. Çoğunluğu bizim Kazak çocuklarımız. Biz herkese, her şeye kucak açtık, iyiye de kötüye de anında heves ediyoruz. Cefa çekip zarar görürüz diye hiç düşünmüyoruz. Bugün köylü kız ve delikanlılar şehre gelip karışıyorlar, düzen yok, para yok, hayat şartlarına dayanamadıkları için her türlü grupların tuzağına düşüyorlar. Bazıları hırsızlığı yaşam şekline dönüştürüyor, kimileri de kötü yola düşüyor, porno ticaretine kapılıyor, sonuçta kendileri de kapılarak, sonu

olmayan bir yolda boğuluyor. İçki ve sigaranın ötesi feci derde dönüşüyor, esrarkeş oluyorlar, akıl sağlıklarını yitiriyor, doyumsuz oluyorlar.

Geçenlerde önemli bir bakanın oğlunu defnettik. Küçüklüğünde esrara alışmış, sonraları iğne yapmaya başlamış. En sonunda da aşırı dozdan ölmüş. İkinci oğlu ise tedavi görüyor. Anne babaları çalışma hayatına kendilerini kaptırmış, çocukların terbiyesi ise kendi hâline bırakılmış. Sokakların tehdidi olan hastalıklı gençleri iyice avuçlarına almış, zengin çocuğu olduğu için inek misali iyice sağmış, esrara alıştırmış, kendilerinden yapmışlar. Ana rahminden saf ve temiz parlak dünyaya gelerek, simsiyah toprağın bağrına illele kirlenmiş, hayatını yaşayamamış, tanımadığı bir acının kollarında can verenlerin sevabı, günahı kime?

Büyük bir azap!

* * *

Merke'ye yaklaşınca, Aspara denilen yeşil sazlık bitki örtüsü kaplı arazi de vagondan bozma yemekhanelerin önünde otobüsü grip olmuş gibi iç çek-tirerek durduran esmer şoför:

— 30 dakika yemek molası verdik, diye bağırdı. Öğle için verilen yemekleri tatlıydı.

Güneyin yemekhanelerinde hazırlanan bütün yemekler her zaman mükemmel ve lezzetlidir. Kımızı da tam kıvamındaymış. İki büyük kâse içince alnımdan hafifçe ter çıktı. Kısa boylu bir bayan elimizi yıkatarak havluyla kurulattıktan sonra gitti.

Eski çocuk yurdundaki, aynı zamanda askerdeki bir alışkanlıktan dolayı ben yemeğimi çabucak yedim. Bu sefer de öyle oldu, hemen yediğim yemeği biraz sindirmek için dolaşmaya başladım. Vagonlardan oluşan yemekhanelerin arkasında aynı kız görüldü. Gözleri kıpkırmızıydı. Yüzü gözü şişmiş, yanındaki delikanlı da gitmişti, ağlamıştı sanırım.

Otobüse herkes geldiğinde o delikanlı yoktu, kız arka koltukta yalnız, ürkek oturuyordu.

Merke'de bir düğüne gelen otobüstekilerin çoğunluğu inmiş, üç dört yolcu kalmıştık.

Yerimden kalkarak, kızın yanına gittim.

— Yanınıza oturabilir miyim, diye sordum.

— Kendiniz bilirsiniz, dedi dudaklarını şapırdatarak, umursamazca.

Merke'den sonra yollar kötüydü, delik deşik yolda gelirken otobüs az kaldı boynunu koparacaktı.

— Yolculuk nereye, evladım?

Bana hoşnutsuz bir ifadeyle baktı. “Bu ihtiyar hangi kötü niyetle yanaştı” dercesine baktığını hissettim.

— Vannovka'ya. (Bugünkü adı Tülkibas)

— Burası Turar Riskulov köyü değil mi?

— Evet, öyle.

— Az önceki delikanlı neyin oluyordu, kızım?

— Kocam. Ne yapacaktınız?

— Öylesine... “demek eşiydi”.

Onun konuşmaya pek isteği yok. Dudaklarını kabartıp surat asıp oturuyordu.

— Canım, neden esrar çekiyordunuz, deyince, kız yerinden fırlayarak, kurt görmüş karaca misali korkulu bir ifadeyle bakarak aklı başından gitti.

— Ağabey. Amca! Nerden anladınız? Siz kimsiniz? İçmiyordum ben...

— Sabret evladım. Otur yerine, sakinleş hele. Yavaş konuş! Ben her şeyi biliyorum. Sen de eşin de esrar çekiyordunuz. İnkâr etmeyin artık.

— Siz kimsiniz ağabey, polis misiniz?

— Yazarım.

— Teşkilat görevlisi gibisiniz.

— Hayır, ben yazarım. Fakat ben, her şeyin farkındayım. İkiniz de bağımlısınız, o çoktandır kullanıyor, sen ise yeni başlamışsın.

O sesini çıkarmadı bana düşman gibi baktı.

— Teşkilatın görevlisi değil misiniz?

— Hayır, dedim ya.

— Yemin edin.

— İşte, bak inanmazsan, diyerek çantamı açarak, yola çıkmadan yanıma aldığım son kitabım ile yazarlık kimliğimi gösterdim. O, resmime ve bana bakarak ikna olmuş gibiydi.

— Kaderlerinize yazık ediyorsunuz, kendi hayatınızı yakıyorsunuz.

— Ne yapabilirim, bırakamıyorum.

— Kim alıştırdı seni?

— Hiç kimse. Kocamla inatlaştım.

Ben askerdeki olayımı kısaca anlattım.

— İşte, esrarın kokusunu o zamandan bu yana fark edebilen bir yeteneğim ortaya çıktı evladım.

— Ağabey, inanır mısınız, ölmek istiyorum, diyerek bana derinden bir bakış attı, yüreğim sızladı. Bu kız, sonunda kendi kendini öldürecek diye şüphelendim. Ölü ve diri arasında bahtsız bir can! O yumuşayarak, hayatını anlatmaya başladı.

— Eşimle birlikte aynı kolejde okuduk. Yakışıklı delikanlıydı, güzel giyinirdi, güzel konuşurdu, onun avucuna nasıl düştüm kendim de bilemiyorum. O zamanlar semiz, iri yarıydı. Sonradan zayıf, güçsüz biri oldu. Hamile kaldığım için mecburen evlendik. Karnım şişmeye başlayınca, onun esrar çektiğini fark ettim. Çocuk dünyaya geldiğinde beni terk etti, ona sinirlendiğim için sigaraya başladım. “Kirli, sinsi eşinin tabanını yala, o eşikten cenazen

çıksın” diyerek, annem, babam kabul etmedi beni. Kovdular. En sonunda belimi bağlayarak, çocuğumu kucağıma alıp Almatı’ya geldim. Onu arayıp bularak, tekrar birlikte olmaya başladım. O “defol beni rahat bırak” dese de vursa da sabrettim. En sonunda onun karşısında köle oldum, hiçbir değerim olmadan yaşamaya başladım. Yaşayan ölü gibiydim. Sigarada da acılarıma derman bulamadan ağlayarak yaşadım, ağabey. O eğitimi yarım bırakmış, arkadaşlarının hepsi bağımlı. Gecenin bir yarısı ot içiyor, keyiflenerek, çekip gidiyordu. Gün boyu kedi gibi mırıldanıp perdeyi kapatarak, karanlıkta uyur dururdu. Hem parası yoktu hem de faydası... Aç çıplak, kiraya muhtaç borca batarak, çocuğum ve ben ağlaşıp dururduk. Bir şey dediğinde kırıp döken, beni döven birisi oldu. Bazen beş altı erkek bir araya gelerek, evin içerisini mavi dumanla doldurur, uçar, manasız gülüşür, ağızlarına geleni söylerlerdi. “Yemek getir” diye bağırdı, “Evde yiyecek bir şey yok!” dediğimde tekme tokat beni döver, köpek gibi işkenceler ederdi. Yanık kokusuna sabredemedim ağlamaktan gözlerimde yaş kalmadı. Bazen kendimi asmak istiyorum, o küçük çocuğuma kıyamıyorum. Onu kucakladıkça içim yanıyor. Bir gün, onun hazırladığı yarım sarma esrarı buldum. İlgimi çekip bir kez içime çektiğimde gözlerim yerinden fırladı. Gönlüm hoş oldu, hiçbir şeyi umursamadan gevşedim. “Vay be bu harika bir şeymiş” diyerek, ara sıra gizli gizli çekmeye başladım. İçince her şeyi unutup rahatlıyorsun. Bu şekilde nasıl alıştığımı kendim de anlayamadım.

— Kocan karşı çıkmadı mı?

— Boş versene onu... Tam tersi sevindi bile. Beni yine dövüp çarpcak diye umuyordum. “Ne kadar iyi oldu artık birlikte bu zıkkımı ararız” diye sevindiğini bir görseniz.

— Vah vah!

— Bazen kahrediyorum. Yaşamak gelmiyor içimden. İçimde tek canım bir oğlum var. O yavrucağıma kıyamıyorum. Şu an kayın yurdumda. Resmini göstereyim mi size?

— Bakayım.

— O çantasını açar açmaz avuç büyüklüğünde bir resmi çıkararak bana verdi. Ufacık sevimli bir çocuk gülümseyerek çıkmış. Melek gülüşüyle...

— Oğlun çok sevimliymiş, melek bu.

— Çok akıllı, beni özlüyor, bekliyor. Sık sık gidip görmek için param yok. Bazen gidip görüyorum. Bugün yüzünden öperek, bağrıma basacağım.

— Kocan neden Aspara’da kaldı?

— Ağabey, kocam ve ben bir gün bir yerde zıbarıp kalacağız. O iyice kötüleşti, geriye sadece kemikleri kaldı. Zamanı gelince içmeyince ben de elim ayağım titriyor, kendimden geçiyorum.

— Sabır, kuvvet gerekli, kurtulursunuz hâlâ.

— Ne bileyim! Jorik iyice alıştı, artık iğne kullanıyor. Polislerin kara listesinde. Bazen gece yarısı alıp götürüyorlar onu. Bir gece tuttuktan sonra serbest bırakıyorlar.

— Mahkemeye sevk ederek, tedavi için yatırmıyorlar mı?

— Polislere zengin müşteriler lazım. Jorik gibilerin, adını soyadını alıp serbest bırakıyorlar. Onlar da gece kuşları çalıştırarak kazandıklarını paylaşıyorlar. Yoksulu yakalayıp ne yapsınlar.

— Ah bahtsızım, bu daha da kötü desene!

— Arkadaşları çok kötü, hepsi esrar çekiyor, iğne yapıyorlar.

— Hepsi Kazaklar mı?

— Çoğunluğu öyle. Öğrenciler de var aralarında öğretmenler de. Anne babası önemli mevkideki zengin, işadamlarının çocuklarını izleyerek, onları kandırıyor, esrara alıştırıyorlar. Her biri üç müşteri bulmak zorunda. Böylelikle çoğalıyorlar. Hemen hepsi akılsız. Siz geleceği bilen birisi misiniz ağabey!

— Çoğunlukla dediğim çıkar.

— Jorik, kocam sağ salim dönecek mi? Söyler misiniz, ağabey?

— Bana her şeyi anlat, o nereye gitti?

O fısıldayarak, başını kulağıma yaklaştırdığında, sigara ve esrar kokusu burnumun direğini kırdı nerdeyse.

— Jorik Asparan'da indi, oradan arkadaşlarıyla Şu'ya geçecek.

— Şu'da ne yapacaklar?

— Orada kenevir tarlaları deniz gibi dalgalanıp, yetiştiriyor diyorlar. Onlardan toplayarak, gizlice satacak. Yakalanırsa, mahkemeye çıkacak ve hayatı mahvolacak. Fakat sağ salim gelirse rahatlığa kavuşacağız. Tüm borçlarımızdan kurtulacağız, zengin olacağız. Ama yakalanırsa artık onun için her şey bitti demektir. Kendisi de iyice güçsüzleşti, zor yürüyor, bu sefer para kazanırsak onu da tedavi ettireceğim.

Kız iki eliyle yüzünü kapattı, sıtma olmuş gibi omuzları titremeye başladı.

— Ağabey, otobüsün arka basamağında kapı ağzında sigara içip gelebilir miyim, diye sordu.

— Git elbette...

— Siz çekmez miydiniz?

— Bir zamanlar yaşadıklarımdan sonra elime tütün bile almadım.

— Vay be bu şekilde kurtulanlar da varmış ha!

Kara yüzlü kız, kısa kesilmiş saçlarını sallayarak dediği yere kapı ağzına geçerek sarılmış otu çekmeye başladı. Hani genç buzağılar annelerini emdikten sonra rahatlar da başını sallar ya! Aynen öyle sardığı otu sertçe çekerek saçlarını sallıyordu. Esrarın enseme saran kokusu midemi bulandırdı. Zor oturdum.

Kız tekrar yanıma döndü. Gözleri parıldıyor, yüzü gevşemiş ve gülümsüyordu.

— Ağabey, şu cepheden sağ salim dönerse Jorik'i de kendimi de tedavi ettirmeyi kafaya koydum.

Bir şey demedim. Ne diyebilirdim ki? Onun kendini kandıran sözlerine nasıl inanabilirim.

— Anne, babası kocanın durumunu biliyorlar mı?

— Hepsi biliyor. Kızdılar, ara sıra hekime, doktorlara da götürdüler, Kır-gızistan'ın şu meşhur hekimine kadar gittik. Ufacık bir faydası olmadı, tama-men vücudu ele geçirmiş, esir almış.

— Ya kendin?

— Benim için farkı yok. Hayatım var ya, rüya gibi. Başımın içine binler-ce sivrisinek girmişçesine ağrıyor. Uyuduğumda daha da kötü, yılanlar görü-yorum. Tıslayan kıpkırmızı, karayılanların üzerinden yalın ayak, çıtırçıplak basarak yürüyorum. Önceleri korkudan irkilirdim. Şimdi alıştım. Beyaz baş-lı, upuzun yeleli, bileğim kadar kalın yılanım sürünerek önümden gidiyor ben de onu takip ediyorum.

Erken solan gelincik gibi kızlarım vay, kor ateş gibi yanan saf yiğitlerim vay sizlere! Pırıl pırıl çocuklarım vah size, vahlar size!..

Sizler, kanlı savaşta ölseydiniz, cennete giderdiniz. Ya böyle mundar, ak-lınızı alan, ruhunuzu, vücudunuzu zehirleyen illet için çıkılan uğurda yok olunca size kim diyeceğiz?

— Ağabey hâlâ söylemediniz, Jorik cepheden sağ dönecek mi, dönmeyecek mi?

Nerede olursa olsun, aynı dili kullanıyorlar. Bir zamanlar askerdeyken Valdemar uyuşturucu işine “cephe” derdi.

— Nereden bileyim?

— Ağabey, anladım, anladım. O hayırsız dönmeyecek, tuz gibi eriyip ka-lacak desene. Rüya gördüm, kötü bir rüya. Gitme diye yalvardım. Ölecek, her şey bitti desenize!..

Az önce gülümseyerek yanımda oturan genç kadın, hıçkırarak ağlamaya başladı.

— Ben iniyorum evladım, Taraz'a geldik.

Kolumdan sımsıkı tutan genç kadın gözleri irileşerek, ağlıyordu ve:

— Ağabeyim... O, ne olur gelsin, gelecek deyin bana. Kulun olayım, di-ye silkelemeye başladı.

— Bilmiyorum, evladım. Bırak lütfen midem bulanıyor.

— Otobüsten iner inmez dönüp baktığımda, o kadıncağz cama yapışmış, bir şeyler söylüyordu.

İçim dışıma çıkacak gibiydi, başım dönmeye başladı, durağın direğine yaslına kaldım.

Şişman kızıl otobüs dumanını kusarak, hırıltılı bir şekilde yoluna devam etti.

* * *

İki üç gün boyunca ateşim çıktı, yediklerimi çıkardım, yüreğim ağzıma geldi, burnumdan o esrarın kokusu gitmedi.

İki üç gün süreyle televizyonlardan Şu bölgesindeki uyuşturucu bağımlısı büyük bir grubun yakalandığı hakkındaki haberler tekrarlandı durdu. Alaca bir çuvalı sırtına almış, saçı başı karışmış, yılan bakışlı cılız esrarkeş Jorik'i bir görüşte tanıdım.

— Ah fukara, garip!...

1 Nağaşibek Kapalbekuli, 16 Mart 1950 yılında Almatı Vilayeti, Jambıl Kasabası, Kızılasker köyünde dünyaya geldi. Jambıl kasabasında ilköğretimini tamamladıktan sonra Uzak Doğuda Viladivastok ile Habarovskiy şehirlerinin arasında Primore'de iki yıl askerlik hizmetini yaptı. 1969 senesinde sınırda Domansk adası savaşına katıldı. Ayrıca Büyük Vatan Savaşı gazilerindendir. Bir yıl inşaat alanında çalıştı ve Otomobil Kulübü yöneticiliği yaptı. 1971 yılında Almatı vilayetine bağlı Jambıl Kasabasının "Güçlü Emek" gazetesinde (Bugünkü adı 'Atameken') redaktörlüğe kabul edildi. Daha sonra radyo spikeri, sorumlu kâtip, editör yardımcısı ve aynı gazetenin Baş editörü oldu. Nağaşibek'in yöneticiliğinde gazete cumhuriyet ve Sovyetler Birliği arasında değişik yarışmalara katılarak, önemli başarılar elde etti. Yetenekli kişiler yetiştirdi. Nağaşibek Kapalbekuli, Kazakistan Gazeteciler Birliği Ödülünü iki kez aldı. Birkaç kez kasaba meclisi temsilciliğine seçildi. Daha sonra Jambıl ve Karasay kasabaları meclisinin başkanlığını yürüttü. Başarılı hayatı boyunca Uluslararası Jambıl Vakfı Başkanlığı, Karasay Devlet Vakfı Müdürlüğü, Kazakistan Yazarlar Birliği Almatı vilayeti Başkanlığı gibi toplumsal görevler yürüttü. 2000 yılından bu yana Devlet Kitap Müzesi müdürü olarak görev yapmaktadır. Yazarlığa okul yıllarında şiir yazarak başladı. Yazar, bugün 23 eserin sahibidir. 1980 yılında "Jalın" yayınevinden "Enlikgül" (Alp Güllü/Edelveys) adıyla ilk hikâye kitabı yayınlandı. "Dos Jüregi" (Dost Yüreği), "Tavdan tüsken tuman" (Dağdan Çöken Duman), "Kızıl Elik" (Kırmızı Karaca), "Mahabbatsız ömir jok" (Aşksız Hayat Yaşanmaz), "Jeroşaktın tütini" (Yer Ocağının Dumanı), "Bizdin avıl tav jakta" (Bizim Köyümüz Dağlarda), "Kut pen jut" (Bolluk ve Kıtık) adıyla hikâye ve düz yazıları, derlemeleri ayrı kitaplar olarak yayınlandı. Nağaşibek Kapalbekuli, tarihi konulara çok değerlidir. Tanınmış Kazak ozanı Jambıl Jabayev ve onun ozanlığı hakkında araştırmalar yaparak, yurt ve ülke, geçmiş ve bugün arasında ilişki kurarak, kuramsal yazılar yazmıştır. Onun hikâye kahramanları Kazak alperenleri olmuştur: Karasay, Rayımbek, Şapıraştı Navruzbay, Suranşı, Savrik, Sıpatay, Ötegen, Bekbolat v.b. kahramanların yanı sıra Süyinbay, Jambıl, Kenen, Ümbeteli, Ötep, Abdiğali, Esdavlet v.b. ozanlar ve ayrıca Töle Bi, Baluan Şolak, Sanbay Bi, Andas Datka, Medev Kırbay Sal ve başka da tarihi karakterlerdir. Karasay hakkında "Karasay, Karasay", Jambıl hakkında "Jambıl Ata", "Kut'u Kızıl Aslan" adlı eserlerinin yanı sıra Sanbay Bi Aydasulu, Makış Baluan Rayımbek hakkındaki kitapları da okuyucusundan çok ilgi görmüştür. "Aşksız Hayat Yaşanmaz" adlı hikâye kitabı Kırgızcaya çevrilerek, Kırgızistan'da yayınlanmıştır. "Jambıl Alemi" adlı üç dilde yayınlanan foto albüm, "Ata yadigarı", "Ospan Hannan Kalğan Söz" (Osman Han'ın Sözleri), "İnker Sezim; sırlı aven" (Güçlü Duygu; Sır Dolu Ses), "Kitap alemine sayahat" (Kitap Dünyasına Seyahat), "Batamenen el kögerer" (Duayla Yurt Yeşerir) adlı kitaplarını, Ümbet Ali Karıbayev'in iki ciltlik eseri ve başka kitaplar da derledi. Birkaç televizyon filmi ile bazı belgesellerin senaryolarıyla piyesler yazdı. Uluslararası Jambıl Ödülünün sahibi olan Nağaşibek Kapalbekuli, Almatı vilayeti, Enbekşi Kazak kasabası, Jambıl kasabası, Kuzey Kazakistan Bölgesindeki Ayırtav kasabası ve Karasay kasabasının saygın aydınıdır. Uluslararası Ekoloji Akademisi ile Kurtka Tevip İlmi Akademilerinin Akademisyeni D. A. Konayev Üniversitesinin Ekonomi ve İstatistik Akademisi Profesörüdür.

EMİNE BATAR

GEBERİK

Seyit öldü. Samet ve ben, komşu evlerden birinin sundurmasına yayılmış; Sbakkaldan aldığımız ucuz şekerleri yalıyorduk. Serin bir Ekim günüydü. Yazlık pantolonlarımızın içindeki ince bacaklarımız üşüyordu. Çocuklardan biri koşarak geldi ve kulağıma “Samet’in babası öldü” diye fısıldadı.

Şimdi bu karanlık oda korkutuyor beni. Seyit gözümün önünden gitmiyor. Onun anlattığı geberik hikâyesindeki, “Ölünün başında bekleyen adam” sanıyorum kendimi. Seyit’in anlattığına göre, uzak köylerin birinde ölen olduğunda, köylülerden biri onun cenazesi başında sabaha kadar beklermiş. Seyit ölüden “geberik” diye bahsederdi. Anlattığı hikâyeden korkulmasından zevk alırdı. Yüzümüzdeki endişeyi okur, “Eh! Hikâye şimdi bir işe yaradı” derdi...

Anneme seslensem; yatağın altını kontrol etmesini istesem mi? Ama değil konuşmak, kımıldamak bile korkutuyor beni. Uyumalı ve unutmalıyım geberiği, yani Seyit’i.

Ölmeden birkaç saat önce kapı aralığından baktım ona. Öylesine zayıflamıştı ki, uzun boylu bir çocuk gibi görünüyordu. Gözleri kapalıydı, halamı dövdüğü güçlü kolları iki yana düşmüştü.

Halam, henüz çocuk denecek yaştaiken Seyit’e âşık olmuş. Dedem, mahalledeki serseri takımıyla dolaşan ve aylaklıktan başka marifeti olmayan bu adama kızını vermeyeceğini söylüyormuş. Seyit bir gün kahvede dedemin karşısına oturmuş ve “pedere benden çay!” diye seslenmiş. Dedem o kadar sinirlenmiş ki, kirpinin okları kadar sert bakışlar fırlatmış ama Seyit oralı bile olmamış. Sinirleri yatışıp da sakinleşince, kibarlığını bozmadan “Lütfen saygılı olun. Bakın babanız yaşındayım, bu alaycı tavrınızın muhatabı olmam” demiş.

O sırada Seyit ağzını kocaman ayırıp bir kahkaha patlatmış. Beyefendiliği elden bırakmayan dedem bu kepezeliğe daha fazla dayanamamış ve masaya bırakılan çaya dokunmadan oradan uzaklaşmış.

Seyit mahalledeki diğer gençlerden daha bakımlı ve yakışıklıydı. Kalın, biçimli siyah kaşları, geniş alnı, siyah ve büyük gözleri ile film artistlerine benziyordu. Gamsız ruhu; cildinin hep taze kalmasını, kemiklerinin gelişip irileşmesini sağlamıştı. Yürüyüşünden de anlaşılacağı gibi Allah vergisi bu bedeninin içindekinin kendisi olduğunun yüzde yüz farkındaydı.

Gel gelelim Seyit’in halamla evlenmesi, dedem ve ailesi için yıkımdı. Seyit ise bu evliliği farklı ve eğlenceli bir hayatın başlangıcı olarak görüyordu.

Halam onun, dedeme karşı kazanacağı zaferdi bir bakıma. Kendisini damatlığa kabul etmemelerini onlara pahalıya ödettireceğini söylüyor, aklından geçen korkunç düşünceleriyle neşelenirken dişlerini sıkarak “size kim olduğumu göstereceğim” diyordu.

Yatağın içinde bir şey ayağıma dokundu. Kendimi nasıl koruyabilirim? Hi-kâyeyi hatırlıyorum: Geberiği bekleyen adamı sabah ölü bulmuşlardı. Seyit bununla ilgili soru sorduğumuzda “düşünün bakalım; onu geberik mi öldürdü, yoksa o korkudan mı öldü” diyordu. Etrafta toprak kokusu var. Mezarlar açılıyor ve ölüler caddelerde geziyor. Pencerenin ardındaki karanlık, ölüleri saklıyor.

Seyit halamla evlenmeseydi, geberik olduktan sonra bizim eve gelmesi gerekmeyecekti.

Evet, halam sonunda Seyit ile evlendi. Düğüne bizden birkaç meraklı çocuk dışında kimse katılmadı. Dedem, bundan böyle halamla görüşmek istemediğini söyledi. Gözlerini uzaklara dikti ve “bir daha bu eve gelmesin” dedi. Halam, düğününde çok ağladı. Ailesinden birilerini görme umuduyla çevresine bakınıyor sonra uzun kirpiklerinin arasında masumca oynaşan gözbebeklerini yere dikiyordu. Tebessümlerinde gizli bir keder saklamaya çalıştığının herkes farkındaydı. Konuklardan bazılarının halamın üzüntüsünü paylaşma çabaları bile, onu biraz olsun teselli edemiyordu.

Seyit, geberik olmadan önce de ürkütücü biriydi. Çok sakın görüldüğü bir anda, birden bire sinirlenip, etrafındaki her şeyi dağıttığı oluyordu. Halamın, Seyit’in ve ailesinin tuhaflıklarına alışması zor olmuştu ama kimseye dert yandığı yoktu. Bazen gizlice yanına gidiyordum. Bana dedemleri soruyordu: “Babam nasıl? Ya annem? Hakkımda neler konuşuyorlar? Babamın kızgınlığı geçmiyor öyle değil mi?” Gittikçe zayıfladığını ve solduğunu fark ediyordum. Seyit çalışmadığı için halam çok üzülüyordu. Bir keresinde ona “Kazancının ne kadar olduğu önemli değil; çalışman şart. Çünkü hamileyim ve iyi beslenemiyorum” dedi. Adam karısının hamile olduğunu duyunca bütün komşuları şenliğe çağırdı, evde davullu zurnalı bir davet verdi. Halam herkes dağıldıktan sonra elleriyle yüzünü kapatıp ağladı. Kocası, olan parasını da davet için harcamıştı. Üstelik misafirler evin her yerini dağıtmışlar, kirletmişlerdi.

O günden sonra Seyit yük taşımak, duvar örmek gibi işlerde çalıştı. Kazancı çok azdı ve tembelliğinden dolayı tercih edilen bir işçi değildi. Bu durum çok sürmedi. Oğulları doğduktan sonra halama “Ee dokuz aydır sen yatıyordun, ben çalışıyordum, sıra sende” dedi. Zavallı halam narin elleriyle ve pek de alışıksız olmayan bedeniyle hangi işi yapabiliirdi? “Fabrikalarda çalışabilirsin” dedi Seyit. Bir öneri daha sundu: “Çalışmam diyorsan zengin babandan para istersin.” Oysa halamın üzüntüsü başkaydı: “Babam bana bir kere baksa, ah sadece bir kere; beni yeniden hatırlayacak” diyordu. Halam biliyordu ki onu görmek istememesinin nedeni buydu: Dedem için görmemek unutmanın en iyi yoludur.

O zamanlar Seyit'in bir gün geberik olacağı hiç aklıma gelmemişti. Bir kere bile hasta olduğunu hatırlamıyorum. Çok iştahlıydı ve keyfine düşkündü. Kaşlarını çatar, sesini kalınlaştırır: “Bana bak! Çalışacaksın diye surat asıp durma; canımı sıkıyorsun. Böyle yaşanır mı be kadın? Seninki yaşarken ölmek gibi bir şey. Kendinle beraber beni de mi öldürmek istiyorsun? Canlan biraz! “ diye çıkışırdı halama.

Halam, oğlu Samet'i altı aylık olunca süttten kesti ve bir iplik fabrikasında çalışmaya başladı. Her sabah komşuya bıraktığı oğlunu, iş dönüşü yorgun kollarının arasına alıyor evin yolunu tutuyordu. El üstünde tutulmuş o narin yapılı, kırılgan kadın, şimdi fabrikada işçiydi. Çalışmaya başlayalı birkaç ay olmuştu ama omuzları çökmüş, beli kamburlaşmış ve iyiden iyiye zayıflamıştı. Neredeyse hiç gülmüyor, konuşmuyordu. Bulduğu kısacık fırsatlarda pencerenin önüne oturuyor ve derin düşüncelere dalıyordu.

Dışarıdan bir ses geldi. Seyit'in yarı karanlık yüzü dışarıda bir yerde kendisini fark etmemi bekliyor. Beyaz dişlerinin arasından etrafa saçılan kahkahasıyla beni korkutmak istiyor olmalı. Sonra da, her gördüğünde yaptığı gibi gözlerini gözlerimden ayırmadan yanıma yaklaşacağını, kulağımı bükerken “geberikle aran nasıl” diye soracağını hâyâl etmekten kendimi alamıyorum. Geberikten korktuğumu bilir ve sık sık hatırlatırdı. Oysa şimdi korkmaktan daha fazlası oluyor bana. Ateşim çıktı sanırım. Hastalanıyor muyum ne?

Hastalanmak deyince aklıma geldi: Bir keresinde halamı yabancı bir arabayla getirdiklerini gördüm. Onu getiren, fabrikanın servis şoförüydü. Halamın koluna girdi ve arabadan inmesine yardım etti. Kapıdaki, bakımlı ve çok sağlıklı görünen Seyit'e “Bayanı tanıyor musunuz” diye sordu. Kavga çıkarmak için sebep arayan Seyit: “Onu çok iyi tanıyorum da seni tanımıyorum” dedi. Adam, Seyit'in niyetini anlamış olmalı ki “Yanlış anlayacak bir şey yok. Bayan bugün fabrikada birden bire bayıldı. Hastaneye götürdük, aşıktan dedi doktor. Serum takıldı, doktor evde yemek yemesini ve dinlenmesini salık verdi”

Seyit alaycı tavrını bozmadan:

“Ne yani, aç mı bıraktığımı söylemek istiyorsunuz?”

“Hayır” dedi adam “doktorun söylediğini söylüyorum.”

İyi günler diledi ve gitti. O gün Seyit, halamı; fabrikada bayıldığı için öyle bir dövdü ki evdeki bütün eşyaların ağladığını duyar gibi oldum. Hem tek-meliyor hem de “El aleme seni aç bıraktığımı mı söylemeye çalışıyorsun? Niyetin ne ha! Beni rezil etmek mi?” diye bağıırıyordu. Halam yerde kıvranırken sadece her darbeye “ıh! “ diyordu. Başka bir şey söylediğini duymadım. Sonra durmadan koşmaya başladım. Yolun iki yanındaki evler de benimle beraber koşuyorlar, ağaçlar “daha çabuk, daha çabuk!” diye bağıırıyorlardı. Eve geldiğimde göğsüm bir inip bir kalkıyordu.

“Büyükanne!” Büyükanнем balkona çıktı. “Büyükanne!” dedim, dizlerimin üstüne çökerken; bitmiş bir haldeydim.

Büyükanнем alt kata, yanıma geldi. Alnımdaki saçları ıslatan terimi kuruladı, sakın olmamı ve dinlenmemi, ondan sonra konuşmamı söyledi.

“ Halam” dedim.

“Ne oldu halana?” Birden telaşlanmıştı.

“ O adam... Halamı... Dövüyor.”

Daha fazla konuşmadım. Bahçedeki çimlerin üzerine oturdum, büyükanнем de yanıma oturdu. Önce halama, o adamla evlendiği için kızdı:

“Kendi etti kendi buldu, böyle olacağı baştan belliydi. Beni, babasını o adam yüzünden hiçe saydı” gibi laflar etti, sonra “ kızım, canım, meleşim!” diyerek ağlamaya başladı.

Ağlaması, kuruyan bir kuyudan su çıkması gibiydi; yumuşak ve temiz bir su...

Birlikte koşarak çıktık evden. Halamların evine geldiğimizde etraf sessizdi. Biri öldüğünde birden bire oluşan; yıkıcı, korkutucu sessizliğe benziyordu. Büyükanнем zile uzun uzun bastı. Kapıyı Seyit açtı:

“Ooo. Bu ne güzel sürpriz. Valide hanımlar ziyaretimize gelmişler. Buyurun, buyurun!” dedi.

Büyükanнем Seyit’e hiç bakmadı, ayakkabılarını telaşla çıkardı. Birkaç adım atmıştı ki, kanepede oturan halamla göz göze geldi. “Anneciğim hoş geldiniz, lütfen buyurun” dedi yorgun bir sesle. Büyükanнем hayretler içinde halama baktı. Yavaş adımlarla yanına gitti, yüzündeki morluklarda elini gezdirdi ve sonra halamın ellerine uzandı, onları tuttu ve yukarı kaldırdı.

“Kızım, o zarif ellerine ne oldu böyle? Ya o parlak gözlerine? Hepsini bu adama mı verdin? Peki verdiklerinin karşılığında sana ne yaptı? Görünüşe bakılırsa, aldığı her şey için seni cezalandırmış. Bu kadarına nasıl izin verdin?”

Halam, büyükanнемin yüzünden süzülen gözyaşlarını sildi, onun başını okşadı

“Anneciğim, lütfen abartmayın. Her şey yolunda. Bugün fabrikada düştüm, yüzümü çarptım, morlukların sebebi budur” dedi.

O kadar inandırıcıydı ki o an ben bile gördüğüm şeyden şüphe etmiştim. Seyit bana bakıp kaşlarını çattı ve işaret parmağını salladı. Sonra büyükanنeme:

“Valide hanım, durduk yere insanları suçlamaya utanmıyor musunuz? Bunca zaman sonra bunun için mi geldiniz evime? Kızınız ve ben çok mutluyuz, inanmıyorsanız kızınıza sorun” dedi.

Büyükanнем gerçeği söyletebilmek umuduyla gözünü kırpmadan halama bakıyordu. Buruk bir sesle ve gülümsemek için kendini zorlayarak:

“Mutluyum anneciğim, lütfen inanın bana” dedi halam.

Büyükanнем, halamın ellerini bıraktı, gözlerine son bir kez daha baktı ve kapıya yöneldi. Evden çıktı, köşeyi hızla döndü ve gözden kayboldu.

Uykum kaçtı. Korku her tarafıma yapışmış, beni bırakmıyor. Olağanüstü şeyler düşünmekten kendimi alamıyorum: Evlerin, ağaçların, yolların ötesindeki mezarlığın, pencerenin karşısına kadar geldiğini düşünüyorum. Perdeyi araladığımda Seyit, işaret parmağını sallayarak “söylemek yok tamam mı?” diyecek. Ben, onun gözlerinin siyahında kaybolan cesaretimle kafamı “evet” anlamında sallayacağım.

Seyit’in, halamı dövdüğüne her şahit olduğumda “dedene söylersen gebelik olur rüyana girerim” diyordu. Ben de ondan korktuğum için çoğu zaman saklıyordum.

Bir gün halamların iki komşusu arasında kavga çıktı. Seyit kavga edenleri ayırmayı erdem sayardı. Şu kıskanç insanlar yaymasa bile bulut buluta, ağaç ağaca, su suya anlatsın ve “arabulucu ünü” şehirden şehre yayılsın istiyordu.

Ne zaman mahallede bir kavga olsa Seyit orada biterdi. Onlara kavga etmenin çok kötü bir şey olduğunu söyler, bununla ilgili konuşmalar yapardı:

“Bakın beyler! Konuşmak varken kavga etmek ancak barbarların yapacağı bir şeydir. Oysa bizler uygar insanlarız, konuşarak orta yolu bulacak kadar da aklımız var öyle değil mi? Şimdi her ikiniz de derdinizi söyleyin, sorun her neyse birlikte çözelim.”

Ama çözüme katkıda bulunduğu ve kavgayı sonlandırdığı görülmemiştir.

Yine buna benzer bir konuşma yapıyordu ki, adamlardan biri ceketinin iç cebinden bir silah çıkardı ve kavga ettiği adama sıktı. Fakat kurşun Seyit’e geldi. Herkes dondurulmuş gibi aynı yere bakıyordu. Seyit, ne olduğunu anlayamadan düştü. Göğsüne götürdüğü eline kan bulaştı.

İki ay hastanede yoğun bakım ünitesinde yattı. Vücudu yavaş yavaş çürüyordu. Konuşamıyordu ama halamdan ayırmadığı bakışlarıyla, sanki ona bir şeyler anlatmak istiyordu.

Daha önce işe yaramazlığından, aylaklığından bahseden komşularının, acınası haline bakıp onun hakkında güzel hikâyeler uydurduklarını duydum. Herkes uydurduğu hikâyeye o kadar inanıyordu ki, gerçeğin ne olduğunu unutmuş gibiydiler. İçlerinden birinin şöyle bir hikâyeden bahsettiğini hatırlıyorum:

“Seyit karıncaya bile zarar vermezdi. Bir keresinde ağaçta kalmış kediyi kurtardığına şahit oldum ...”

Ben şahit olduğum şeyleri kimseciklere anlatmadım. Onun hakkında güzel hikâyeler de uydurmadım.

Seyit yavaş yavaş ve acı çekerek öldü. Ailesindeki üç-beş kişi dışında kimsenin ağladığını görmedim.

Dedem de cenazede ydi. Üç yıl sonra halama yeniden baktı. İkisi de çok yaşlanmış görünüyordu.

Ama Seyit’in hikâyesi burada bitmedi. Mezarlığın yakınındaki ilkokul öğrencilerinden birkaçı bir sabah okula giderken, tabut şekli verilmiş mezarın

üstündeki taş ve toprağın etrafa dağılmış olduğunu gördüler ve mezarlığa en yakın evlerden birinin kapısını çalıp olayı bire bin katarak anlattılar. Anlatırken, gırtlakları sıkılıyormuş gibi zor nefes alıyorlardı. Evdekiler önce bunu çocuk saçması zannedip gülüştüler. Hatta ellerinden çekiştiren çocukların bu eğlenceli oyununa dahil olmak ve biraz olsun dünyanın tasasını unutmak için mezarın başına kadar gittiler. Gülüşmeler mezar görünür görünmez son buldu. Elleriyle açık ağızlarını kapattılar. Korkularını çocukların gözü önünde yaşadıkları için duydukları utancı bile unuttular. Gerçekten de mezarın öyle bir hali vardı ki, ölü, yattığı yerdeki taş ve toprağı kenarlara eşit olarak atmış ve bulunduğu yer boşalmıştı. O sırada çocuklardan biri öne çıktı ve korkulu gözlerini mezara dikip titrek sesiyle konuştu:

“Geberik kaçmış!”

Bu söz diğer çocuklar arasında dalga dalga yayıldı. Dönüp bir kere arkasına bakmadan rahat edemiyorlardı. Bazen de arkasındaki bir sineği kovalar veya sırtını kaşır gibi yapıp kontrolü, kimseye hissettirmeden gerçekleştiriyorlardı. Çocuklar hemen mezarın başından uzaklaştırıldı. Büyükler küçükleri yalanlarıyla yatıştırdılar. Asıl sorun büyüklerin yatışamamasıydı.

Mahallenin en yaşlısı Adem dede sabah namazına giderken Seyit birden bire karşısına çıkmış. Ne yaşlıymış ne genç, ne uzunmuş ne kısa, ne şişmanmış ne zayıf!

“Mübarek elini ver de öpeyim dede” demiş.

“Elime dokunduğu yerde bir ışık çıktı ortaya. Öptüğü yeri bir süre yıka-mayayım diyorum. Ne de olsa öteki dünyadan geldi” diye de ekliyormuş Adem dede.

Kimilerinin de bir gece vakti kapısı çalıyor, hakkınızı helal edin deyip ortadan kayboluveriyormuş.

Bazıları “lanetlenmiş ki mezarında rahat uyumasına izin verilmiyor” diyor.

Çoğunluk Seyit’ten yana. Diyorlar ki “Allah onu yeryüzüne yeniden gönderdi. Çünkü bitmemiş bir işi vardı. Hayattayken bazı küçük yaramazlıklar yapmıştı. Onları düzeltmesini ve cennete sorgusuz sualsiz gitmesini istiyordu. Bunu da el öperek, helallik dileyerek yapıyor.”

İnsan insana, bulut buluta, ağaç ağaca, su suya anlattı. Böylece Seyit’in ünü komşu mahallelere, şehrin merkezine ve diğer yakın şehirlere kadar yayıldı.

Dedem ve halam pencerede oturup bakışlarını mezarlığa, mezarlıkta da Seyit’in dağınık mezarına diyor. Kimse tam olarak ne düşündüklerini bilmiyor. Çünkü ikisi de birkaç kelime konuştuktan sonra susuyor.

Dedeme “Seyit’in geberiği mezara geri dönmüş müdür?” diye soracak oldum.

“Sus! Çarpılacaksınız!” dedi.

Şimdi anladınız mı neden bu kadar korktuğumu?

Seyit buralarda ve her an benden helallik istemeye gelebilir. ❧

MEHMET KAHRAMAN

DELİ BÜLBÜL

Bu muydu yaşayacağım hayat?

Sabah sekizde iş başı yap, bir sandalyeye otur ve akşama kadar cari hesaplar, krediler, kambiyo işlemleri, ödemeler, emekli maaşları... bilgisayar başında uğraş dur. Hayır, istediğim bu değildi. İlk birkaç günde anlamıştım, ama yapacağım başka bir iş de yoktu. Kim hayal ettiği gibi bir işte çalışıyordu ki. Geceleri yatağa uzandığımda kendimi geleceğin iyi olacağı konusunda ikna etmeye çalışıyordum. Bankaya adımımı attığımda büyü bozuluyor ve ben para saymaktan nasırlaşan parmaklarımla kapıyı isteksizce iteleyerek içeri giriyordum.

Her gün böyleydi. Eve geldiğimde yattığım yerde ayaklarımı duvara dayayıp neden diye soruyordum. Ölünceye kadar böyle mi devam edeceğim? Ekmeğin kolay kazanılmadığına dair konuşmalar dönüyordu zihnimde. Eşek kadar olmuştum. Karı gibi dırıldanmamalıydım. Çalışmayıp da ne yapacaktım... Nasihatler yüzümdeki parmak izlerine karışıyordu. Sarılacak bir sıcaklık arıyordum o anlarda. Affedecek. Hadi yüzünü yıka gel diyecek. Yoktu. Başka şeyler düşünüyordum gönlümdeki açığı kapatmak için. Hayallerimde yeni seçimler yaratıyordum kendime. Mutlu olacağım yaşamlar düşlüyordum. Bir ses ve sonrasında çoğalan sesler rüyalarımı bölüyordu, en güzel yerinde. İlk iş ellerime bakmak oluyordu.

İlk altı ayım öyle geçti. Geceleri kendime acıma seansları düzenliyordum. Yeni evine alışmaya çalışan bir gelin gibi iki korkuyu bir arada yaşıyordum. Bir işaret bekliyordum hayatımı değiştirecek; aslında yeni bir iş olarak banka da hayatımı değiştirebilirdi, fakat hissetmiyordum onu. Altıncı ayımda, kendi kendimi ikna etmekten sıkıldığım günlerden birinde, Deli Bülbül çıka geldi ve bu, beklediğim ışık olabilirdi. Hayatımın dönüm noktası.

Öyle de oldu.

Elinde kırış kırış olmuş, üzerindeki fotoğrafın yarısı yırtılmış, isimlerin çoğu silinmiş bir nüfus cüzdanı vardı. Kapıdan girdiğinde doğruca bana geldi, kimseyle konuşmadı. Güvenlik görevlisi onu saygıyla selamladı. Variyetli bir müşteri gibi önünü ilikledi. Nereleydediniz, gözükmüyordunuz birkaç aydır, dedi. O an, bir Deli Bülbül'e baktım, bir güvenliğe. Uzamış sakalı, sa-

man çöpleri karışmış saç, üstüne kat kat giydiği eprimiş kıyafetleri güvenliğin selamıyla tezat teşkil ediyordu. Ne iş, der gibi gözümle güvenliğe işaret ettim. Hiç orali olmadı. Deli Bülbul onunla konuşmadı. Nüfus cüzdanını bankonun üzerine koydu: Paramı ver, dedi. Öylesine sert ve net bir sesle söyledi ki, gerçekten hatırı sayılı bir mudimizdir diye ayağa kalktım. Hemen nüfus cüzdanını alıp ismi okumaya çalıştım. Defalarca çamaşır makinesinde unutulmuş bir hali vardı. İsmi güç bela okudum. Bir şeylerin ters gittiğinden emindim. Yine de metaneti elden bırakmadan yüz şeklimi hatırı sayılır müşteri için takındım. Ben bilgisayarda ismi tararken güvenlik görevlisi de adama bir şeyler sorup duruyordu. Deli Bülbul kollarını bankoya koymuş yiyecekmiş gibi bana bakıyordu başımı kaldırdığımda. İsmi ekrana düşmüyordu. Bir yanlışlık vardır diye aynı ismi defalarca girdim ama her seferinde, kayıt yok, ibaresi geliyordu ekrana. Zaman geçtikçe Deli Bülbul huzursuzlanıyordu. Olduğu yerde kımıldayıp duruyordu. Soluğunu yüzümde hissediyordum. Kızgın bir boğa gibiydi, beni oracıkta deşip atacaktı. Baktım, oturduğum yerden olmayacak, güzelce anlatabilmek için ayağa kalktım. Kimlik elimdeydi. Kimliği ona doğru uzattığımda, 'Paramı ver.' diye bağırdı. Beyefendi... Paramı ver, sana paramı ver diyorum! Bağırma başladı birden. Beyefendi, sanırım bir yanlışlık var, bizde hesabınız gözükmüyor. Terden sıırılsıklam olmuşum. Ellerimin titremesi belirgin bir şekilde görünüyordu. İmdat istercesine güvenlik görevlisine baktım. Aldırdığı yoktu. Adamın gözleri kıpkırmızıydı. Çok korkmuştum. Ağzından tükürükler saçılıyordu. Paramı ver, paramı ver... diye tekrarlayıp duruyordu. Biraz da korkuyla geri çekildim. Çok yaklaşmıştım, yakama yapışıp beni bankonun üstüne çekerse ne olacaktı. Sıra bekleyen müşteriler de ayaklanmıştı, birbirlerine bakıyorlardı. Bir şey yapmam gerekiyordu, fakat ne yapacağımı bilemiyordum. Zira beynim karıncalanmaya başlamıştı. Güvenlik görevlisi Deli Bülbul'un yanına gelmişti, dudak kıpırtılarını görüyordum. Sesleri duymuyordum artık. Sandalyeye oturdum, birkaç kişi başımdaydı ve bir şeyler söylüyorlardı. Sonrasını hatırlamıyorum. Ama şekillerin birbirine karıştığı, renklerin solduğu bir anda Deli Bülbul'un gittiği gördüm.

Kimdi Deli Bülbul? O günden sonra beni meşgul eden soru buydu.

Kimse hakkında tam bir bilgi sahibi değildi. Bilinenlerin çoğu kulaktan dolmaydı. Haline bakılırsa uzun süredir banyo yapmadığı kesindi. Nereliydi? Kimi kimsesi var mıydı? Nasıl geçiniyor, ne yiyip içiyordu? Merak konusu... Bankada hesabı olmadığı halde neden paramı verin diye geliyordu? Sordukça aklıma başka sorular da geliyordu. Her ayın birinde bankaya gelip parasını istiyormuş. Kimliği elinde. Eskilerden kimse kalmadığı için ilk gelişinde neler yaşandı kimse bilmiyor, fakat polisin geldiği söyleniyor. Sonra durumu

çözmüşler. Deli Bülbül bankaya geldikçe boş bir dekont imzalatıp bir milyonluk veriyorlarmış. Demir paraları kabul etmiyor, diyorlar. Siz beni kandırıyorsunuz, paramı çalıştırıyorsunuz, diyormuş bozuk para verince. Onun da çözümünü bulmuşlar, kâğıt para vermeye başlamışlar geldikçe. Deli Bülbül kâğıt bir milyonluğunu alıyor, hiçbir şey söylemeden çıkıp gidiyormuş. Zamanla herkes alıştığı için normal gelmeye başlamış bu olay.

Ben işe başlamadan bir ay önce ortadan kaybolmuş ve yedi ay sonra ortaya çıkmış. Bu arada kimse nerede olduğunu ve neler yaptığını bilmiyor. İşin ilginç yanı doğrudan bana yönelmesi. Yan yana iki kişi çalışıyoruz. Ona hiç bakmıyor ve dosdoğru bana geliyor. Şimdi sağlam kafayla düşününce, belki de Hızır idi diye düşünüyorum. Hızır da olsa deliydi sonuçta. Dikkatli olmak lazımdı. Gelecek ay da gelir mi diye sıkıntılı bir bekleyiş geçirmiştım. Heyecanımı ve içimde yaşadıklarımı anlatmak imkânsız. Ayın birinde, öğleden sonra çıktı geldi. Doğruca bana. Müdürü bekleyen memur gibi gelince hemen ayağa kalktım. Zaten bir milyonluğunu hazır etmişim. Buyurun efendim, hoş geldiniz, dedim. Hiç konuşmadan kimliğini uzattı. Aldım. Nasılsınız efendim, dedim gülümseyerek. Sandalyeme oturup bilgisayara bir şeyler yazıyormuş gibi yaptım. Yazıcıdan dekontu alıp ayağa kalktım. Şuraya bir imzanızı alabilir miyim, dedim tebessümle. Dekontu imzalatıp parayı uzattım. Kimliğini ve parayı alıp gitti.

İnsanın bilinmeyene karşı merakı hepimizin malumu. Sır kıskırtır. Bilmek istersiniz. Beni Deli Bülbül'e çeken bu bilinmezlik miydi? Onun hayatını öğrensem elime ne geçecekti? Hiçbir şey. Belki yanında hüznün veya yoğun bir acı. Kime denk gelsem Deli Bülbül'ü soruyordum artık. Konu açılsın diye bankaya gelişini anlatıyordum. Nedense kimse onun hakkında konuşmak istemiyordu. Zaten pek fazla bir şey bildikleri de yoktu. Yalnızca birkaç kişi derinliğine vakıf olmadıkları bilgilerini benimle paylaştı. Dediğim gibi onlarda dedikodu türünden şeylerdi. Kesin bir bilgi olmayınca zihnim tatmin olmuyordu.

Geceleri yalnız kaldığımda hakkında anlatılan hikâyeleri düşünüyordum. Seç, beğen, al türündendi hepsi de. Kimi diyor, askerde çok dayak yemiş üşütmüş kafayı. Kimi diyor, eskiden çok zenginmiş, karıya kıza kaptırınca iflas etmiş, karısı çocukları da terk etmiş, ondan böyle olmuş. Bir başkası diyor ki, dağ köylerinden birinde imamlık yapıyormuş, oradan bir kız sevmiş evlenmişler, sonra tayinleri şehre çıkmış, kadın şehre gelince başkalaşmaya başlamış. Önce başörtüsünü çeler olmuş, sonra pantolon giymeye başlamış; çamaşır asarken kısa kollu çıkarmış balkona. Mahallenin erkekleri kasabın önünde bekleşen kediler gibi hocanın evinin önünde dolanır olmuşlar. Hoca durumdan haberdar mıdır bilinmez, karısını çok sevdiğinden şikâyetlere aldırmazmış. Ama işte olan olmuş, kadın kaçıp gitmiş. Hocanın o günden sonra eskisi gibi olmadığı, çocuklarına anasının baktığını, günden güne aklını yitirdiğini...

Hangisi Deli B  b  l’  n hayatı? Belki de hiçbiri. Nereli olduğunu bile kimse bilmiyor. Civardan akraba, tanidik filan da yok. Yalnız bir iki kez rast gelmişler, gece parkta yatarken Yusuf suresini okuyormuş. Hatta o derece yanık okuyormuş ki, a  lıyor gibiymiş.

İnsan bir hikâyeye inanmak istiyor.

Bir yıl boyunca Deli B  b  l’le her karşılaşmamızda bunu d    nd  m. Kimi zaman kafayı     tm     bir asker; kimi zaman iflas etmiş bir iş adamı; kimi zamansa karısı kaçmış bir imam... Kendi kendime başka sebepler de uydurdu  m oldu. Ama nedense aklıma hep sevdiğini alamamış bir ağıın hayali geliyordu. Sevmek bazen insana acı veriyordu. Herhalde bu acıydı bizi insan eden. Belki de bu acıyla Tanrıya yaklaşıyorduk. Deli B  b  l’  n hayatı hangisi olursa olsun bana çok dokunmuştu. Sonradan aklını yitirmek korkunç bir şeydi; anlayamıyordum, nasıl ya  ardı insan.

Bir buçuk iki yıl için ne çok insan görmüş, kimlerle tanışmıştım. Zengin, fakir, köylü, şehirli, emekli, dul kadın, dul erkek,   niversite     rencisi, asker... Hayat yaşayarak öğretiyordu. Herkes farklıydı. Herkesin huyu suyu başkaydı. Yere ve duruma göre hareket etmek gerekiyordu. Bunun normal olduğunu d    n  yordu insan zamanla. Hayat mücadelesiydi. Kendimizi böyle kandırıyorduk. Evet, yaşayacağım hayat bu değildi, daha başka hayallerim vardı, lakin yapacağım bir şey yoktu.   l  nceye değin yaşayacağım hayat buydu, zımnen kabul etmi  tım. Fakat kaderin senin için ne yazdığını bilemezsin.

Bankaya yeni bir m  d  r atanmıştı. Müdürümüz genç, dinamik ve hırslıydı. G  z   yukarılardaydı. Merdivenin basamaklarını hızlı çıkmak istiyordu. Bunun için ne gerekiyorsa yapıyordu. Kişisel gelişim seminerlerine dahi katılmıştı. Bizze yeni hedefler koyuyor, bu hedeflere nasıl ulaşacağımızı beynimizin sağ tarafına gösteriyordu. Emekliliği gelmiş olanlar başka taraflarıyla gülüyorlardı onu görünce. Fakat bu tarafı m  d  r görmüyordu. Mevduatı artırmak için sürekli müşteri geziyordu. Karşılama ve ikram hesabından yemekler, tatlılar, çiçekler, sigaralar ve daha pek çok köşk hediyeler veriliyordu. Dört beş ay gibi kısa bir sürede gözle görülür bir artış olmuştu kasamızda. İ   hacmine paralel olarak bizim yorgunlu  umuz da artmıştı. Yeni m  d  r ara ara odasından çıkıyor, bankonun önündeki kalabalığı gördükçe zevke geliyordu. Artık “hatırı sayılır” müşteriler servislere değil doğrudan müdürün odasına gidiyorlardı. Yeni m  d  r onlara önce sigara tutuyor, sonra çay söylüyordu.   aycı   ayları götürürken bana uğruyor, Müdür Bey seni   a  ırıyor, diyordu. Bu   a  ırının anlamını biliyordum. Ben “hatırı sayılır” müşterinin i  ini yaparken iki kez daha sigara ve çay içiliyor, müdürün kapısında beni görünce ayağa kalkılıyordu. Vakit geç olmuştu. Çok bekletmi  tik, onun için özür dileniyordu. Yeni m  d  r “hatırı sayılır” mudimizi yolcu ederken tekrar   okolata ikram ederek u  urluyordu.

Emekli maaşını almak için gelmiş bir ninenin işlemini yapıyordum o gün. Nine imza atmayı bilmediği için parmak basıyordu. Mührü ve parmağını nereye basacağını tarif ederken geldi Deli Bülbül. Benim önümdeki sıraya durdu. Üç kişi vardı sırada. Göz göze gelince kafasını önüne eğdi. O arada müdür lavabodan çıkmış, ıslak ellerini pantolonuna silerek odasına gidiyordu. Deli Bülbül'ü görünce durdu, ona döndü, abartılı el kol hareketleriyle bir şeyler söylemeye başladı. Geçen sefer de görmüş, bir daha içeri alma, demişti güvenlik görevlisine. Güvenlik onun zararsız biri olduğunu, her ay geldiğini, kimseye bir rahatsızlık vermeden çekip gittiğini söylediyse de, olmaz, dedi müdür, bir daha almayacaksın. Deli bu Müdür Bey, almasan ne yapacaksın, laf anlamaz ki... Güvenlik görevlisi başına gelecekleri biliyor gibiydi. Deli gücü vardır bunlarda, bir vuruşta gebertir adamı, diye âdeta yalvarıyordu müdüre.

Müdür kararlıydı. Bu kılıksız, deli midir nedir, bankanın imajını bozuyor, müşterilerimizi rahatsız ediyor... diye söyleniyordu. İşte o an Deli Bülbül'ü sırada görünce çarpılmışa döndü. Çıkarın şunu buradan, diye bağırdı. Güvenlik görevlisi koşarak geldi. Deli Bülbül'ü değil, müdürü zapt etmeye çalışıyordu. Deli bu Müdür Bey, yapmayın. Deliyle oyun olmaz. Müdür görevliyi sarsıyor, seni korkak, seni işe alanda kabahat... diyordu. Güvenlik görevlisiyle müdür itiş kakış Deli Bülbül'ün yanına kadar geldiler. O sırada Deli Bülbül hiçbir şey yokmuş gibi sessizce bekliyordu. Müdürün boynundaki damarlar siyah bir şeride dönmüştü. Artık güvenlik görevlisi de kendisini bırakmıştı, ama yanındaydı. Seninle sonra görüşeceğiz, dedi müdür güvenlik görevlisine dönerek. Deli Bülbül'ün önünde durdu. Dokunmak, itirmek istiyor ama dokunamıyordu. Çabuk çık buradan, dedi sertçe. Deli Bülbül hiç istifini bozmadı. Müdüre bakmadı bile. Müdür sesini daha da yükselterek, sana söylüyorum hey, çık git, bir daha gelme, dedi. Bankadaki herkes işini gücünü bırakmış Deli Bülbül'le müdüre bakıyorlardı. Müdür elini uzatıyor ama dokunmuyordu. Konuşurken bir iki adım atıyor, sözü bitince geri çekiliyordu. Aralarında bir metrelik boşluk vardı. Müdür bu mesafeyi aşmıyordu. Deli Bülbül tepki vermeyince güvenlik görevlisine dönüyor, bir şey yapsana salak herif, sana ne için para veriyorum, diyordu. Güvenlik görevlisi konuşmaya başlayınca kızıyor, sus işe yaramaz beceriksiz, diyordu. Git bari polis çağır, alsınlar şunu buradan. Polisler biliyor Deli Bülbül'ü, gelmezler. Daha önce yaşadık bunları. Müdür küplere binmişti. Nasıl gelmezler, eşek gibi gelecekler, diyordu. Gelmezler, diye yineliyordu sözlerini güvenlik görevlisi. İyisi siz vazgeçin, delidir ne etse yeridir.

Müdürün çaresizliğini ve öfkesini hepimiz görüyorduk. Şef müdürü sakinleştirmeye çalışıyordu. Müşteriler de müdüre inadını bırakmasını söylüyorlardı. İnat değil benim ki, diyordu müdür bağırarak. O bizim müşterimiz

değil, gidecek. O kadar gürültünün, itiş kakışın içinde Deli Bülbul hiçbir tepki vermiyor, kımıldamıyor, sıradan da çıkmıyordu. Onun bu duruşu müdürü çıldırtıyordu.

Müdür kendini tamamen kaybetmişti artık, belliydi. Var gücüyle Deli Bülbul'ü ittirmeye çalışıyordu. Geri çekiliyor, bütün hızıyla yükleniyordu sonra ama bir milim bile kımıldatamıyordu Deli Bülbul'ü. Arkasına dolanıyor, olmuyor; önüne geçiyor, olmuyordu. İçime bir anlık düşünceyle müdürün de aklını oynattığı fikri gelmişti. Gitti, dedim, gitti müdür. Ağzından sular akıyordu. Al şunu diye bağırды şef. Güvenlik görevlisi, kimi dercesine baktı. Al oğlum, tut müdürü. Fakat yapacak bir şey yoktu. İş isten geçmişti. Deli Bülbul kocaman ellerini bir kartal gibi açmış, kendine yüklenen müdürü tuttuğu gibi veznenin bulunduğu köşeye doğru fırlatmıştı. Kendimizi öylesine kaptırmışız ki televizyon seyrederek gibi müdürün ağzından, burnundan akan kanlara bakıyorduk. Koşun, dedi şef. Müşteriler bağırış çığırış kaçıyorlardı. Ambulans çağırın. Çabuk olun. Elim ayağım boşalmıştı. Kanıyor, dedi güvenlik görevlisi. İlk yardım çantasını getirin, diye bağırды birisi. Ambulansı aradınız mı? Geliyor mu? Çabuk olsunlar. Müdür Bey!.. Hayır, bizi duymuyor. Veznenin camısını indirdi. Ambulans geliyor mu? Müdür Bey!.. Bıçak gibi kesmiş. Gazlı bez verin, pamuk, ne varsa verin işte. Nerede kaldı bu ambulans?

Müdür Bey!.. Müdür Bey!..

İnsandan geriye ne kalır? İnsanı insan eden şey nedir? Deli Bülbul'ü hatırladıkça sorarım kendime. Sevmek, dokunmak, koklamak, konuşmak... hiçbiri ilgilendirmiyor onu... bu dünyadan değilmiş gibi... hâlâ sırada bekliyor... kimliği elinde... paramı ver, diyor yalnızca... ❹

AYŞE BAĞCIVAN

TEYZEM

Telefon konuşmasından hemen sonra –annem- üzerime alel acele bir şeyler giydiriyor, evden çıkıyoruz. Tüm yol boyunca ellerimi sıkı sıkı tutuyor. Gereğinden fazla, canımı yakacak kadar sıkı... Yolda ve arabada, –annem- susuyor (ellerim sıkısında). Büyük bir demir kapının önünde, bakışlarımından cesaret dilenircesine bana bakıp adımını attı. Kapının ardındaki ağaçlıklı yolda ilerliyoruz. –Annem - önde ben arkasında. Elleri cebinde. Elleri; ağaçlarda, banklarda, önüne gelen her nesneye değdirerek kendimce bir oyunda. İrili ufaklı adımlarıyla yol boyunca arada annemin ince ağlayan sesi kulağıma iliştiriyor. Korkmalı mıyım?

Yolun sonuna doğru büyük bir bina görünüyor. Ve yolun ortasında bize doğru yürüyen ak saçlı, gözlüklü bir adam yaklaşıyor. – Annemle- hızlı hızlı bir şeyler konuşuyor. Duymamam gerektiğine kanaat getirerek dikkatimi başka yönler versem de hayır, olmuyor. Aklım, gözlerim, kulaklarım, önümden yürüyen –annemle- adamın konuşmasında. Biraz yaklaşıyorum, ‘dokuz yıl. Hiç konuşmamak. Kimseyi istememek’ gibi kelimelerden başkasını duyamıyorum. –Anemin- ağlama sesi yükseliyor. Adının daha sonra Doktor Can olduğunu öğreneceğim adama bakıyorum. Yumuşak bir ses tonuyla ve sesine tecrübelerini de ekleyerek –annemi- sakinleştirirken bir yandan da binanın giriş kapısını açıyor. Otuzdan sonrasını saymayı bıraktığım merdivenler bitmeyecek kadar çok ve sanki çıktıkça fazlalaşiyor. Nihayet yedinci kattayız. Binanın en tepesinde...

Rengi maviye çalan bir kapının önünde bekliyoruz. Doktor Can odadan içeri giriyor. Peşinden biz... Cam kenarındaki yatakta bir kadın yatıyor. Odada olmamıza rağmen başı cam tarafına dönük. Duyarsız ve umarsız. Ya varlığımız umurunda değil ya da varlığımız henüz ruhuna değmiş değil. Odasının duvarlarına fotoğraflar yapıştırılmış. Fotoğraflara yaklaşıyorum; anneannem, dedem, –annem- ben... –Annem- , teyzemin adını söylüyor. Tam dokuz yıl sonra ağızından teyzemin adını duyuyorum. Oysa ne –annem- ne dedem ne de anneannem onun adını söyleyemez hatta adı geçtiğinde derin bir sessizliğe bürünürlerdi. Konusu dahi geçmezken şimdi hiç tanımadığım bir odada teyzemin adı –annemin- dudaklarından dökülüyor. Öyle böyle değil; duraksız zikre dönüşüyor. Yataktaki kadın tıpkı heykel gibi... Doktor Can, kadını doğrultuyor. Heykel vücuduna şekil vererek ayağa kaldırıp, cam önündeki sandalyeye oturtuyor.

–Annem- bana gösterdiği şefkatin aynısını bu kadına gösteriyor. Saçlarını koklayıp, ellerini öpüyor. Kadın hâlâ heykel... Üç adım daha yanlarına yaklaşıyorum. Kadının aşağıda duran başına doğru eğiliyorum. Yüzüne düşmüş saçlarını kaldırıyorum. Donuk gözlerinden yıllar önce giden (aslında daha çok gönderilen) bir kadının gözlerini görüyorum. O günkü gibi umutsuz, ürkek, yalvaran... Gözlerinden bir insanın hayatından kaçışını görüyorum. Kabullenmediğim tüm cevaplar içimde bir tren seferi çılgılığında...

Bir Pazar kışında, tüm yaşamını bir bavula sığdırıp sessiz bakışlarla aramızdan ayrılan teyzem. Hatırlıyorum, herkes bakışlarını ondan kaçırıp başka yönlere -sanki giden bir hayat değilmiş gibi- bakmışlardı. Teyzem kapıdan çıkana kadar tüm nefesler tutulmuş, kapı kapandıktan sonra içte tutulan nefes büyük bir rahatlıkla dışarı verilmişti. Kapıdan çıkmadan son kez göz göze gelmiştik ve teyzem aynı tebessümünü kondurmuştu yanaklarıma. Bir tek –annem- sımsıkı sarılarak ağlamıştı. Nereye gittiğini hiç bilmediğimiz, anneannemin ve dedemin vebali teyzem. Çırpınışları aklımda. –Annemle- konuşmaları. Tüm bu olumsuzluklara rağmen aslında en çok kahkahaları, heyecanla bir şeyler anlatması aklımda kalmış. Gidecek yer bulamayınca başı önünde kapıdaki duruşu, -annemin- sıcak gözleri teyzemin gözlerine değdiğindeki kapı önü gülüşleri... Oyunlarımız, parklarda şarkı söyleyişlerimiz. Bir eliyle belimden tutarken bir eliyle göğü göstererek ‘ hayat dediğin mavi olmalı’ deyişleri kulağımda... Sonra... Sonra gidişi. Sonra herkesin sessizliği. Haber alamayışımız. Dedemin ve anneannemin aynı soğukkanlılıkla kapıya bakışları. Kıpırdamadan ve sessiz. Konusu geçirtilen, varlığı yokluğundan daha çok acı veren...

Hem öz hem üvey bir sancı...

Doktor Can teyzeme bizi gösteriyor. Koluna girerek ayağa kaldırıp ellerini duvara yapıştırılmış olan fotoğraflarımıza ve bizim yüzlerimize geçiriyor. Teyzem bizden çok uzakta belki bedeninden bile uzakta... Gözleri yumulmuş, küçük aralığından tek bir noktaya bakıyor. Göz göze gelemiyoruz neden? Gözleri yanaklarıma tebessüm kondurmuyor neden? Damarlarımız üşüyor, gökte mavi grileşiyor...

Doktor Can, dokuz yıl önce elinde bavuluyla bir parkta otururken bulmuş teyzemi. Tıpkı gidecek yeri olmayan sokak kedileri gibi titriyor ve korkuyormuş. Aynı böyle şimdiki gibi heykel olmuş bir vücutla tek noktaya bakıyormuş. (-Anneme- ağır geliyor anlatılanlar, bedeni tutunacak yer arıyor.) Ailesinin eğretisi, gençliğinde bir kız (çocuğu)... Bir ılık çay, teras katında küçük bir oda teyzeme can olmuş. Yedi yıl yedi ay... Hayır, yazıldığı kadar kolay okunmaması gereken bir yedi yıl ve yedi ay. Son iki yıldır bu hastanede olduğunu her şeye tepkisiz kaldığını ekleyerek anlatmaya devam ediyor. Tedaviyi kabul etmeyişini, her gece duvardaki resimlere bakarak bir şeyler m-

rıldandığını... Anlatılanlar başımızı önümüze kenetliyor. Dokuz yıl önce gidenin boynu gibi önümüze düşüyor boynumuz... Hastaneden çıkartmak istediğini söylüyor –annem-. Doktor kesin bir ifadenin yüze giydirilmiş şekliyle hayır cevabını vererek bir kâğıt uzatıyor. Kâğıt, ağır bir intikam gibi kalbe saplanıyor. Kâğıt, bıçak keskinliğinde kanatıyor. Kâğıdın mürekkebinin yaşlar akıtsa da yazılanlar saplanana çıkartmıyor...

‘Gidiyorum fakat kırgın değilim...

Bilinçli ve kendi rızamla, son nefesime kadar bu odaya ailemin değil adımın gölgesinin dahi girmemesini, durumumdan ve hastalığımın. Ve yaşadığımdan ve öldüğümünden haberdar edilmemelerini. Asla kırgın olmadığımı belirterek vasiyet ve arz ederim...

Ablam... Özüm... Sırtımdaki yumuşak elim... Biliyorum bir gün bu kapıdan içeri gireceksin, ruhundan üfleyip ruhuma, dirilteceksin. Yapma...

Gidiyorum fakat kırgın değilim...’

-Annem- teyzemin sandalyesine yöneliyor. Ellerini avucunda oğuşturuyor. Gözlerinin hizasına gözlerini ekliyor. Gözlerinden çocuklukları akıyor; gece tüm siyahıyla çökünce teyzemin omuzlarına gökten yıldızları toplayıp avuçlarına döken ablası geçiyor. Teyzem –anne- diyerek uyandığında geceleri yanı başına bir bardak su ile dikilen ablası geçiyor gözlerden. –Annem- ayağa kalkıyor, teyzemin belinden tutarak ayakta durmasını sağlıyor (Kendi bedeni düşmeye daha yakın...) Dokuz yıla doksan yıl ekleyerek sarılıyor. Tüm gökyüzünü çeker gibi gökten sarıyor... Başını önünde, adımları çarpık kapıya ilerliyor -annem-. Son kez bakıyorum teyzeme; elleri duvardaki ablasının fotoğrafında. Gözleri ablasının adımlarında...

Ailesinin eğretisi,

Dedemle anneannemin vebali teyzem...

Hem öz hem üvey bir sancı... ❧

MÜZEYYEN ÇELİK

HİYALURONİK DÖNÜŞÜM

Aynanın karşısında kadın. Yaşı onda saklı tabi. Şimdi on yıl genç görünsem nasıl olur diye kurumuş kahverengi gözaltlarını çekiştiriyor. Söylemiyor bir yandan da. Herkes halasına, teyzesine çeker ben dedeme çekmişim, mübarek cilt değil kayış. Erkenden canı çekilmeye başladı, daha yaşıam kaç. Azıcık yağlı olsaydı cildim belki de hiç kırılmazdı. Genç kızken de kuruydu böyle. Banyodan sonra arkoyla vıcık vıcık ovardım sabaha yine kupkuru olurdu. Hiçbiri değil de erken buruşuyorsa cildim erken mi ölürüm, aynaya bakıp da insanın öleceği gerçeğiyle yüzleşmesi çok ağır. Kimse bununla yaşayamaz değil mi? Gençleşsem de öleceğim gerçi ama aklım fazlasına ermez, korkuyorum. İçim bi tuhaf oldu bak.

Televizyon oturma odasında bangır bangır. Yaşlanma etkilerini geciktiriyor. Bişey asit diyor tam anlamıyor, manolya özü falan, geç onları. Reklamdaki kadın da bembeyaz, yüzü porselen gibi pürüzsüz. İşe yarıyor mu ki gerçekten diyor? Bu sefer diziyi değil reklamları bekliyor adamakıllı bellesin kremin adını. Not alıyor. Markette satılır mı acaba? Olmazsa çarşıdaki kozmetik mağazasına gider.

Küçücük bir kutu da tam içi dolu fıçıcık. Yüzüme her sürdüğümde tören düzenlesem yeri diyor. Dünya para ödedi el kadar şeye. Gitmişken kahverengi gözaltları için kafeinli rol on da aldı. Dünyaya bir daha mı gelecekti. Kocasını kredi kartını görünce biraz sert çıkabilirdi ama o da daha genç bir kadın görmek isterdi tabi. Kremi çekmecenin en ucrasına sakladı. Kızları el kremi niyetine hacamat etmemelilerdi kremi. Artık heyecan dolu günler onu bekliyordu; otuz günde bâriz gençleşme.

1. Gün

Kremi gece yüzünü temizleyip parmak uçlarıyla yüzüne yedirerek sürüyor. Tatlı bir çiçek kokusu, ciltte bir ferahlama, esneme. O gece rahat uyuyacak.

Sabah uyandığında herkes zaten güzeldir de o ayrı güzel. Krem işe yarıyor.

2. Gün

3. Gün

4. Gün

5. Gün

6. Gün

Ve diğerleri...

Aynı heyecanla devam ediyor. Gençleşmeden krem bitecek diye ödü kopuyor. Lakin ilerleme var, umutlu. Parası ziyan olmayacak gibi.

10. Gün

Raziye bu sen misin kız? Ne oldu sana böyle? Ne diyorsun be Saffet. Kızım bi değişiklik var sende. Ne olmuş be? Kalkıp aynaya bakıyor ve inanamıyor. Büyük kızı Nilüfer'e dönmüş az kalsın. Beş gün sonra oldu aynı Nilüfer'in yaşında. Kocasını olayı anlayamıyor. Karısı değil de başkası karşısında duran. Kadına yanaşamıyor.

15. Gün

Raziye ne oluyor böyle, bu sen değilsin billahi soğudum. Günden güne evlendiğimiz zamanlara gidiyor yüzün. İçim almıyor böyle Raziye korkuyorum, hasta mısın? Doktora gidelim mi? Kime gidilir cildiye mi?

Kadın memnun halinden. Aynalar elinden düşmüyor. Komşularına, akrabalarına gitmek için bahaneler uyduruyor. Gezmeler türetti hiç yoktan. Her gün bir yerde. Kapıda görenler önce tanıyamıyor, sonra herkes sihirli formülü merak ediyor, söylemeyecek elbette kimseye.

De iş artık çığırından çıkıyor. Her sabah uyandığından daha genç lakin bu genç yüze yetecek enerji de yok. Kendini kendisi gibi sanmıyor. Bir şeyler çökmeye başladı da içinde ne olduğunu anlayamıyor. Kızları da kocası da günden güne ondan soğuyor.

Sonraki Günler

Kadın gençleşmeyi geçti çocuklaşıyor lakin kremden vazgeçemiyor. Kocasını yatağı ayırdı bir çocukla aynı yatakta uyumak istemiyor. Kızları anne diyemez oldular yüzü çocuk elleri kadın bu varlığı.

Raziye ne yapacağını bilemiyor. Kremi bırakmayacak ama çok para saydı. Eli işe, gönlü eşine varamıyor. Herkese yabancı. Şimdi torun hayalleri düşünüyor içine de aynaya bir türlü bakamıyor. Böyle olmamalıydı. Yanlış bir şey mi yapmıştı, gidip soruyor biz size krem satmadık diyor adam, tanıyamıyor. Raziye kendine inandıramıyor, kimseyi varlığına bile ikna edemiyor. Genç bir cilt işte ya zaman yine öldürüyor.

Son gün

Nilüfer, Ayfer gelin annenize bakın diyor adam. Kadının dişleri yastığa serpilmiş kalmış, gibi hissediyor. Kadın, o kadın bedeninde bir bebeğin yüzünü taşıyor. Konuşamıyor, ağzının suyu akıyor. Elleri kreminde de alıp acil servise gitmek istiyorlar. Kadın gençleşmek isterken ters bir gidişle ambulansla yavaş yavaş ölüyor.

O An

Öyle birden ölüvermiyormuş insan. Yavaş yavaş, hücre hücre ölüyormuş. Ayakuçlarımdan başlayan soğukluk bebekleşmiş yüzüme yayılana kadar ya-

şadığım ömür burnumdan geldi, daha kırk altı yaşımdayım. Neden böyle oldu, belki biraz sonra bileceğim. Aynadaki yüzümü belki de çok özleyeceğim.

|||||

Hayır, ölmemişim hala ambulanstayım. Başımda konuşmalar, makinele-
rin bip bip seleri. Tam anlayamıyorum. Gözlerim iyice yumulmuş. Ellerimi
yüzüme götürüyorum ipek gibi bebek teni, okşamaktan alamıyorum kendimi.
Çok güzel böylesi çok güzel. Biraz garip ama yumuşacık. Lakin burnum, ağ-
zım küçücük. Dişlerim yok. Olsun. Ne oldu bana böyle peki? Hayal meyal
hatırlıyorum. Ya da kalsın öyle, unutarak iyileşeyim. Ambulans döndü, sar-
sıldık. İçeride bir hareketlenme. Hastaneye gelmiş olmalıyız.

Gelmişiz. İndiriyorlar.

Travma geçirmiş, evinde bayılmış, yaşı kırk altı, tansiyonu sekize beş, nabız elli altı, bir krem kullanmış yüzü bebekleşmiş, intihar girişiminde bulunmuş, ilaç şişesinden saydığımız kadarıyla ona yakın antidepresan almış. Bilinç yarı açık. Bir süredir garip davranışlar sergiliyormuş. Dişleri dökülmüş. Bundan sonrasını biz de anlamadık.

Service alın, kan örnekleri acilen alınsın, midesi ve yüzü yıkansın. 

NUMAN ALTUĞ ÖKSÜZ

BULUT

Yerin gökle kavuştuğu bir köydü burası. Görenlerin gerçekliğinden şüphe edeceği bir yerdi. Kartpostallardaki gibi ortasından bir dere geçiyordu. Yağlı boya tablolarındaki köyleri kıskandıracak kadar yeşildi. Romanlardan taşan büyük ağaçlarla donanmıştı. Masallarda dertsiz damlarıyla göz kırpan evlerin aynıları yamaçları mesken tutuyordu. Şiirlerdeki benzetmelere sığmayan bereketli tarlalar çevreliyordu bu evleri. Ve günün ilk ışıyla tarlaları işlemeye başlıyordu öykülerden çıkıp gelen insanlar.

Yerin gökle kavuştuğu bu köyde yaşıyordu çocuk. On iki haneli köyün en küçüğüydü. Yaşıtı yoktu burada. Bütün evlerde ağabeyleri, ablaları, teyzeleri, amcaları vardı. Her sabah ezanla yola düşüp, yeşil tepeleri aşır buluştuğu okulundaydı arkadaşları. Ama yalnız hissetmiyordu kendini köyde çocuk. Bulut vardı. Yılan Yolu'nun hemen bitimindeki çay tarlasının koynuna uzanıp konuştuğu, ardı sıra koşup yakalamaya çalıştığı, boyu uzayıp büyüdüğünde elini uzatıp dokunacağını sandığı, tepelerin arkasındaki okuluna giderken yol arkadaşlığı eden, çoğu kez minareyi sararak görünmez kılan bulut ile çok sıkı dosttular. Ona başından geçen her şeyi anlatırdı çocuk. Bulut da hiç sıkılmadan dinlerdi.

Neler anlatmazdı ki çocuk... Kuzineden çıkan sıcak ekmeğin arasına süren tereyağın yaydığı enfes kokudan, altın sarısı kuymağın uzayan peynirinden, sınıfında en ön sırada oturan ve Sevda öğretmenin her sorusuna parmak kaldıran Nafiye'nin örgülü saçlarından, dedesinin bastonunu havaya kaldırıp heyecanla anlattığı ayı hikâyelerinden, çay zamanı kuyruk olan kamyonların kasalarında biriken çuvalların üzerinde zıplamaktan aldığı keyiften, fındık bahçelerine işçi gelen Gürcülerin anlamadığı dillerinden, babaannesiyile gittiği komdaki yüksek çayırlardan, yayla şenliklerindeki kalabalık horon gruplarından uzun uzun bahsederdi. Bulut kimi zaman minarenin üzerine kimi zaman da çay tarlasının dimdik yokuşuna kurulup kulak verirdi.

Kader üfledi, zaman geçiverdi ve büyüdü çocuk. Tepenin ardındaki okuluyla vedalaşıp şehirdeki yatılı okulun ranzalı yatakhaneleriyle tanıştı. Okudu, tanıdı, eğlendi, oynadı; söyledi, konuştu, anlattı... Burada onlarca arkadaş edindi; ama bir boşluk vardı. Bu boşluk ne yaptıysa dolmadı. Bulutu aradı her yerde. Yataktan camına seslenen ırmağın taşlarında, okulunun sırtındaki caminin minarelerinde, şehrin yere çok uzak duran göğünde... Yoktu bulut. Yoktu içindeki her şeyi düşünmeden açacağı vefakâr dostu.

Suskunlaştı çocuk. Yatakhane, yemekhane arasında gidip gelmekten başka bir şey yapmaz oldu. Köyünü özledi, ailesine hasretti, bulut ile dertleşmiyordu.

Sessizleşmenin bedelini arkadaşlarının kendisine taktığı lakapla ödedi çocuk. Sükûti diyorlardı ona artık. O ise umursamıyordu kimseyi. Sömestir tatilini dört gözle bekliyor ve ranzanın duvara bitişik kısmına yapıştırdığı kareli kâğıda askerler gibi çentik atıyordu.

Vuslata birkaç gün kaldığını haber veren çentiği çizdiği günün akşamında yemekhanenin hiç kapanmayan televizyonundan taşan görüntüleri gördü çocuk. Heyecanlandı, şaşkınlaştı... Elindeki gri tabldot tabağını gri zemine düşürdü ve gri duvarlarda çatal, kaşık sesleri yankılandı. Yemekhanedeki uğultu bu anda kesildi. Biraz evvel kelimeleri boşluğa savuran dudakların yapışık olduğu kafalar çocuğa doğru dönüverdi. Aldırmadı çocuk, televizyona doğru hareketlendi. Annesini, babasını, dedesini gördü beyaz ışığın içinde. Kartpostallardaki gibi köyün ortasından geçen derenin önündeydi hepsi. Ellerin de kara harflerin doldurduğu kartonlar vardı. Ne olduğunu anlayamadan görüntü değişti ve yeni bir haber ekranda dönmeye başladı. Son sınıfların yemek yediği masada duran kumandayı kaptı bir hışımla. Kanalları tek tek gezdi; ama göremedi annesini, babasını, dedesini.

Telefona koştu çocuk. Köyü aradı hemen. Babası çıktı telefona “Bir şey yok.” dedi. Annesini istedi. O da “Sıkıntı yok oğlum, merak etme.” dedi. Ailesinin yaşananları kendisine yansıtmak istemediğini anladı çocuk. Uzatmadı. Hasretli sesinden sevgi dolu cümleler kopartarak veda etti annesine. Nasıl olsa iki gün kalmıştı tatile, iki çentik sonra varacaktı köyüne.

Son çentiğin kâğıda düştüğü sabah keyifliydi çocuk. Neşesine arkadaşları da inanamadı. Aceleciydi de... Bugün çabuk geçsin istiyordu. Akşam yemeğini evde yemek arzusundaydı. Midesinin lahana dolmasına duyduğu özlem, kalbinin köye hasretiyle yarışacak kadar çoktu. Kahvaltı, dersler ve karne töreninin ardından köy minibüslerinin kalktığı durağa attı kendini. Çok bekletmedi Muşi'nin minibüsü, hemen doluverdi. Çok az tanıdığı vardı koltuklarda. Onlar da komşu köylerdendi. Hal, hatır sordular; fakat çok konuşmadılar. Hepsi soğuktan büzüşmüştü. Çocuk ise hissetmiyordu soğuğu. Kavuşma arzusu sıcaklık veriyordu kar beyazı tenine.

Kamil Sönmez'in Şişmanoğlu türküsüyle başladı yolculuk. Eşlik etti dudaklarının kıpırtısını kimseye belli etmeden: “Şişmanoğlu vurdiler, kayalara serdiler. Daha canı çıkmadan salini bağladiler.” Ve minarenin üzerinden köyü seyreden dostunu görmesiyle sonlandı. Oradaydı! Bulut onu bekliyordu! Minibüsten atladı, koştu ona doğru. Derenin yanından geçerken ayakkabıları çamura bulandı. Eve varmadan evvel caminin eyvanına uğrayıp dostuna se-

lam verdi. “Geleceğim.” dedi, “Çok şey birikti!” dedi. Sonra caminin arkasında kalan evine doğru döndü yüzünü. Adımladı. Bahçe kapısından geçerken arkasına dönüp dostuna doğru baktı: “Yarın sabah çay tarlasında!”

Merdivenleri çıkarken annesinin sevinçle parlattığı sesini işitti çocuk. Son basamaktayken kapı açıldı. Lahana kokan eller yanaklarına yapıştı. Sarılıştılar. Annesinin göğsüne gömüldü ve çemberinde hasretini sildi çocuk. Babasının, dedesinin, ninesinin kelimelerinin karıştığı yemek kokusunu takip ederek içeri girdi. Yer sofrası kurulmuş, bağdaşlarla çevrelenmişti. Dedesinin, ninesinin, babasının elini öptü. Lahana dolmasıyla annesi geldi ardından. Böylece her şey tamamlanmış oldu.

Evden ayrı kaldığı ayları nefesine dökerek bütün gece anlattı çocuk. Ta ki uykunun yokladığı gözleri kısık kısık bakmaya başlayınca dek. Annesi yaklaştı, elini saçlarına sürdü ve uykuya göçtü çocuk.

Ertesi sabah kuymakla başladı. Tavanın dibini müthiş bir zevkle kazıdı çocuk. Kahvaltı bitince atkısını, beresini kuşandı. İstikamet çay tarlasıydı. Bulut ile buluşacaklardı.

Kar soğuğu düşmüştü toprağa; ama henüz inmemiştii beyaz örtü. Atkısını yüzüne siper ederek ilerledi. Derenin yanından geçerken yine çamurlandı. Çay tarlası görününce gülümseyen yanakları atkısından dışarı taşıtı. Zaman gelmişti. Dostu sözleştikleri yerde onu bekliyordu. Hızlanıp girdi çay tarlasına. Islak bir taşta oturdu, içini açtı, yüreğini paylaştı:

“...İnsan köyünden ayrılınca bir garip oluyor bulut. Kendini yabancı hissediyor. Anlatacakları hep yarım kalıyor. Ya dinleyen olmuyor ya da anlatırken yüreği diline müsaade etmiyor. Sanki suçmuş gibi geliyor içini açacak cümleler kurmak. Kabahat mi derdini, sevincini, heyecanını paylaşmak? Bilmiyorum... İnsanlar hemen sıkılıveriyor. Gözler, eller, sözler bunu belli ediyor. Köy bir başka bulut! Burada soluklanmak başka! Peki, sende ne var ne yok? Bizimkileri gördüm televizyonda. Neler oluyor anlamıyorum. Dolu bir şey duymadım kimseden. Sen derslerine bak dediler o kadar. Köydeki herkes sessiz... Nedir bunun sebebi? Bilemedim gitti.”

* * *

Sömeştir öyle çabuk geçti ki biriktirdiklerini sözcükleyemeden okuluna dönmek zorunda kaldı çocuk. Yine yatakhaneli ve gri tabldot tabaklı günlere karıştı. Artık alışmalıydı. Aynı daldaki iki yaprak bile birbirine benzemezken insanların farklı olacağı gerçeğini yadsımak olmazdı. Elinden geleni yaptı: konuştu, anlaştı, kalabalıklarla buluştu... Çevresindekiler ona sükûti demekten vazgeçtiler. Yeni arkadaşlar edindi. Bu da daha mutlu günleri beraberinde getirdi.

Mutlu günlerin tez geçtiğini baharın çabucak gelmesinden anladı çocuk. Yataktan camına seslenen derenin şırıltısı gürleşmişti. Güneş daha sarı ışıklar saçmaktaydı. Sevmeye başlamıştı burayı çocuk. Köyü kadar güzel değildi elbet; ama burası da hayatının resminden bir parçaydı. İyi tarafları vardı: okulu, öğretmenleri, arkadaşları, kitapları, aşçı Mülkiye teyzesi... Hem “Sevilen her yer güzelleşir.” diye boşuna dememişti büyükleri.

“Galiba burayı seviyorum.” dediği günün sabahında dostlarıyla şakaştığı kahvaltılı sofrasına inen sesle irkildi çocuk. Köyünün adını duyunca az ötede duran televizyona kilitledi bütün duyularını. Ekranı annesi, babası, dedesi, ninesi düşünce masadakileri dudaklarının önüne koyduğu işaret parmağıyla susturdu. Dinledi, derenin ismini işitti. Gerisinden bir şey anlamadı. Gerildi, öfkesi yüzüne yansımış, şakakları şişkinleşmişti. Bu öfke olanlara anlam verememesinden ileri geliyordu. Doğruldu. Arkadaşlarının onu merakla süzdüğü bakışları arasında kayboldu.

Kimseye kolay kolay izin vermeyen okul müdürüne yalanlar sıraladı çocuk. Yalanı diline bulaştırdığı için ayrıca üzüldü. Başka çaresi yoktu. Köye gitmeli, aklını ve duygularını bulandıran belirsizliği defetmeliydi. Yataktan ugrayıp aceleyle giyindi. Vakit kaybetmeden durağa vardı. Muşi’nin minibüsüne atlayıp beklemeye başladı. Bekledi, bekledi... Bir türlü dolmadı koltuklar. Hafta değildi, şehirde köyden az insan olması normaldi.

Dakikalarda kayboldu çocuk. Sanki ölmüştü zaman, köye gitmesini istemiyor muydu zaman, vicdansızdı zaman... Alnını öndeki koltuğun yırtılmış kılıfına dayadı. Televizyondan taşan görüntüleri aklına getirdi. “İyi de...” deyip durdu içinden. Bir türlü varamadı cümlelerin sonuna. “İyi de...” “İyi de...” Yine bir “İyi de...” içinde yankılanmıştı ki alnını dayadığı koltuk sallandı. Bakışlarını kaldırdı ve önünde kat kat olmuş bir ense buldu. Sağına soluna baktı. Birkaç kişiyle selamlaştı. Boş koltuk kalmamış gibiydi. Anahtar döndü, minibüsün homurtusuyla birlikte bir türkü yayıldı ve zaman yeniden hayata dönüp akreple yelkovanı yürüttü: “Oy Trabzon Trabzon, senden ayrılacağım. Sen aklıma gelen de düşüp bayılacağım...” Severdi bu türküyü; ama eşlik etmek hevesi belirmedi duygularında.

Minibüs köye yaklaştıkça korkulu bir heyecanın gerginliğini hissediyordu çocuk. Göğsü hızla şişip iniyordu. Yüreği durmadan büyüyen bir taş gibiydi. Ağır geliyordu. Köyün ilk evi minibüsün camlarına yansıyınca tuttu nefesini. Bulutu aradı gözleri, dostu ortalıkta görünmüyordu. Yol ayrımında durdu minibüs. Muşi’nin selam isteklerine “Aleyküm selam.” diyerek kapıyı örttü. Daha ilk adımında serin bir esinti teninde dolandı. Ürperdi. “Bizim köyün merhabası amma da soğuk.” düşüncesiyle yokuşu inmeye koyuldu. Bu esnada esintinin serinliğine paslı sesler doluştu. Sesler gittikçe kalınlaşıyordu.

Koşmaya başladı. Neler olup bittiğini öğreneceğinden şüphesi kalmamıştı. Köyün yeşiline daha önce hiç dokunmayan bu seslerdeydi aradığı cevap.

Koşan ayaklarına dereyi gören bakışları hükmetti. Donup kaldı çocuk. Derenin üzerinde bir beton tepesi peydahlanmıştı ve bu tepeyi daha da yükseltmek arzusundaki işçiler yapışmıştı iri bakışlarına. “İyi de...” “İyi de...” “İyi de ne Fırat ne Kızılırmak... Bizimkisi ufak bir dere...”

Elleri testereliler romanlardan taşan büyük ağaçların beline acı darbeler indiriyordu. Yağlı boya tablolardakileri kışkırtan yeşillik yabani araçların kocaman tekerlekleri altında eziliyordu. Dertsiz damlardan eser kalmamıştı, yamaçtaki haneler acıyla haykırıyordu. Evlerin çevresindeki bereketli tarlalar toprakla, molozla dolmuştu. Öykülerden çıkıp gelen insanların kapılarının önünde jandarmalar bekliyordu.

İlk kez bu kadar keskin bir acıyla tanışıyordu çocuk. Annesinin, babasının adını bağırdı. Duyuramadı. Paslı sesler çığlıklarının eve ulaşmasına izin vermedi. Derin derin soluyarak iri bakışlarını gümüşlenmiş gökyüzüne doğru kaldırdı. Ateşlenen bir hasta gibi dostunun adını sayıkladı: “Bulutttt! Buluuu-utt! Buuluuuutt! Neredesin?”

NAİME ERKOVAN'LA SÖYLEŞİ: ÖNCELİKLE BENİM ŞAŞIRMAYA İHTİYACIM VAR

Konuşan: Bülent KURTOĞLU

— *Geçtiğimiz aylarda üçüncü kitabınız Asılsız Hikâyeler çıktı. Yine bir öykü kitabı yayınladığınızı gördük. Bu türde kararlı mısınız?*

— Kararlıyım çünkü öykü beni özgür kılıyor. Kendimi yenileme ve farklı anlatma fırsatları veriyor bana. Buna rağmen benim algımın da kırılması gerekiyor. Alışkanlığın girdabına yakalanmamak için rutini bozup romana geçebilirim. Ama geçsem de dönüp dolaşıp evime yani öyküye geleceğim. Çünkü asıl nefes aldığım yer her zaman öyküdür.

— *Kitabınız birbirinden farklı anlatıcı ve teknikle kurgulanmış yirmi öyküden oluşuyor. Nasıl veya daha doğrusu neden doğdu böyle bir fikir?*

— *Her Şeyi Bilen* öyküsüyle doğdu fikir. Bu devam ettirilirse iki boyutlu bir kurmacanın dünyasına adım atılmış olacaktı. Böylece hayata geçirilerek bir yandan öyküler aktı, bir yandan anlatıcı ve anlatı türleri. Amaçlardan bir tanesi de sanıldığının aksine, öykünün son derece geniş imkânlarla sahip olabileceğini göstermekti. Sanırım bu da başarıldı.

— *Kitabınızın sonunda bir de Prospektüs bulunuyor. Bunun konulma sebebini merak ediyoruz.*

— *Prospektüs*'ü epik tiyatronun kuralı gibi düşünün. Gördüklerine kendini kaptırıp bir katharsis yaşamasın diye, seyircinin zihni ve algısı sürekli kırılmaya çalışılır. Sona konulmasının sebebi de bu aslında. Okur, öykülerin atmosferinden çıkıp yeniden hayata uyandırılсын diye ona seslenmek gerekiyordu. *Prospektüs*'ü okuyan okurun algısı bir kez daha değişir. Yeni bir anlamlandırma bekliyor artık onu.

— *Kitabın ismi genelde eserde yer alan öykülerden alınır. Siz bunu yapmamışsınız. Neden böyle bir şeyi ve böyle bir ismi tercih ettiniz?*

— Öykülerden birinin adını kitaba vermek, o öyküyü öne çıkarmak olurdu. Oysa burada tek bir tanesinin değil, bütün öykülerin eşit düzeyde ön planda tutulması gerekiyordu. Çünkü *Prospektüs*'te de açıklandığı gibi, bu kitabın tek bir yazılış amacı yok. Ayrıca ne yazarsak yazalım, edebiyatın kurmaca olduğunu hiçbir zaman unutmamalıyız. O yüzden bunun altını bir kez daha çizebilmek için *Asılsız Hikâyeler* konuldu adı.



Naime ERKOVAN

— *Diğer türlerle kıyasladığımızda öykünün ne gibi avantaj veya dezavantajları var?*

— Bana göre öykünün hiçbir dezavantajı yoktur. Tam tersi birçok avantajı var. Öncelikle öykü, zihni daima canlı tutar. Sürekli yeni bir dünya, yeni bir yabancılaşma. Rutini kırabilmenin en etkili yollarından biri. Söylediklerimi delillendirecek birçok ölümsüz eser sayabilirim. Ama onun yerine hem Batı'dan hem de Doğu'dan iki örneğe bakabiliriz: Don Kişot ve Mantuku't-Tayr. Don Kişot'ta (kısaltılmamış orijinal metinde) ana anlatının içi-

ne birçok küçük hikâye serpiştirilmiştir. Okurun dalıp gitmesine asla fırsat verilmaz. Aynısını Cervantes'ten yüzlerce yıl önce Attar eserinde yapmıştır. Aralara yerleştirdiği hikâyeler "Bu eser pasif okurlara göre değildir," mesajını en güzel biçimde verir. Dolayısıyla yazarını da zorladığı için öykü, onu kaleme alana bir er meydanıdır.

— *Yazı atölyesinde yetiştiniz. Genelde bütün atölyeler hobilerle, geçici heveslerle bağdaştırılır. Üç kitap çıkararak bu anlayışın dışına çıktığınızı söyleyebilir miyiz?*

— Üç kitap geçici hevesleri çürütecek bir delildir diye düşünüyorum. O yüzden atölye kavramıyla ilgili yeni bir anlamlandırma gerekmektedir. Herhangi bir sanat dalından farkı yoktur edebiyatın ve bütün sanatlar öğretililebildiğine göre yazmak da pekâlâ öğrenilebilir. Geçici heveslerle bağdaştırılmasında atölyelere kısa süre devam edip iş, disiplinli çalışmaya gelince yolun başındayken bırakıp gidenlerin payı vardır. Oysa bir sanata ya da herhangi bir işe talip olanlarda sabrın bulunması şarttır. Sabır, bir şeyi arzuladığınızın ve başarmayı istediğinizin göstergesidir. Pişmek için harcanacak yıllara bakmamak gerekir. Katedilecek yola bakmalı devamlı. Geriye bakılacaksa vakit geldiğinde yapılmalı bu. Vaktinden önce dönerseniz taş kesilebilirsiniz.

— *Üç kitabınızda da farklı bir yazar profili görüyoruz. Okurunuzu şaşırtmayı sürdüreceksiniz mi?*

— İnşallah. Çünkü yazmak ve yeni şeyler üretebilmek için öncelikle benim şaşırmaya ihtiyacım var. Aynı doğrultuda yazdığım zaman hem heyecanım yitecektir hem de sınır taşlarını ilk konuldukları yerde yosun bağlayacaktır. Yunus "Her dem yeniden doğarız," Mevlana "Yeni şeyler söylemek lazım," dediye onların arkasından yürümek olmaz.

— *Yine üç kitabınızı kıyasladığımızda yer yer hem dilin hem de öyküleme araçlarınızın (his, ses vs.) alışılmışın dışında olduğunu görüyoruz. Ne tür malzemelerden yararlanıyorsunuz?*

— Bilingual yetişmemi ve Türkçe’yi tam anlamıyla sonradan öğrenmiş olmamı bir lütuf olarak görüyorum. Türkçe’nin içine doğmayıp bilinçli bir yaşta onu bir nesne olarak buldum karşımda. Dolayısıyla bu dili kurcama fırsatım doğdu. Alışılmışın dışında bir söylem, hiçbir söylemi hatalı kılmaya yetmeyeceğinden hayal edip yazıyorum ve “böyle söylenir mi”ye kafa yormuyorum. Yeni ve kullanılmamış bir alanda yürüdüğümü hissediyorum o anda. Bazen çok yadırganabilecek şeyler söylediğim de oluyor. Neyse ki o zamanlarda hocam A. Ali Ural hayır anlamında parmağını sallayarak beni geri döndürüyor. Öykülerimde sesleri veya hisleri kullanmamın sebebi de dile bakışımın bir sonucu. Sesler, hatta kokular kelimeler kadar güçlü bir şekilde hayatımızı işgal ediyor. Bunu fark etmeyi başardığınız anda görmeyi ve duymayı unuttuğunuz şeyleri mazlemeniz haline getirebilirsiniz. Çünkü yazmak için hayata yabancılaşmadığınız sürece kurgunuz da diliniz de bir kırsırdöngüden öteye geçemez.

— *Yazmak için gereken koşulları sorsak her yazar başka bir şey söyler. Soruyu size sorsak?*

— İster öykücü ister şair olsun, her anlatıcının ana malzemesi dilidir. Yazarken siz dilin hakimiyetinde olmamalısınız; dil sizin hakimiyetinizde olmalı. Onu avucunuzun içine aldığınız bir nesne haline getirdiğiniz anda her şeyi yazabilir, daha doğrusu bir başkasına aktarabilirsiniz. Çünkü ancak dilimin imkânları ölçüsünde kelimelerden oluşan bir resim çizebiliriz. Bu konuda benim her zamanki düsturum “Dilimin sınırları, dünyanın sınırlarıdır,” diyen Wittgenstein’in düsturudur.

Diğer önemli koşul sınır tanımayan bir hayal gücü. Ve bu hayal gücü akıldan değil, coşkun bir ruhtan doğmak zorundadır. Sonrasında akılla törpülenmeli. Tam tersi yapılmamalı. Yoksa ne edebiyattan söz edebiliriz ne de sanattan. Üçüncü olarak gözlemi söyleyebilirim. Fakat gözlemi, natüralist bir yaklaşım olarak algılamaktan sakınmalı. Yoksa Fontane’nin “Çok ve keskin gören kişi, yanlış görür,” sözünün muhatabı haline geliriz. 

Diğer önemli koşul sınır tanımayan bir hayal gücü. Ve bu hayal gücü akıldan değil, coşkun bir ruhtan doğmak zorundadır. Sonrasında akılla törpülenmeli. Tam tersi yapılmamalı. Yoksa ne edebiyattan söz edebiliriz ne de sanattan. Üçüncü olarak gözlemi söyleyebilirim. Fakat gözlemi, natüralist bir yaklaşım olarak algılamaktan sakınmalı. Yoksa Fontane’nin “Çok ve keskin gören kişi, yanlış görür,” sözünün muhatabı haline geliriz. 

NAİME ERKOVAN

ASILSIZ HİKÂYELER

ÖYKÜ

HASİBE ÇERKO İLE YAZMA SERÜVENİ VE ÖYKÜ KİTAPLARI ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Konuşan: Selvigül KANDOĞMUŞ ŞAHİN

— *Sevgili Hasibe kimi yazara ve düşünüre göre yazmak dünyadan tecrit eden bir varoluş biçimi. Mallarmé bir şiirinde 'beyaz kâğıdın baş döndürücü boşluğu'ndan söz eder. Yazar eserinde, doğadan, olağanüstü olaylardan, aşklardan, savaşlardan bahsetse de sözcüklerle oluşturduğu itibari dünyasında yalnızdır. Sende öykünün durakları nasıl oluşur ve bu zorlu duraklara nasıl gelirsin diye sorsam neler söylersin?*

— Susup derinliklerine dalacağım, daldıkça ayrıştıracak, ayrıştırdıkça özgürleştirecek kelimeler için tek çıkar yol yalnızlıksa buna bir itirazım yok.

Renkler, ritimler, cümleler dışlaştırmacı sürecin unsurları olmak durumundadır. Yanılmıyorsam sürecin kendi kendinin zorunlu durakları şunlar: Öykünüştenden uzak sezgisel güç, renkler, ritimler, sözcükler. Burada öykünün ürettiği ve akışı için göz ardı edemediğim şey, kısaca yapıcı ve resimleyici süreç. Yalnızca bir anlatımsal resim değil, göstergelere ürkütmeden dokunmak gibi hassas bir devinimdir de. Mallarmé “Şiir düşünceyle değil, kelimelerle yazılır” derken sanırım bu soruna ışık tutmak istemişti; imge, ses ve ritimle yazılan somut bölünmez birlik sorununa. Bu birliğe gelene dek bir sürü şey olsa gerek: Deneyimler, anlık etkiler, absürd durumlar, doğa, boşluk, doluluk... Öykünün teşekkül etmeye başladığı biçimler belli bir duyuşsal ortamda açığa çıkar, sanatsal idrak bu somut zemin üzerine kendi ruhsal ihatasını kurar diyelim, sezginin biçimlenmesinde anlatmayı beceremediğim şeyler, imgesel bağlantılar vardır. Yazıda konumum ne olacak, nereden, hangi açılardan bakarak metne girebilirim sorusuna bir cevap bu bağlardan gelir. Benim için bir metinde en zorlayıcı unsur taze bir yorumla yeniden yeni bir resme bakmak. Bundan daima yeni bir biçim aradığım sonucu çıkartılmamalı. Eğer tek bir anlatım biçimi derdimi söylememe kâfi ise niçin bir arayışa gireyim?

Ortak aklın dilinden usul usul bir planlanamaz, önceden belirlenemez, usavurulamaz olanı özleyerek yazıya girerim. Anlık duygu patlamasından çok, duygular dışlaştırma sürecinin doğası gereği kendi eylemini bulur. Her şeye rağmen kafamda çizmeye uğraştığım resimlerde bir belirsizlik vardır. Ele avuca gelmez figürlerin ve seslerin bıraktığı boşluk sözgelimi. Bir öykü yahut yazı, istediğimi verene dek uğraşmayı seviyorum ama metne dair bir şeyler be-

ni allak bullak ederse. Yoksa yarı yoldan dönmek işten bile değil. İster kendiliğindenlik, ister idrak diyelim, ister anlık; bu yolda en şaşırtıcı olanıdır. Bir öyküden ötekine sevk eden de idrakin bu yoğunluktaki zevk sahasını genişletmek içindir. Gerilim dolu eğlenceden sonra yeni bir öyküye başlayınca dek okuyarak boşluk duygusundan sıyrılırım. Yoksa iş hiç de iyiye gitmez. Öykü yazarken alışkanlıklardan soyunmanın bir yolu hareketi yakalamaktır.

Yazıya başlarken öykünün neresinde durduğuma ve temaya dair yeni ne yapmak istediğime karar vermek durumundayımdır. Bu gerçekleşmeden yazamam. Bir tür inatlaşma diyebiliriz buna. Barthes'in, *Yazı, soyut bir gerçeklikler çemberi gibidir. Yapayalnız bir sözün yoğunluğu ancak dilin dışında çökmeye başlar* dediği sınırla ilgilidir belki bu inatlaşma.

Aslında önceden kararlaştırılmış olan, kişileri ve mekânı belli öyküleri yazmak hem kolay hem de vakitten çalmadığı için oldukça keyiflidir. Fakat çoğunlukla bir olasılıklar uzamının içinden sökün eden darmadağın şeyler toplaşıp beni uyarır. Huzurumu kaçıır. Huzursuzluk doğmadan rahatlama da gelmeyecektir. Sözelimi bir öykü rengiyle, kokusuyla başımın üstünde dönerken bütün bir yarayı koklamam, deşmem için beni kışkırtır. Geçmiş yahut gelecekte gelsin, fark etmez. Hâlbuki elde karıştırıp bir öykü doğuracak yerter malzeme varken, daha fazla bu gerilim dolu süreci yaşarım. Ortam kızıp yazı yazıldıkça, idrak dışı bilinç çevreninde döner dururum. Hep yürüyormuşum hissine kapılırım yazarken. Doğal süre durumunu yenme bu hissin tazeliğini yitirmemesine bağlıdır.

— *Öykü ve roman yazarı, Graham Greene “Yazmak bir çeşit terapidir” ifadesiyle yazmanın kendindeki karşılığını anlatmaya çalışır. Yazmanın senin dünyandaki karşılığı nedir diye sorsam neler söylersin?*

— Yazmak bir terapi midir, sanmam. Bazen tabiatüstü bir haşyetle karşı karşıya kaldığımda saflığı olduğu kadar deliliği çağıran düzenleme tutkusunun nihai sonucu en azından acıdır. Genel anlamda hayat tatlı bir şeyken yazmak acılaştırır. (Bir yer değişimine dikkat edelim.) Bu anlamda dünyayı yeniden kurmanın kelimelerle oynamaktan fazlası olduğunu düşünüyorum. Yazmak bir tarafıyla engin bir deneyimdir, bu yolla şeylerin farkına varma ve çatışmanın içine dalma (oyunun içinde olma durumu) Katherine Mansfield'in “Kanarya” adlı öyküsünde en keskin ifadesini bulan hüznün bu öykü yazılmadan açığa çıkabilecek midir örneğin: “Ne olursa olsun, hastalıklı saplantılara kapılmadan, anılara falan kendimi bırakmadan açıkça söylemeliyim ki hayatın içinde hüznünlü bir şeyler var gibi geliyor bana. Ne olduğunu söylemek çok zor. Hastalık, yoksulluk, ölüm gibi hepimizin tanıdığı üzüntülerden söz etmiyorum. Hayır, bu başka bir şey. Orada o, içimizin derinliklerin-



Hasibe ÇERKO

de, derinlerde, insanın bir parçası, tıpkı insanın soluğu gibi... Olağanüstü değil mi, onun o tatlı, neşeli, hafif şakımalarının altında yalnızca bunun bulunması-bu hüznün bulunması.”

— “Bilgelige, hikmete, tecrübeye karşı olan zaafım beni filozofların hikâyelerini yazmaya itti. Aklın koyduğu yasaları vicdanın oluşturduğu değerlerle alaşağı ediyorlar” diyorsun bir söyleşide. Eleali Zenon, Thomas More, İbnü'l Arabi, Sühreverdî, el Kindî, Platon, Sokrates ve Nietzsche gibi filozofların dünyasını anlatırken; zaman tüneline

geçerek modern öykünün imkânlarıyla birlikte masal unsurlarını da içeren, ironiye yaslı anlatımınla düşünsel ve kavramsal sancılarla adeta okuru filozofların dünyalarına taşıyorsun. Bir ilk kitap olmasına rağmen çıtası yüksek anlatım ve kurgusal ustalık dikkat çekiyor. Mistik bir temele yapıtaşına bağlayabilir miyiz öykülerini? İlk kitabının yazın sürecinde öykülerinle aranda neler yaşandı diye sorsam neler söylersin?

— Neler mi? İşin aslı her şeyi yazmaya kalksam abartısız bir kitap olur. Elimden geldiğince bir şeyler söyleyeceğim yine de.

Bir defa şunu anlamıştım: Ben bu öyküleri yazmasam yaşamımın bir kısmı boşa geçmiş olacak. Yazmayı başarırısam da tümleneceğim. Listemde on yedi filozof, sıra sıra dizilmiş vücuda gelmeyi bekliyordu. Masanın başında ilk zamanlar kendimce değişikliklerle ismini yazıyordum seçtiğim filozofun bütün yaptığım buydu. Örneğin, pir Muhyiddîn Arabî, Arap el Kindî, mistik müzisyen el Farabî, Şeyh Şihâbeddîn Yahya gibi. Nedense Sühreverdî kelimesinin yankısı soğuktu. Kestane ağacı, öykünün içinde geçen Tarık Bin Ziyad isminin göstereniydi. Farklılıklarına rağmen hepsinin hazmı zor yaşamları vardı. İşimin zor olduğunu isimleriyle öylesine kazımışlardı ki umutsuzluğa düşmem kaçınılmaz oluyordu. Ne müşkülümüş bu adamları yazmak ya hu diye düşündüğümü hatırlıyorum. Batılı filozoflar Sokrates'i saymazsak oldukça sertti mesela. Dünya edebiyatında bildiğim kadarıyla yalnızca Borges İbn Rüşt'ü Averroes'in Arayışı adlı öyküsüyle Alef'e taşımıştı. Hakkı verilmişti öykünün. Bu yüzden örneğin İbn Rüşt'ü yazmak istemedim. Kahramanlarım neden hep erkek olmak zorunda diye de içerliyordum. Borges tek çıkış kapısı gibi geliyordu. Calvino'nun Julius Caesar'ın katledilişini kaleme aldığı öyküsü vardı. Poe'nin hayal gücünü bütün olanaksız denilen hadisele-

ri, yanı sıra ölüleri canlandırmada esirgememesinin bana büyük cesaret verdiğini söylemem gerek. Onun gotik öykü ekini muazzam bir anlatım gücüne dayanıyordu. Orijinaldi. Ama benim öykülerim için başka bir şeyler olmalıydı. Beni içeriden kavrayıp büyüleyecek bir şeyler. Bunlar, her şeyden evvel benim kelimelerim ve zihinsel tutumumun sonucu olmak durumundaydı. Nitekim üç yılın sonunda artık bizden birilerini yazacaktım. En azından coğrafya olmasa bile ortak bir din zemininde beraberdik. Ama nihayetinde yalnızdım. Hepsı ölüydü. Ve bu işin doğru dürüst çıkmama olasılığı hep varolacaktı. Altı ay tek kelime yazmadım. Okumanın hazzıyla okudum, kötü niyetli okumalarımдан vazgeçtim. (Umberto Eco Yorum ve Aşırı Yorum’da iyi niyetli okuma yoktur der.) Hz. Mevlana’dan Mesnevî’yi dört kez, Şeyh Galip’ten Hüsni Aşk’ı kim bilir kaç kez... Felsefe ve edebiyat bir elmanın iki yarısı değildi elbette; ne ki birini okumadan öbürü yarım kalıyordu. Bu sebepten iki kitap dışında okuduklarımı saymayacağım. Hayli zaman, nadiren gördüğüm kısa rüyalarımda öteki renklerin ardında duran ve kendini bir şekilde hissettiren kocaman bir çift gözün etkisinde yazdım. Uykusuzluk, uyanırken görülen tuhaf düşler, araya İbn Sina’nın itirazları girdi sonra, (en çok yazmak istediğim bu filozofun tamamlayıp bitirdiğim öyküsü iki kez nasılsa bilgisayarımından silindi. Bu işe kafa yorma gereği bile duymadım) anladım ki öykü hâlâ olmamış. İbn Sînâ’nın ruhu rahat değil gibiydi, bunu açıkça öyküye taşıdım. Ve sürece dair bütün güçlükleri de. Hem zaten ilkini üç sene önce yazmıştım. Silinmesine hiç üzülmedim diyebilirim. Şimdi yepyeni bir birikimle yazacaktım. Artık cüret etmiştim yazmaya. İşte iki bin on yazında altı öykü böyle yazıldı. Beni en çok huzursuz eden şey İbn Seb’in’in zaten parçalanmış uykumu iyice kaçırmasıydı. Bileğimi kuru bir ağaç dalından elin sımsıkı kavrayıp uyandırdığı geceler oldu, daha bir sürü şey.

— Ömer Lekesiz bir yazısında: “Doğu ile Batı sanatları arasında en derin uçurum: Yalnızlık düşüncesi! Yalnızlık, Doğulunun uzletinden çıkan ışıık, Batılının içe-kapanışından yankılanan hezeyan. En önemli ayırım kutsala olan mesafe: Doğulu yalnız, kutsalın ateşinde yanmak için çırpınan pervane, batılı yalnız kutsalın gücüne başkaldıran Don Kişot” diyor.

Fantastik kurgusu, akıcı ve kıvrak diliyle kaleminden soluk soluğa okuduk doğu ve batı filozoflarının hikâyelerini; kesik başları, kanlı meydanları, akletme melekesine yapılan haksız müdahaleleri. Doğu ve Batı filozoflarını yazarken, Ömer Lekesiz’in de mezkûr ifadelerini göz önüne alarak sorsam, sen nasıl bir ayırım hissettin onların yaşam ve kutsal algılarına dair? Kısaca neler söylersin?

— Açık söylemek gerekirse ben orijinal karakterler olmalarını, insanı tanımaya yönelik tutkularını, ışıığa işaret etmelerini çok önemsedim. İrfanî ve inisi-

yasyon boyutu olan kişilerdi çoğu. Sözelimi Pitagoras'ın onulmaz bir gnostik oluşu ilgimi çekiyordu. Mısır'ın sırrı bugün hala çözilemeyen tapınaklarında, gizli dinsel ayinleriyle inisiye olduğu söylenir. İslam filozoflarının itidalli, nazik bir duruşu var. Düşünsel keskinlik yanında davranış inceliğinden vazgeçmemişler. Canlı bir örneği Kurtubalı İbn Rüşd'ün Gazâlî'nin *Filozofların Tutarsızlığı* adlı yapıtını hedef aldığı *Tutarsızlığın Tutarsızlığı* adlı eseridir.

Ömer Lekesiz 'in ufku, fikirlerinde birbirinden farklı sonuçları her daim çıkarabilecek insani yönü yüksek refleksiyonlu bir açığa sahip. Böyle olduğundandır ki batılı sanatçı ve düşünürlerin örneğin Kandinski'nin, Baudelaire, Baudrillard, Foucault, Rilke, Goethe, Kant, Hegel'in çabalarının bir yöneliş, susuzluktan kaynaklanan bir arayış olduğunu söyler. Nitekim eserlerinde kendi susuzluklarını gösteren resimler çizmişler. Baudelaire'in yüreğinden bakın, "Dua" şiirinde ne kopuyor:

...ermiş ruhların ışıktan meclisinde mestiz/bilirim beklersiniz devletini şairin/tahtlarla, saltanatlarla, faziletlerle/eybedilik bayramına onu da davet edin.

...halbuki, yalnızca nur aydınlığı gerekli/temeldeki özge parıltı meskun yurdunda/sadece aynadır sızlanışlı ve gölgeli/iskelet gözlerin görünen ihtişamında.

(Çeviri: Habil Tecimen-Merdiven sanat, 1997-sayı,3)

Müslüman sanatçılar ise zaten bu cezbe ortamının içine doğmuşlar. Bir arayıştan çok zevk var, aşkın olanın insanın varlığında içkin oluşunu idrak var. Kalplerini, zihinlerini ha bire tasfiye edip keskinleştiriyorlar. Ömer Lekesiz 'in sanat felsefesi üzerine bir sohbetinde dediği gibi; " sanat, hakikatin kesrette açığa çıkması, mazharların(taşıyıcıların) sonsuz çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır." Bakın, bu tavır ne denli zengin bir hakikat tasavvurunun dışı vurumudur.

— *İkinci kitabın, 'Diana' nın Kanlı Kavakları' okuyucuyla buluştu. Öncelikle hayırlı olsun diyorum. Rüya ile gerçeklik, masal ile şiirin bir koldan aktığı üslubunla kurgulanmış bu öyküleri okurken doğaya; ağaçlara, kuşlara, güneşin doğuşuna, batışına dair ustalıklı imgesel bir anlatım dikkat çekiyor öncelikle. Şehirde yaşayan bir yazar olarak tabiata karşı bu yakınlık nasıl oluştu?*

— Teşekkür ederim öncelikle. Bana bir fırsat sunduğun için. Yalnız, ustalar bir imgenin yerli yerinde dışlaşması için onlarca cümle kurar, siler, kurar, siler mi bilmem? Beni sorarsan bir cümleyi, imgenin figürleri neredeyse canlı bir şeye dönüşünceye, onlarla esrik bir ilişkiye girene dek yazıp bozarım. Sanırım cesaretimi bu tereddütlü acemilikten alıyorum.

Çocukluğum tabiatın bağrında bir kasabada geçti. Yağmuru, karı, soğuğu, rüzgârı temeline kadar yaşadım. Bülbüllerin şakıyışını günün her saatinde dinlememiz mümkündü. Seher vakti serçeler çağıldayıp bizi uyandırırdu. İki kat-

lı evimizin bir yanında devasa selviler olan bir bahçe, bir yanında şırıl şırıl akan bir çay, öteki yanında çiçek kokan tepeler uzanırdı. Aşısız gül ağaçlarımız vardı her yerde. Her 23 Nisan sabahı bahçelerden kucak dolusu leylak koparırdık çelenkleri süslemek adına. Leylaklarımız da güllerimiz gibi hakikiydi. Gece yarısından sonra bile dışarı çıkıp karın yağışını izleme, dağa tırmanma, ata binme, yeni doğmuş bir kuzuyu kucağıma bastırma, yağmurda sırlıklam ıslanma, meyve bahçelerinden aklınıza gelebilecek her türlü meyveyi koparma ve tatma olanağım oldu. Dağlarımızdan ırmaklar akardı. Ben suyun kenarında saatlerce oturup sesini dinlemeyi arzu ederdim. İlkbaharda elimde çiçekli bir dalın olmadığı, bir meyve çiçeğini okşamadığım olmamıştır belki de. Toprağın, tabiatın kokusu ruhumu dört koldan kuşatırdı anlayacağın.

— “Kışkırtıcı bir ışık seli dolduruyordu boğazı.” “Gece yarısında ay yokluğunun işaretini verir.” “Bir sonbahar yolculuğundayım.” gibi etkili ve okuru hemen kuşatan ifadelerle öykülerin başlıyor. Bu minval üzere soracak olsam öykünün ilk cümlesi senin için ne denli önemlidir?

— “Nasıl başladıysanız öyle bitireceksiniz” der Hölderlin bir şiirinde.

Uzak diyarların kokusunu getirip bana katan cümleler olsun isterim. İmgelemimi olabildiğince özgür kılacak eylemdir ilk cümle. İçinde olduğumun ifşasıdır. Onu yaşadığımı ve tabii öyküyü yaşadığımı. Sade olmasını önemsiyorum ama her zaman istediğim sadeliği bulamıyorum sanki. En azından bir dinamiği olmalıdır. Yüreğimi ilk cümleye koymuşumdur, öykünün sonuna kadar taşıyacak olandır. Tabii ilk cümle bazen son cümle olabilir.

— “Güz Ağacı”, “Gülperi’nin Dönüşü”, “Nalan” adlı öykülerin okuru hüzne ve gizemli yolculuklara çıkartıyor. Geçmişe ve kaybedilen değerlere de vurgu yaptığın bu öykülerdeki köy kültürü oldukça dikkat çekici. Kahramanlar ve eşyaya yönelik sahici anlatımının köklerinde çocukluğa dair gözlemler mi gizli?

— Demek öyle! Güz Ağacı baştan sona ağıttır zaten. Bir tepkinin ve uyum eksikliğinin yoğunlaştığı öyküler üçü de.

Ah çocukluk... Öykülerde büyümeyen, ibadet eder gibi doğayı, eşyayı gözleyen ilkel varlık. Güz Ağacı’nda zamana ve doğaya bütün değişimler adına sitem eden bir çocuk var yine. Nalan kasabamıza gelen çerçinin öyküsüdür. Adı öyküdeki gibi Mikta’dı. Zalim bir hindi vardı mahallede. Bir de-

HASİBE ÇERKO

SÖZ

SÖYLEŞİ

fasında beni yalnız kıstırmış ödümü patlatmıştı. Eskiden hangi çocuğun evinde biraz huysuz ama mübarek bir ihtiyarın nefesi olmazdı ki! Bütün öykülerim az ya da çok insanı anlatıyorsa elbette özü benim hayatımdır.

Birinde dağların arasında olduğu söylenen bir gölü aramaya çıkmıştım. Görenler vardı. Gölün masmavi olduğunu ve çok büyük olduğunu söylemişlerdi. Yükseklerde maden kamyonları işliyordu. Keçi yolu gibi ipince görünen dağ yolundan inip çıkışları şenlikliydi. Ne kadar uzakmış meğer gölün olduğu düzlük. Masmavi değildi. Hayal kırıklığına uğramıştım. İçindeki büyük kayaya çıkıp etrafı seyrettim, ıssızlık başımı döndürmüştü. Dönüş yolunda dik, buz tutmuş bir bayırı geçmem gerekiyordu(kayarak aşağı inmek zor değildi tabii) Bir türlü yukarı tırmanamıyordum. Ve başımın üstünde bir kartal dönüyor, çığlıklar atıyordu. Bir defasında üç dört kız çiçek toplamak için sarp bir dağa tırmanmıştık. Hayatımda duyduğum en bayıltıcı koku o çiçekte vardı. Gök mavisi minik yaprakları bizi çekmiş olmalıydı. Artık, kale denilen en üstteki çiçeklere uzanacaktık. Bir an aşağı bakma gafletinde bulundum. Yükseklik başımı döndürmüştü ve ayağım sürçtü. Uzanmaya cesaret edemediğim o çiçeğin büyüsunü unutamam. Beni ölümle burun buruna getiren o mavi büyü bana ilk kez gerçek boşluk duygusunu da yaşatmıştır. Şimdi bile düşününce ürperiyor, nasıl cesaret edebildiğime şaşıyorum.

Çok şey var ama ne bileyim, azı karar denilir ya bence bu söz içinde sayılmalı. Hem öykülerimden çalmayayım ne dersin?

— “Buz gibi bir soğuk sokakları arıyordu.” “Nefeslerinden dumanlar yükseliyordu.” “Göğsümden aşağı bir sızı iniyor” gibi imgesel derinliği olan rüya, masal, şiir ve efsanelerden beslenmiş akıcı, zengin, derinlikli bir dilin var. Roman dilini içinde barındıran bu anlatımla hiç roman yazmayı düşündün mü?

— Bütün bu tanımlamalarınla kitabı ne denli dikkatli okuduğunu görüyorum. Çok teşekkür ederim. Bir tabiat romanı yazmak istiyorum. Nicedir aklımda. Allah’ın ihsanı ile olacak gibime geliyor.

— Genel olarak öykülerinde sınırları zorlayan, modern ve postmodern anlatımların imkânlarını kullanarak öykü evreninde özgür bir dil ve anlatım kuruyorsun. Arayışların ve tüm bu açılımlara dair muradın nedir?

— Özgürleştirecek olanın her zaman sonuçlar olduğunu düşünüyorum. Çünkü yazının başına otururken içeriklere dair bir amaç gütmüyorum. Bir hayatı olanın tarihi olması gerekmez. Yaşam her yerde yücedir. Arayışıma karşılık gelecek kadar yeni bir şey yapmış olmak dışında muradım yok.

— Son olarak tezgâhta neler var?

— Öykü benim için güçlü bir tatmin kaynağı. Dilerim yazmak istediğim bütün metinler(tür kaygısı gütmeksizin) aynı duyguyu ve fazlasını versin.

NECİP TOSUN

DOĞU’NUN ŞİİRSEL HİKÂYESİ: MESNEVİ

Anlattı geleneğimiz, destan ve masallardan sonra çağdaş öykü ve romana ulaşmadan önce en büyük anlatı biçimi olarak mesnevilerde hayat bulmuştur. Şiir dışında herhangi bir biçimin edebiyat / sanat olarak kabul edilmediği ve her şeyin nazma “çekildiği” Doğu edebiyatında, hikâyeler ağırlıklı olarak nesirle değil nazımla anlatılmıştır. Dolayısıyla Doğu hikâyelerini sadece nesirlerde değil çoğunlukla şiirlerde, mesnevilerde buluruz. Bu nedenle mesneviler yüzyıllarca hikâye geleneğimizin en temel formu olmuştur. Kaleme alınırken günümüz algısında olduğu gibi şiir ve hikâye ayrımının düşünülmediği bu biçimsel yapıda, şiir ve hikâyenin ilginç birlikteliği sergilenmiştir. Hiç şüphesiz mesneviler manzum hikâyelerdir ve günümüz modern öyküsünün pek çok özelliğini bünyelerinde taşırlar. Mesnevilerde, bakış açısı tercihi, anlatıcı, olay örgüsü, kahramanlar, mekân, zaman, dram, çatışma, tasvir yer bulur. Temel amaç anlatmadır ve arkalarında güçlü bir hikâye vardır. Ancak düz bir anlatım değildir, anlatım; vezin, kafiye ve rediflerle örülür ve bu hâlleriy-le de hikâye anlatan uzun şiirlerdir. Bu tür mesnevilere şiir-hikâye demek yanlış olmaz. Mesneviler, şiirin kimi özelliklerini bünyelerinde barındırmakla birlikte şiir değildir ve pek çok özellikleri nedeniyle hikâyeye daha yakındırlar. Çünkü epik, lirik özellikler de taşıyan mesneviler, imge, simge, ritim, akışkanlık gibi şiirin özellikleri yanında her durumda bir “hikâye” anlatırlar ve bu uzun nazım da devamlılığını ancak anlattığı hikâye ile sağlar.

Arap, Fars ve Türk edebiyatında pek çok yazar tarafından yüzyıllarca örnekleri verilmiş olan mesneviler, Fars menşei olarak bilinmesine karşın bu türün öncelikle Arap edebiyatında görüldüğü temellendirilmiştir. Arapların “müzdeviç” dedikleri ve “ikili olan şey” anlamına gelen türü önce Emeviler ve Abbasiler kullanmıştır. O dönemde özellikle ezberlemede kolaylık sağladığı düşünüldüğünden sadece edebî tür olarak değil pek çok alanda mesneviler yazılır. Mesneviyi Araplardan alan İranlılar ise bu türü kendilerine dönüştürüp yapıtlarını verirler. Mesnevilerin “kahraman” yaratmaya uygun yapıları ve destansı özellikleri nedeniyle Fars yazarlarınca tercih edildiği söylenebilir. İlk mesnevilerin kahramanlık unsurları taşıması bu yargıyı güçlendirir. İslam’la birlikte milli unsurları kaybetme tehlikesi yaşayan İranlıların İslam öncesi tarihi kahramanlarını mesnevi türüyle yeniden edebiyata ve kültüre kazandırma gayreti içinde oldukları görülür. Bu anlamda Fars mesnevi yazarları her ne kadar İslam kültür dairesi içerisinde hareket etmişlerse de milli bir tavır da sergi-

lemişlerdir. Örneğin Firdevsi'nin *Şahname*'si bu amaca hizmet etmiştir. Genceli Nizami yazdığı, *Husrev ü Şirin*, *Leyla ile Mecnun*, *Mahzenü'l-Esrâr*, *Heft-peyker* ve *İskendername*'de de aynı gayretler görülür. Yine İran edebiyatında Feridüddîn-i Attâr'ın *Esrârname*, *Mantıku't-Tayr*, Sa'dî'nin *Bostan* ve *Gülistan* mesnevileri türünün en iyi örnekleri arasında sayılır.

Mesnevi belli bir biçim ve yerleşik kalıpları olan yazınsal bir türdür. Mesnevilerde, besmele, tahmîd, tehvîd, naat, miraç, devrin büyüğüne övgü, şairlere övgü, padişaha övgü, sebep-i telif, asıl hikâye ve son sözler bölümleri yer alır ve tüm yazarlar bu biçimsel tarza uyarlar. Kuşkusuz mesnevilerin en ilginç bölümü "sebeb-i telif"tir. Burada yazar kitabın "yazma gerekçesi"ni, onu kitabı yazmaya iten nedenleri içtenlikle aktarır. Ayrıca bu kitaba benzer eserleri ve yazarları anar, onlarla ilgili çeşitli yorumlarda bulunur. Burada bir bakıma hikâye / şiir poetikasını ortaya koyar, giderek kendi yazdığı eserin öneminden söz eder. Kitabının niçin okunması gerektiğini, biricikliğini ilan eder. Bir yandan da kendine yöneltebilecek muhtemel eleştirileri karşılar, okurlardan beklentisini aktarır. Yazarlar, acizliklerini, faniliklerini ifade etmekle birlikte bazen kitaplarını abartılı bir şekilde övmekten geri durmazlar. Yazarın edebî tutumunu, dönemin edebiyat ortamını ortaya koyan bu bölümler günümüzdeki yazarlarla kitap sonrası yapılan söyleşileri anımsatır. "Sebeb-i telif" edebiyat tarihçileri için, okurlar için çok önemli bir belge özelliği taşır ve oldukça fonksiyoneldir.

Mesnevilerin dinî-tasavvufî mesneviler, aşk mesnevileri, ahlaksal ve öğretici mesneviler, savaş ve kahramanlık konusunu işleyen gazavatnameler, bir kentin güzelliklerini anlatan şehrengizler türünde farklı örnekleri yazılmıştır. Yunus Emre'nin insanın içsel serüvenini anlattığı *Risâletü'n-nushiye* adlı eseri mesnevi tarzında yazılmıştır. Eserde, tasavvuftaki seyr ü süluk çerçevesinden, akıl, ruh, kibir, kanaat, sabır gibi kavramlar ve hâller dile getirilerek, manevi yolculukta insanın yaşadığı merhaleler ve olası yansımaları gündeme getirilir. Yine Süleyman Çelebi tarafından yazılan ve asıl adı *Vesilet-ün-Necât* olan Türk edebiyatının başyapıtlarından *Mevlî* mesnevi formatındadır. *Mevlî* yüzyıllardır en çok okunan ve sevilen mesnevi eserlerinin başında gelir. Türk edebiyatında hiçbir eser böylesine yaygın bir beğeniye ulaşamamıştır.

Sanat ve estetik yönü ön planda olan ve tümüyle bir hikâyeye yaslanan mesneviler ağırlıklı olarak aşk ve tasavvuf konularını işler. Mesnevilerde mutlaka bir olay yer alır ve dairelendirilerek olaylar adım adım gelişir. Hikâyenin kurgusu, çatısı modern anlatılardaki gibidir. Çatışma, dram olay örgüsü bütünlüğü içinde yer alır. Mutlaka bir başkahraman vardır ve onun yol göstericiliğinden olaylar gelişir. Mesnevilerdeki anlatılan konunun ille de orijinal olması gerekmez, daha önce yazılmış bir konunun defalarca yeni mesnevisi yazılabilir. Pek çok mesnevinin konusu aynı ya da birbirine benzerdir. Her yazar aynı konuyu ele almakla birlikte, eklemeler, çıkarmalar yapar, olayların ağırlığını başka ko-

nulara verir böylece eserde pek çok değişiklikler yapar. Bir anlamda yeni bir üslupla olaya yaklaşır ve karakter çizimi farklılaşır, olay örgüsü değişir, yeni kahramanlar olaya girer, pek çok tasvir yer alır böylece eser yeniden yazılır.

Mesnevi ilk dönemlerde bir nazım şekli olmakla birlikte zamanla bir “hikâye anlatma” biçimine dönüşmüştür. Döneminin roman ve hikâye ihtiyaçlarına karşılık gelmiştir. Mesnevilerin günümüzde nazımdan çok nesirle dilimize çevrilmesi/aktarılması bir anlamda mesnevilerde “anlatma”nın daha önde olduğunu ortaya koyar. Mesneviler, şiirde olduğu gibi bir “duygu” aktarımından çok hikâyelerde olduğu gibi bir “hayat” anlatımıdır. Bir kahramanın maceralarını, yaşamsal serüvenini anlatır. Ömer Faruk Akün, mesnevinin nazımdan bir “hikâye anlatma” formuna dönüşümünü şöyle açıklar: “Mesnevi, anlatılması sayfalar tutacak uzun hikâyelerin, öğretici konuların işlendiği, kafiyesine, yüzlerce, binlerce eş kelime bulmayı kaldıramayacak geniş çaplı eserler için müracaat edilebilecek tek nazım şeklidir. Uzun maceraların hikâye edildiği eserlerde devamlı kullanılışı neticesindedir ki mesnevi bir nazım şekli adı olmaktan çıkıp mâna genişlemesiyle edebî nevi belirten bir ad olmuştur.”¹ Dolayısıyla mesnevi zamanla bir şiir şeklinden, nazım şeklinden hikâye anlatma biçimine dönüşerek yazarların kullandığı en temel anlatım biçimlerinden biri olmuştur.

Mesnevileri günümüz yazınsal türleriyle ilişkilendirenlerin kimileri onu “romans”a, kimisi “roman”a kimisi de “uzun hikâye”ye yakın bulmuşlardır. Ancak pek çok yazar Batı’daki romanın serüveni anlamında baktıklarında onu romana yakın bulmuşlar, mesnevilerin roman öncesi, toplumun roman ihtiyacını karşılayan bir tür olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kuşkusuz o dönem yazarının bir “tür” çabası yoktur. Onlar “hikâye etmek” isterler o kadar. Ancak mesnevilerdeki, kahraman, mekân, olay, anlatıcı unsurları ve özellikle uzun oluşları nedeniyle araştırmacıların onu romana benzetmelerine neden olmuştur.

Mesneviler, hayatın bütününe anlatma imkânına sahiptir. Anlatıcının önünde geniş bir zaman vardır. İnsanlar, doğarlar, büyürler, ölürler. Dönemler açılır, dönemler kapanır. Okura karakterler, olaylar, durumlar galerisi sunar. Pek çok insan, olay, durum, çatışma mesneviye girer, çıkar. Anlatıcı hikâyesini, meselesini enine boyuna anlatır, pek çok şeyi kullanır; çünkü önünde sonsuz bir yazı alanı vardır. Anlatıcının hacim sıkıntısı yoktur ve neredeyse istediği her şeyi değerlendirir. Mesnevi, bilgilerle, araştırmalarla, notlarla yazılır. Dolayısıyla mesnevi hayatı bütünüyle kuşatabilir, içine tarih, felsefe, görüşler, mektuplar sığar. Behçet Necatigil, mesnevideki hikâyelerin kişiler, olay, olayın geçtiği yer unsurlarına bağlı olduğunu belirttikten sonra, divan edebiyatında yüzyıllarca hikâyelerimizi nesirle değil nazımla yazdığımızı vurgular ve bu mesnevileri daha çok romana yaklaştırır: “Hikâyemizi nesirle, düzyazı ile yazacağımıza nazımla yazmışızdır. Manzum hikâye terimi, ölçüye, uyağa sıkı sıkaya bağlı olduğumuz dönemler için iyi bir deneyimdi, bugün eskidi. Hem o dönemlerde de öyle şiir, hi-

kâyeler vardır ki bunlara manzum hikâye demek, gerçek bir şiire manzume demek kadar değer düşürücü olur. *Leylâ vü Mecnun, Ferhad u Şirin, Şem ü Per-vane, Hüsn ü Aşk* gibi mesneviler, divan edebiyatımızın manzum romanlarıdır. Divan şiirimizin estetiği içinde, o şiirin sanat ve dünya görüşü ile yazılan bu aşk hikâyeleri, biçim bakımından bir şiir-hikâye değil, olsa olsa bir manzum roman-dır. Çünkü her şeyden önce uzundur bir kere; sonra iç, öz bakımından da gazel-lerde, kasidelerde zaten var olan benzetme ve istiarelerle örülü, yüklü olduğu için akıştan, hareketten yoksun, dramatik gerilmeden çok süsleme, bezeme ilke-sine bağlı eserlerdir bu mesneviler.”² İskender Pala mesnevileri masaldan bes-lenmekle birlikte romana yakın bulur: “Mesneviler Türk edebiyatının manzum romanları sayılabilir. Mesnevilerde olaylar bir masal anlatımı ile sürer. Anlatış ve tasvirler akıl ve mantık sınırından taşarlar. Yer ve zaman belirsizdir. Tasvir-lerde aşırı abartmalar göze çarpar. Hikâye kahramanları olağanüstü davranışlar-da bulunurlar. Ağırlık merkezi aşk olan mesnevilerde cin, peri, dev, cadı, ejder-ha gibi masal motifleri çok bulunur. Bazen bu aşk ve imajlar, tasavvufi ve ale-gorik-sembolik nitelikler gösterebilirler. Methiye ve küçük hikâye anlamında bu tür kısa mesneviler şaire kolaylık sağlamakta ve sınırlarını genişletmektedir.”³

Görüldüğü gibi her durumda mesneviler bir hikâye anlatma ihtiyacından doğmaktadır. Bu anlamda burada aslolan mesnevilerin çağdaş yazın türlerin-den öyküye mi yoksa romana mı yaklaştığı sorusu değil, mesnevilerin ille de bir hikâyeye yaslanmaları ve çağdaş anlatıların kimi özelliklerini bünyelerin-de taşımalarıdır. Şiire yakınlığı ise kuşkusuz dönemin sanat algısıyla ilgilidir. Çünkü o dönemde dil sadece şiire yaklaştıkça değer kazanmaktadır. Ancak hikâye etmenin de gerekliliği ortaya çıktığında böylece mesnevi gibi bir ara yöntemin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Hiç kuşkusuz mesnevinin yaygın bir şekilde kullanılması ve yüzyıllarca se-vilerek okunmasının arkasında Doğu’nun hikâye tutkusu yer almaktadır. Bir tıp kitabını, ansiklopediyi, bir eğitim kitabını bile hikâye formatına sokan Doğu, hikâyenin gücüne inanmıştır: “Gerek Arap, gerek Fars, gerek Türk, gerekse Ur-du edebiyatında yüzyıllarca mitolojiden tarihe, aşk romanlarından hikâyelere, övgüden yergiye, dinsel konulardan din dışı konulara, satrançtan kâğıt oyunla-rına, ahlâktan cinselliğe hemen hemen her konuda manzum eserler vücuda ge-tirilmiş, hatta manzum sözlükler bile yazılmıştır.”⁴ Dolayısıyla bunlara man-zum hikâyeler demek daha doğru olur. Mesneviler o kadar kullanışlı bir türdür ki, uzun anlatılmak istenen her şeye uygun düşmektedir. Mesel, destan, anı, şe-hir yazısı her türlü anlatı biçimini içine alabilmektedir. Ne bildik şiir gibi katı kalıpları vardır ne de diğer nesirler gibi savruk bir yapısı vardır. Hem edebî bir yanı olmasını hem de anlatmak derdi olan tüm anlatılar kolayca bu tür içinde hayat bulmuştur: “Mesnevi nazım türü, tarih boyunca kurumsal sergileme ya da kurmaca anlatı ve ikisinin çeşitli bileşimleri için bir alan olmuştur. Kafiye

beyitler, içeriklerine göre sınıflanan çeşitli anlatı türlerinde kullanıldı; mesnevi nazım türü bir açıdan bir olasılıklar cetvelidir. Epik, tarihsel anlatı, risale, kişisel anlatı ve romans biçimlerinde mesneviler vardır.”⁵

Kuşkusuz mesnevi seçiminin arkasında nazım tutkusu vardır. Çünkü edebiyat olarak kalmak isteyen her yazım biçimi şiire yaklaşmak durumundadır. Bu anlamda M. Kayahan Özgül’ün deyişiyle nazım olmayanın yaşama şansı yoktur. Nazım tutkusu kuşkusuz onu şiire yaklaştırmak ve edebiyat içinde metin üretmek kaygısından kaynaklanır: “Romanslar, mesnevîler, hikâyeler, tragedyalar, hattâ tarih, felsefe gibi alanların eserleri, nazmı yegâne ifade tarzı olarak seçerler. Yazana da okuyana da sanki manzum olmayanın yaşamak ve geleceğe kalmak şansı yok gibi gelir.”⁶

Bu anlamda mesnevilerin romana mı öyküye mi yaklaştığının bir önemi yoktur. Çünkü sonuçta bir hikâye anlatırlar. Ancak hacim konusunda bir ayırım yapmaya çalışırsak, bazı mesnevilerde tek bir hikâye, bazılarında da pek çok hikâye anlatılır. Firdevsi’nin *Şahname*’si, Feridüddîn-i Attâr’ın *Esrârname*, *Mantuk’ı-t-Tayr*’ı, Sa’dî’nin *Bostan* ve *Gülistan*’ı, Mevlâna’nın *Mesnevi*’si küçük küçük hikâyelerden oluşurken, Genceli Nizami’nin yazdığı, *Husrev ü Şirin*, *Leyla ile Mecnun*, *Mahzenü’l-Esrâr*, *Heftpeyker* ve *İskendername*, Fuzûlî’nin *Leyla ile Mecnun*, *Rind ile Zâhid*, *Sıhhat ile Maraz* (*Hüsn ü Aşk*), Ahmedî’nin *İskendername*’si, Cem Sultan’ın *Cemşid ile Hurşid*, Yahya Bey’in *Yusuf ile Züleyha*’sı, Mes’ud bin Ahmed’in *Süheyl ile Nevbahar*’ı, Yusuf-i Meddah’ın *Varaka ile Gülşah*’ı, Lâmi’î Çelebi’nin *Ferhat ile Şirin*’i ve Şeyh Galib’in *Hüsn ü Aşk*’ı uzun hikâyelerden oluşur. Kayahan Özgül kısa kısa hikâyelerden oluşan mesnevilere öykü, uzun hikâyelere ise roman denmesi gerektiğini belirtir. Ancak hacmin tek başına roman / öykü ayırımına yeterli olmadığını biliyoruz. Bu anlamda roman ve öykü türü konusunda kesin bir yargıya varmak zor gözüküyor. Bu mesnevilerin, günümüzün roman, hikâye, televizyon dizileri, sinema gibi pek çok ihtiyaca cevap veren bir yapısı bulunmakla birlikte onu bir yazınsal türle sınırlamak anlamlı değil.

Ne var ki bu topraklarda yazılmış mesnevilere baktığımızda, günümüzdeki öykü türüne daha çok benzer özellikler taşıdıklarını görürüz. Örneğin Mevlâna’nın *Mesnevi*’si anlatma geleneğimizin en güçlü eserlerinden biridir ve tümüyle bir hikâyeler kitabıdır. Fuzûlî’nin *Leyla ile Mecnun* ve Şeyh Galib’in *Hüsn ü Aşk* mesnevileri bu türün yapıtlarındandır ve arkalarında güçlü bir hikâye vardır. Ali Şir Nevâî’nin *Ferhad ile Şirin*’i, Ahmedî’nin *İskendername*’si, Cem Sultan’ın *Cemşid ile Hurşid*, Yahya Bey’in *Yusuf ile Züleyha*’sı, Mes’ud bin Ahmed’in *Süheyl ile Nevbahar*’ı, Yusuf-i Meddah’ın *Varaka ile Gülşah*’ı, Lâmi’î Çelebi’nin *Ferhat ile Şirin*’i çok tanınan mesnevilerdendir.

Nihat Sami Banarlı Fuzûlî’nin *Leyla ile Mecnun*’u değerlendirirken onun ileri bir hikâye tekniği ile yazıldığını belirler: “Fuzûlî, bu eserinde de beşeri

aşkla plâtonik aşkı büyük ustalıklarla birleştirmiş, böylelikle Şark'ın bu büyük aşk romanını bir mâcerâ olmaktan çok yükseklerle çıkarmıştır... Eserde (*Leyla vü Mecnun*) gerek tabiat tasvirleri, gerek ahlâk ve âdetler, gerek insan, aile ve cemiyet tipleri, yer yer, şiirin tülleri arasında görünmekle beraber, efsanenin müsaade ettiği ölçüde hayata uygun ve kuvvetlidir... *Leyla vü Mecnun*, aynı zamanda ileri bir hikâye tekniği ile yazılmıştır.”⁷

Görüldüğü gibi şiir dışına düşmek istemeyen ama hikâye anlatmak isteyen yazarlar mesnevinin kapısını çalmışlardır. Böylece hem yazdıkları şiir olarak kalmakta hem de hikâye anlatma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Bu yüzden şiirin tek sanat olduğu bu dönemlerde mesnevi, bir hikâye anlatma biçimi olarak sanatçıların gözde seçimleri olmuştur. Mesnevilerde bir hikâye anlatılırken bile nazmın sürekli övülmesi ise yazınsal bir tür olarak öykü ve romanın keşfedilmemiş olmasından kaynaklanır. Hikâye boyunca metnin sürekli şiir olduğu belirtilir. Oysa günümüzden bakıldığında bu metinlerin şiir-hikâye birlikteliği olduğu açıktır. Bu metinlerin nesre aktarıldığında ya da hikâyeleştirildiğinde aslında amacın hikâye anlatmak olduğu daha net bir şekilde ortaya çıktığı görülür.

19. yüzyılda mesnevi türüne yönelik eleştirilerin arkasında biraz da ülke edebiyatının sadece mesneviyle yetinerek Batı'da ortaya çıkan roman, öykü, tiyatro gibi türleri gölgeleme endişesi yatmaktadır. Çünkü gerçekten de şiirin tek sanat kabul edildiği bu dönemde, mesneviler, roman, hikâye, şiir hatta tiyatro gibi türleri içinde barındırdığından yazarlar bir arayış içerisine girmezler. Bu anlamda mesneviler yazınsal tür ayrımına gerek duyulmadan yazarlara pek çok imkân sunar. Şeyhi'nin “Gazel yazmak ev yapmaktansa, mesnevi şehir kurmaktır.” dediği tam da budur. Yazarlar hikâyelerini, romanlarını, tiyatrosu diyaloglarını, tiyatro karakterlerini mesneviler aracılığıyla üretir ve eserlerini oluştururlar. Böylece Batılı anlamda bir roman, öykü ve tiyatro yazımı ihtiyacı duymazlar. Çünkü mesnevi onlara yetmektedir. Bu nedenle mesnevi ağır bir şekilde eleştirilmiştir. Diğer yandan temsil ettiği hafıza, birikim modernleşme arzusundaki ülke yazarlarının bir başka temel ret gerekçelerini oluşturur. Bütün bu nedenlerle altı asırlık mesnevi birikimimizin önemli bir bölümü hâlen günümüz diline aktarılmamış, mahzun bir şekilde unutulmaya terk edilmiştir.❧

¹ Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı*, İSAM Yayınları, 1. Baskı 2013, s. 85.

² Behçet Necatigil, *Düzyazılar II*, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı 2006, s. 186.

³ İskender Pala, *Divan Edebiyatı*, 15. Basım 2012, Kapı Yayınları, s. 61.

⁴ Prof. Dr. A. Naci Tokmak, “Önsöz”, *Nizâmî-yi Gencevî, Leylâ ile Mecnun*, Say Yayınları, 1. Baskı 2013.

⁵ Victoria Rowe Holbrook, *Aşkın Okunmaz Kıtılları*, İletişim Yayınları, 4. Baskı 2012, s. 23.

⁶ M. Kayahan Özgül, *Kandille İskandil*, Kitabevi Yayınları, 1. Baskı 2013, s. 59.

⁷ Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, I. Cilt, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1. Baskı 1987, s. 554.

ERTAN ÖRGEN

CEMAL ŞAKAR'IN MÜREKKEP'İNDEKİ KARA GERÇEKLİK

Türk yazarlar ve yeni kurgusal kavramlar üzerinde kalem oynatmak yakın zamanlara kadar Batılı terminolojiye bağlı bir anlayış ve kategori iken 1980 sonrası çokseslilik, çok kültürlülük gibi postmodern olgular; internet teknolojisi ve büyük bilgi ağı gibi küreselleşme fenomenleri bu kategoriyi zayıflatmıştır. Yazımızın başlığındaki “kara gerçeklik” de Batı’nın ürettiği roman ve öykü terminolojisi ile ne kadar yakındır, bilmiyoruz. Batı edebiyatındaki kara anlatı ve onunla birlikte anabileceğimiz yeraltı edebiyatı kara gerçeklik dediğimiz anlatım ile benzerlikler taşısa bile ondan iki önemli noktada ayrılmaktadır. Öncelikle sosyal hayat ve günümüz sorunlarına kara gerçeklik, üstü örtülen gerçeği ifşa ederek yaklaşmaktadır. Ardından anlatmada bizzat Batılı estetiğin kendisine dönük mesajı kara gerçeklikte uyarıcı olarak bulunmaktadır. Daha geniş bir açılımla yaklaşırsak kavramı şu çerçeveye oturtabiliriz. Sanal gerçekliğin tanımladığı bilgi ve değer teorisi, anlatmayı alaya dönüştürürken türleri de sarsmış, kendi içinde tekrar parçalamıştır. Bugünkü piyasa kültürü içinde yazarların resmi ve yeraltı edebiyatı olarak iki türlü edebiyat sarmalında varlık göstermeleri bunun bir uzantısıdır. Dolayısıyla ana akım veya resmi edebiyat ile muhalif bir piyasa olarak –tabii ki zamanla dönüştürülmeye elverişli potansiyel bir piyasa- değerlendirilen yeraltı edebiyatı böylesi bir çeşitliliği temsil etmektedir. Daha belirgin bir yaklaşım için yeraltı veya yerüstü edebiyat arasındaki farkın “mış gibi yapıp yapmamak” olduğunu vurgulayalım. Resmi edebiyatın simülasyonu dışında kalan yeraltı, modernist anlatma metinlerinde kara anlatı ile yer yer birleşir. Kara anlatı, alt kültüre açılan ve polisiyenin, fantastiğin kirli sunumu olan bir içeriktir. Kara anlatı, bu açıdan yeraltına yakındır ve modernist ironinin kaypaklığı içinde can bulmuş olsa da olayın ve kişinin çıkmazda kalışını açıkça hissettirir. Muhalefeti ni bu şekilde kurar. Türkçede bu kavramın yeterli bir literatürü yoktur. O nedenle tanımlama çabası da eksiklikler taşıyacaktır. Vüs’at O. Bener üzerine yazılmış bir kitapta, sadece dilin karanlık ve ironi temelli yapısı dikkate alınmış, ama bir kitap başlığı olarak kara anlatının çerçevesi çizilmemiştir. Kara anlatı modernist tutumla daha ilişkilidir ve alaycılığı çıkışsızlık üzerindedir. Oysa ele alırken göreceğimiz üzere Şakar’ın öykülerinde vazgeçme değil, gerçeğin acıklı yüzünü sert bir dille iletme söz konusudur. Ayrıca insanın idealler içerisinde var olabileceği, umudun daima bulunduğu ancak kuşatıldığı hissettirilir. Sözüünü ettiğimiz

kavram ile kara anlatının benzeşen tarafı dayatılan ortak dünya algısına dönük tepkidir. Özellikle Batılı anlatma tekniklerinin postmodern eğilimler neticesine polisiyeye, fantastiğe sıkışması ve yeraltı edebiyatı içinde negatifle bile olsa gerçeğin ölüşünü ifade çabası, insanı giderek karanlık korkutucu bir dünya ile baş başa bırakmaktadır. Üretilmeyen tersine tüketilen değerler, kurguyu fantastik ve yeraltına sıkıştırmıştır. Şakar'ın da bu sıkışmayı yaşadığı ancak, gerçeği sıkı sıkı tuttuğu ve insana söylediği görülmektedir. Bu nedenle bu tavra postmodernin alacalı diline yaklaşıyor olsa bile “kara gerçeklik” denilmesi gerektiği kanaatindeyim. Çünkü yeraltının kaynağı Altay Öktem'in yazısındaki vurgulara bakıldığında kurgusal anlamda sahicilik, cinsellik, şiddet ve somut gerçekliktir. Buna bağlı olarak karakterler sıra dışıdır. Dil de argo ve küfre yaslanır (Öktem, 2011: 16-21). Oysa Şakar'ın öykülerinde temalar, kara anlatının bireye fazla yaslanmasına karşın toplumsalı kuşatır. Ayrıca yeraltının kişileri gibi sıra dışı değil, gündelik hayatın içinden seçilmiş, yer yer modernist bilince bağlı figürlerdir. Dilde ise gerçekliğin acıklı ifadesi lirik ve patetik bir üslupla sunulmaktadır. Nerdeyse tek benzerlik kara renk üzerindedir.

Postmodern anlatımın keyif vericiliğine bir tepki olarak gerçekliğin üstünün örtülemeyeceği iddiasıyla bütün bu sanal estetiğin uyuşturuculuğuna karşı çıkan, sert bir gerçekliği ideal adına sunan metinlere “kara gerçeklik” denilebileceğini bir kez daha yineleyelim. Cemal Şakar, özellikle son öykülerinde ülke ve İslam coğrafyası etrafında olup bitenleri bu şiddetli gerçekliğin imajlarıyla örselemek adına böylesi bir anlatım biçimine ilerlemektedir. Söz konusu edeceğimiz son öykü kitabı *Mürekkap*, savaş ve terör dolayısıyla kötülük temaları etrafında dolanmaktadır. İlgili temalar, ezilmiş, yerinden edilmiş, baskıya uğrayan ve büyük oyuna sadece kurban figür olarak katılmak zorunda bırakılmış kişiler aracılığıyla verilmektedir. Dil de burada acının ve zulmün arasına sıkışır.

Öncelikle öykülerdeki savaş ve terörün anlatılma biçiminden başlayalım. Yazar, biçim olarak genellikle bir âna odaklanıp, o anın fotoğrafı, görüntüsü ile kurguyu gerçekleştiriyor. Örneğin “Geçişler”, “Güneş”, “Bir Öykü Tahli- li” resim değeri ile yazılmış öykülerdir. İkinci olarak ise anlatım biçimi, diyalog ve monoloğa yaslanmaktadır. “Kılıç”, “Önce Vatan”, “Koku”, “Babamın Kokusu”, “Küçük Şeyler Düeti” bu gruptadır. Zaman ve mekânlar büyük hızla yer değiştirir. Yazar, zamanı ileri geri sardırarak sayıklamalar, hatırlayışlar içerisinde parçalar, mekânı da bu hızlı geçişlerle kaydırır, başkalaştırır. Bu da anlatma ve gösterme teknikleri açısından teknolojinin öyküye yansımadır.

Savaş

Savaş temasının imgesel dile dökülüşünün örneği “Kılıç” öyküsü, eğretileme olarak dayandığı mağara ve dağ ile birlikte düşünülmelidir. Yani ideala-

rın gölgeleri olan yer ve gerçeği sembolize eden mekân, yeniden doğuş, karanlıktan sıyrılıp aydınlığa çıkma işaretidir. Şakar'ın "Kılıç" öyküsü, kötülüğü sembollerden somut olay ve kişilere doğru gören ve gök yardımına sığınan öznenin dil temsilidir. Başka bir ifadeyle ideale olan şiddetli beklentinin dile vuruşudur. Kara gerçeklik, insanı yapayalnız ve bu dünyada, şehirde bırakır. Yani mağaranın ideası, dağın hakikati şehirde kararır. Öykü kişisi bir yardım geleceği umudu içindedir, fakat baskın olan kötülüğün yayılışıdır. Toplumsalın büyük acısının bu sembolik anlatımını, kara anlatıdan uzaklaştıran da bir umudun saklı tutulmasıdır. Öyküde dağ eğretilmesi, şehri sahici olmaya çağırır fakat, *"Islık çalarak, el çırparak şeyatin sokaklara dağılmaya başl(ar)." (8)*. Kötülüğün çoğulluğu bununla da kalmaz: *"Yeryüzü sonsuzca yarılmıştı: Yılanlar, çıyanlar, akrepler, devler, ejderhalar, tepегözler doldurmuştu sokakları." (9)*. *"İnsan sesleri, ölümler, kanlar, katranlar arasında nasıl yol olacaktı, bilemedi. Her yanına bulaşmış insan..." (10)*.

Bir başka savaş öyküsü "Geçişler", *Sular Tutuştuğunda* kitabındaki "Fragmanlar" öyküsünden hatırlayacağımız İtalyan gazetecinin, cehenneme dönmüş bir Ortadoğu şehrindeki gözlemlerini anlatır. Kötülük, açıkça Batı olarak işaretlenir bu öyküde. Zalimdir ve zulmünü burada yaşayanlarla sürdürmektedir. İtalyan gazeteci, kameraman arkadaşıyla alevler içindeki şehri görüntüler. Çöp bidonunun kenarına sinmiş küçük bir kız çocuğu görüntüsü, zulmün sahnesidir. *"zaman ve mekan duygusunu yitirip zaman ve mekan dışı bir heyula gibi çöp bidonu kuytusuna çömelip mesleğine iktidarlara zalimlere silahlara ve Dante'ye küfretti." (15)*. Öykünün başında okuduğumuz Mevlid Kandili gecesindeki İstanbullu Müslüman camideki huzuru evinde de yaşamak ister. Ama televizyonda savaş muhabirinin bir önceki sahnede yaşadıklarını izlemek zorunda kalır. Böylelikle aslında gazeteci ve ilgili görüntülerin televizyonda yayınlandığını anlarız. Final bütün bu duyarlılığı atmak isteyen öykü kişisi ve İstanbul silüetiyle biter: *"Minarelerde mevlidin yaktığı kandiller koyu karanlık bir gök ve yer arasında sabaha kadar ıslı ıslı ıslıdayacaktı; iyice alçalan kar bulutlarla şehri sise boğmasaydı." (19)*. Duyarsızlık ise yazar tarafından açıkça ifşa edilir: *"Keşke bu son olsaydı ey sevgili okur!" (19)*. Yazarın mesajı aynı dine mensup insanların birbirlerinin acılarını bilip bilmedikleri, duyup duymadıkları üzerinedir. Ritüellerle üstü örtülen gerçekliği, çöp bidonuna sığınan küçük kızın yüzündeki korku açığa çıkarır.

Benzer bir öykü olan "Sesler"de yine küçük bir kız çocuğu üzerinden kaybedilen, karartılan hayatın acı sesleri anlatılır. *"Kaç gündür eve bağlandık, kaldık, dedi babam. (...) Ördükleri duvarlar yetmezmiş gibi bir de sokağa çıkma yasaklarıyla ev hapisleri. Topluca öldürmek kolay olsun diye yapıyorlar. 'Yavaş konuş! Dedi annem 'Çocuklar duyacak.' Duyuyorduk. " (22)*. Üstelik bombardı-

man altında yaralanmış çocuğun duyduğu bu somut sesler giderek parçalanacak ve hayat yok olacaktır. Yine Batıyla hesaplaşan “Mama”, kızgın kumlar üzerinde bir fotoğrafır. Objektif, kafası orantısız büyümüş çocuğuna Batılı bir figürün verdiği mamayı yediren annenin elindeki mama kutusuna odaklanır. Derin ve acı bir ironi olarak, anne ve çocuğun kara görüntüsü ile Batılı figürün “mış gibi yapması” ürkütücü bir gerçeği hatırlar. Adı özgürlük veya insan hakları olan iri sözler, bu kadın ve çocuğunda zavallılaştırılmış bir sonuçtur. Üstelik, Batılı figür bu çaresizlik üzerinden bu sahnenin fotoğrafını çekmekte ve hâlâ kendi reklamını gerçekleştirmektedir. Buraya kadar ağır toplumsal acıların “karanlık, çamur, çöp, ölüm, kan” gibi kelimeler üzerinden verildiğini tespit ediyoruz.

Terör

Mürekkap’te “Bıçak” öykü atmosferi, dilin sertliği bakımından kara gerçekliğe girecek diğer bir öyküdür. Öyküde, karanlık İstanbul sokaklarının ve kirliliğin anlatımı, idealist iki gözden verilir. İkisi de anlatırlar. Öykü ise postmodernin üst-kurmacasına girer. Yazar olan, gerçeği bilip de susmanın vebalini kendisine kızararak aktarır: “Gözlerimin içine bakıp durma, çekim esnasında kameraya bakan acemi figüranlar gibi. Kurguyu bozuyorsun, öykünün inandırıcılığı kalmayacak. Foyamız, boyamız, façamız çizilecek. Böyle yapma! Yoksa yazmam ya da atarım seni dışarı. Anlatıcı ses filan dinlemem!” (32). Diğer, aslında belirsiz bir savaşın ya da kanlı bir olayın içinden gelen genç öğretmendir. Yaşadıklarını yazmış, hatta görüntülemiş ve bunu paylaşmak istemektedir. Ancak İstanbul’un karanlık bir sokağında bıçaklanarak öldürülür. Öykünün mesajı açıkça başlangıçta verilir: “Bir insan öldürüldüğünde, bütün insanlar öldürülmüş gibi hissederdin; gözlerin büyürdü. Yetmezdi, bütün cinayetlerde bir payın olduğunu düşünürdün; omuzların düşerdi.” (28). Bu söz, *Kur’an*’daki Maide suresi 32. ayetten alınmıştır. Öyküde her çeşitten insanın İstiklal’deki simülatif protesto yürüyüşü ile uzak bir köyde öğretmen olan ve okuduğu kitaplarla yalnızlaşmış, oradaki insanlarla uyuşamayan, yanı başında yaşanan savaşın izlerine şahit olan bir öğretmenin uydurulmuş gerçeği protestosu bir kurgu olarak gerçeği bilmenin ağırlığını sembolize eder. Kahramanın yaşadığı yerdeki terör, büyük şehirde kendisine dönmüştür. Bu mukayeseli görüntü savaşın her yerde açık veya gizli yaşandığını hissettirir. Oysa öldürme, bu çok sesli dünyada hemen üstü örtülen bir fotoğraftır. Mesajın *Kur’an* ayetiyle iletilmesi, inancın genç öğretmende sahici yansımasını bulması, içeriği daha anlamlı hâle getirir. Öyküyü kara gerçekliğe sokan bu korkutucu dramın dile yansışlarıdır. “Tünel tarafından davullar, trampetler, düdüklülerle feministler, lezbiyenler, gaylar, dönmeler, dönemeyenler... Gülümsedi. Bir karnavalın ortasında kalakalmış gibiydi. Sigarayı yağmur sularına attı.” (32). Taşradan gelen öğretmenin bir hayat kadını ile karşılaşması ve ölüm sahnesi bu

karnavalın bir parçasıdır. “Az ileride, kara kuru, saçları yağmur sularından yapış yapış, kirli sakallı, bıyıkları ağzının içinde pezevenğin, çoktan montunun cebinde sustalıyı açtığını duymadın. Duysaydın tanımazdın zaten o çıt sesini. Abla dedin. Ne ablası piç kurusu. Şaşırdın.” (34). Benzer bir acıklı sahne Taksim’deki işine giden genç bir kızın üzerinden “Güneş”te karşımıza çıkar. Terörün sol durduğu, kararttığı bir gün ışığı metaforu olan genç kız, güneşle oynaşan saçlarındaki kelebek tokalar, yüzündeki allık, dudaklarındaki ruj ve sigara, fileli çoraplarıyla bütün bir hayat coşkusudur. Beklenmedik bir bomba bu ışığı karartırken yazarın gerçekliği yine sert bir biçime dönüştürdüğü açıktır. “Alnının tam ortasında ılık, yumuşak bir şey! Sünger gibi! Jöle gibi! Daha sertçe bir şey! Ilık, yumuşak bir parça! Korkarak eline alıyor; ılık, kanlı. Bir et parçası; alnına yapışıp kalmış ılık, kanlı. Başı dönüyor; içi... içi devriliyor.” (39). Öykü aslında gerçek bir olaydan yola çıkmaktadır. İlgili olay, 31 Ekim 2010’da Taksim Meydanı’nda 10. 30 civarında çevik kuvvet noktasına giren bir canlı bombanın kendisini patlatması sonucu 15’i polis 17’si sivil olmak üzere 32 kişiyi yaraladığı saldırdır. Burada iki noktaya temas etmeliyiz. Birçok anlatmanın konusu bu tür güncel olaylarla ilişkili olmuştur. Burada esas olan yazarın sembol ve kurguyla anlatıldığını güncelin dışına taşıyabilmesidir. Bu öyküde Taksim’deki iş yeri, Pazar günü dışında ilgili olayı hatırlatacak bir ayrıntı yoktur. Bu nedenle evrensel bir tema bugünün içinde yaşananların bir parçası olarak dile gelmiştir. İkincisi de kara gerçekliğin buradaki pozisyonudur. Yazarın öyküde, hayatın olağanlığını ve mücadelesini hiçe sayan uzak ve kirli bir kuvveti işaret ettiğini anlamış oluyoruz. Çünkü genç kız, işine gidecek, yaşayacaktır. Yazarın hayatı resmederken perspektifi birebir kötü olanı görmek ve yansıtmak olmadığı da bu şekilde anlaşılabilir. Bu da yeraltının iyimserliğe açılmayan tarafıyla uzaklaştığı noktadır.

Yine şehir üzerinden yeraltının dekoruna yakın “Modern hayatın Hikayecisi” adlı öykü parça parça sahnelerden oluşur. Öykü, dizi repliklerini tekrarlayan külhanbeylere, siyah camlı arabasından marka başörtüsü dalgalanan pahalı gözlüklü kadına, berbat bir bekâr odasına, bir fahişenin tavana bakan gözlerine, tel örgüden topu kaçan çocuğa, taş binanın önüne yığılmış kötülükçü insanlara hızlı efektler hâlinde vuran ışıklar biçiminde tasarlanmıştır. Anlatıcı araya girip kendini açıkladıktan sonra bir mitingde hâlâ kendini idealleri için tanımlayan bir portreye ışık tutar. Ardından içinde insanlık ve Müslümanlık rüyaları bulunan adamı, karanlığın, yeraltının tipleri öldürür. Bu öyküdeki günlükte, mektupta yazarın dünyayı anlatma görevi üzerine söyledikleri, gerçekliğin ve simülatif olanın eleştirisi diye okunmalıdır: “Daha önceki mektubumda anlatmaya çalışmıştım; anlamamışsın. Daha ne kadar açık söyleyeyim: Her şey bir oyun artık benim için, senin anlayacağın bir tiyatro; sahneyim.” Sokaklar, evler, insanlar hepsi bir tezgah koçum!” (77).

“Bir Öykü Tahlili”, Türkiye’de faili meçhul cinayetler olarak siyasi tarihe geçmiş bulunan olaylardan birisinin üzerinedir. Faili meçhulün mezarı bir akşamüstü kaymakam, savcı, çavuş, polis, vali, baro başkanı vb. kişiler eşliğinde bir belediye çalışanına kazdırılır. Herkesin olaya bakışı farklıdır, yazarın vurgusu ise cesedin evindeki acıya daırdır. “Önce Vatan” öyküsü de benzer bir konuyu işler. Şehit cenazesi dönüşü, uzun süre operasyonlara katılmış tahminen bir özel harekâtçının zihninden geçenler ve tutuklanışı üzerinde konu geliştirilir. Daha çok zihinsel aktarımlar vardır. Öykü gerçek bir olay üzerinedir. 12 Kasım 2010 tarihi ve İnegöl ismi zaten olayın çerçevesidir. Bu tarihte orada doğulu gençlerle, ilçe sakinleri arasında gerginlik yaşanmış, emniyet ve zabıta araçlarına zarar verilmiştir. Öykü, Türkiye’de güncel olarak yaşananları tahkiye ederken gerçeğin ne’liğini biçimle oynayarak yansıtır. Satırların gri renkle boyanması, kelimelerin üstünün çizilmesi, parantez içi italik ifadeler, altı çizili satırlara açıklama düşülmesi gibi uygulamalar, edebiyat eserinin bir yapı olarak neyi ne kadar meşru sayacağına eleştirisini yapar. Yapının rahatlıkla bozulabileceği, bunun meşru ve erke dayalı olması ya da olmaması bir çeşit metnin kendisini parodiye çevirmesi anlamı taşımaktadır. İlgili iki öyküde de terör teması baskındır. Türkiye’de yaşanan bu olaylar üzerinden bireyi, toplumu düşünmeye, sorgulamaya çağırın bu öykülerde aslında aynı ülkenin insanların yine uzak ve kirli senaryolara kanmaları söylenmiş olur.

Yazarın kötülük ve çaresizlik temasına yüklendiği ve güncele ilişkin olarak kaleme aldığı “Koku” öyküsü iki parça hâlinde yürüten bir yapıdır. İlkinde kocası cezaevinde olan kadın ve kızı evdedirler. Kız resim yapmaktadır. Bolca güneş, yol çizer. Bu resim, aydınlığın ve kurtuluşun eğretilmesi olarak okunmalıdır. Çünkü yazarın terör öznesiyle sadece kararan hayat biçimlerini anlatması, kurtulmayı veya özgürlüğü ele almadığı sonucunu gösterebilir. Işıklar, yollar bir umudun daima var olduğunu, insanca var olabilmeyin zor olmadığını işaretlemek içindir. Öykünün devamında anne ağır bir koku duyar. İkincisinde Van’dan İstanbul’a gelen bir cezaevi aracında konuşan beş kişi vardır. Güneşi, affı, sigarayı kısa sorularla dile getirirler. Bu arada araç yanar. Kokusu eve kadar uzar. Olay gerçekte yaşanmıştır. 16 Eylül 2011 tarihinde Kayseri – Sivas şehirleri arasındaki yolda, aynı isimli şahısların yanarak ölmesi ile vuku bulmuştur. “Babamın Kokusu” yine yaşanmış bir yangının öyküsüdür. Bu kez Şanlıurfa cezaevinde 16 Haziran 2012 tarihinde çıkan yangında ölen bir mahkumun çocuğunun günlük tutma ödevi ile bu tablo sunulur. Karanlık satırların yanı sıra, göç olgusu, dedenin okuduğu Kur’an ve yıpranmış Yasin suresi yapıları, öyküyü açı olarak genişletir. Ancak final çocuğun dilinde yine karanlıktır: “16 Haziran’da babamın kara dumanlarla aya doğru yükseldiği akşam; ben de efil efil uzanmıştım bulutlara. İşte bütün hayatımın arkaplanı buydu: o

gece aya doğru nazlı nazlı uzayan dumanlar.” (67). Gerçekliğin bu güncel sert yüz ve sahnelerini bize aktaran öykülerin, aslında bugünkü edebiyat anlayışına dönük bir eleştirisi olduğu da açıktır. Bütün bu sosyal gerçeklik, sadece gazete ve sanal medya haberi olarak değer kazanmakta ve edebiyat bunu anlatmanın değerine piyasa anlayışı içerisinde inanmamaktadır.

Yazarın giderek kararan hayat biçimlerini işlediği bu kitapta yer alan bir önemli öykü de “Küçük Şeyler Düeti”dir. Öyküde, insanlığın acımasız bir zamanda yaşıyor olması ve bunu bilincinde vicdanında seslendiren iki arkadaşın kendi içindeki çatışması işlenir. Kurguda naylonla örtülmüş bir mekâna gelen adam ve onunla yürüyüşe çıkan diğeri arasında geçen sessiz konuşma ön plandadır.

“Sen bilmezsin kanalizasyonlardaki ağır, karanlık hayatı; yok, ölümü!” (2012: 81).

“Öfkende boğuluyorsun, her şey boğazında bir düğüm.

Çözsen palamarlarını, salsan kendini bana doğru,

Kalk hadi! Yaralar içinde böğürme, doğrul ve bir adım at.

Her zaman mümkündür kalkmak ve insanlara doğru yürümek.” (2012: 86).

Sövmeye “leitmotiv”iyle konuşan, aslında kapkara bir dünyada kalakalmışlığı çözümleyen figürdür. Diğeri, doğrudan bu hayatın sembollerini söyler. Aslında aynı yerden konuşurlar: *“Onlar jetlerin homurtusu... Onlar topların gümbürtüsü... onlar bombaların cayırtısı... Onlar makinelinin saydırması. (...)*

Olmaz. Hemen, şimdi sövmeye Amerika’ya, İsrail’e, Rusya’ya, Çin’e.

Büyüt öfkeni.

Büyüt kendinle.” (88-89). Karanlık imajlar, insanın kötülüğe karşı çıkma çabası ve çaresiz kalışı kara gerçekliğin sonucudur. Yeraltının veya kara anlatının böylesi bir doğrudan karşı çıkış pozisyonu söz konusu değildir.

Sonuç

Sonuç olarak ilgili kavramı öykülerdeki tema, figür ve dil unsurundan şöyle tanımlayabiliriz. Kara anlatı ve de yeraltı daha çok distopik bir içerikle insan ve kötülük üzerinde konuşurken, günün reel toplumsal acılarını dışarda tutmaktadır. Kara gerçeklik ise bu üstü örtülü büyük toplumsal gerçeği, savaş ve terör üzerinden anlatmaktadır. Özellikle Şakar’ın nitelikli kurgu çeşitliliğinde İslam dünyası ve Türkiye gerçekliği sanal estetiğe karşı çıkılarak ortaya konulmaktadır. Acının terör ve savaş aracılığıyla insanı kendisine kapattığını, bunu söylemenin bugünkü teknolojik baskılar nedeniyle güçleştiği öykülerden çıkan bir başka sonuçtur. Çünkü teknoloji acıyı duyursa da hemen yerine başka bir haz nesnesi koyabilme hızına sahiptir. Yazarın bütün bu gerçekleri anlatabilmesinin büyük ve ürkütücü bir yalnızlık olduğu “Modern Hayatın Hikayecisi”, “Küçük Şeyler Düeti” öykü-

lerinde içerik olarak öne sürülmüştür. Dolayısıyla kara gerçeklik için bir başka sonuç, bütün simülatif göstergelerin dışına çıkabilmektir. Yazarın dille ilgili tasarruflarına da kısaca değinmekte yarar var. Alıntıladığımız pasajlarda görüleceği üzere korkutucu bir dünyada insanlığın yok edilişi yeraltı edebiyatının karanlık tasvirleriyle benzeşmektedir. Sıklıkla kara, karanlık kelimelerinin kullanımı, öfkeyi yansıtan ünlemler, içe çekilip nefretini büyüten sessizlikler bu dili belirler. Ancak kara gerçekliğin dili, yeraltının dili gibi sadece sövmeye, cinsel teşhir, kirlilik, atık değil, hakikat olanın bu karanlıkta görülmeysiine duyulan öfkedir.

Postmodernin sanal estetiğe bağlanarak bugünden kaçması edebiyatın canlı, hayat müdahale eden özelliğini törpülemiştir. Şakar'ın öykü dünyasında edebiyat, insana, topluma kaçıışı değil yüzleşmeyi hatırlatmaktadır. Onun öykü dünyası, insanın yanı başında olup biten zulmü, seyirlik değil bir acı olarak hissettirmek amacındadır.

Öykülerde kara gerçekliğin figürlerinin başında, savaş ve terör gelmektedir. Çağa damgasını vuran bu açık/gizli düşmanlar her öyküde boy göstermiştir. Çünkü öykünün kötülük figürü bizzat bu kavramlardır. Orta Doğu, İslâm ve Türkiye coğrafyasında çok ciddi düzeyde yaşanan ve sadece bu coğrafyaya bağlı bir algı olarak yükseltelen terör, bütün simülatif çokkültürlülüğe rağmen bu toprakların ürettiği bir problem olarak sunulmaktadır. Yazarın, bu kapkara gerçeğin kurgulayıcısı olarak Batı'yı göstermesi bu açıdan çok önemli bir sonuçtur. Çünkü kurban edilen insan ve zamanlar bu topraklardadır. Diğer figürlere gelince, erkekler daima tereddüt ve çaresizlik içinde; kadınlar, çok geri çekilmiş ve karanlığın nesnesi olarak çocuklar ise daha bir öne çıkarılmış durumdadır. Bütün bu tabloya ilişkin yazarın tutumu ise sahihi olmaya bir çağrıdır. Yazıyı onun kendi sözlerinden bir alıntı ile sonlandıralım: *“Buradayım, şimdide ve ben yaşarken kötü şeyler oluyor. Olan biten kötü şeylere karşı nasıl tavır almamız gerektiği Hz. Peygamberin ortaya koyduğu ilkeler ışığında bakıldığında oldukça net. Her zaman şu soruyu sormaktan yanayım: Şimdi değilse ne zaman?”* (Şakar, 2011).²⁴

KAYNAKÇA

- “Cemal Şakar’la Söyleşi”, Konuşan: Asım Öz, 7 Şubat 2011, www.edebistan.com. Erişim tarihi: 04.11.2013.
- Öktem, Altay (2011), “Yeraltı Edebiyatının Temel Özellikleri ve Edebiyatımızda Yeraltı”, *Notos*, 29, 16-21.
- Şakar, Cemal (2012), *Mürekkap*, Okur Kitaplığı, İstanbul.

TARUMAR

Sümeýra İKİZ

Şule Yayınları

Luthierin Gözleri Maviydi

Hikâye saatlerin lavanta koktuğu bir zamanda geçiyor. Öyle bakmayın. Sizinkiler metal kokuyor biliyorum. Soğuklar da üstelik. Bilekleriniz nasıl üşür takınca. Fabrikalar gibi, o fabrikalar da dönüp duran kararmış çarklar gibi, avuçlarına hohlayarak koca kapıdan içeri giren işçinin elleri gibi üşür. Oysa Venedikli köstekçinin çarkları ufacık ve hep si lavanta kokuyor. Venedikli köstekçi ne için bedel ödediğinin farkında ve intikam alacak kadar bilgisi var. Vidalar, burgaçlar... En önemlisi; “*Görünür olmak isteyenleri kandırmak hiç de zor değil...*” biliyor. Bir körün bakışıyla “görünürlük” kaygısının ne gülünç hale geldiğini anlatıyor “Catena Fina” bize. Zaman aracılığıyla alınan öcün sinsiliğini. Ve elbette gösteri İbrance yönetiliyor.

Bir intikam hikâyesiyle başlıyor Sümeýra İkiz’ in ilk kitabı “Tarumar.” İntikam çürütücü bir şey. Venedik’te başlayan salgın, kitabın diğer öykülerindeki kahramanların etrafında kötü bir ruh gibi geziniyor.

Tarumar; dağınık, karışık, perişan demek. Yok olmanın eşiği. Sümeýra İkiz’ in yakaladığı zanaatkârlar da böyle. Yaşlı ve maviler. Onlara zanaatkâr demek ne kadar doğru bilmiyorum. Yaptığı kapılara hikâyeler işleyen marangozun, sattığı kemanları yeneden görebilmek için içlerine kurtçuklar bırakan luthierin, yaratma hevesiyle küfrün sınırlarında dolaşan sadekârın, ve Hristiyanlar için tespih dizen Beylerbeyli Galip’ in ürettikleri şeyle kurdukları ilişki; okuyucuya, ancak bir sanatkar ile eseri arasında kurulabilecek zihinsel ve duygusal bağı aktarıyor.

Zanaat ve sanat arasındaki gelgitin öykülerin merkezine konmuş bir sarkaç etkisi yarattığını söylemek mümkün. Kahramanlar, çocuk yaşta bırakıldıkları atölyelerde bir ustanın gö-

zetiminde yetiştiriliyorlar. Varisi oldukları şey sadece gelenek değil, bir kader de. Kader ise en nihayetinde bir çıkmaz. “Ahırvan Suyu” isimli öyküde bu çıkmaz tüm ağırlığıyla işleniyor: “*O, babasının bu dükkânda diri diri gömüldüğü günkü kuvvete sahipti. Benzer bir talihsizliğin kendi başına geleceğini hayal ederek yaşıyordu her gün. Korkularını doladığı çubukla bir saat kadranı gibi çevirip sıkıdığı deriler de desteklerdi. Belinden aşağı sızardı pis sular. Sıkarken kollarında damarları belirir, mimikleri değişirdi. Yuvalarından fırlayan göz bebekleri, mağrur burnunun genişleyen kanatları, bitmek bilmeyen öksürükleriyle kapanmayan ağız...* Selhânelerde kesilen boğalar gibi.” Tam da gelenekle kahramanların kaderinin keşiştiği bu noktada hikâye bir ömür muhasebesine dönüşebiliyor. Ernst Neizvestny’ nin çizdiği sınırı göz önünde bulundurursak “Asi Baston” da Rus işgali sırasında ailesini kaybeden demircinin yaptığı bastonun bir sanat eseri olmadığını söylemek zor. İç savaş sırasında Mostar’ ın yıkılışını gören ustanın yonttuğu taşların ya da istasyonun karşısındaki kunduracının diktiği ayakkabıların da öyle.

Sanat ve zanaat ayrımının Doğu-Batı karşıtlığından izler taşıdığını görüyoruz. “Nakış ve Sıçrama” isimli makalesinde Mungan’ ın belirttiği gibi “Yaratı, Doğu’ da ve Batı’ da farklı süreçler içerir. Doğu’ da süreklilik; Batı’ da kopuş temel kavramlardır. Doğu’ da sürekliliği gelenek; Batı’ da kopuşu sıçrama sağlar. (...) Doğu’ da itaat Batı’ da ret temel kavramlardır.”²

İkiz’ in öykülerinde işlenen usta-çırak ilişkilerinin gösterdiği farklılaşmalarda bu kopuş ve sürekliliği yakalamak mümkün. Viyanalı köstekçinin ustasına olan nefreti, falaka gibi ağır bir sahneyle başlayan “Kan Pışiren Kazan” daki çırakta yoktur örneğin. Tersine; almış olduğu ceza, bir kurtuluştur kuyumcu çırağı için. Usta, vicdan ve ahlakın temsilcisidir. Ona karşı yapılan her hata bir emanete yapılmış hıyanettir aynı zamanda. Hikâyede kullanılan örümcek metaforu bireyin vicdanını olduğu kadar – “*Kendimi kaybetmiş elimi kolu-*

mu sallıyor, bir taraftan da çığlık çığlığa bağırdıyordum. Benim deli gibi çırpınmalarından nasibini alıp yere savrulan hayvan, sonunda gözüne kestirdiği bir dolabın altına doğru hızla kaçtı. Zamanında uyanmasaydım belki yüzüme tükürecekti..."- sürdürülmesi gereken geleneksel ilişkiler ağını da sembolize eder: "Günlerdir rüyalarım girip beni korkutan örümceği ağıyla beraber güzelce topladım ve camın önüne koydum. Tam kurtulduğumu zannedip sevineceksen o çoktan kırık camın köşesine ağını örmeye başlamıştı."

Mungan' a göre sanat akımlarının kaynağı Batı iken Doğu' daki pratik daha çok zanaata yakındır.³ Fakat değerlerin bulanıklaştığı, çözümlenin kendini her alanda göstermeye başladığı bir zaman dilimi için bu sınıflandırma dahi sakil kalmaktadır. İkiz' in hikâyelerinin çoğu çöküş dönemi hikâyeleridir. Bu öykülerin çözüm bölümünde yazar kahramanını hep bir bozulma ile yüzleştirmektedir.

Hattatın yazdığı harfler silinmiş, camın özü bozulmuş, âhâr ustasının kâğıtları bir illet yüzünden dağılıp, uflanmıştır. Mephisto denen şeytana bir cam atölyesinde rastlamak pekâlâ mümkündür. "Hastalıklı

Nefes" böyle bir karşılaşmanın hikâyesi olarak okunabilir. Öykü ölü bir kadın tasviriyle başlar. Tıpkı "Ucube" deki doğum sahnesi gibi bu da bir şaşırtmacadır. Ruh üfleme derdine düşen usta, kadın tabiatına en uygun malzemeye sahipse de yapmaya çalıştığı şey, her tanrılık girişimi gibi lanettir. "Parmaklarının arasında hiç durmadan dönüyordu sopa. Kolları uçacakmış gibi açılınca bağlıyor, başını dik tutacağını anlayınca eğiyordu. Ne zaman gözlerinde bir ışık görse, uzun perçemler düşürüyordu alnına. Konuşmasın diye kapatıyordu dudaklarını. Yüzüne siyah bir tül indirip ayaklarına zebecetten kelepçe takıyordu."

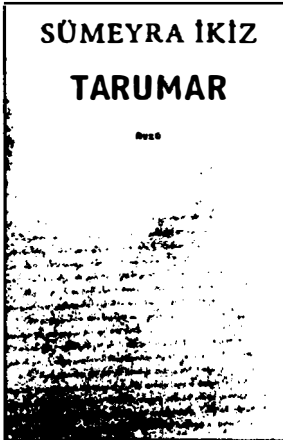
Batılılaşma ile birlikte Doğu' nun başına örülen en büyük çoraplardan biri olan gele-

nek ve modernlik çatışması, sanatta yeni olanın nasıl üretileceği tartışmalarına da yansımıştır. "Seine Kıyısında Bir Osmanlı Efendisi" isimli hikâyede dokumacının, halılarını eski halılardan söktüğü ipliklerle dokuması geleneksel olandan yeninin nasıl devşirildiğine, bu iki kavramın her zaman birbirlerinin zıddı olmadığına, hatta geleneksel olanın yeni için bir kaynak işlevi görebileceğine işaret ediyor. Hikâyenin Kaplumbağa Terbiyecisi'yle başlaması anlamlı. "Dokumacı, sabrı tükenen dervişten söktüğü ipleri büyük bir yumak haline getirmişti ki (...) avucunda tuttuğu yumak aniden yere düştü ve yuvarlanmaya başladı." Yazarın hikâyelerin çoğunda başarıyla kullandığı sinematografik dil, ne-

re düşen yumağın yuvarlanışını gözümüzün önüne sahne sahne getiriyor: "Avrupa'nın geçmişinden kalan okuma gözlüklerinin, eski kitapların, porselen bebeklerin, yıpranmış, keten örtülerin, yağlı boya tabloların, kristal avizelerin, şamdanların satıldığı tezgâhlarla dolu sokağı tedirgin geçip merdivenlerde oturmuş tahta arabasıyla oynayan küçük çocuğun iskarpinine çarptı ve nehre düştü."

Kaplumbağa Terbiyecisi nehre yuvarlanırken dokumacı derin ve rahat bir nefes çekiyor, omzunu silkeleyip usulca arkasını dönüyor. Yeni motiflere hayranlıkla bakan Parisli kadın' ın şu cümlesi önemli; "Nehrin içindeki üç renkten biri olmak daha kolay olsa gerek!"

SümeYra İkiz' in hikâyelerini okumak bir eski zaman resmine büyütle bakmak gibi. Önce iş üzerindeki ustayı görüyoruz, sonra mekânı, sonra ustanın iç âlemini. Öykülerdeki psikolojik tahliller mekânın verdiği hava ile bütünleşiyor. Yazar, seçtiği "kapalı ömürlerin melankolisini"⁴ duyurabilmek için benimsediği sembolist anlatımı, şiirsel dili ile desteklemiştir: "Köprüde bir kadın vardı ve bir kara



*panter. Kadın kum oldu yağıldı yere. Gölgele-
kenkenlerin ardında hareketlendi. Cezvelerin
gagası bırakmadı kahveyi. Cinayeti yarıda
kesmek zor!"* (Hayrettin'in Taşları), "Adım-
larını kuvvetli vur. Yoksa yazgın bu pisboğa-
zın dişlerinde!" (Azazil) Bu dil, hikâyelere rü-
ya ve esrar katmakta ve seçilen üslup dahi ki-
tabın tamamında bahsedilen ustaların ve işle-
rinin hayattan kovulmasıyla neyi kaybettiği-
mizi bize hatırlatmaktadır. Kahramanların
gözleri... Onlar da hatırlatmaktadır. Mavi din-
gindir çünkü. Şu huzursuzluk, belki luthier
gözlerini kapadığında içimize doğmuştur. 

- ¹ İki heykelci taşı yontarak küre şekline sokmaktadır. Aralarından biri kusursuz bir küre şekli elde etmek istemektedir; çalışmasının anlamını büyük bir taş parçasını kusursuz bir küreye dönüştürmekte bulmakta, öbürü de bir küre yontmaktadır, fakat bu işi yaparken güttüğü amaç, patlama noktasına varmış doluluktaki bir kürenin formunda dile gelen iç gerilimi aktarabilmektir. Birinci küre bir zanaatçı, ikincisi "yse bir sanatçı eseri olacaktır. " (Sanat ve Devrim, John Berger, çeviri; Bige Berker, Agora Kitaplığı
- ² Meskalın 60 Draje, Metis, s.38
- ³ "Doğu ifadesini en iyi nakışta bulur. Aynı motiflerin birbirini izleyen farklı zamanlar ve farklı ellerde yeniden üretildiği, tarih-aşırı bir dil ve görüntü üretiminin esas alındığı bir pratiktir nakış. Yaratıcılıktan çok hünerin önem kazandığı bir pratiktir bu ve bu yanılla da onu, sanattan çok zenaata yaklaştıran.", Age, s.38
- ⁴ Suut Kemal Yetkin, Edebiyatta Akımlar, Remzi Kitabevi, s. 75

DEMET SOYSAL

HAYATI KURGULAMAK

Cemile SÜMEYRA

Şule Yayınları

Cemile Sümeýra'nın Şule Yayınları'ndan çıkan kitabı Hayatı Kurgulamak'ta; edebiyatın hem kişisel hem de toplumsal bir çabayı gerektirdiği ilk cümlede vurgulanıyor. Kadim bir tartışmaya yönelik fikrini ifade eden ya-

zar, eserleri hangi çatı altında inceleyeceğinin ipucunu okuyucuya uzatıyor böylece. 'Hayatın yanılmayan tanığı' edebiyat için sade olduğu kadar kapsayıcı bir tanımlama. Zira edebiyatın bizzat kendine bakışı belirlenmeden edebî esere bakış oluşamaz. Çift taraflı bir etkileşimdir bu. Önce tek tek eserden edebiyatın bütüncül yaklaşımına ulaşılır. Sonra bu yaklaşım üzerinden tek tek eserlere dair fikir oluşur. Edebiyatı nasıl tanımladığından yola çıkarak yazarın ele alacağı eserlere nasıl yaklaşacağına dair bir önseziyi kitabın sunuş kısmında edinmiş oluyoruz bu vesileyle.

Hayatı Kurgulamak, konu başlıkları olarak çok parçalı olmakla birlikte, her bir başlık kendi içinde tutarlı konu bütünlüğüne sahip. Öykü, roman, biyografi, deneme ve şiir türlerinden örneklerin incelendiği kitapta öyküye biraz torpil yapılmış. Modern dönemle dirsek teması hissedilmekle birlikte daha ziyade post modern öykü ele alınmış. Kitabın en çok dikkat çeken bölümlerinden biri ise müntehir şairler. Cemile Sümeýra'nın bu konuyla ilgili geniş kapsamlı, hayli dolgun içerikli yayınlanmış bir kitabı da var. O da Şule Yayınları'ndan okuyucuya ulaşmıştı. Aynı dönemde yazan öykücülerin benzer konuları işleseler de kendilerine has üslup taşıdıklarını ifade eden Sümeýra, hem statik hem de dinamik tarihi dikkate almakta. 70'li yılların öykü yazarlarının dönemlerindeki hayat anlayışını ve insani özelliklerini, başkaldırı, devrim, ideoloji gibi kavramlar ile mücadeleci karakterleri, direnişler ve çözümler çerçevesinde işlediği ifade ediliyor.

80'li ve 90'lı yıllara dair durum ise şöyle özetleniyor; 'Bu dönemde öykü yazarları kendi dönemlerinin değişen değerlerini bireyselleşen hayat anlayışını ve sorunlarını kaleme almışlardır.' Devamında yazar; işlenen konular üzerinden öykücülerini ele alarak aynı konuya farklı öykücülerin nasıl yaklaştığı üzerinde duruyor. Toplumsal Yapı (aile sorunları, din, gelenek, siyaset, ekonomi), Toplumsal Değişme (İnsanın değişimi, sokakların, kent yaşamının değişmesi) ana ko-

nular olarak öyküler içinde inceleniyor. Tüm konuları hem kavram hem de pratik olarak ele alan Sümeyra, öykülerde kavramlara nasıl nüfuz edildiği üzerinde duruyor. Bazı kavramların içselleştirildiği bazılarının ise sorgulandığı ifade ediliyor. Yine burada dinamik ve statik tarih devreye giriyor. Dindar referanslı metinlerle ideoloji referanslı metinlerin işlenen çatışma açısından çok da ayrışmadığı ifade ediliyor. Dünya görüşü farklılığının yanı sıra cinsiyet farklılığını da ayrı bir kategori olarak ele alıyor kitap. Yazar, hem işlenen konular hem de seçilen karakterlerin nasıl olduğu sorusunu cevaplıyor.

İntihar bahsini de ayrı bir bölüm olarak inceliyor Hayatı Kurgulamak. İntiharı modern bir ölüm şekli olarak ifade eden yazarımız meseleyi metinler üzerinden işlemiş. Ele alınan öykülerde intihar, bohemce bir davranış olarak görülüyor. Kişinin toplumla bağının kopmasının sonucu olarak intihar şöyle şekillendiriliyor; 'Toplum, insanlar üzerinde

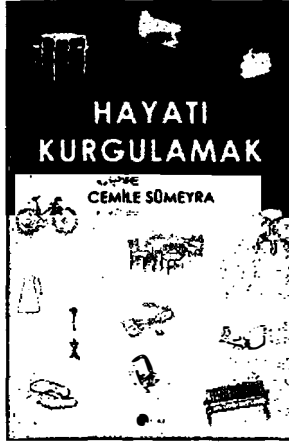
oluşturduğu baskı ile onların hayatını belirlerken kimi zaman ahlaki değerlere bağlı olmaya dikkat çekmekte kimi zaman ise ahlaki konularda çelişkilere düşmektedir.' Öyküler,

kararlı intiharlar (Ah Güzel İstanbul, Beyaz Mantolu Adam, Pandomima) ve caydırılmaya çalışılan intiharlar (Gün Devrildi Cadde-i Kebirde, İnci, Hışırta) olarak sınıflandırılıyor.

Velhasıl Hayatı Kurgulamak, ilk bölümde işlenen konular üzerinden, ikinci bölümde ise eser ve eser sahipleri üzerinden edebiyata yaklaşıyor. Nuri Pakdil, Necip Fazıl Kısakürek, Cahit Zarifoğlu, Adalet Ağaoğlu, Ahmet Ha-

şim, Mehmet Rauf, Gündüz Vassaf gibi karakteristik eserler vermiş edebiyatçıların (sanatçıların) mürekkeplerinin koyuluğunun en fazla hissedildiği eserleri titizlikle ele alıyor yazar. Cemile Sümeyra'nın çok titiz ve dikkatli bir kalem olduğu her haliyle yansıyor bize.

HANDAN ACAR YILDIZ



HECEÖYKÜ'NÜN DOSYALARI

1. Sayı: Öykünün Kuramsal Bağlamı
2. Sayı: Öykümüzün Tarihsel Bağlamı
3. Sayı: Öykümüzün Modernleşme Süreci
4. Sayı: Öykümüzde Toplumcu Gerçekçilik
5. Sayı: Türk Öykücülüğünde 'Ada'lar
6. Sayı: Varoluşçu/Bunalım Öyküsü
7. Sayı: 70'li Yıllarda Türk Öyküsü
8. Sayı: Kadın Öykücüler
9. Sayı: 80 Sonrası Türk Öykücülüğü
10. Sayı: Ahmet Hamdi Tanpınar'dan Rasim Özdenören'e...
11. Sayı: Öykümüzde Metafizik İzlek
12. Sayı: Türk Öykücülüğünde Sosyal Değişme
13. Sayı: Öykümüzde Batılılaşma/Yabancılaşma
14. Sayı: Türk Öykücülüğünde Aşk
15. Sayı: Türk Öykücülüğünde Ölüm
16. Sayı: Türk Öykücülüğünde Çocukluk
17. Sayı: Türk Öykücülüğünde Mekân-1
18. Sayı: Türk Öykücülüğünde Mekân-2
19. Sayı: Öyküde Sözcük Ekonomisi: Kısa Kısa [Küçürek] Öykü -1
20. Sayı: Öyküde Sözcük Ekonomisi: Kısa Kısa [Küçürek] Öykü -2
21. Sayı: Öykümüzde Biçimsel Yenilikçi Arayışlar
22. Sayı: Öyküde Karakter Yaratmak-1
23. Sayı: Öyküde Karakter Yaratmak-2
24. Sayı: Öyküde Postmodern Anlatım
25. Sayı: Çağdaş Filistin Öyküsü
26. Sayı: Öyküde Bilinçakışı Tekniği
27. Sayı: Çağdaş Suriye Öyküsü
28. Sayı: Dünden Bugüne Türk Öyküsü

HECEÖYKÜ'NÜN DOSYALARI

29. Sayı: Öykü Dili
30. Sayı: Öyküde Melankoli ve Melodram
31. Sayı: Çağdaş Mısır Öyküsü
32. Sayı: Türk Halk Hikâyeciliği
33. Sayı: Çağdaş İran Öyküsü
34. Sayı: Öyküde Tasvirici Anlatımdan İmgeye
35. Sayı: Çağdaş Cezayir Öyküsü
36. Sayı: Türk Öykücülüğünde Rüya
37. Sayı: Çağdaş Afganistan Öyküsü
38. Sayı: Öykü ve Mizah
39. Sayı: Çağdaş Kırgız Öyküsü-1
40. Sayı: Taşranın Öyküsü Öykünün Taşrası-I
41. Sayı: Taşranın Öyküsü Öykünün Taşrası-II
42. Sayı: Çağdaş Kürt Öykücülüğü
43. Sayı: Fantastik Öykü-1
44. Sayı: Fantastik Öykü-2
45. Sayı: Çağdaş Azerbaycan Öyküsü-1
46. Sayı: Çağdaş Azerbaycan Öyküsü-2
47. Sayı: Öyküde Bakış Açısı
48. Sayı: 2011'in Öykü Birikimi
49. Sayı: Çağdaş Türkmen Öyküsü-1
50. Sayı: Çağdaş Türkmen Öyküsü-2
51. Sayı: Cezaevi Öyküleri
52. Sayı: Çağdaş Kazakistan Öyküsü-1
53. Sayı: Niçin Öykü Yazıyorlar?
54. Sayı: Çağdaş Tatar Öyküsü
55. Sayı: Genç Öykü-1
56. Sayı: Günümüz Türk Öyküsünde Kadının Sesi
57. Sayı: Çağdaş Kırgız Öyküsü-2
58. Sayı: Genç Öykü-2
59. Sayı: Çağdaş Pakistan Öyküsü
60. Sayı: Öyküde Eril Bakış

ISSN 1304-7604



9771304760006